

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ»

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ

Том II

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 303:004(031)
Е64

Рецензенти:

Кресіна Ірина Олексіївна – доктор політичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувачка відділу правових проблем політології Інституту держави та права ім. В. М. Корецького НАН України;

Крисаченко Валентин Семенович – доктор філософських наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу геополітики та глобалістики науково-дослідного інституту українознавства МОН України;

Матов Олександр Якович – доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Інституту проблем реєстрації інформації

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»
(протокол № 3 від 7 липня 2021 року)*

Е64 **Енциклопедія соціогуманітарної інформології / коорд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков.** – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Т. 2. – 436 с.

ISBN 978-966-992-600-5

Проект «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ» є науковим виданням у формі словника-довідника, в якому розкрито зміст основних доктринальних та нормативно-правових понять, термінів та словосполук, а також понять-англіцизмів та неологізмів, що використовуються в обігу наукових досліджень інформаційних процесів, явищ та відносин у соціальних та гуманітарних галузях знань.

Надано інформацію про органи та підрозділи виконавчої влади, наукові установи та видання, громадські об'єднання, а також інформаційні системи, що є суб'єктами інформатизації з відповідними коментарями провідних фахівців за напрямками досліджень.

Викладено відомості про вітчизняних вчених, які займаються проблематикою наукового, організаційного та правового забезпечення процесу інформатизації держави, дослідженнями інформаційної сфери в цілому. Пропонується систематизований за галузями знань та спеціальностями перелік наукових розробок на рівні дисертаційних досліджень.

Розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, студентів, слухачів, аспірантів та викладачів як гуманітарних, так й технічних навчальних закладів, державних службовців і законотворців, а також усіх, хто цікавиться дослідженнями впливу інформаційних процесів на суспільне життя. Видання може використовуватися у навчальному процесі.

УДК 303:004(031)

*При повному або частковому відтворенні матеріалів
будь-якими засобами або в якій-небудь формі, в тому числі в Інтернеті,
посилання на видання є обов'язковим*

ISBN 978-966-992-210-6 (серія)
ISBN 978-966-992-600-5 (т. 2)

© Колектив авторів, 2021
© Державна наукова установа
«Інститут інформації, безпеки і права
НАПрН України», 2021

ГОСУДАРСТВЕННОЕ НАУЧНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ИНСТИТУТ ИНФОРМАЦИИ, БЕЗОПАСНОСТИ И ПРАВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ ПРАВОВЫХ НАУК УКРАИНЫ»

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

СОЦИОГУМАНИТАРНОЙ ИНФОРМОЛОГИИ

Том II

Издательский дом
«Гельветика»
2021

УДК 303:004(031)
Э64

Рецензенты:

Кресина Ирина Алексеевна – доктор политических наук, профессор, член-корреспондент НАПрН Украины, заведующая отделом правовых проблем политологии Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины;

Крисаченко Валентин Семенович – доктор философских наук, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий отделом геополитики и глобалистики научно-исследовательского института украиноведения МОН Украины;

Матов Александр Яковлевич – доктор технических наук, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, главный научный сотрудник Института проблем регистрации информации

*Рекомендовано к печати Ученым советом
Государственного научного учреждения
«Институт информации, безопасности и права НАПрН Украины»
(протокол № 3 от 7 июля 2021 года)*

Э64 **Энциклопедия** социогуманитарной информологии / координ. проекта и общ. ред. проф. К. И. Беляков. – Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2021. – Т. 2. – 436 с.

ISBN 978–966–992–600–5

Проект «ЭНЦИКЛОПЕДИЯ СОЦИОГУМАНИТАРНОЙ ИНФОРМОЛОГИИ» является научным изданием в форме словаря-справочника, в котором раскрывается содержание основных доктринальных и нормативно-правовых понятий, терминов и словосочетаний, а также понятий-англицизмов и неологизмов, используемых в обороте научных исследований информационных процессов, явлений и отношений в социальных и гуманитарных отраслях знаний.

Предоставлена информация об органах исполнительной власти, а также научных учреждениях и изданиях, а также общественных организациях, являющихся субъектами информатизации, с соответствующими комментариями ведущих специалистов по направлениям исследований.

Представлены сведения об отечественных ученых, которые занимаются проблематикой научного и организационно-правового обеспечения процесса информатизации государства, исследованиями информационной сферы в целом. Предлагается систематизированный по областям знаний и специальностями перечень научных разработок на уровне диссертационных исследований.

Рассчитано на научных и научно-педагогических работников, студентов, слушателей, аспирантов и преподавателей как гуманитарных, так и технических учебных заведений, государственных служащих и законодателей, а также всех, кто интересуется исследованиями влияния информационных процессов на общественную жизнь. Издание может использоваться в учебном процессе.

УДК 303:004(031)

*При полном или частичном воспроизведении материалов
какими-либо средствами или в какой-либо форме, в том числе в Интернете,
ссылка на издание обязательна*

© Коллектив авторов, 2021

© Государственное научное учреждение

«Институт информации, безопасности и права

НАПрН Украины», 2021

ISBN 978–966–992–210–6 (серия)

ISBN 978–966–992–600–5 (т. 2)

**STATE SCIENTIFIC ENTERPRISE
«INSTITUTE OF INFORMATION, SECURITY AND LAW
OF THE NATIONAL ACADEMY OF LAW SCIENCES OF UKRAINE»**

ENCYCLOPEDIA
SOCIOHUMANITARIAN INFORMOLOGY

Part II

Publishing House
«Helvetica»
2021

UDK 303:004(031)
E64

Reviewers:

Kresina Irina Alekseevna – Doctor of Political Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Head of the Department of Legal Problems of Political Science of the V. M. Korotkiy National Academy of Sciences of Ukraine;

Krisachenko Valentin Semenovich – Doctor of Philosophy Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of Geopolitics and Globalistics of the Scientific Research Institute of Ukrainian Studies of the Ministry of Education and Science of Ukraine;

Matov Alexander Yakovlevich – Doctor of Technical Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Chief Research fellow of the Institute of Information Registration Problems

*Recommended to be published by the Academic council
of State scientific enterprise
«Institute of information, security and law of the NALS of Ukraine»
on July the 7th, 2021, protocol No. 3.*

E64 **Encyclopedia** sociohumanitarian informology / head project of and general editorship prof. K. Bieliakov. – Odesa : Publishing House «Helvetica», 2021. – P. 2. – 436 p.

ISBN 978-966-992-600-5

The project «ENCYCLOPEDIA OF SOCIOHUMANITARIAN INFORMOLOGY» is a scientific publication in the form of a dictionary-reference book which reveals the content of basic doctrinal and normative legal concepts, as well as concepts-britishism and neologisms used in the informational processes scientific researches, phenomena studies and studies of the interconnections in social and humanitarian fields of science.

The information on bodies and divisions of the executive branch of government, scientific bodies and publications as well as administrative and public organizations which are subjects of informatization in Ukraine is provided, accompanied by the corresponding comments of leading experts.

The data relating to domestic scientists who are engaged in problems of scientific, organizational and legal support of the state informatization process as well as conduct researches in the information sphere in general is provided. The list of scientific researches at the dissertation level is systematized by fields of knowledge and specializations.

Developed for scientific and scientific-pedagogical workers, students, trainees, graduate students and teachers of both humanitarian and technical educational establishments, civil servants and lawmakers, as well as anyone interested in researching the impact of the informational processes on public life. The publication can be used in the educational process.

UDK 303:004(031)

*The reference to this publication is obligatory
in case of complete or partial reproduction of this monograph materials*

ISBN 978-966-992-210-6 (series)
ISBN 978-966-992-600-5 (p. 2)

© The team of authors, 2021
© State Scientific Institution «Institute of Information,
Security and Law of NAPS of Ukraine», 2021

ЗМІСТ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ТОМУ	9
УЧАСНИКИ ПРОЕКТУ	10
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	15
ВСТУП	17
РОЗДІЛ I. ГЛОСАРІЙ	21
<i>ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ</i>	22
РОЗДІЛ II. СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	264
<i>ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ</i>	265
РОЗДІЛ III. НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ (ПЕРСОНАЛІЇ)	308
<i>АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК</i>	309
РОЗДІЛ IV. НАУКОВІ ПОШУКИ	354
<i>АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ ДОСЛІДЖЕНЬ</i>	355
ДОДАТКИ	413
ПІСЛЯМОВА	431
ЗАПРОШЕННЯ ДО СПІВПРАЦІ	432

СОДЕРЖАНИЕ

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ТОМА	9
УЧАСТНИКИ ПРОЕКТА	10
ПЕРЕЧЕНЬ УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ	15
ПРЕДИСЛОВИЕ	17
РАЗДЕЛ I. ГЛОССАРИЙ	21
<i>УКАЗАТЕЛЬ СТАТЕЙ</i>	22
РАЗДЕЛ II. СУБЪЕКТЫ ИНФОРМАТИЗАЦИИ	264
<i>УКАЗАТЕЛЬ СТАТЕЙ</i>	265
РАЗДЕЛ III. НАЦИОНАЛЬНЫЙ НАУЧНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ (ПЕРСОНАЛИИ)	308

<i>АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ</i>	309
РАЗДЕЛ IV. НАУЧНЫЕ ПОИСКИ	354
<i>АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ ИССЛЕДОВАНИЙ</i>	355
ПРИЛОЖЕНИЯ	413
ПОСЛЕСЛОВИЕ	431
ПРИГЛАШЕНИЕ К СОТРУДНИЧЕСТВУ	432

CONTENT

EDITORIAL TEAM	9
PARTICIPANTS OF THE PROJECT	10
LIST OF CONDITIONAL ABBREVIATIONS	15
INTRODUCTION	17
SECTION I. GLOSSARY	21
<i>ARTICLE INDEX</i>	22
SECTION II. SUBJECTS OF THE INFORMATIZATION	264
<i>ARTICLE INDEX</i>	265
SECTION III. NATIONAL SCIENTIFIC POTENTIAL (PERSONALITIES)	308
<i>ALPHABETICAL INDEX</i>	309
SECTION IV. SCIENTIFIC SEARCH	354
<i>ALPHABETICAL INDEX OF RESEARCH AUTHORS</i>	355
APPENDICES	413
AFTERWORD	431
INVITATION TO COOPERATION	432

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ТОМУ

Арістова Ірина Василівна – доктор юридичних наук, професор;

Беляков Костянтин Іванович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України (голова);

Дзьобань Олександр Петрович – доктор філософських наук, професор (заступник голови);

Ланде Дмитро Володимирович – доктор технічних наук, професор, академік Української академії наук;

Шевцов Андрій Гаррієвич – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України.

УЧАСНИКИ ПРОЕКТУ

Арістова Ірина Василівна – доктор юридичних наук, професор. E-mail: aristova07@gmail.com

Бандурка Олександр Маркович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України.

Баранов Олександр Андрійович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, Заслужений діяч науки і техніки України. E-mail: baa_1@ukr.net

Беляков Костянтин Іванович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України. E-mail: kiberg@ukr.net

Брижко Валерій Михайлович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заслужений винахідник республіки. E-mail: bvm777@ukr.net

Гурковський Володимир Ігорович – доктор наук з державного управління, професор. E-mail: vladimir.gurkovskiy@gmail.com

Давидова Ірина Віталіївна – доктор юридичних наук, професор. E-mail: divo-ira@ukr.net

Данильян Олег Геннадійович – доктор філософських наук, професор. E-mail: odana@i.ua

Дзьобань Олександр Петрович – доктор філософських наук, професор. E-mail: a_dzeban@ukr.net

Добровольська Вікторія Василівна – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент. E-mail: vika_dobrovolska@ukr.net

Доронін Іван Михайлович – доктор юридичних наук, доцент. E-mail: inive7777@gmail.com

Заярний Олег Анатолійович – доктор юридичних наук, доцент. E-mail: oleganalitik.knu@gmail.com

Золотар Ольга Олексіївна – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: zolotarolga@gmail.com

Калиновський Юрій Юрійович – доктор філософських наук, професор. E-mail: kalina_uu@ukr.net

Калюжний Ростислав Андрійович – доктор юридичних наук, професор.

Ківалов Сергій Васильович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України.

Колісніченко Анатолій Іванович – доктор історичних наук, професор. E-mail: anatolij.kolisnichenko@chmnu.edu.ua

Компанцева Лариса Феліксівна – доктор філологічних наук, професор. E-mail: larafkom@gmail.com

Копиленко Олександр Любимович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, академік Національної академії правових наук України.

Корж Ігор Федорович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: garry52@ukr.net

Костенко Олексій Володимирович – доктор філософії. E-mail: antizuk@gmail.com

Костенко Олександр Миколайович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік НАПрН України. E-mail: socnaturalist@gmail.com

Кравець Валентина Миколаївна – кандидат технічних наук, старший науковий співробітник. E-mail: pvm_inf@ukr.net

Красноступ Ганна Миколаївна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: krasnostup@comin.gov.ua

Курбан Олександр Васильович – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент. E-mail: kurbanbairam0791@gmail.com

Курилюк Юрій Богданович – доктор юридичних наук, доцент. E-mail: kolossok@ukr.net

Кузнєцова Наталія Семенівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України.

Кушнір Ірина Павлівна – доктор юридичних наук.
E-mail: id_kushniri@ukr.net

Ланде Дмитро Володимирович – доктор технічних наук, професор, академік Української академії наук.
E-mail: dwlande@gmail.com

Леонов Борис Дмитрович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: karchich1979@gmail.com

Литвин Сергій Харитонович – доктор історичних наук, професор, академік Національної академії наук вищої освіти України.

Луць Володимир Васильович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України.

Марущак Анатолій Іванович – доктор юридичних наук, професор. E-mail: amarushchak@ukr.net

Матохнюк Людмила Олександрівна – доктор психологічних наук, професор. E-mail: lyda1974@gmail.com

Максименко Юрій Борисович – доктор психологічних наук, професор, Відмінник народної освіти Молдови та України.

Мельник Костянтин Сергійович – кандидат юридичних наук.
E-mail: melnykk2017@gmail.com

Некіт Катерина Георгіївна – кандидат юридичних наук, доцент. E-mail: katerinanekit@gmail.com

Настюк Василь Якович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України.
E-mail: adm.diy@nulau.edu.ua

Новицька Наталія Борисівна – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: natalka_bn_@ukr.net

Новицький Андрій Миколайович – доктор юридичних наук, професор. E-mail: izipg@ukr.net

Орлюк Олена Павлівна – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України. E-mail: e.orlyuk@gmail.com

Пінчук Ольга Павлівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник. E-mail: opinchuk@iitlt.gov.ua

Пилипчук Володимир Григорович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України. E-mail: pravo@ippi.org.ua

Пожидаєва Марія Анатоліївна – доктор юридичних наук, доцент. E-mail: pozhydaeva_maria@ukr.net

Радейко Роман Ігорович – кандидат юридичних наук, доцент. E-mail: radeyko@gmail.com

Різун Володими́р Володи́мирович – доктор філологічних наук, професор.

Рижко Олена Миколаївна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор. E-mail: olena.ryzhko@knu.ua

Романенко Євген Олександрович – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України. E-mail: poboss@gmail.com

Сіренко Василь Федорович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАН України, академік Національна академія правових наук України.

Синьов Віктор Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Заслужений юрист України.

Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор.

Солодка Олена Маркіянівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: sweet2701@ukr.net

Соловйова Анна Сергіївна – кандидат політичних наук, доцент. E-mail: soloan2003@gmail.com

Сопілко Ірина Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України. E-mail: sopilko_i@ukr.net

Тацій Василь Якович – доктор юридичних наук, професор, Почесний президент Національної академії правових наук України, академік НАН України.

Тихомиров Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент. E-mail: tihoma75@gmail.com

Тригуб Олександр Петрович – доктор історичних наук, професор. E-mail: alextrigub@ukr.net

Трубін Ігор Олексійович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: igor.say.g@gmail.com

Цимбалюк Віталій Степанович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник. E-mail: cvs58@ukr.net

Харитонова Олена Іванівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України. E-mail: alenaharitonova2012@gmail.com

Харитонов Євген Олегович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України. E-mail: alenaharitonova2012@gmail.com

Хахановський Валерій Георгієвич – доктор юридичних наук, професор. E-mail: super-hvg@ukr.net

Швець Микола Якович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України. E-mail: pravo@ippi.org.ua

Шевчук Олександр Володимирович – доктор політичних наук, професор. E-mail: shevchukov07@gmail.com

Шевцов Андрій Гаррієвич – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України. E-mail: dr_shevtsov@ukr.net

---

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АБД – автоматизована база даних
АІС – автоматизовані інформаційні системи
АРК – Автономна Республіка Крим
БД – база даних
ВВРУ – Відомості Верховної Ради України
ВРУ – Верховна Рада України
ВСУ – Верховний Суд України
ДПСУ – Державна податкова служба України
ЗВО – заклади вищої освіти
ЗІ – захист інформації
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗМК – засоби масової комунікації
ЗУ – Закон України
ІБ – інформаційна безпека
ІД – інформаційна діяльність
ІЗ – інформаційне законодавство
ІП – інформаційне право
ІР – інформаційний ресурс
ІС – інформаційна система
ІКТ – інформаційно-комунікаційна технологія
ІТ – інформаційна технологія
ІТС – інформаційно-телекомунікаційна система
ЄС – Європейський Союз
ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини
КБ – кібернетична безпека
КУ – Конституція України

ККУ – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МОН – Міністерство освіти і науки України

НСБВІ – Національна система біометричної верифікації та ідентифікації

НБУ – Національний банк України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПІ – правова інформатика

РЄ – Рада Європи

СБУ – Служба Безпеки України

ТЗІ – технічний захист інформації

ЦКУ – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Метою проекту «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ» є створення своєрідного авторитетного наукового видання, що містить довідково-енциклопедичні відомості за напрямом комплексного, міждисциплінарного дослідження феномену інформації, інформаційних процесів та явищ у суспільному житті, а також відповідних соціальних зв'язків і відносин у межах окремих соціогуманітарних галузей знань та відповідних наукових спеціальностей.

За час, що пройшов з моменту виходу у світ першого тому енциклопедії накопичився й актуалізувався певний масив інформації (оприлюднені результати наукових досліджень у вигляді статей, монографій тощо; захищена низка дисертацій докторського й кандидатського рівнів), який і знайшов відображення у другому томі.

На відміну від першого тому, рубрика «Глосарій» значно поповнена поняттями-неологізмами та оксюморонами, поява яких обумовлена розвитком інформаційних технологій та значним їх впливом на соціальне буття мережи Інтернет.

Друга рубрика «Суб'єкти організаційного та наукового забезпечення інформатизації», крім відомостей про органи державної виконавчої влади (міністерства, відомства та підрозділи) та місцевого самоврядування, засоби масової інформації, громадські установи, наукові установи та видання, доповнено описом інформаційних систем різного рівня (відомчими та міжвідомчими), їх правового статусу, структури.

У рубриці «Національний науковий потенціал», на відміну від першого тому, де були представлені здебільшого вчені-юристи,

зроблено акцент на міждисциплінарність провідних вчених соціальних та гуманітарних галузей знань.

Рубрику «Наукові пошуки» значно поповнено дослідженнями в галузі педагогіки та соціальних комунікацій, а також дисертаціями докторів філософії. Наведені відомості мають стати в нагоді у процесі вибору теми дослідження, а також накопичення емпіричного матеріалу для дисертації.

Цікавим для розвитку соціогуманітарної інформології, як *«інтегрованого, міждисциплінарного напряму наукових досліджень, що має поєднати групу галузей знань та спеціальностей, предметом дослідження яких є соціально значущі інформаційні ресурси, процеси та явища, відповідні зв'язки та відносини в суспільстві»** є запропоновані ініціативи міждисциплінарних досліджень у формі законодавчого впровадження відповідних освітніх (наукових) програм вищої освіти.

У контексті науково-педагогічних новацій заслуговує на увагу положення закону** (2019) про розробку та поширення міждисциплінарних освітніх (наукових) програм вищої освіти спрямованих на створення умов для формування унікальних наборів компетентностей випускників.

На виконання такої ініціативи МОН України розроблено та затверджено Вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм вищої освіти (2021), які активно впроваджують прогресивні країни Європейського простору вищої освіти. Розвиток таких програм в Україні відкриє нові професійні та академічні можливості майбутнім фахівцям та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної системи вищої освіти в цілому.

---

* Беляков К. І., Золотар О. О. Суспільно-гуманітарні наукові дослідження в Україні: інформаційний вимір. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union : collective monograph. Part 1. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 363–397.

** Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти : Закон України від 18 грудня 2019 № 392-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#Text> (дата звернення – 1.09.2021).

Відповідно наказу МОН*, освітня (наукова) програма вважається міждисциплінарною, якщо обсяг освітніх компонентів у кредитах європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, що може бути співвіднесений з відповідними спеціальностями (галуззями)**, які визначають її предметну область, є приблизно однаковий.

Вимоги встановлено з урахуванням особливостей міждисциплінарних (розширених) освітніх програм початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти та міждисциплінарних освітньо-наукових програм другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів.

На початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти можуть розроблятися міждисциплінарні – розширені – освітні програми. Цілі запровадження таких програм:

- формування результатів навчання, спільних для групи спеціальностей, що належать до однієї або двох галузей знань;
- сприяння здійсненню здобувачем освіти усвідомленого подальшого вибору спеціальності для продовження навчання.

На другому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому) рівнях вищої освіти можуть розроблятися міждисциплінарні освітньо-наукові програми за двома або трьома спеціальностями, що належать до однієї або різних галузей знань. Мета – підготовка фахівців, які спроможні розв'язувати комплексні проблеми в умовах невизначеності та забезпечувати подальший розвиток наукового знання.

Зазначені вимоги підлягають урахуванню закладами освіти (науковими установами), які готують і реалізують освітні програми, Національним агентством із забезпечення якості вищої

---

* Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм : наказ МОН від 1 лютого 2021 № 128. Офіційний вісник України від 16 квітня 2021 року за № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-21#Text> (дата звернення – 1.09.2021) (див. Додаток 2).

** Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету міністрів України від 7 липня 2021 р. № 762. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-2021-%D0%BF#n10> (дата звернення – 1.09.2021) (див. Додаток 1).

освіти і незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, які акредитують міждисциплінарні освітні (наукові) програми.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти* структура такого стандарту містить розділ VIII «Вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії)».

Стандарти вищої освіти для початкового (для освітніх програм підготовки за галуззю знань або групою спеціальностей), другого і третього рівнів вищої освіти (для міждисциплінарних освітньо-наукових програм) можуть додатково визначати мінімальні вимоги до компетентностей і результатів навчання, виконання яких є необхідним для зазначення відповідних спеціальностей / галузі знань в освітній кваліфікації для таких програм.

Редакційна колегія

---

* Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти : наказ МОН України від 01.06.2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584) URL: http://edu-mns.org.ua/img/news/8982/Metodichni_rekomendaciji_2020_z_Nakazom.pdf (дата звернення – 1.09.2021).

*Слова прямо гвалтують розум, змішують все
і ведуть людей до численних суперечок і тлумачень*
Френсіс Бекон

РОЗДІЛ І ГЛОСАРІЙ

ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ

СТАТТЯ	АВТОР	ТОМ, СТОР.
АБЕРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ	І. Ф. Корж	Т. II, 27
АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	Г. М. Красноступ	Т. I, 278
АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	І. В. Арістова	Т. I, 27
АКТИВИ ВІРТУАЛЬНІ	М. А. Пожидаєва	Т. II, 29
АРХІВ	В. С. Цимбалюк	Т. I, 32
АРХІВ ЕЛЕКТРОННИЙ (РЕПОЗИТАРІЙ)	І. Ф. Корж	Т. I, 35
АУТЕНТИФІКАЦІЯ	Є. О. Романенко	Т. II, 39
БАЗА ДАНИХ	Д. В. Ланде	Т. II, 42
БАНКІНГ ЕЛЕКТРОННИЙ	М. А. Пожидаєва	Т. II, 46
БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНА	О. В. Курбан	Т. II, 53
БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНА	О. А. Золотар	Т. II, 56
БІБЛІОТЕКА ЦИФРОВА	Д. В. Ланде	Т. II, 59
БЛОГ	А. С. Соловйова	Т. II, 66
БІБЛІОТЕКА ЕЛЕКТРОННА	І. Ф. Корж	Т. I, 39
ВЕБ-САЙТ	Закон	Т. I, 43
ВІДКРИТІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА	І. П. Кушнір	Т. II, 69
ВІДНОСИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ	І. П. Кушнір	Т. II, 74
ВІЙНА МЕРЕЖЕВА	О. П. Дзьобань	Т. II, 78
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ	Л. Ф. Компанцева	Т. I, 43
ГІГІЕНА ІНФОРМАЦІЙНА	К. І. Беляков	Т. II, 84
ГРОШІ ЕЛЕКТРОННІ	І. О. Трубін	Т. I, 48
ДАНІ	В. С. Цимбалюк	Т. I, 51
ДАНІ ВІДКРИТІ	І. Ф. Корж	Т. II, 88
ДАНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ	О. В. Костенко	Т. II, 93
ДЕЛІКТОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНА	О. А. Заярний	Т. I, 53

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (ЮРИДИЧНІ)	І. В. Арістова	Т. I, 57
ДИПЛОМАТІЯ ЦИФРОВА	О. В. Шевчук	Т. II, 94
ДИФАМАЦІЯ	О. В. Кохановська	Т. I, 59
ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА	К. І. Бесяков	Т. I, 68
ДОКУМЕНТ	В. М. Брижко	Т. I, 74
ДОКУМЕНТ ЕЛЕКТРОННИЙ	І. Ф. Корж	Т. I, 75
ДОКУМЕНТООБІГ ЕЛЕКТРОННИЙ	І. Ф. Корж	Т. I, 76
ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ	І. Ф. Корж	Т. I, 79
ЕКСПЕРТИЗА ЦИФРОВА	В. М. Кравець	Т. II, 98
ЕПОХА ІНФОРМАЦІЙНА	І. М. Доронін	Т. II, 100
ЗАКОНОДАВСТВО		
ІНФОРМАЦІЙНО-ДЕЛІКТНЕ	О. А. Заярний	Т. I, 86
ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЮ	І. М. Сопілко	Т. II, 104
ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ЗМІ)	Г. М. Красноступ	Т. I, 299
ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ	В. Б. Хлевицький	Т. I, 92
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ	Н. Б. Новицька	Т. I, 96
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ	І. Ф. Корж	Т. II, 108
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА	І. В. Давидова	Т. I, 99
ІНОМОВЛЕННЯ	Г. М. Красноступ	Т. I, 103
ІНТЕЛЕКТ ШТУЧНИЙ	О. А. Баранов	Т. II, 114
ІНТЕРЕСИ НАЦІОНАЛЬНІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	В. І. Гурковський	Т. I, 104
ІНТЕРНЕТИКА	Д. В. Ланде	Т. II, 121
ІНФОРМОЛОГІЯ	К. І. Бесяков	Т. II, 138
ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРАВОВА	Р. А. Калюжний	Т. I, 110
ІНФОРМАТИКА	Д. В. Ланде	Т. I, 114
ІНФОРМАТИКА ПРАВОВА	М. Я. Швець	Т. I, 115
ІНФОРМАТИКА КРИМІНАЛІСТИЧНА	В. Г. Хахановський	Т. II, 124
ІНФОРМАЦІЯ	О. А. Баранов	Т. I, 117
ІНФОРМАЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНА	А. С. Соловйова	Т. II, 126
ІНФОРМАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНА	І. М. Сопілко	Т. II, 128
ІНФОРМАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА)	І. П. Давидова	Т. II, 133
ІНФОРМАЦІЯ КОНФІДЕНЦІЙНА	І. Ф. Корж	Т. I, 122
ІНФОРМАЦІЯ ЛАТЕНТНА	І. Ф. Корж	Т. II, 135
ІНФОРМАЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНА	І. Ф. Корж	Т. I, 124

ІНФОРМАЦІЯ ПРАВОВА	І. Ф. Корж	Т. І, 128
ІНФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНА	Г. М. Красноступ	Т. І, 130
ІНФОРМАЦІЯ СЛУЖБОВА	І. Ф. Корж	Т. І, 131
ІНФОРМАЦІЯ ТАЄМНА	А. І. Марущак	Т. І, 135
ІНФОРМОЛОГІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНА	К. І. Беляков	Т. ІІ, 141
КІБЕРНЕТИКА	Д. В. Ланде	Т. І, 137
КЛЮЧ ЕЛЕКТРОНОГО ПІДПISУ	О. В. Костенко	Т. ІІ, 145
КОГНІТАРІАТ	Ю. Ю. Калиновський	Т. ІІ, 148
КОНТЕНТ	Р. І. Радейко	Т. ІІ, 159
КОНТРАКТ СМАРТ	К. Г. Некіт	Т. ІІ, 166
КОНФЛІКТ ГІБРИДНИЙ	О. В. Курбан	Т. ІІ, 168
КОРДОН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ	І. П. Кушнір	Т. ІІ, 174
КОМЕРЦІЯ ЕЛЕКТРОННА	І. О. Трубін	Т. І, 138
КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНА	Л. О. Матохнюк	Т. ІІ, 152
КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНА	Н. Б. Новицька	Т. І, 141
ЛЮДИНА ЦИФРОВА	О. П. Дзьобань	Т. ІІ, 177
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ	А. С. Соловійова	Т. ІІ, 182
МЕРЕЖИ СОЦІАЛЬНІ	О. В. Курбан	Т. ІІ, 184
МЕРЕЖИ СОЦІАЛЬНІ ОН-ЛАЙН	О. В. Курбан	Т. ІІ, 186
МЕСЕДЖ	А. С. Соловійова	Т. ІІ, 190
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»	І. В. Арістова	Т. І, 146
НАСИЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	О. П. Дзьобань	Т. І, 151
НОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	Б. А. Кормич	Т. І, 155
НАУКОМЕТРІЯ	Д. В. Ланде	Т. ІІ, 192
ОПЕРІБЕЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ	І. Ф. Корж	Т. ІІ, 198
ПІДПIS ЕЛЕКТРОННИЙ	І. В. Давидова	Т. І, 160
ПІДХІД ІНФОРМАЦІЙНИЙ	К. І. Беляков	Т. ІІ, 200
ПІДХІД СИСТЕМНИЙ	О. Г. Данильян	Т. ІІ, 203
ПЛАГІАТ	О. М. Рижко	Т. ІІ, 209
ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНА (ДЕРЖАВНА)	В. І. Гурковський	Т. І, 163
ПОСЛУГИ ЕЛЕКТРОННІ	О. І. Харитонова	Т. І, 170
ПОСЛУГИ ІНФОРМАЦІЙНІ	К. І. Беляков	Т. І, 173
ПРАВА ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ	О. О. Тихомиров	Т. І, 175
ПРАВО «БУТИ ЗАБУТИМ»	К. С. Мельник	Т. І, 178

ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	К. І. Беляков	Т. І, 186
ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	Є. О. Харитонов	Т. І, 190
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ	О. О. Тихомиров	Т. І, 182
ПРАВОВІДНОСИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ	І. В. Арістова	Т. І, 195
ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕЛІКТИ)	О. О. Тихомиров	Т. І, 197
ПРАВОЧИН (ДОГОВІР) ЕЛЕКТРОННИЙ	І. В. Давидова	Т. І, 200
ПРИВАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА	І. П. Кушнір	Т. ІІ, 216
ПРОДУКЦІЯ (ПРОДУКТ) ІНФОРМАЦІЙНА	К. І. Беляков	Т. І, 206
ПРОСТІР ІНФОРМАЦІЙНИЙ	К. І. Беляков	Т. ІІ, 221
ПРОЦЕС ІНФОРМАЦІЙНИЙ	Д. В. Ланде	Т. І, 207
РЕАЛЬНІСТЬ ВІРТУАЛЬНА	О. П. Дзьобань	Т. ІІ, 224
РЕЄСТР	І. Ф. Корж	Т. ІІ, 229
РЕКЛАМА	О. А. Заярний	Т. І, 212
РЕСУРСИ ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ)	К. І. Беляков	Т. І, 216
РЕЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ	І. Ф. Корж	Т. ІІ, 234
РОЗПОРЯДНИК ІНФОРМАЦІЇ	Закон	Т. І, 219
СВОБОДА ІНФОРМАЦІЙНА ЛЮДИНИ	О. П. Дзьобань	Т. І, 221
СВОБОДА СЛОВА	Г. М. Красноступ	Т. І, 225
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА	Д. В. Ланде	Т. І, 228
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА	Д. В. Ланде	Т. І, 229
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА СИСТЕМА	Д. В. Ланде	Т. І, 230
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНА СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	Д. В. Ланде	Т. І, 231
СИСТЕМА ПЛАТІЖНА ЕЛЕКТРОННА	Б. А. Кормич	Т. І, 232
СИНЕРГЕТИКА	М. А. Пожидаєва	Т. ІІ, 243
СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ	А. Г. Шевцов	Т. ІІ, 238
СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	О. М. Солодка	Т. ІІ, 251
СТАНДАРТИ МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ	Г. М. Красноступ	Т. І, 234
СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	І. В. Арістова	Т. І, 238
СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН	І. В. Арістова	Т. І, 242
СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ	І. В. Арістова	Т. І, 245
	О. П. Дзьобань	Т. І, 246

СУСПІЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	О. А. Баранов	Т. I, 250
СФЕРА ІНФОРМАЦІЙНА	О. А. Баранов	Т. I, 257
ТАЄМНИЦЯ ПРОФЕСІЙНА	І. Ф. Корж	Т. I, 260
ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯ	Г. М. Красноступ	Т. I, 314
ТЕРОРИЗМ ІНФОРМАЦІЙНИЙ	Б. Д. Леонов	Т. II, 253
ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНІ	К. І. Беляков	Т. I, 263
ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	О. П. Дзьобань	Т. I, 268
ФОНД АРХІВНИЙ (НАЦІОНАЛЬНИЙ)	Закон	Т. I, 317
ФРІЛАНСЕР	Ю. Ю. Калиновський	Т. II, 257
ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	І. В. Арістова	Т. I, 272
ХЕШТЕГ	А. С. Соловйова	Т. II, 261

А

АБЕРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ

АБЕРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ (*аб. І.*) (від лат. aberratio – омана, відхилення, видалення, відволікання) – свідоме, вмотивоване або несвідоме, невмотивоване викривлення змісту *І.* в порівняльній з його аналоговим текстом (1), нечіткість або викривленість зображення, помилка, відхилення від істини (2)

Термін «аберація» є полідисциплінарним неологізмом, який застосовується в різних галузях науки: у фізиці, техніці, біології й медицині, в астрономії; у психології й соціології, у політиці та праві.

При його застосуванні у праві, тим самим суб'єкти *аб. І.* отримують неточну, викривлену *І.*, що не сприяє активізації їхньої життєвої позиції, що негативно впливає на функціонування *І. правових відносин*, породжує виникненню конфліктів в суспільному середовищі. Можливість виявлення *аб. І.* існує: під час здійснення імплементації правової норми в національне законодавство (міжнародного права в національне право, правової норми вищого за юридичною силою акту до акту нижчого за юридичною силою) (3); під час тиражування (розмноження) нормативно-правових актів; під час систематизації нормативно-правових актів (обліку, кодифікації, інкорпорації, консолідації); під час напрацювання нормативно-правового акту та його прийнятті відповідним органом тощо.

Прагнення України приєднатися до сім'ї демократичних країн Європи, бажання налагоджувати та підтримувати на належному рівні міждержавні відносини, співпрацю у різних сферах життєдіяльності, у тому числі у галузі права, вимагає апроксимації (зближення, адаптації) законодавства України до законодавства країн ЄС та, у підсумку, його гармонізації (повної ідентичності) з останнім. Крім того, зазначене вимагає від держави забезпечення вільного, повного, безоплатного і швидкого доступу

до *І. реєстрів* нормативно-правових актів публічної влади для будь-кого з громадян України. Зазначене дозволить, на наше переконання, вирішити питання щодо недопущення прояву такого негативного явища, яким є *аб. І.*, насамперед, нормативно-правової *І.* Тим самим, недопущення прояву *аб. І.* забезпечує недопущення зміни (звуження або розширення) дії правової норми підзаконного акту по відношенню до аналогічної правової норми закону, що є порушенням принципу верховенства закону, а також при ухваленні судових рішень в мотиваційній його частині, та при отриманні нормативно-правової *І.* в цілому (неточний текст проекту чи змісту нормативно-правового акту та обґрунтування необхідності його прийняття, свідоме перекручення змісту акту чи аргументації його відповідності праву тощо).

Аб. І. (нормативно-правова *І.*) має певні спільні ознаки з «фейковою» *І.* (дезінформацією), яку створено з метою впливу на свідомість великої кількості людей і яка не витримує перевірки на відповідність та реальність, як то: невідповідність реальності; призначена для досягнення певної мети; ігнорування певних формальних правил при її створенні; певний примітивізм; надмірно емоційне її подання тощо. Різняться вони між собою тим, що *аб. І.* створюється лише у нормотворчій сфері та у сфері судочинства, як при позитивній, так і при негативній нормотворчості.

Явище *аб. І.* не є, як може здаватися на перший погляд, невинним явищем, що викликано відхиленням від вимог нормотворчої діяльності чи порушенням згаданих вимог. Як зазначалося вище, за ним можуть критися грубі порушення прав і свобод людини і громадянина, які держава зобов'язалася неухильно забезпечувати, ратифікувавши міжнародні угоди або приєднавшись до них. Зазначене проявляється, наприклад, при розгляді судами різних рівнів питання поновлення порушених прав громадян України. Як свідчить практика, зазначене питання залишається на сьогоднішній день актуальними.

Аб. І. з одного боку є хворобою становлення молоді національної правової системи України, яка прагне створити демократичне, правосвідоме, соціальне, громадянське суспільство. Згадане

викликане, насамперед, недостатньою правовою культурою певної частини суспільства, включаючи і представників державної влади, для подолання якої необхідний певний час, а також застосування відповідних санкцій держави щодо авторів її продукування з метою його мінімізації. Для «лікування згаданої хвороби» потрібна більш активна правова та громадянська позиція нетерпимості до зазначених фактів як з боку науковців, так і практиків. Вони мають активно доводити згадані негативні факти до громадянського суспільства та до міжнародної спільноти, роз'яснювати їх неконституційність і шкідливість для суспільних відносин і тим самим виховувати у суспільства нульову толерантність до зазначеного. З другого, це політичний механізм активного використання *I.* в сучасному протистоянні держав у світі, у здійсненні гібридної війни та при проведенні спеціальних *I. операцій* супротив противника, про що державною владою має провадитися ефективна контрпропагандистська та роз'яснювальна діяльність.

Література:

1. Корж І. Ф. Аберация нормативно-правової інформації. *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 21–25.
2. Аберация. Словник української мови (Академічний тлумачний словник (1970–1980) URL: <http://sum.in.ua/s/abercasija> (дата звернення: 11.02.2021).
3. Корж І. Ф. Явище аберації в українському законодавстві. *Право України*. 2006. № 11. С. 89–94.

І. Ф. Корж

АКТИВИ ВІРТУАЛЬНІ

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ (*в. а.*) – нормативно-правове поняття фінансової сфери, що визначається як *ц.* вираження вартості, яким можна торгувати у *ц.* форматі або переказувати, і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей (1).

Ідентичне поняття «*в. а.*» закріплено у прийнятому Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – FATF) Керівництві щодо ризик-орієнтованого

підходу до *в. а.* та постачальників послуг з переказу *в. а.* *В. а.* не включають в себе *ц.* представлення фіатних валют, цінних паперів та інших фінансових активів, які вже охоплені в інших Рекомендаціях FATF (2).

На сьогодні в світі немає єдиного універсального правового визначення *в. а.* У різних країнах для назви та опису «*в. а.*» використовуються неоднакова термінологія.

Законодавець тієї чи іншої держави вкладає різний варіант змісту в поняття «*в. а.*»: в одних країнах їх вважають «товаром» чи «власністю», «майном», у других – «інвестиційним активом» чи «фінансовим активом», «токеном», у третіх – «окремим видом цінних паперів» чи «фінансовим інструментом». І при цьому в одній країні для розкриття дефініції «*в. а.*» / «криптоактиви» можуть застосовуватись декілька зазначених вище варіантів.

У звітних та аналітичних матеріалах Банку міжнародних розрахунків (BIS), Європейського центрального банку (ЕЦБ) замість терміну «*в. а.*» вживається поняття «криптоактиви» (англ. *crypto-assets*) та *ц.* активи (англ. *digital assets*). BIS під поняттям «криптоактиви» розглядає тип приватного активу, який, у першу чергу, залежить від криптографії та розподіленого реєстру (технології *блокчейну*) або подібної технології як частини його сприйнятої або притаманної вартості (3). В аналітичних матеріалах ЕЦБ термін «криптоактив» визначено як будь-який актив, записаний у цифровій формі, що не є і не представляє ні фінансову вимогу, ні фінансове зобов'язання будь-якої фізичної чи юридичної особи, і не передбачає право власності, спрямоване проти суб'єкта господарювання. Водночас, криптоактив вважається цінним для своїх користувачів як інвестиція та / або засіб обміну, у результаті чого контроль за поставками та домовленість про дійсність переказів у криптоактивах не застосовуються відповідальною стороною, але є індукованими використанням криптографічних інструментів (4). Отже, з правової позиції ЕЦБ, криптоактиви – це *ц.* активи, які користувачі зберігають та обмінюють в *е.* вигляді одноранговим способом (англ. *peer-to-peer* –рівний-рівному) без необхідності довірених посередників, та які увімкнені мережею комп'юте-

рів із загальнодоступним програмним забезпеченням DLT (англ. distributed ledger technology – технологія розподіленого реєстру, прикладом якої є *блокчейн*), що застосовує криптографію. Згідно з міжнародними та європейськими стандартами під *ц.* активами слід розуміти все, що існує у бінарному *e.* форматі та має право на використання. Прикладами *ц.* активів є: файл *e.* документу, *e.* пошта (e-mail), криптоактиви та *ц.* валюта центрального банку держави (5).

У Концепції державного регулювання операцій з криптовалютами, схваленої Радою з фінансової стабільності, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) було запропоновано визначення *в. а.* як будь-яку форму запису в рамках розподіленого реєстру записів у *ц.* формі, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи як засіб збереження вартості. При цьому *в. а.* функціонує у формі токена, який є *ц.* одиницею обліку в рамках розподіленого реєстру записів, яка посвідчує майнові та/або немайнові права власника токена, що відповідають зобов'язаннями емітента токена (6).

Враховуючи міжнародні та європейські стандарти у сфері *в. а.* (2; 3; 4; 7; 8; 9; 10; 11), а також на підставі аналізу різних поглядів теоретиків і практиків щодо визначення *в. а.* та їх ознак (12; 13; 14; 15; 16; 17) останні уявляється можливим узагальнити та виокремити критерії, за якими *ц.* актив слід визнавати *в. а.*:

- має *ц.* вираз вартості;
- вільно торгується на ринку;
- перебуває в обігу в *ц.* форматі;
- має можливість до обміну на інші об'єкти цивільного права;
- має систему *ідентифікації* та верифікації транзакцій;
- використовується для платіжних та інвестиційних цілей.

В. а. та пов'язані з ними послуги мають потенціал для стимулювання фінансових інновацій, але їхні особливі властивості також створюють нові можливості для відмивання злочинних доходів, фінансування тероризму або незаконної діяльності. Можливість швидко здійснювати транзакції за кордон не тільки дозволяє злочинцям придбавати, переміщувати та зберігати активи

в цифровому вигляді часто за межами регульованої фінансової системи, а й приховувати походження або призначення коштів та ускладнювати для суб'єктів фінансового моніторингу своєчасне виявлення підозрілої операції. Ці фактори створюють перешкоди для виявлення та розслідування незаконної діяльності національними органами влади (7).

З метою підвищення ефективності запобігання використанню *в. а.* для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення у вересні 2020 FATF внесло зміни до Рекомендацій та визначає певні індикатори ризикових операцій з *в. а.* шляхом прийняття Звіту про *в. а.* (7). Даний Звіт стандартизує вимоги до постачальників послуг з *в. а.*, що робить правила їх діяльності універсальними. При цьому для оцінки ризику діяльності постачальників послуг з *в. а.* компетентні органи влади мають брати до уваги всі фактори такого ризику, що пов'язані з видами трансакцій (наприклад, нерегулярні, нестандартні чи навпаки занадто часті за 24-годинний період); розмірами трансакцій; сервісом, який підвищує анонімність операцій; географічними факторами; профілями відправника та отримувача (наприклад, нещодавно створені або неактивні тривалий час акаунти); джерелами коштів та доходів тощо.

Згідно з Другим 12-місячним оглядом переглянутих стандартів FATF про *в. а.* та постачальників послуг з переказу *в. а.* здійснена оцінка їх реалізації. Так, незважаючи на відчутний прогрес щодо імплементації переглянутих стандартів FATF у відповідні національні законодавства держав, цим міжурядовим органом зазначено, що у цілому такі міжнародні стандарти недостатньо реалізовано у діяльності приватного сектору для забезпечення глобального режиму протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму через *в. а.* та постачальників послуг з *в. а.* З метою зменшення ризиків, пов'язаних з *в. а.*, країни мають пришвидшити впровадження: технологічних рішень для повноцінної реалізації «правила подорожі», яке зобов'язує постачальників послуг з *в. а.* отримувати, зберігати та обмінюватися

інформацією про організаторів та бенефіціарів переказів *в. а.*; правового режиму для стейблкоїнів (англ. *stablecoins*); правового регулювання відносин у сфері трансакцій *в. а.* за допомогою P2P (англ. *peer-to-peer*), що не включає постачальників послуг з *в. а.* та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу; порядку реєстрації постачальників послуг з *в. а.* та ліцензування їх діяльності тощо. Тому FATF заплановано внести зміни до Керівництва щодо ризик-орієнтованого підходу до *в. а.* і постачальників послуг з *в. а.* та запровадити його як переглянуте до листопада 2021 (8).

В ЄС для посилення державної політики протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму була прийнята Директива 2018/843/ЄС (англ. – 5th Anti-Money Laundering Directive (5AMLD)), якою внесено зміни, зокрема до Директиви 2015/849/ЄС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансуванню тероризму, а також Директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС, введено поняття *в. валюти*, під якою варто розуміти цифрову репрезентацію вартості, яка не випускається або не гарантується центральним банком або органом публічної влади, не обов'язково є прив'язаною до законно встановленої валюти і не має юридичного статусу валюти або грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб обміну, а також яку можна передавати, зберігати і торгувати в *е. спосіб* (9; 10). Нормами даної Директиви поширено правові вимоги фінансового моніторингу на надавачів, залучених до послуг з обміну між *в. валютами* та офіційними валютами (тобто монетами і банкнотами, призначеними слугувати законним платіжним засобом країни, і *е. грошей* країни, прийнятих як засіб обміну в країні випуску), а також відповідальних зберігачів гаманців. Отже, *в. валюту* можна розглядати як один з підвидів *в. а.*

Таким чином, згідно з міжнародними та європейськими стандартами український законодавець визначає постачальника послуг, пов'язаних з обігом *в. а.*, як будь-яку фізичну чи юридичну особу, яка провадить один або декілька таких видів діяльності та/або операцій для іншої фізичної та/або юридичної особи або від імені: обмін *в. а.*; переказ *в. а.*; зберігання та/або

адміністрування *в. а.* або інструментів, що дають змогу контролювати *в. а.*; участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем *в. а.* (1).

Серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу законодавець передбачив і постачальників послуг, пов'язаних з обігом *в. а.*, які згідно з Законом зобов'язані здійснювати належну перевірку у разі проведення фінансової операції з *в. а.* на суму, що дорівнює чи перевищує 30 тисяч гривень, а також визначено зміст *І.*, яка має супроводжувати переказ не лише коштів, а й *в. а.* (1).

Разом з цим, забезпечення законності операцій, пов'язаних з обігом *в. а.*, з боку постачальників таких послуг потребує ефективно розроблених технологічних рішень, за допомогою яких здійснюються процедури *ідентифікації* учасників трансакцій з *в. а.*, що, в свою чергу, повинно бути досконало врегульовано законодавством у цій сфері. У той же час, чинне законодавство про фінансовий моніторинг не може повною мірою забезпечити протидію шахрайству з *в. а.*, захист прав учасників ринку *в. а.* та вирішити такі важливі питання, як регулювання діяльності постачальників послуг з *в. а.*, відносин, що виникають у зв'язку з обігом *в. а.*, та оподаткування операцій з ними тощо. З огляду на це та відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 (18) розроблено модель функціонування ринку *в. а.* та закріплено в проєкті закону «Про віртуальні активи» (19), в якому визначаються засади державної політики у сфері обігу *в. а.*, зокрема передбачено центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу *в. а.*, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері обігу *в. а.* У той же час, відповідно норм Положення про Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри) зазначений центральний орган виконавчої влади у межах своїх повноважень бере участь у забезпеченні розвитку *в. а.*, *блокчейну* та *токенізації, штучного інтелекту* (20). Через неоднозначне трактування «участі в забезпеченні розвитку *в. а.*» важко зрозуміти, чи можна до її складу включати реалізацію державної політики у сфері обігу *в. а.*, і як наслідок –

чи можна вважати Мінцифри центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері обігу *в. а.*

Поряд із зазначеним проєктом закону про *в. а.* у відповідних комітетах ВР України перебувають на розгляді зареєстровані проєкти законів про токенизовані активи та криптоактиви (21) та про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами (22).

Акцентуючи увагу на визначенні *в. а.* як одному з об'єктів цивільних прав, у законопроекті пропонується в подальшому розглядати під *в. а.* нематеріальне благо, що є об'єктом цивільного обігу, має вартість, виражене сукупністю *даних в е.* формі та існує в системі обігу *в. а.* (19). Через значну волатильність *в. а.* справедливою можна вважати норму законопроекту про *в. а.* щодо невикористання їх засобом платежу на території України. Хоча для цілей бухгалтерського обліку та фінансової звітності законодавець не розкриває особливостей визначення вартості *в. а.* Це є важливим для здійснення операцій з придбання, продажу, обміну *в. а.*, що в подальшому має вплив на формування їх бази оподаткування.

У законопроекті передбачено, що особливості обігу *в. а.* визначаються Цивільним кодексом України та законом про *в. а.* Законодавець класифікує *в. а.* на два види: забезпечені та незабезпечені, виокремлюючи у забезпечених активах окремий підвид – *ц.* валюту Національного банку України (*ц.* гроші НБУ) та фінансові інструменти (паї, боргові інструменти, деривативи тощо) як фінансові *в. а.* Порядок випуску, зберігання та погашення *ц.* грошей НБУ як *ц.* форму грошової одиниці України, а також особливості виконання платіжних операцій із застосуванням *ц.* грошей визначаються нормативно-правовими актами НБУ (23).

Таким чином, забезпечені *в. а.* посвідчують майнові або немайнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав, тобто підтверджують права власника забезпеченого *в. а.* вимагати об'єкт забезпечення, що визначається правочином, згідно з яким такий *в. а.* створено. А незабезпечені *в. а.* не посвідчують жодних майнових або немайнових прав (19). На кшталт поділу *в. а.*

на забезпечені та незабезпечені існують ще класифікації *в. а.* на регульовані та нерегульовані (24) або на захищені та незахищені (25). На сьогодні не існує стандартизованого підходу до систематизації різних видів *в. а.* *В. а.* можна поділити на інвестиційні токени, платіжні (обмінні, валютні) токени та службові (сервісні) токени (12; 13).

Враховуючи досвід ЕСВ, країн ЄС і Великої Британії, розглядається також диференціація *в. а.* на дві великі групи: 1) суверенні (англ. central bank digital currencies (CBDC)), які є *ц.* валютою центрального банку певної держави, наприклад, *е-гривня* НБУ; 2) приватні, які поділяються на криптовалюти, токени та гібридні активи, останні з яких поєднують деякі ознаки та властивості токенів та валют одночасно (14).

Отже, *в. а.* як об'єкт цивільних прав є нематеріальним благом, яке має *ц.* вираз вартості та існує у вигляді *даних у ц.* форматі в системі обігу *в. а.*, яким можна торгувати або переказувати в *е.* спосіб, і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 15.06.2021).
2. Керівництво щодо ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів. FATF, Париж, Франція. 2019. 85 с. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/09/virtualni_aktyvy.pdf (дата звернення: 15.06.2021).
3. Central banks and fintech data issues. Irving Fisher Committee (IFC) Report № 10. February 2020. 38 p. URL: https://www.bis.org/ifc/publ/ifc_report_fintech_2002.pdf (дата звернення: 30.06.2021).
4. Crypto-Assets: Implications for financial stability, monetary policy, and payments and market infrastructures: Occasional Paper Series. ECB Crypto-Assets Task Force, № 223. May 2019. 39 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op223~3ce14e986c.en.pdf> (дата звернення: 30.06.2021).

5. Cryptocurrencies and tokens. ECB FXCG update. September 2018. 15 p. URL: https://www.ecb.europa.eu/paym/groups/pdf/fxcg/2018/20180906/Item_2a_-_Cryptocurrencies_and_tokens.pdf (дата звернення: 30.06.2021).
6. Концепція державного регулювання операцій з криптовалютами: схвалено Радою з фінансової стабільності від 20.07.2018. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/concept-crypto-1.pdf> (дата звернення: 30.06.2021).
7. Money Laundering and Terrorist Financing Red Flag Indicators Associated with Virtual Assets. FATF, Paris, France. September 2020. 22 p. URL: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/Virtual-Assets-Red-Flag-Indicators.pdf> (дата звернення: 15.06.2021).
8. Second 12-month Review Virtual Assets and VASPs. FATF, Paris, France. July 2021. 43 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/Second-12-Month-Review-Revised-FATF-Standards-Virtual-Assets-VASPs.pdf> (дата звернення: 08.07.2021).
9. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843> (дата звернення: 15.06.2021).
10. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/849 від 30 травня 2018 про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до Директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18?find=1&text=віртуальна#top (дата звернення: 15.06.2021).
11. Cryptocurrencies and tokens. ECB FXCG update. September 2018. 15 p. URL: https://www.ecb.europa.eu/paym/groups/pdf/fxcg/2018/20180906/Item_2a_-_Cryptocurrencies_and_tokens.pdf (дата звернення: 30.06.2021).
12. Ребрук М. Криптоактиви: міфи vs факти та потенційний вплив на монетарну сферу. Семінар для викладачів ЗВО. Київ, 29 травня 2021 р. С. 5-6; 22, 37-38. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Rebryk_2021-29-05.pdf?v=4 (дата звернення: 30.06.2021).
13. The Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study. Cambridge Center for Alternative Finance. 122 p. URL: <https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/2019-04-ccaf-global-cryptoasset-regulatory-landscape-study.pdf> (дата звернення: 30.06.2021).

14. Черних О. С. Класифікація віртуальних активів в Україні. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/klassifikatsiya-virtualnyh-aktyviv-v-ukrayini/> (дата звернення: 30.06.2021).

15. Дем'янюк М. Віртуальні активи в Україні. *Економічна правда*. 01.09.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/09/1/664585/> (дата звернення: 30.06.2021).

16. Рехлицький М. Віртуальні активи: що це таке і навіщо нам їх законодавче регулювання? *Юридична газета*. № 10. 27.05.2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informatsiye-pravo-telekomunikatsiyi/virtualni-aktiv-i-shcho-ce-take-i-navishcho-nam-yih-zakonodavche-regulyuvannya.html> (дата звернення: 30.06.2021).

17. Міжнародне законодавство у сфері віртуальних активів : інформаційна довідка. Інформаційно-дослідницький центр ВР України. 2020. 13 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XD6W.pdf (дата звернення: 30.06.2021).

18. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Міністерство фінансів України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (дата звернення: 15.06.2021).

19. Про віртуальні активи : проект Закону України від 11.06.2020 № 3637. *Верховна Рада України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення: 15.06.2021).

20. Про затвердження Положення про Міністерство цифрової трансформації України : постанова КМ України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919> (дата звернення: 08.07.2021).

21. Про токенизовані активи та криптоактиви : проект Закону України від 05.11.2020 № 4328. *Верховна Рада України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70353 (дата звернення: 15.06.2021).

22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами : проект Закону України від 15.11.2019 № 2461. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67423 (дата звернення: 15.06.2021).

23. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Верховна Рада України* (набрання чинності з 01.08.2022). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70412 (дата звернення: 08.07.2021).

24. Guidance on Cryptoassets Feedback and Final Guidance to Consultation Paper (CP 19/3). Financial Conduct Authority. Policy Statement (PS 19/22). July 2019. 55 p. URL: <https://www.fca.org.uk/publication/policy/ps19-22.pdf> (дата звернення: 30.06.2021).

25. Virtual Assets 2030. Ministry of Digitalization of Ukraine. URL: <https://va2030.com/legislation> (дата звернення: 30.06.2021).

М. А. Пожидаєва

АУТЕНТИФІКАЦІЯ

АУТЕНТИФІКАЦІЯ (*аут.*) (від грец. – αὐθεντικός; реальний або справжній) – доктринальне поняття *інформатики*, яке стосується забезпечення безпеки в *ІС* різного рівня та призначення. Під *аут.* розуміють процедура перевірки дійсності (автентичності), підтвердження достовірності чого-небудь або кого не будь. Наприклад, пред'явлення паспорта – це підтвердження автентичності заявленого імені по батькові (1). В чинному ЗУ використовуються поняття «авторизація» (2) та «ідентифікація» (3), які, по суті, є синонімами *аут.*

Аут. – це процес перевірки справжності пред'явленого користувачем ідентифікатора. *Аут.* являє собою ключову функцію сервісної інфраструктури для захисту конфіденційних *даних* і операцій від несанкціонованого доступу з боку сторонніх осіб.

В мережі *Інтернет аут.* використовується для підтвердження та перевірки справжності зареєстрованого користувача, що полягає в перевірці його облікових *даних*: ідентифікатора користувача (імені, адреси *e. пошти*, номери телефону) і пароля користувача. Доступ користувачеві надається за умов коли ідентифікатор користувача і пароль співпадають із записами, що зберігаються в *БД* системи. Позитивним результатом *аут.* є авторизація користувача, тобто надання користувачу доступу до *Інтернет-сервісів* (*e. пошта, соціальні мережі, Інтернет-банкінг, платіжні системи, Інтернет-магазини, тощо*). У разі помилки при введенні *даних* програма реагує попередженням безпеки і блокує вхід. При цьому якщо невдалих спроб користувача буде декілька, система відреагує блокуванням облікового запису.

Стандартна (базова) *аут.* не може забезпечити абсолютну безпеку при вході користувача в *ІС* тому для підвищення рівня безпеки використовують кілька факторів *аут.* та створюються додаткові категорії облікових *даних* (факторів).

Однофакторна *аут.* (SFA) – традиційний метод перевірки автентичності з використанням тільки однієї категорії. Найбільш поширеним прикладом SFA є облікові *дані*, пов'язані з введенням імені користувача і звичайного пароля. Використання класичних «багаторазових» паролів є серйозною уразливістю при роботі з чужих комп'ютерів. Тому було розроблено апаратні генератори одноразових паролів. Такі генератори утворюють черговий пароль або за певною періодичністю, або за запитом. При цьому такий пароль використовується лише один раз.

Двохфакторна *аут.* (2FA) – двоступеневий процес перевірки, який враховує два різних типи призначених для користувача *даних*. Крім логіна і пароля, для забезпечення додаткового рівня захисту, система може запросити особливий код, присланий в SMS повідомленні або в листі *e.* поштою.

Багатофакторна *аут.* (MFA) – найсучасніший метод перевірки автентичності, який використовує два, три (або більше) рівня безпеки. Категорії всіх рівнів повинні бути незалежними один від одного, щоб усунути будь-яку вразливість в системі. Фінансові та банківські установи використовують багатофакторну *аут.* для захисту своїх *даних* від потенційних загроз *ІБ*. Прикладом MFA є використання банківських карт. Наявність карти – перший фактор захисту, введення пін-коду – другий (4).

Сутність одного з найбільш надійних на сьогоднішній день методів багатофакторної *аут.* полягає в застосуванні персональних апаратних пристроїв – токенів (це смарт-карта або USB-ключ), які дозволяють генерувати і зберігати ключі шифрування, забезпечуючи жорстких безпекових умов *аут.*. Перевірку правильності введеного значення на стороні сервера перевіряє спеціальний сервер *аут.*, що обчислює поточне значення одноразового пароля програмно.

Література:

1. В чем состоит разница между аутентификацией и авторизацией.
URL: <https://artismedia.by/blog/difference-between-authentication-and-authorization/> (дата звернення: 6.02.2021).
2. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 166.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 6.02.2021).
3. Аутентификация, авторизация и идентификация.
URL: <https://wiki.diphost.ru/Authentication> (дата звернення: 6.02.2021).

Є. О. Романенко

Б

БАЗА ДАНИХ

БАЗА ДАНИХ (*БД*) – сукупність *даних*, організованих відповідно до концепції, яка описує характеристику цих *даних* і взаємозв'язки між їх елементами; ця сукупність підтримує щонайменше одну з областей застосування (за стандартом (1)). Вважається, що *БД* – поіменована сукупність структурованих *даних*, що відносяться до визначеної предметної області (2).

В українських нормативних документах, це поняття визначено як «сукупність взаємопов'язаних *даних*, організована відповідно до певних правил опису, зберігання та маніпулювання, подана у формі, придатній для автоматичного опрацювання, й призначена задовольняти *I*. потреби користувачів *I*.» (3).

Для створення *БД* і маніпулювання ними використовують спеціальне програмне забезпечення, системи управління базами даних (далі – СУБД). *БД* є основою автоматизованих систем різного призначення.

За структурою (моделлю *даних*) *БД* можна класифікувати таким чином:

- ієрархічна (структурована *БД*, яка реалізує ієрархічну модель *даних*);
- об'єктна або об'єктно-орієнтована;
- реляційна (структурована *БД*, яка реалізує реляційну модель *даних*);
- мережева (структурована *БД*, яка реалізує мережеву модель *даних*);
- багатомірна (*БД* заснована на багатовимірній моделі *даних*. Зазвичай використовується для цілей аналізу. Основним її структурним компонентом є куб *даних*);
- інтегрована (*БД*, яка об'єднує кілька *БД* або має кілька програм з управління *даними*, призначена для багатокористувацького звернення);

– розподілена (сукупність багатьох взаємопов’язаних *БД*, розподілених у комп’ютерній мережі).

За змістом *БД* розрізняють за видами:

- бібліографічна *БД*, що містить бібліографічну *І*;
- фактографічна *БД*, *І* наповнення якої складається з конкретних фактів і *І* про них;
- реферативна *БД*, яка містить бібліографічні записи з рефератами або анотаціями;
- лексикографічна *БД*, в якій подані *дані* про лексичні одиниці певної лексикографічної моделі та її структуру;
- повнотекстова *БД*, що містить повні тексти *документів*.

У зв’язку із розвитком *ІТ* на цей час окремої уваги заслуговують надвеликі *БД* (англ. Very Large Database, VLDB) – це *БД*, які займають надвеликі обсяги на пристрої фізичного зберігання, тобто обсяги *БД*, які визначаються останніми досягненнями в технологіях зберігання оперування *даними*.

У 2011 році компанія Facebook зберігала *дані* в кластері з 2 тисяч вузлів сумарною місткістю 21 петабайт; до кінця 2012 року обсяг *даних* Facebook досяг 100 петабайт, а в 2014 році – 300 петабайт.

До 2014 за непрямими оцінками компанія Google зберігала на своїх серверах до 10–15 ексабайт *даних* в сукупності.

В цілому, за оцінками компанії IDC, сумарний обсяг *даних* «цифрового всесвіту» подвоюється кожні два роки і зміниться від 4,4 зеттабайт в 2013 році до 44 зеттабайт в 2020 році.

За деякими оцінками, до 2025 року генетики будуть мати *дані* про геномах від 100 мільйонів до 2 мільярдів чоловік, і для зберігання подібного обсягу *даних* буде потрібно від 2 до 40 ексабайт.

Особливий клас *БД*, в яких зібрано нормативні документи органів державної влади, застосовуються в *І*-правових системах. Ці *БД* оснащено спеціальним програмним забезпеченням, яке призначено для роботи великою кількістю *документів* і файлів, здійснення сортування, пошуку, організації гіперпосилань тощо.

На цей час в Україні найбільш відомі *І*-правові системи (відповідно і *БД*) таких виробників:

ІАЦ «Ліга» (І.-правові системи «ЛІГА: ЗАКОН»);

Компанія «Дінай» (довідково-правові системи «Дінай»);

ІАЦ «Інфодиск» (Правові системи «Інфодиск: Законодавство України»);

Корпорація «Парус» (І.-аналітична система із законодавства України «Парус-консультант»);

ЗАТ «Інформтехнологія» (Правові системи НаУ, МЕГА-НАУ);

Компанія «Інформаційно-аналітичний центр «БІТ» (І.-правова система із законодавства України «Право»);

НПО «Поверхність» (програмні продукти серії MDOOffice);

НТФ «Інтес» (програмний продукт QDPro).

Окремим поняттям, що регулюється правовими актами є поняття «бази *персональних даних* (далі – БПД), що може у найпростішому вигляді розглядатися як іменована сукупність упорядкованих *персональних даних* в е. формі та/чи у формі картотек *персональних даних* (3).

Закон визначає, що «БПД – іменована сукупність упорядкованих *персональних даних* в е. формі та/або у формі картотек *персональних даних*» (4). «Накопичення та зберігання *персональних даних*» цього ж закону визначається «1. Накопичення *персональних даних* передбачає дії щодо поєднання та систематизації відомостей про фізичну особу чи групу фізичних осіб або внесення цих *даних* до бази *персональних даних*. 2. Зберігання *персональних даних* передбачає дії щодо забезпечення їх цілісності та відповідного режиму доступу до них» (4, ст. 13).

У затвердженому Наказом Міністерства фінансів України Порядку обробки *персональних даних* у БПД – Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків визначається, що «*Персональні дані* фізичних осіб – платників податків обробляються у базі *персональних даних* – Державному реєстрі фізичних осіб (ДРФО). Володільцем бази *персональних даних* ДРФО є Державна податкова служба України. *Персональні дані* у БПД – ДРФО обробляються за допомогою ІТС ДРФО» (5).

Однією із важливіших БД у галузі юриспруденції є Державний реєстр виборців. БД реєстру, будь-яка її частина, копія БД або її частини, персональні дані виборців, що містяться у БД реєстру, можуть використовуватися лише для цілей, передбачених Законом. Повнота відомостей реєстру забезпечуються внесенням до БД Реєстру повного обсягу відомостей про виборця, передбачених Законом, їх коректністю, а також веденням БД реєстру в єдиному форматі (6).

Література:

1. ISO/IEC 2382:2015, Information technology – ocabulary – Part 1: Terms and definitions: «database: collection of data organized according to a conceptual structure describing the characteristics of these data and the relationships among their corresponding entities, supporting one or more application areas».
2. Додонов А. Г., Ландэ Д. В., Коженевский С. Р., Путятин В. Г. Компьютерные информационно-аналитические системы и хранилища данных. Толковый словарь. Киев : Феникс; ИПРИ НАН Украины, 2013. 554 с.
3. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с. (Національний стандарт України). Зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.26–80. Текст укр., рос., англ., фр.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010. № 2297-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 11.02.2021).
5. Про затвердження Порядку обробки персональних даних у базі персональних даних. Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків : Наказ Міністерства фінансів України від 24.02.2015 № 210. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.02.2021).
6. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22 лютого 2007 № 698-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text> (дата звернення: 11.02.2021).

Д. В. Ланде

БАНКІНГ ЕЛЕКТРОННИЙ

ЕЛЕКТРОННИЙ БАНКІНГ (*е. б.*) – доктринальне поняття фінансово-економічної сфери є відсутнім у чинному законодавстві України. За наявності ефективної можливості здійснення безготівкових операцій із віддаленим (дистанційним) доступом до систем оплати активно розвивається *е. комерція*, невід’ємною складовою якої є *е. б.* (1; 2).

НБУ передбачає поняттю «*е. б.*» рівноцінний термін «дистанційне обслуговування», під яким розглядає комплекс *І. послуг* за рахунком клієнта та здійснення операцій на підставі дистанційних розпоряджень. Дистанційним розпорядженням є розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання банку (3, гл. 1, п. 1.4).

Дистанційне банківське обслуговування (далі – *д. б. о.*) здійснюється за допомогою таких видів систем, як «клієнт – банк», «клієнт – *Інтернет* – банк», «телефонний банкінг», «платіжний застосунок» та інших систем *д. б. о.* НБУ передбачає невичерпний перелік видів *д. б. о.* клієнтів. За допомогою цих систем *е. б.* клієнт може здійснювати оперативне ведення своїх рахунків у банку та обмін технологічною *І.*, визначеною в договорі між банком та клієнтом (3, гл. 10, п. 10.1). Таким договором є договір банківського рахунку, на підставі якого для ініціювання здійснення відповідних операцій за допомогою *е. б.* клієнт надає дистанційні розпорядження, а обслуговуючий банк їх обробляє. У договорі обов’язково мають обумовлюватися права, обов’язки та відповідальність сторін, порядок вирішення спорів у разі їх виникнення тощо. Також відносини у сфері *е. б.* регулюються нормативно-правовими актами НБУ з питань здійснення безготівкових розрахунків в Україні в національній валюті (3), а також операцій, ініційованих із використанням *е. платіжних засобів* (4).

Автори визначають поняття «*д. б. о.*» як сукупність техніко-технологічних і організаційно-правових методів і прийомів надання банками послуг своїм клієнтам на основі розпоряджень,

які клієнт передає на відстані (віддаленим способом), тобто без візиту до банку (5, с. 216). Поряд з *д. б. о.* на практиці використовуються й інші терміни: *е. б.*, *Інтернет-банкінг*, системи дистанційного обслуговування, онлайн банкінг, мобільний банкінг, home banking, PC banking, phone banking, web-banking, mobile-banking, SMS-banking тощо.

Справедливою є позиція багатьох економістів щодо розуміння *е. б.* як діяльності з надання сукупності фінансових послуг банківськими та небанківськими установами з використанням телекомунікаційних технологій. Для клієнтів *е. б.* є способом отримання фінансових послуг, оскільки в цьому випадку в онлайн відбувається здійснення *е.* платежів, переказу коштів та інших розрахунково-касових операцій, тобто без особистого відвідання клієнтами відділень банківських та небанківських установ (2, с. 155).

Отже, *е. б.* можна сформулювати як комплекс організаційно-правових методів і прийомів з використанням *IT* щодо надання фінансових та *І. послуг* банківськими та небанківськими установами на підставі дистанційних розпоряджень.

Клієнт, виходячи з технічних можливостей своїх та обслуговуючого банку, може подавати до банку розрахункові *документи* як на паперових носіях, так і у вигляді *е.* розрахункових *документів*, використовуючи *е. б.* Спосіб подання клієнтом *документів* до банку передбачається в договорі банківського рахунку. Банк, що обслуговує платника із застосуванням систем дистанційного обслуговування (*е. б.*), зобов'язаний перевірити відповідність номера рахунку платника і його коду, що зазначені в *е.* розрахунковому *документі*, і приймати цей документ до виконання, лише якщо вони належать цьому платнику (3, п. 2.10 гл. 2).

Програмне забезпечення *е. б.* має відповідати вимогам законодавства, у тому числі нормативно-правових актів НБУ, які пред'являються до технології та захисту *е.* банківських розрахунків (3, гл. 10, п. 10.2). Виокремлюють три основні форми *е. б.*: 1) послуги, що надаються шляхом використання банкоматів, терміналів самообслуговування, POS-терміналів через *е.* канали

зв'язку; 2) послуги, що надаються через використання мережі *Інтернет* (*Інтернет-банкінг*, онлайн / веб-банкінг); 3) послуги, що надаються за допомогою застосування мобільних пристроїв, мобільних додатків (*SMS-банкінг*, мобільний банкінг) (2, с. 157; 5, с. 216).

Завдяки *е. б.* як технології надання банківських послуг на підставі розпоряджень, отриманих від клієнта віддалено через комп'ютерні або телефонні мережі (5; 6), доступ до рахунків та операцій за рахунками забезпечується в будь-який час за допомогою *е.* каналів зв'язку, тобто без візиту клієнта до банку. Вартість операції, що здійснюється засобами *е. б.* скорочується на 80–90 %, тобто банк не несе витрат щодо візуального контролю представлених документів та спілкування з клієнтом, а здійснює лише контроль за виконанням операції засобами *е. б.* та механізмом *е.* платіжних систем (7, с. 52).

Системи *е. б.* «*Інтернет-банкінг*» та «мобільний банкінг» є відповідним програмним комплексом, що призначено для управління клієнтом банківськими рахунками та контролю за їх станом, а також здійснення фінансових операцій без відвідування відділення банківської або небанківської установи, у режимі 24 години на добу, 7 днів на тиждень, з будь-якої точки світу, де є доступ до мережі *Інтернет* (8, с. 25, с. 36). Ідея створення «*Інтернет-банкінгу*» як системи виникла в США у 1995 році. Однією з причин стало наявне на той момент обмеження на відкриття банками філій в інших штатах і пошук варіантів надання послуг клієнтам, які перебувають в іншому штаті чи країні (7, с. 53).

За своєю суттю системи дистанційного *е. б.* «клієнт – банк», «клієнт – *Інтернет-банк*», «телефонний банкінг», «миттєва безконтактна оплата», «платіжний застосунок» є своєрідним програмним забезпеченням (9, с. 31), яке дає змогу клієнту ініціювати платіжні або інші операції з використанням *е.* платіжного інструменту, але ці системи *е. б.* широко використовуються в Україні та не відповідають ознакам платіжної системи.

На сьогодні показовою технологічною тенденцією є впровадження багатоканального *е. б.*, завдяки якому користувач через

веб-сайт може ініціювати супровід постачальника фінансових послуг, продовжити у будь-якому популярному месенджері та завершити, уклавши угоду через спеціальний застосунок дистанційного *е. б.* – «клієнт-банк». Дані між каналами безперерійно синхронізуються, щоб забезпечити користувачу ефект присутності (10, с. 7).

Для оперативного ведення клієнтом своїх рахунків у банку, здійснення переказів зі своїх рахунків клієнт банку в Україні може використовувати, наприклад, такі системи *е. б.*, як Приват 24 (11), Ощад 24/7 (12), Raiffeisen Online (13), та платіжні сервіси банків, зокрема LiqPay (АТ КБ «ПРИВАТБАНК») (14), Монобанк (АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК») (15), Izibank (АТ «ТАСКОМБАНК») (16) та ін. Ці системи *е. б.* надають можливість користувачам ініціювати перекази коштів, проводити розрахунки, здійснювати платежі за товари та надані послуги. НБУ своїми листами підтвердив, що оплата за товари (послуги) через системи *е. б.* та платіжних сервісів банків за своєю суттю є переказом коштів з рахунку платника на рахунок отримувача (суб'єкта господарювання), що вважається банківською операцією. Дотримуючись позиції НБУ, слід вказати, що до безготівкових розрахунків належать перекази за допомогою систем *е. б.* та сервісів переказу коштів, як з використанням платіжних карток, «*е. гаманців*», так і шляхом внесення покупцем готівки у касу банку або небанківської установи, у т. ч. за допомогою програмно-технічного комплексу самообслуговування (17; 18).

Зазначені вимоги законодавства НБУ просив враховувати при наданні податкових консультацій платникам податків. Усе це було пов'язано з тим, що з 2020 року законодавець не зобов'язує застосовувати реєстратори розрахункових операцій (далі – РРО) при здійсненні розрахунків саме за послуги у разі проведення таких розрахунків виключно за допомогою систем *д. б. о.* та / або сервісів переказу коштів (19). Отже, трактування цих вимог чинного законодавства ДПСУ можна звести до того, якщо, використовуючи мережу *Інтернет*, споживачі замовляють послуги і розрахунки за них здійснюють виключно із застосуванням *е.* платіжного засобу

та різних видів *e. b.* такі операції здійснюються без застосування РРО надавачем послуги (20).

З метою розвитку нових фінансових *IT*, посилення конкуренції між надавачами платіжних послуг, захисту прав користувачів цих послуг законодавцем передбачено імплементацію норм Директиви (далі – PSD 2), зокрема концепція відкритого банкінгу, яка надає безпечний онлайн доступ до рахунків користувачів для надавачів таких платіжних послуг, як ініціювання платежу та надання в режимі реального часу консолідованої *I.* за рахунками (21, с. 273). У сучасних умовах користувачі українських платіжних сервісів не можуть повною мірою контролювати доступ до своїх *даних* через те, що у цілому банки в Україні не зобов'язані створювати відкриті програмні інтерфейси додатку (API) та забезпечувати вільний доступ до них для зовнішніх розробників фінтех-стартапів. Це пов'язано з відсутністю чинних нормативно-правових актів, які б враховували положення PSD 2 (на сьогодні в першому читанні ВРУ прийнято законопроект про платіжні послуги, що імплементує основні норми цієї Директиви) (22). У контексті концепції відкритого банкінгу клієнтам надається можливість створювати власний перелік постачальників фінансових послуг, які зможуть без взаємодії з банками через їхні відкриті API запропонувати більш ефективні схеми обробки платежів у реальному часі та цілий спектр необхідних додатків за низькою ціною, замість вибору одного конкретного банку для обслуговування за високою ціною (23, с. 76–80).

З 01.08.2022 буде введено в дію новий закон про платіжні послуги (22), що запроваджує відкритий банкінг, згідно з яким клієнтам надається можливість створювати власний перелік постачальників фінансових послуг, які зможуть без взаємодії з банками через їхні відкриті програмні інтерфейси додатку (API) запропонувати більш ефективні схеми обробки платежів у реальному часі та цілий спектр необхідних додатків за низькою ціною, замість вибору одного конкретного банку для обслуговування за високою ціною (23, с. 76–80).

Література:

1. Томашевський О. М., Цегелик Г. Г., Вітер М. Б., Дудук В. І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
2. Дубина М. В., Шеремет О. М. Розвиток e-banking: світовий та вітчизняний досвід. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 2 (18). С. 154–162.
3. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : постанова Правління НБУ від 21.01.2004 № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення: 18.02.2021).
4. Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням : постанова Правління НБУ від 05.11.2014 № 705. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text> (дата звернення: 18.02.2021).
5. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Павлов Д. М., Бичкова С. С., Юнін О. С. Київ: Ваіте, 2018. 826 с. URL: https://www.osce.org/files/190125_1607_ch_ALL_inet.pdf (дата звернення: 19.02.2021).
6. Основи платіжного картознавства: посібник-довідник для прокурорів та суддів / під заг. ред. О. О. Карпова. Київ : Українська міжбанківська асоціація членів платіжних систем «ЕМА», 2018. 86 с.
7. Караєва Н. В. WEB- та мобільні технології в економіці : конспект лекцій. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2017. 158 с.
8. Кушнерьов О. С., Доценко Т. В. Платіжні системи : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2020. 268 с.
9. Балакіна Ю. С. Оверсайт платіжних систем в Україні : дис. ... наук. канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2019. 460 с.
10. Опитування українських банків та фінтехкомпаній – 2019. Повний Звіт Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору». 51 с. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12-12-2019.pdf?fbclid=IwAR_1gnCkT7uG_1byXWBVb_ZJDWC6cbZc8ocBuoBpNiN_9WCDlxDtEyXAiCiNY (дата звернення: 10.02.2021).
11. Система «Приват 24». URL: <https://conditions-and-rules.privatbank.ua/main/view-content-478/?lang=uk> (дата звернення: 19.02.2021).
12. Інструкція користувача системи «Ощад 24/7» (Web-версія). URL: <https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/files/%D0%86%D0>

%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0%20Web-%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B3_0.pdf (дата звернення: 19.02.2021).

13. Raiffeisen Online. URL: <https://www.aval.ua/ru/privatnim-osobam/online-servisi/raiffeisen-online> (дата звернення: 19.02.2021).

14. LiqPay. Найпростіші платежі для Вашого сайту або мобільного додатку. URL: <https://www.liqpay.ua/uk/> (дата звернення: 19.02.2021).

15. Умови і правила обслуговування в АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» при наданні банківських послуг щодо продуктів Monobank. URL: <https://www.monobank.ua/umovu> (дата звернення: 19.02.2021).

16. Izibank. Відкриття та закриття рахунків, обслуговування картки. URL: <https://izibank.com.ua/about> (дата звернення: 19.02.2021).

17. Про використання систем дистанційного обслуговування : лист НБУ від 30.12.2020 № 57-0009/80572 на запит Мінекономрозвитку. URL: <https://news.dtki.ua/debet-kredit/portal-news/67865> (дата звернення: 17.02.2021).

18. Про здійснення розрахунків: лист НБУ від 28.09.2020 № 57-0009/53844. URL: https://ips.ligazakon.net/document/LB20138?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.254268492.557617050.1613753823-1433989042.1611038260 (дата звернення: 17.02.2021).

19. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій : Закон України від 01.12.2020 № 1017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-20#Text> (дата звернення: 17.02.2021).

20. PPO не застосовується при розрахунках із використанням платіжних систем : Прес-служба ДПС України від 29.12.2020. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/446796.html> (дата звернення: 17.02.2021).

21. Пожидаєва М. А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 348 с.

22. Про платіжні послуги: проект Закону України від 12.11.2020 № 1591-IX (набрання чинності з 01.08.2022). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70412 (дата звернення: 17.02.2021).

23. Пожидаєва М. А. Друга платіжна Директива ЄС (PSD 2) як ката- лізатор розвитку цифрових платіжних сервісів: колаборація банків та фінтех-стартапів. *Теорія та практика адаптації банківського законодавства України до вимог ЄС* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 3 листопада 2017). Yerevan : Eurasian Social Science Association, 2018. С. 76–80.

М. А. Пожидаєва

БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА (ІБ) – доктринальне поняття нау- кових знань про І. (*інформології*) під яким слід розуміти соціальну гарантію безпечності реалізації І. процесів з урахуванням унормо- ваних інтересів людини, суспільства, держави.

ІБ Закон визначає як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність І., що використовується; негативний І. вплив; негативні наслідки застосування ІТ; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності І.» (1).

ІБ розглядається у таких форматах, як стан, процес та засіб.

ІБ як стан – це формат існування суспільства, окремої соціаль- ної групи або особи, при якому здійснюється безперешкодний І. процес, що регулюється нормативно-правовими актами націо- нального та міжнародного рівнів. Підтримка і забезпечення існу- вання певного стану *ІБ* здійснюється шляхом реалізації певної цільової політики, що є сукупністю конкретних норм, правил, підходів, мети та завдань, яких у процесі своєї діяльності дотри- муються її прибічники. Під станом *ІБ*, також розуміється ситуація, під час якої здійснюється збереження визначених політикою без- пеки властивостей І. (11).

ІБ як процес – це формат реалізації сукупності різнопланових активностей або заходів, об'єднаних єдиною метою, завданнями і можливостями їх досягнення.

ІБ як засіб – це технологічний формат послідовних дій або алгоритм прийняття рішень, спрямований на досягнення безпеки *І. процесів*. В контексті засобів реалізації *І. процесів* *ІБ* здійснюється у двох напрямках – гуманітарному та технічному, які, відповідно, забезпечують зміст та форму безпекових процесів. Гуманітарні процеси формують змістовне наповнення *ІБ* та об'єднують усі види людської діяльності, які пов'язані зі створенням *І.* (текст, відео, фото, графіка), прийняттям управлінських рішень, здійсненням соціальної комунікації. Технічні процеси забезпечують форму *ІБ*, створюючи інструменти та засоби генерації, накопичення та поширення *І.* за допомогою цифрових або аналогових програмно-апаратних засобів.

Важливим елементом *ІБ.* є система, яка забезпечує реалізацію діяльності щодо гарантування унормованої реалізації *І.*, в процесі якої соціальна активність здійснюється на трьох рівнях: 1) стратегічному; 2) тактичному; 3) ситуативному.

Стратегічний рівень реалізації *ІБ* передбачає здійснення процесів міжнародного та національного характеру. В цьому випадку, *ІБ* визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави в *І. сфері* від зовнішніх та внутрішніх викликів і загроз, що забезпечує їх сталий розвиток (3, с. 150).

На тактичному рівні *ІБ* здійснюються процеси, пов'язані з *І. діяльністю* соціальних груп (прошарки населення, організаційні структури, соціальні об'єднання). Тут, *ІБ* представляє собою захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються *І. процеси*, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави (5, с. 93)

На ситуативному рівні *ІБ* стосується конкретної особистості (приватна або офіційна особа). В такому випадку, *ІБ* визначається, як стан захищеності *І.*, що забезпечує життєво важливі інтереси людини (9, с. 42).

Важливою проблемою *ІБ* є протистояння між гарантованістю прав та свобод людини (щодо *І. процесів*) та правового обмеження *І. діяльності* з метою гарантування безпеки (10, с. 113–119).

Ця проблема вирішується, виходячи з конкретної ситуації або обставин, які мають місце на момент прийняття управлінського рішення.

Аналіз різних підходів до визначення категорії *ІБ* дозволяє зробити висновок про недоцільність суворого дотримання однієї позиції. Потрібен комплексний підхід, згідно з яким *ІБ* визначається через її істотні риси, найбільш важливі основні функції, беручи до уваги постійну динаміку *І* і соціальних систем (4, с. 145).

У різних сферах науково-практичних *знань* поняття *ІБ* має свої особливості формулювання та розуміння.

ІБ у соціально-філософському вимірі – це стан захищеності свідомості та життя соціальних суб'єктів від *І* загроз, який визначається рівнем реальної або потенціальної шкоди, спричиненої в результаті деструктивного *І* впливу чи порушення безпеки *І* процесу (2).

У контексті державної політики і, зокрема, національної безпеки, *ІБ* визначається, як захищеність (стан захищеності) основних інтересів особистості, суспільства і держави в сфері *І*, включаючи *І* й телекомунікаційну інфраструктуру і власне *І* та її параметри, такі як повнота, об'єктивність, доступність і конфіденційність (8, с. 8).

ІБ в юридичному полі визначається як стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують постійну наявність *даних* для прийняття стратегічних рішень і захист *ІР* країни (7, с. 232). Треба підкреслити, що у чинному національному законодавстві визначення поняття «*ІБ*» відсутнє.

У сфері *ІТ* та зв'язку під *ІБ* або безпекою *ІС* розуміється захищеність системи від випадкового або навмисного втручання в нормальний процес її функціонування, від спроб розкрадання (несанкціонованого одержання) *І*, модифікації або фізичного руйнування її компонентів. Інакше кажучи, це здатність протидіяти різним негативним впливам на *ІС* (6, с. 103).

Інститутом *ІБ* є *кібербезпека*.

Література:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 № 537-V. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 21.02.2021).

2. Архіпова Є. О. Інформаційна безпека: соціально-філософський вимір : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03. Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Київ, 2012. 16 с.

3. Дзьобань О. П., Пилипчук В. Г. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти : монографія. Харків : Майдан, 2011. 244 с.

4. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

5. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2004. 382 с.

6. Кавун С. В., Носов В. В., Можай О. В. Інформаційна безпека : навчальний посібник. Харків : Видавництво ХНЕУ, 2008. Ч. 2. 196 с.

7. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навчальний посібник. Ірпінь, 2000. 304 с.

8. Рибальський О. В., Хахановський В. Г., Кудінов В. А. Основи інформаційної безпеки та технічного захисту інформації : посібник для курсантів ВНЗ МВС України. Київ : Вид. НАВС, 2012. 104 с.

9. Тер-Акопов А. А. Безопасность человека: социальные и правовые основы. Москва : Норма, 2005. 272 с.

10. Фурашев В. М. Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність визначення, відмінності. *Інформація і право*. 2013, № 2(8). С. 113–119.

11. Хоффман Л. Дж. Современные методы защиты информации : пер. с англ. Москва : Советское радио, 1980. 57 с.

О. В. Курбан

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ (*ІБ люд.*) – доктринальне поняття *III* під яким ми розуміємо стан і процес захищеності людини від інформаційних загроз і викликів, що забезпечує можливість людини як біологічного організму і соціальної істоти функціонувати, розвиватись, задовольняти свої потреби і досягати бажаних для себе результатів в *I. суспільстві* (1).

В чинному законодавстві визначення поняття *ІБ люд.* відсутнє, згадується лише в якості об'єкту *ІБ* (2), поруч із суспільством і державою. *ІБ люд.* як наукова і правова категорія перебуває на етапі становлення як в національному, так і міжнародному політичному, правовому та науковому дискурсі (3).

В сучасній правовій науці існує множинність підходів до розуміння як загальної категорії «*ІБ*», так і родової категорії «*ІБ люд.*». Поширеним є ототожнення *ІБ люд.* з її забезпеченням, що є методологічною помилкою, оскільки забезпечення (щодо *ІБ люд.*) стосується більшою мірою заходів (технічних, організаційних, правових, кадрових тощо), а сама безпека – суб'єктивного переживання людиною, що відображає активний зміст її свідомості, яка здатна прогнозувати, передбачити і уявити небезпеки, а також своєчасно і адекватно на них відреагувати. Окрім того, *ІБ люд.* передбачає стан безпечності, тобто, здатності людини уникнути небезпечної ситуації та зберегти почуття захищеності, коли такі ситуації трапляються, а також здатність відновити власну безпеку та почуття безпеки, якщо вони були загрожені (4).

Розуміння *ІБ люд.* як правової категорії повинне ґрунтуватися на осмисленні комплексності цього соціального явища, а також враховувати *І. права і свободи людини*, які є змістовним наповненням, що визначає сутність даної категорії.

ІБ люд. є складовою будь-якого виду *ІБ* – чи то держави, чи суспільства, чи міжнародного співтовариства, а також має місце у складі інших сфер безпеки – продовольчої, екологічної, економічної, соціальної тощо. Таким чином, недоцільно визначати предмет її правового регулювання суспільних відносин виключно в межах *І. сфери*.

В структурі *ІБ люд.* можна виділити *І.*-психологічну, *І.*-технологічну та *І.*-правову складові (3).

Об'єктом *І.*-психологічної безпеки людини є її психіка та свідомість, які можуть бути загрожені як внаслідок навмисних *І.* впливів (дезінформація, пропаганда, шахрайство тощо), так і з огляду на індивідуальні психологічні характеристики людини, що впливають на сприйняття та обробку *І.*

I-технологічну безпеку можна розглядати як захищеність *I*. і *I. інфраструктури* від впливів природного або штучного характеру, що можуть призвести нанесенням шкоди власникам або користувачам *I*. і *I. інфраструктури* (4). Складовою *I*-технологічної безпеки людини є так звана «кібербезпека людини», тобто *ІБ люд.*, яка передбачає захист прав людини онлайн і забезпечується як державою, так і корпоративними суб'єктами.

I-правова безпека визначається закріпленням на національному та міжнародному рівнях *I*-правовим статусом людини, тобто обсягом прав і свобод в *I. сфері*, а також гарантіями їх реалізації (3).

ІБ люд. є і станом, і процесом, водночас, оскільки виступає невід'ємною частиною життя, в якому людина постійно перебуває в полі конкретних *I*. впливів. При цьому різні категорії осіб знаходяться у неоднакових умовах щодо можливості реалізації своїх прав і свобод в *I. сфері*, що визначає їх ступінь захищеності в *I. суспільстві*, види і інтенсивність небезпек, що їм загрожують. Серед об'єктів *ІБ люд.* можна виокремити категорії, що характеризуються наявністю спільних *I. загроз* їх безпеці і необхідністю особливого правового забезпечення: 1) окремі вікові групи: насамперед, діти, підлітки і молодь, а також люди похилого віку; 2) люди з обмеженими фізичними можливостями, особливостями інтелектуального розвитку та психічними порушеннями; 3) люди, що здійснюють діяльність, яка має або може мати важливі соціальні наслідки – державні службовці, медійні особи та журналісти, правозахисники, громадські активісти і політичні діячі тощо; 4) населення окремих регіонів країни чи населених пунктів, що володіє специфічними соціокультурними особливостями, в т. ч. релігійними, етнічними, мовними, демографічними; 5) люди, що пов'язані з військовими діями на сході України – військовослужбовці, їх сім'ї, а також сім'ї загиблих, населення окупованих територій, «сірої» зони, внутрішньо переміщені особи тощо (3).

Як свідчить досвід країн з розвинутою демократією, *ІБ люд.* не повинна протиставлятися *ІБ* держави та суспільства. Адже саме людина визнається основною цінністю кожного суспільства

і забезпечення її прав і свобод є кінцевою метою реалізації функцій держави. Проте, реалії *I. суспільства* обумовлюють необхідність обмеження прав та законних інтересів людини з метою захисту національних інтересів держав, попередження міжнародних конфліктів чи/та терористичних актів, а також забезпечення безпеки національних *IP*. Таким чином, має місце конфлікт інтересів різних об'єктів *IB*. Вирішення цього конфлікту демократичним шляхом є однією з первинних задач при створенні відповідних правових норм.

IB люд. є необхідною умовою функціонування громадянського суспільства і демократичної правової держави.

Література:

1. Золотар О. О. Поняття та зміст категорії «інформаційна безпека людини». *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 73–79.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 № 537-V. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 21.02.2021).
3. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : «АртЕк», 2018. 446 с.
4. LAPAS Human Security FactSheet-2010. The Latvian Platform for Development Cooperation. URL: https://lapas.lv/wp-content/uploads/2011/06/LAPAS-Human-Security-FactSheet-2010_info.pdf (дата звернення: 21.02.2021).
5. Галатенко В. А. Информационная безопасность. *Открытые системы*. 1996. № 1 (15). С. 38–43.

О. О. Золотар

БІБЛІОТЕКА ЦИФРОВА

ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА (Digital library) (*ц. б.*) – неологізм в побутовій та науковій термінології, поява якого обумовлена широким впровадженням *IT* в бібліотечну справу. Вважається синонімом понять «*е. бібліотека*», «*віртуальна бібліотека*», «*гібридна бібліотека*» але більш відповідає сутності бо відображає зміст та форму

обігу *I*, а також технологічний процесу, якій полягає в кодуванні (оцифровці) *IP*.

Термін віртуальна бібліотека спочатку використовувався як синонім поняття «*е. бібліотеки*», але тепер в основному використовується для бібліотек, які є віртуальними в інших сенсах (наприклад, бібліотеки, які об'єднують розподілений контент).

Часто проводиться відмінність між *контентом*, який був створений в цифровому форматі, відомому як народжений в цифровому форматі, і *I*, яка була перетворена з фізичного носія, наприклад папір, оцифровка. Термін гібридна бібліотека іноді використовується для бібліотек, які мають як фізичні колекції, так і *е.* колекції. Наприклад, American Memory – це *ц. б.* в Бібліотеці Конгресу США.

Термін «*ц. б.*» вперше був застосований Ініціативою по *ц. б.* NSF / DARPA / NASA в 1994 році. При наявності комп'ютерних мереж очікується, що *IP* залишаться розподіленими і доступними у міру необхідності, тоді як в есе Ванневара Буша «Як ми можемо думати» (1945) вони повинні були збиратися і зберігатися в комп'ютері дослідника Метех.

Ц. б. – впорядкована колекція різнорідних *е. документів* (в тому числі книг, журналів), забезпечених засобами навігації та пошуку. Може бути веб-сайтом, де поступово накопичуються різні тексти (частіше літературні, але також наукові та будь-які інші, аж до комп'ютерних програм) і мультимедійні *дані*, кожен з яких самодостатній і в будь-який момент може бути затребуваний читачем. *Ц. б.* можуть бути універсальними, які прагнуть до найбільш широкому вибору матеріалу, і більш спеціалізованими.

В традиційних публічних бібліотеках в основному працюють з *документами*, а не з *I*. Тому така бібліотека не задовольняє в повній мірі вимогам *I. суспільства*. Перелік і якість послуг, що надаються нею, відповідає інтересам лише незначної частини споживачів *I*. Тому мета творення *ц. б.* полягає в забезпеченні користувачів роботою з *документами* з обмеженим доступом (рідкісних і рукописних книг, фотоальбомів, дисертацій, архівів, яких немає у більшості бібліотек), доступу до *I*, що існує лише в *е.* формі, повнотекстовими *БД* через мережу *Інтернет* та надання

користувачам більш якісних можливостей роботи з *е. документами* великих обсягів.

Разом з цим, при переході від традиційної до *ц. б.* головною метою діяльності *ц. б.* є максимально повне та оперативне обслуговування користувачів. Щоб досягти її, потрібно володіти повною власною *БД* (тобто фондом) *ц. б.*, міжбібліотечним зв'язком (обміном) з найкращими *ц. б.*, мати змогу залучати зовнішні *ІР*, користуватися послугами кваліфікованих експертів, застосовувати кращі методики пошуку в мережевому середовищі (1). Адаптивне агрегування документальної *І.* полягає у тому, що її комплектування здійснюється на основі мережевих ресурсів, які збираються у фонд (*БД*) *ц. б.* відповідно до інтересів користувачів, виражених у запитах, тобто адаптуються під їх *І.* потреби (2).

Основні задачі *ц. б.* – інтеграція *ІР* і ефективна навігація в них. Інтеграція *ІР* – це їхнє об'єднання з метою використання різної *І.* зі збереженням її властивостей, особливостей представлення і можливостей її обробляти. Об'єднання ресурсів може відбуватися як фізично, так і віртуально. Але при цьому таке об'єднання повинно забезпечувати користувачу сприйняття необхідної *І.* як єдиного *І. простору*: *ц. б.* повинна забезпечити роботу з *БД* і високу ефективність *І.* пошуків.

Ефективна навігація в *ц. б.* – це можливість користувача знаходити *І.*, яка його цікавить, в усьому доступному *І. просторі* з найбільшою повнотою і точністю при найменших витратах зусиль.

В Україні держава сприяє створенню *ц. б.*, зокрема в Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» йдеться про те, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв сприяє створенню умов для функціонування електронних бібліотек, у тому числі аудіокниг, аудіодокументів ...» (3).

Деякі важливі *ц. б.* також служать в якості довготермінових архівів, наприклад, сховище *е. препринтів* arXiv і Internet Archive. Інші, такі як *ц. б.* (публічна) Америки, прагнуть зробити цифрову *І.* з різних установ широко доступною в *Інтернеті*.

Традиційні бібліотеки обмежені простором для зберігання; *ц. б.* можуть зберігати набагато більше *І.* просто тому, що цифрова *І.*

вимагає дуже невеликого фізичного простору для її зберігання. Таким чином, вартість утримання *ц. б.* може бути набагато нижче, ніж у традиційної бібліотеки. Фізична бібліотека повинна витратити великі суми грошей на оплату персоналу, обслуговування книг, оренди та додаткових книг. *Ц. б.* можуть знизити або, в деяких випадках, скасувати ці збори. Обидва типи бібліотек вимагають введення в каталог, щоб користувачі могли знаходити і витягати матеріали. *Ц. б.* можуть бути більш схильні впроваджувати інновації в технології, надаючи користувачам удосконалення в технології *e.* і аудіокниг, а також представляючи нові форми *комунікації*. Важливою перевагою цифрового перетворення є підвищена доступність для користувачів. Вони також збільшують доступність для осіб, які можуть не бути традиційними відвідувачами бібліотеки через географічне положення або організаційної приналежності.

Переваги *ц. б.* як засобу легкого і швидкого доступу до книг, архівів і зображень різних типів в даний час широко визнані як комерційними організаціями, так і державними органами. *Ц. б.* мають такі явні переваги:

- люди з усього світу можуть отримати доступ до однієї і тієї ж *I.*, якщо є підключення до *Інтернету*;

- цілодобова доступність. Основною перевагою *ц. б.* є те, що люди можуть отримувати доступ до *I.* цілодобово і без вихідних;

- множинний доступ. Одні і ті ж ресурси можуть використовуватися одночасно декількома установами;

- пошук *I.* Користувач може використовувати будь-який запит для пошуку по всій колекції;

- оцифровка не є рішенням для довгострокового збереження фізичних колекцій, але дозволяє забезпечити доступ до копій матеріалів, які в іншому випадку погіршилися б в результаті багаторазового використання;

- простір. У той час як традиційні бібліотеки обмежені простором для зберігання, *ц. б.* можуть зберігати набагато більше *I.* просто тому, що для цифрової *I.* потрібно дуже мало фізичного простору;

– додана вартість. Деякі характеристики об'єктів, в першу чергу якість зображень, можуть бути поліпшені. Оцифровка може як видалити видимі дефекти, такі як плями і зміна кольору;

– легка доступність.

Ц. б. класифікуються за наступними типами:

– Інституційні репозиторії. Академічні бібліотеки активно беруть участь у створенні репозитаріїв книг, статей, дисертацій та інших робіт установи, які можуть бути оцифровані або були «народжені цифровими»;

– Колекції національних бібліотек. Обов'язкові екземпляри часто регулюються законодавством про авторське право, а іноді і законами, що відносяться до обов'язкових примірників, і вимагають, щоб одна або кілька копій всіх матеріалів, опублікованих в країні, були представлені на зберігання до установи, зазвичай в національну бібліотеку. З появою *e. документів* в законодавство різних країн вносяться поправки, щоб охопити нові формати;

– Цифрові архіви. Фізичні архіви по-різному відрізняються від фізичних бібліотек.

Традиційно архіви визначаються як ті, що:

1. Містять первинні джерела *I*, а не вторинні джерела, знайдені в бібліотеці.

2. Мають вміст, який організовано в групи.

3. Унікальне вміст.

Першим проектом по створенню *ц. б.* став Проект «Гутенберг» (1971). З ростом числа користувачів комп'ютерів та *Інтернету* все більшу кількість людей починає користуватися *e. книгами*. У той же час число користувачів офлайнових бібліотек знижується. У зв'язку з цим багато бібліотек почали створювати *e. версії* зберігаються в їх фондах книг.

Ц. б. є об'єктом пильної уваги Всесвітнього саміту з *I. суспільства*, ЮНЕСКО, Європейського Союзу та інших авторитетних міжнародних організацій (4):

Еигореана – європейська *ц. б.*, відкрита у листопаді 2008 р. На той час у бібліотеці було 2 млн оцифрованих об'єктів, до 2010 року мало бути 6–10 млн об'єктів. Через велику кількість звернень

(10 млн на годину) проєкт був закритий до середини грудня 2008 року (1).

Вільна бібліотека Open Library – проєкт некомерційної організації Internet Archive у співпраці з Open Content Alliance, станом на листопад 2008 року нараховує 1 млн 064 тис 822 оцифрованих книжки, запити необхідно робити латинською абеткою. Також з наданого Бостонською публічною бібліотекою списку книг можна вибрати таку, яка буде безкоштовно оцифрована. Internet Archiv підтримує також Million Book Project.

Gallica – одна з найбільших *ц. б.* світу (з 2007 року збільшується на 100 000 назв у рік), її основу складають фонди Національної бібліотеки Франції. Багато вільних творів, переважно французькою, можна скачати у форматі PDF.

Пошук книг Google – має значну кількість оцифрованих видань у вільному доступі (включно літературу українською), використовує фонди Мічиганського університету, з 2006 року у програму ввійшли такі бібліотеки: Оксфордський університет, Мадридський університет Комплутенсе, Національна бібліотека Каталонії, університетська бібліотека Лозанни, Гентський університет та університет Кейо у Японії.

Проєкт «Гутенберг» – найстаріша *ц. б.* (вільні твори переважно німецькою, англійською).

Світова *ц. б.* (World Digital Library, WDL), у якій представлені об'єкти світової культури (за винятком об'єктів західної культури) (5).

MDZ та GDZ – німецькі регіональні центри оцифрування.

Austrian Newspaper Online – архів історичної австрійської періодики (станом на липень 2008 року. – понад 4 млн оцифрованих сторінок).

arxiv.org – найбільша збірка вільних наукових робіт та препринтів у світі, належить бібліотеці Корнельського університету, розмір – приблизно 500 тис. робіт.

International Music Score Library Project – *ц. б.* нотних матеріалів.

До українських *ц. б.* правової літератури належать (6):

Pravo.biz.ua Юридична бібліотека (<http://pravo.biz.ua/content>). Сайт створений для того, щоб допомогти розібратися у світі юрис-

пруденції. Тут ви знайдете безліч корисної для навчання та практичної для юридичної діяльності літератури, а також найбільш популярні нормативні документи.

Е. бібліотека Князева (<http://www.ebk.net.ua>). На сайті розміщено повнотекстові книги, підручники та посібники, конспекти, допомога в навчанні, реферати.

Бібліотека юриста (<http://www.refua.narod.ru>). На сайті представлені новітні та раритетні роботи українських та російських вчених-юристів, коментарі до кодексів, періодичні видання у галузі права.

Vuzlib.net Економіко-правова бібліотека (<http://vuzlib.net>). На сайті розміщено тексти підручників з питань права та економіки.

Правознавець. Ц. б. юридичної літератури (<http://www.pravoznavec.com.ua>). На сайті розміщено підручники, монографії з теорії, історії та усіх галузей права України та зарубіжних країн.

Нормативні акти України в бібліотечній і суміжних галузях (<http://www.nbuv.gov.ua>). Повнотекстові законодавчі акти стосовно бібліотечної справи.

Студентська ц. б. «Читалка» (<http://chitalka.info>). На сайті можна знайти безкоштовні е. підручники он-лайн, в тому числі і з питань права.

Завдяки постійному вдосконаленню технологій обробки і представлення книг, таких як оптичне розпізнавання образів і розробка альтернативних сховищ і бізнес-моделей, популярність ц. б. швидко зростає. Подібно до того, як бібліотеки наважилися на створення аудіо- та відеоколекції, з'явилися ц. б., такі як *Інтернет-архів*, Google Books, World Digital Library тощо.

Сучасний стан розвитку мережевих систем і технологій зумовлює необхідність розбудови ц. б. як розподілених систем, а також застосування технологій розподіленого пошуку. Тому ц. б. слід створювати як систему з розподіленими IP та формувати системи взаємопов'язаних ц. б. корпоративного, галузевого та національного рівнів (1). Ефективність функціонування таких систем залежить від технологічності формування їх IP та організаційно-технологічної взаємодії суб'єктів I. інфраструктури.

Література:

1. Ланде Д. В., Баркова О. В. Електронна бібліотека як середовище адаптивного агрегування інформації. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 2. С. 12–17.

2. Додонов А. Г., Ландэ Д. В. Методы и средства мониторинга, адаптивного агрегирования и обобщения информационных потоков. Информационные технологии и безопасность. Проблемы научного и правового обеспечения кибербезопасности в современном мире. Материалы международной научной конференции ИТБ-2011. Киев : ИПРИ НАН Украины, 2011. С. 6–9.

3. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 5.02.2021).

4. Антопольский А. Б., Маркарова Т. С., Данилина Е. А. Правовые и технологические проблемы создания и функционирования электронных библиотек. Москва : ИНИЦ «Патент», 2008. С. 207.

5. UNESCO and Library of Congress sign agreement for World Digital Library: UNESCO-CI. URL: http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=25521&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (дата звернення: 5.02.2021).

6. Косиченко О. О. Правові інформаційні ресурси. Інтернет-довідник. Дніпро : ДДУВС, 2017. 92 с.

Д. В. Ланде

БЛОГ

БЛОГ (б.) – неологізмом в побутовому та науковому обігу, обумовлений поширенням використання *Інтернету*, дослівний переклад англ. blog – *Інтернет-журнал* подій, *Інтернет-щоденник* – веб-ресурс, основний *контент* якого становлять записи, які регулярно додаються і можуть містити текст, зображення або мультимедіа. *Б.* може розглядатися як нове *І.* та комунікативне середовище; джерело отримання *І.*; засіб вираження громад. думки. *Б.* містять короткі записи тимчасової актуальності, розміщені у зворотному хронологічному порядку. *Б.*, як правило, публічні та передбачають можливість залучення сторонніх читачів, що можуть вступити в публічну дискусію з автором (у коментарі до блогзапису або своїх б.) (1, с. 33–34).

Термін «б.» введений Й. Баргером у 1997. Коротку форму слова «б.» ввів П. Мерхольц, який в жартівній формі використав у своєму б. Peterme.com. Е. Уільямс з Pyra Labs почав вживати «б.» як іменник і дієслово (англ. «to blog», що означає «змінити свій б. або відправити на свій б.»), що привело до появи терміну «блогер». У Pyra Labs було створено Blogger.com, що призвело до популяризації блогерства як явища (2).

Для б. характерна можливість публікації коментарів і відгуків відвідувачами, що робить їх середовищем мережевого спілкування та надає низку додаткових можливостей у порівнянні з групами новин, веб-форумами й чатами, е. поштою. Під б. можуть матися на увазі персональні сайти, які містять переважно особисті записи автора, а також коментарі користувачів до цих записів. Першим б. вважається сторінка Т. Бернерса-Лі, на якій він публікував новини з 1992 (3).

Б. класифікують залежно від авторського складу (особисті, колективні, корпоративні); типу *контенту* (контентний, цитатний, моніторинговий і т. д.); тематичної спрямованості (політика, економіка, освіта, подорожі тощо); типів мультимедіа, що переважають (текстові, фото-б., відео-б., подкасти, мікро-б.); місця розміщення (автономний б., б.-платформа і т. д.) тощо. Б. можуть використовуватися для інформування, пошуку прихильників і пропаганди своїх ідей, контрпропаганди, боротьби з опонентами та конкурентами. Б. може виступати інструментом самопрезентації, побудови мереж взаємодії, пошуку однодумців (4).

Б. формує громад. думку, оскільки може стати простором для дискусії або обміну *даними* різних неформальних опитувань, місцем, де можна відкрито висловити свою громад. позицію. Тому б. є потужною силою, здатною впливати на думки і настрої людей. Читач б. може переслідувати такі цілі: отримання *І*; відстеження реакції публіки на певні події; читання заради соціалізації, *ідентифікації*, відчуття себе причетним до життя відомих людей. Основні функції б.: самопрезентації, комунікативна, розважальна, ідентифікації (згуртування) і утримання соц. зв'язків, мемуарна, саморозвитку (рефлексії), психотерапевтична, просування послуг і товарів (1).

Зростає також *I*. роль *б.* як альтернативи офіційним ЗМІ. Але блогер може переслідуватися за політ. погляди, оскільки *б.* набагато важче контролювати, ніж зареєстровані друковані та аудіо-візуальні ЗМІ. Тому недемокр. режими часто вдаються до каральних заходів проти блогерів, які критикують чинну владу. Наприклад, на Кубі, за даними організації «Репортери без кордонів», сьогодні ув'язнення 20 блогерів, у Китаї – 24. Білорусь у 2021 вдалася до т. зв. «повітряного піратства» з метою захоплення опозиційного блогера. Для блогерів, які збираються опублікувати *I*, що містить потенційну загрозу їхній безпеці, рекомендують зберігати анонімність і використовувати псевдонім. З 2014 у РФ діє т. зв. «закон про блогерів» – поправки до закону «Про *I*.» та ін. законодавчі акти з метою впорядкування обміну *I*. Блогери, чії сторінки відвідують понад 3 тис. користувачів на добу, мають реєструвати свій ресурс у спеціальному реєстрі Роскомнагляду; від них вимагається повідомляти контактні дані і виконувати практично всі основні вимоги, що стосуються ЗМІ (1, с. 34).

Література:

1. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори) : навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. н. Н. М. Хоми (В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, В. Г. Шипунов та ін.). Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 492 с.

2. Makeeva I. I. Бібліотечний блог як інструмент Інтернет-комунікації. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : II науково-практична інтернет-конференція. Харків : НБ ХНМУ, 24–31 жовтня 2016 р. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/13984/1/%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf> (дата звернення – 8.06.2021).

3. Wortham J. After 10 Years of Blogs, the Future's Brighter Than Ever / Culture. URL: <https://www.wired.com/2007/12/after-10-years-of-blogs-the-futures-brighter-than-ever> (дата звернення – 5.06.2021).

4. Nardi Bonnie A. Blogging as Social Activity, or, Would You Let 900 Million People Read Your Diary? / Diane J. Schiano, Michelle Gumbrecht, Bonnie A. Nardi. URL: https://www.researchgate.net/publication/220879054_Blogging_as_social_activity_or_would_you_let_900_million_people_read_your_diary (дата звернення – 5.06.2021).

А. С. Соловйова

В

ВІДКРИТІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ (*І. в.*) – неологізм в доктрині державного управління, під яким розуміється дієвість механізмів оприлюднення та надання *І.*, пов'язаної з функціонуванням відповідного *розпорядника І.*, результатом якої повинна бути доступність й отримання безперешкодно громадянами *І.* у сфері його компетенції, за їх потребами й інтересами.

І. в. є результатом складного історичного процесу. Проблема відкритості як один із ключових аспектів функціонування державної влади була об'єктом наукової дискусії протягом багатьох століть (1), та відображає рівень демократичності системи органів публічної адміністрації, може закріплюватись у законодавстві як принципи діяльності окремого органу влади – гласність, відкритість, прозорість.

Право на доступ до *І.* закріплене в різних міжнародно-правових документах, зокрема, Конвенції РЄ про доступ до офіційних документів, Хартії основних прав ЄС, Конвенції Європейської економічної комісії ООН про доступ до *І.* тощо (2, с. 84). На національному рівні право доступу до *І.* вважається одним з основних прав, яке в широкому розумінні гарантується конституційними положеннями (3, ч. 2 та ч. 3 ст. 34, ч. 2 ст. 50).

Відкритість держави перед громадянами є пріоритетом державної політики в *І. сфері*, що закріплено Доктриною *ІБ* України. Зокрема, ця Доктрина уточнює напрямки розвитку відкритості, а саме: розвиток механізмів *е. урядування*; сприяння розвитку можливостей доступу та використання *публічної І.* у формі відкритих *даних*; інформування громадян України про діяльність органів державної влади, налагодження ефективної співпраці зазначених органів із *ЗМІ* та журналістами; проведення реформи урядових *комунікацій*; розвиток сервісів, спрямованих на більш масштабне та ефективне залучення громадськості до прийняття рішень

органами державної влади та органами місцевого самоврядування; сприяння формуванню культури суспільної дискусії. Такі задекларовані напрямки відповідають вимогам розвитку *I. суспільства*, тенденціям *I. потреб* сучасної європейської людини та потребують конкретних механізмів і кроків їх втілення (4).

I. в. органів державної влади пов'язана з дотриманням принципів публічності й гласності, забезпеченням доступу до публічної *I.*, висвітленням діяльності органів державної влади, гарантуванням кожному права знати свої права та обов'язки, демократизацією суспільства, здійсненням демократичного цивільного контролю тощо. Усі ці складові відображають стан реалізації норм Конституції України, що «єдиним джерелом влади в Україні є народ» (3, ч. 1 ст. 5) та «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *I. усно*, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» (3, ч. 2 ст. 34). Такі загальні ключові засади повинні пронизувати всю систему публічної влади з урахуванням предмета відання кожного *розпорядника I.* та меж відповідальності.

I. в. ототожнюється із відкритістю діяльності органів публічної адміністрації. Поняття відкритості визначено як такий, що: можна бачити без перешкоди; доступний зорові; доступний для всіх бажаючих; нічим не прикритий; неприхований, нетаємний; явний (5). Відкритість влади розглядається як прозорість, тобто перебування під публічним контролем; доступність кожному в будь-який час, усюди; чутливість до нових ідей та вимог, готовність оперативно реагувати (6).

У міжнародній правовій практиці розуміння поняття «*I. в. державної влади*» передбачає насамперед: свободу доступу (за усним чи письмовим запитом) до *IP* держави та наявність ефективних процедур її забезпечення; наявність у системі органів державної влади механізмів обов'язкового й активного інформування громадян про свою діяльність, незважаючи на наявність запитів (1).

У доктринальних джерелах *I. в.* ототожнюється з демократизацією суспільства в таких контекстах: рівень відкритості є головним критерієм демократичності державної влади (7, с. 264);

демократичність системи пропорційна її *І. в.* (8, с. 6); відкритість є невід'ємною характеристикою демократичної, відповідальної перед громадянами держави (1); *І. в.* органів державної влади є індикатором рівня демократії (9); відкритість і прозорість діяльності органів державного управління виступають важливими чинниками демократичного устрою держави (10, с. 12). Такі тези підкреслюють нерозривність зв'язку демократичних засад суспільства й *І. в.* в діяльності органів публічної адміністрації (11, с. 227).

Відкритість і доведення своєчасної *І.* громадськості про свою діяльність, за винятком випадків прийняття рішень, що містять службову чи *таємну І.*, відповідає прозорості та гласності як основним принципам діяльності державного апарату (12, с. 168).

Гласність один з принципів: 1) здійснення демократії, гарантії ефективного функціонування усіх її інститутів; 2) діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; 3) реалізації права на *І.* Забезпечується насамперед розповсюдженням *І.* у всіх сферах суспільного і державного життя через спеціальні *І.* служби, ЗМІ та інші засоби інформування, відкритим (публічним) характером державних органів, органів місцевого самоврядування, окрім випадків, передбачених законами України (13).

Гласний, тотожний поняттям доступний для широкої громадськості; відкритий, публічний (14). Гласність розкривається як один з найважливіших принципів демократизму, який полягає у невід'ємному праві кожного громадянина на отримання повної та вірогідної *І.* з будь-якого питання громадського життя, що не становить державної чи військової таємниці (15). Відкритість і прозорість полягає у забезпеченні громадянам доступу до *І.* про управлінські процеси й інститути, достатньої для розуміння та спостереження (16, с. 57).

Прозорість – це властивість, що полегшує отримання *І.*, яку можна визначити як заборону органам влади приховувати певну *І.* або ж як вимогу формулювати цю *І.* максимально доступно. Разом з тим необхідно осмислювати прозорість як властивість,

рівень якої може змінюватися, відповідно до двох характеристик: прозорості самої *I.* та доступу до неї (17). Проблема часто полягає у тому, що відкритість розглядається з точки зору прозорості, відповідно до якої громадяни мають право отримувати *I.* про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. З цієї точки зору громадяни, по суті, займають пасивну позицію, адже навіть отримавши певну потрібну для них *I.*, не завжди у змозі нею правильно скористатись. А відкритість, усе ж повинна відображати активну позицію громадян, яка полягає в можливості впливати на прийняття управлінських рішень шляхом участі в їх обговоренні чи ухваленні (7).

Відкритість влади, характеризується трьома основними чинниками: якість чинного нормативно-правового забезпечення, згідно з яким функціонує державний апарат; існування дієвих і конкретних механізмів і процедур реалізації прав доступу громадян до *I.* про діяльність державної влади; існуючий у суспільстві, і зокрема в державному апараті, рівень політичної культури (18, с. 91).

I. в. перебуває у логічному зв'язку з такими елементами: розповсюдження *I.* про статичні та динамічні відомості діяльності відповідного *розпорядника I.*; взаємовідносин громадян з органами публічної адміністрації; довірою суспільства до діяльності *розпорядника I.* та його посадових осіб; поінформованістю про події та факти пов'язані із діяльністю *розпорядника I.*; можливістю обговорення проектів нормативно-правових і регуляторних актів тощо.

Отже, *I. в.* характеризують такі елементи, як: нормативно врегульований механізм забезпечення отримання всіма *I.* про діяльність *розпорядника I.*; стан забезпечення реалізації прав громадян на *I.*; визначення способів оприлюднення *I.* через доступні процедури; простота та доступність *е. урядування*; визначення змісту *I.*, яка підлягає оприлюдненню, а отже і її чітке розмежування на *I.*, що може бути доведена до всіх (публічна відкрита); стосується окремої особи (конфіденційна) чи групи осіб або безпеки держави (службова чи таємна), які результати діяльності та дії посадових осіб *розпорядника I.*

Література:

1. Інформаційна відкритість української влади : аналітична доповідь / О. В. Литвиненко та ін. Київ : НІСД, 2002. 59 с.
2. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.02.2021) (дата звернення: 5.02.2021).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
5. Словник української мови : в 11 томах. Том 1, 1970. 597 с. URL: <http://sum.in.ua/s/vidkrytj> (дата звернення: 10.02.2021).
6. Енциклопедичний словник з державного управління / Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М., Ковбасюк Ю. В. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
7. Мосора Л. Особливості забезпечення відкритості органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. С. 263–266. URL: dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/24840/1/263-266.PDF (дата звернення: 11.02.2021).
8. Крук Н. В. Інформаційна відкритість влади як принцип діяльності органів державної влади : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2014. 18 с.
9. П'ятіна О. Інформаційна відкритість органів державної влади як складова формування їх корпоративного іміджу. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2011_2/11pasfki.pdf (дата звернення: 11.02.2021).
10. Гудима Н. В. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державного управління України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2008. 204 с.
11. Кушнір І. П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук Р. М. Ляшука. Хмельницький : Вид-во: ПП «Монускрипт», 2020. 528 с.
12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 3-тє видання. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 524 с.

13. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Т. 1.: А–Г. Київ : Укр. енцикл., 1999. 672 с. URL: <https://cyclon.com.ua/content/view/1019/58/1/2/#2623> (дата звернення: 11.02.2021).

14. Словник української мови : в 11 томах. Т 2, 1971. С. 80. URL: <http://sum.in.ua/s/ghlasnyj> (дата звернення: 11.02.2021).

15. Короткий словник політологічних термінів. Гласність. URL: <http://politics.ellib.org.ua/encyclopedia-term-293.html> (дата звернення: 11.02.2021).

16. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю. Державне управління : підручник. Київ : Знання, 2009. 582 с.

17. Transparency in Three Dimensions Frederick Schauer / 2011 U. Ill. L. Rev. P 1339–1358. URL: <https://illinoislawreview.org/wp-content/illr-content/articles/2011/4/Schauer.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).

18. Енциклопедичний словник з державного управління / Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М., Ковбасюк Ю. В. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

І. П. Кушнір

ВІДНОСИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ (*І. в.*) – доктринальне поняття *ІП*, під яким розуміються будь-які відносини з приводу створення, обігу та захисту *І*, спрямовані на задоволення *І* потреб, інтересів суб'єктів цих відносин та є передумовою виникнення *І. в.*

Формування *І. в.* відбувається в умовах соціального та науково-технічного прогресу, зростання значимості *І. діяльності*, переходу від індустріального до *І. суспільства*, від енергетичних технологій до *ІТ* (1, с. 23).

На сучасному етапі розвитку *І. в.* пов'язані із *І. процесами*, які як предмет *ІП* пронизує усі публічні та приватні сфери. Сьогодні *І. в.* виходять за національні межі, стосуються як державних інтересів, так і інтересів суміжних держав, фізичних і юридичних осіб.

Переважно в наукових працях використовується категорія «інформаційні відносини» (2, с. 172, 3, 4, 5, 6), яка за змістом уособлюється саме із *І. правовідносинами* (7), тобто тими суспільними відносинами, об'єктом яких є *І*, що урегульована та перебуває під захистом правових норм.

Сучасне *I. суспільство* стрімко та динамічно отримує нові форми відносин пов'язаних з *I.*, які потребують встановлення меж правого регулювання. Становище ускладнюється ще й тим, що не лише відстають законодавчі процеси та правові рішення від реалій та потреб сьогодення, але й відсутнє глобальне бачення їх вирішення. Наприклад, поширення дезінформації, збір *персональних даних* без відома користувачів, маніпулювання свідомістю у мережі *Інтернет, соціальних мережах*, поки що не має належного правового регулювання та гарантії безпеки не тільки для окремих користувачів, але й для держави. У віртуальному спілкуванні *комунікація* може відбуватись як між користувачами (реальними особистостями), так і людини зі штучним інтелектом (алгоритмами). Такі алгоритми формують певний портрет особи, відповідно до усіх наданих нею даних (свідомо чи несвідомо), потреб та інтересів конкретної особи й пропонує *I. контент* переважно нав'язуючи рекламні оплачені проекти, а іноді такі *дані* продають зацікавленим особам.

Разом з тим будь-які *I. в.*, у суспільному спілкуванні мають загальні принципові засади правового закріплення. Виникнення, зміна та припинення *I. в.* регулюється нормами *ІЗ* України, законами та підзаконними нормативними актами, що приймаються відповідними державними органами влади, а також нормами міжнародного права. Правове підґрунтя регулювання *I. в.*, пов'язаних з обігом та *ЗІ* закладено у нормах КУ, зокрема «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *I. усно, письмово* або в інший спосіб – на свій вибір» (8, ч. 2 ст. 34) та ін., а також «кожен має право на *I.*, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та *ЗІ*, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів» (9) та ін.

Розвиток державно-правових відносин та об'єктивна необхідність їх нормативно-правового врегулювання зумовлюють виникнення, зростання, накопичення та сприйняття значної

кількості *I*. про різні сфери суспільних відносин, використання різноманітних сучасних носіїв *I*, її оброблення та автоматизації. Особливої актуальності за останні роки набули відносини щодо обігу *I*, яка спрямована на підвищення ефективності державного управління, запровадження ефективних інструментів співпраці та координації на внутрішньовідомчому, міжвідомчому, міжнародному рівнях, а також з приватним сектором, що досягається завдяки: оперативному обміну інформацією; вдосконаленню міжвідомчого *IT*-обміну *I*; забезпеченню технічного, криптографічного та кібернетичного *ЗІ* в *ІТС*; підвищенню рівня обізнаності у сфері дотримання прав людини тощо (10, с. 48).

Поінформованість громадян про діяльність органів державної влади є важливим елементом демократизації суспільства, можливістю користуватися в повному обсязі послугами, що надаються органами влади, реалізовувати свої права, а також здійснювати громадський контроль. Особливої актуальності набуває *I*, що пов'язана з діяльністю державних органів влади, а саме: здійсненні управління, висвітленні *I* про особливості функціонування, надання адміністративних послуг тощо. Завдяки цьому стає дієвою та ефективною *комунікація* держави та громадян, що сприяє спілкуванню, обміну *I*, відкритому діалогу, реалізації прав громадян тощо.

I в. притаманні такі ознаки: 1) вони є різновидом суспільних відносин, які охоплюють сфери приватного та/або публічного життя; 2) є передумовою виникнення *I. правовідносин*; 3) є *I* складовою національної та державної безпеки; 4) обумовлюють подвійні засади існування: юридична (правова норма) й *I*. (конкретна *I*) складові; 5) відображають ступінь державного визнання, дотримання і захисту *I*. інтересів, прав і свобод людини та громадянин, суб'єктів публічної адміністрації в *I*. сфері; 6) *I*. інтерес та потреба є мотивом виникнення та реалізації *I*. в.; 7) зумовлюють забезпечення та підтримання *ІБ* особи, держави, суспільства, дотримання *I*. прав суб'єктів цих відносин; 8) це особливі, з приводу *I*.

відносини, які складаються між її суб'єктами: окремими індивідами, їх колективами й об'єднаннями, державними органами, установами, підприємствами, або суб'єктів і штучних інтелектів; 9) втілюються в І. процесах або діяльності та ЗІ.

Література:

1. Беляков К. І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 39 с.

2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 476 с.

3. Копылов В. А. Информационное право : 2-е изд. перераб. и доп. Москва : Юрист, 2002. 512 с., с. 13.

4. Коваленко Л. П. Інформаційні відносини. 2012. URL: tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62395/57938

5. Яременко О. І. Інформаційні відносини як предмет правового регулювання: теоретичний аспект. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. Хмельницький, 2004. № 1–2. С. 156–161.

6. Кушнір І. П. Інформаційні відносини у прикордонній сфері. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 36. Т. 2. С. 36–38.

7. Арістова І.В. Інформаційні правовідносини. Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. I / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 195–196.

8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.03.2021).

9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 24.03.2021).

10. Кушнір І.П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид наук Р. М. Ляшука. Хмельницький : Вид-во: ПП «Монускрипт», 2020. 528 с.

І. П. Кушнір

ВІЙНА МЕРЕЖЕВА

МЕРЕЖЕВА ВІЙНА (*м. в.*) – неологізм у політології, дослівний переклад (калька) англomовного «Network warfare», під яким прийнято розуміти війну нового покоління, якісно новий рівень міждержавного протидержавства та воєнного мистецтва, форма геополітичного насильства з залученням великої кількості суб'єктів у комплекс різноманітних мереж, передусім *I.* Соціально-політична, соціально-економічна та культурна новація, в українській мові є неологізмом. Як синоніми до *м. в.* часто застосовують поняття «мережецентрична війна», «*I.*-центрична війна», «*I.*-мережева війна», «гібридна війна», «*e*-війна», однак кожне з наведених понять має свою специфіку і смислові особливості.

Найбільший внесок у розвиток концепції *м. в.* здійснили Дж. Аркілла і Д. Ронфельдт, під редакцією яких вийшло дослідження «В афінському таборі: готуючись до конфліктів в інформаційне століття» і узагальнююча публікація на цю тему: «Мережі і мережеві війни: майбутнє терору, злочину і збройної боротьби». Головною характеристикою нової війни в них визначається те, що раніше сприймалося як звичайні партизанські війни і заколоти, а тепер плавно переходить в форму соціальної *м. в.* і стає глобальною війною. Дж. Аркілла ввів у науковий обіг термін «роїння», що проявляється у численних «мікродіях» і «сутичках»: різного роду публічні і масові заходи, сюжети у ЗМІ, уміло нав'язані діалоги і переговори, збройні зіткнення тощо. Лінії фронту відсутні, а є багатовимірний простір війни у політиці, культурі та економіці, науці і технологіях, на вулицях міст і в «світовій павутині». У цій війні в хід йдуть і вбивства, і терористичні акти, і цілком демократичні дебати, статті у пресі і політичні перевороти. І тільки іноді справа доходить до прямих авіаударів. Цілі «роїння» досягаються завдяки правильному проектуванню, використанню форм комунікацій і *IT*, громадських організацій, соціально-політичних рухів, спецслужб, злочинних угруповань, мас-медіа, *Інтернет*-сайтів, бойових терористичних груп, фінансових структур тощо. Усе це призводить до створення нових метагрупових мереж, всередині

яких розподіл обов'язків полегшений зведенням бюрократичної вертикалі до мінімуму.

У концепції мережевих війн основним поняттям є термін «мережа». У сучасній англійській мові (американський варіант) окрім іменника «the network» – «мережа», використовують дієслово «to network», що перекладається як «омережити», «охопити мережею», «упровадити мережу», «підєднати до мережі». Зміст мережі, «мережевого принципу» полягає у тому, що головним елементом моделі є обмін інформацією – максимальне розширення форм її виробництва, доступу, розподілу, обігу, зворотного зв'язку. Мережа є новим інформаційним простором, в якому і розгортаються основні стратегічні операції (війни) як розвідувального, так і воєнного характеру, а також відбувається їхнє медійне, дипломатичне, економічне, технічне та інше забезпечення.

М. в. здійснюється на основі *ІКТ*, які заповнюють весь соціокультурний простір, пронизуючи відповідні соціально-політичні, соціально-економічні, культурні та ідеологічні процеси. Метою *м. в.* є досягнення абсолютного контролю над усіма учасниками історичного процесу у світовому масштабі (6, с. 159)]. *М. в.* здійснює тотальне руйнування базових характеристик певної нації у всіх типах геополітичних просторів і здійснюється, як правило, у прихованій формі.

Бойові одиниці, система зв'язку, *І. забезпечення* операції, формування громадської думки, дипломатичні кроки, соціальні процеси, розвідка і контррозвідка, етнопсихологія, релігійна і колективна психологія, економічне забезпечення, академічна наука, технічні інновації тощо – це все взаємозв'язані ланки єдиної мережі, між якими має здійснюватися постійний обмін *І.* Інформаційна складова відіграє провідну роль у встановленні контролю над державою, яку прагнуть завоювати. Головна мета – зібрати якнайбільше різноманітної *І.* з різних джерел, а потім опрацьовуючи її за відповідним алгоритмом, прийняти рішення необхідні для перемоги. У *м. в.* не є головною умовою безпосередня пряма окупація чи анексія території – достатньо встановити над нею мережевий контроль (11).

Характерними особливостями *м. в. є*:

- *I. сфера* (така ж сфера бойових дій, як повітряно-космічний, морський і наземний простір);
- асиметричний характер, тобто держава, що має невеликі збройні сили, може завдати серйозної шкоди державі, яка значно перевершує її за кількістю збройних сил;
- ведення *м. в.* безпосередньо або побічно впливає на події в реальному світі;
- *м. в.* суттєво впливають на когнітивні й емоційні процеси людей, на їх сприйнятливність і оцінку подій, на рішення, що приймаються;
- неясність і невизначеність правил застосування, відсутність повноцінних *даних* про можливості, швидкість та ефективність реакції радіоелектронних засобів і окремих елементів різних комп'ютерних систем;
- є труднощі розпізнавання навмисних і ненавмисних (випадкових) дій і процесів у кіберпросторі;
- необхідність одночасного використання сил і засобів операцій як для впливу на противника, так і для захисту своїх збройних сил і сил союзників;
- відстань до цілі впливу не має значення;
- противник може наносити атаки анонімно і приховано;
- метою *м. в. є* забезпечення ефективності бойових дій в умовах мережевого управління військами тощо;
- успіх *м. в.* ґрунтується на методології використання інтегрованих можливостей усіх сил *I. операцій*, сил їх забезпечення або пов'язаних з їх застосуванням.

Основою *м. в.* сьогодні стає соціальний сектор самоврядних, приватних, неурядових організацій. Ці організації пов'язані в єдину мережу, «що роїться». В ідеальній формі актори *м. в.* являють собою мережі невеликих різнотипних об'єднань, які відрізняються гібридністю й багаторівневністю.

Теорія *м. в.* будується на положенні про те, що структура мереж має чотири рівні: організаційний, доктринальний, технологічний і соціальний. Організаційний рівень визначає розмір актора

або їх комбінації, організованої в мережу. Це стартова точка для оцінювання того, яка дійова особа призначена для ведення *м. в.* Доктринальний рівень розкриває специфіку процесу об'єднання членів у мережу, доктрини, ідеології, інтереси та інші причини або мотивації для того, щоб вони використовували таку форму, умови утримання мережі від розпаду і дозволу її членам діяти стратегічно і тактично без центрального командування або лідера. Технологічний рівень розкриває специфіку технології, що підтримує мережу, здатності, щільність *l.* потоків. Соціальний рівень відповідає рівню взаємозв'язку між членами мережі. Це класичний рівень аналізу соціальної мережі, де сильні персональні зв'язки, часто на основі спорідненості, етнічної та релігійної приналежності, дружби і спільного досвіду допомагають гарантувати більш високий рівень міжособистісної довіри, аніж в інших формах організації, наприклад, ієрархічних.

М. в. еволюціонують стосовно форм і методів їх ведення, поширення у світі, мають регіональну специфіку. *М. в.* ведеться не державами і не блоками, а глобальними інституціоналізованими структурами. Різні мережеві структури (мас-медіа, транснаціональні корпорації, релігійні організації, політичні еліти, спецслужби) інтегруються у загальну, гнучку й різноманітну мережу. Мережевий принцип дає можливість позбавляти суверенітету і політичної незалежності у цілих держав і народів, перетворити їх в жорстоко контрольовані механізми, в яких управління підлягають не окремі суб'єкти, а їх зміст, мотивації, дії і наміри.

Однією із специфічних властивостей *м. в.*, як у технологічному, так і в соціальному аспектах, є те, що вони набагато складніші у здійсненні, аніж традиційні, але й незмірно ефективніші. Це впливає з мети *м. в.* – міцне закріплення всієї сукупності ресурсів суспільства супротивника за геополітичним агресором, причому «передача» цих ресурсів агресору здійснюється жертвою значною мірою добровільно, оскільки це сприймається не як агресія, а як додатковий імпульс до висхідного розвитку.

Основною ідеєю *м. в.* є *l.* вплив на людину і суспільство з метою управління та регулювання суспільних процесів у глобальному

масштабі. Тому будь-яка *м. в.* призводить до руйнування базових цінностей народу і держави, національної, конфесійної та культурної ідентичності; *І.* та ідеологічний вакуум обмежує стратегічний вибір країни в глобалізованому світі і робить її частиною системи планетарного контролю. Фронт *м. в.* розташовується в ментальному просторі, де метою противника є руйнування традиційних базових цінностей даної нації і імплантація власних.

М. в. має два аспекти: технологічний і соціальний. *М. в.* у технологічному аспекті – це війна, в якій використовуються *ІТ* і нові можливості мережевої комунікації. Мережа тут використовується як механізм. У цьому аспекті найбільш поширеними в сучасній мережевої комунікації є кібератаки на державні установи, оборонні та високотехнологічні компанії, а також економічні кіберзлочини з фінансовим збитком. У соціальному аспекті *м. в.* характеризується формуванням нових груп, «кібернайманців», які здійснюють напади – організовані групи *хакерів* з дуже високим рівнем підготовки, які можуть бути найняті урядами та приватними компаніями для організації і проведення складних ефективних цільових атак на державні структури та установи, приватні компанії з метою втручання в *І. БД*, крадіжки *І.*, знищення *даних* або інфраструктури тощо.

Концепція *м. в.* у вигляді концепції мережецентричної війни покладена в основу воєнної доктрини США.

Література:

1. Арквілла Дж., Ронфельдт Д. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2005. 350 с.

2. Арзуманян Р.В. Кромка хаоса. Сложное мышление и сеть: парадигма нелинейности и среда безопасности XXI века. Москва : Издательский Дом «Регнум», 2012. 600 с.

3. Вепринцев В., Манойло А., Петренко А., Фролов Д. Операции информационно-психологической войны. URL: <http://psyfactor.org/psyops/psyops4.htm>

4. Галка О. І., Ільяшов О. А., Павлюк Ю. М. Основні тенденції розвитку та ймовірні форми воєн і збройних конфліктів майбутнього. *Наука і оборона*. 2007. № 4. С. 10–15.

5. Гриняев С. Н. Поле битвы кибер-пространство: теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны. Минск : Харвест, 2004. 48 с.
6. Дугин А. Геополитика постмодерна. Санкт-Петербург : Амфора, 2007. 382 с.
7. Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти : монографія / Р. В. Гула, О. П. Дзьобань, І. Г. Передерій, О. О. Павліченко, Г. О. Філь. Київ : Каравела, 2020. 288 с.
8. Коровин В. Третья мировая сетевая война. Санкт-Петербург : Питер, 2014. 352 с.
9. Литвиненко О. В. Інформаційний вплив та операції: теоретико-аналітичні нариси : монографія. Київ : НІСД, 2003. 240 с.
10. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва : Алгоритм, 2015. 256 с.
11. Чукут С. А. Особливості впровадження електронного урядування в умовах мережевої війни. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Tezi_Osoblivosti-vprovadzhennya-e-uryaduvannya-v-umovah-merezhevoyi-vijni.pdf
12. Arquilla J., Ronfeldt D. The Advent of Netwar. Santa Monica, CA : RAND, 1996. 246 p.

О. П. Дзьобань

Г

ГІГІЕНА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЕНА (*I. gi-na*) – неологізм в обігу наукових досліджень, доктринальне поняття соціогуманітарної *інформології*, під яким пропонується розуміти «... сукупність практичних правил, засобів, принципів та заходів, спрямованих на створення (забезпечення) оптимальних умов сприйняття *I.* (її вибору та аналізу) з метою убезпечення людини від деструктивних *I.-психологічних впливів*» (1); «спеціальний розділ науки, ... систему знань, що вивчає закономірності впливу *I.* на формування, функціонування, стан психічного, фізичного та соціального благополуччя людини та соціуму, яка розробляє заходи з оздоровлення навколишнього *I. середовища*» (2).

Нагадаємо, що гігієна (дав. гр. *ὑγιεινός* – «здоровий») розглядається як «... наука, що вивчає вплив факторів довкілля на здоров'я, працездатність і тривалість життя людини та розробляє заходи оздоровлення умов її життя і праці. Гігієна визначає й оцінює фактори ризику для здоров'я та обґрунтовує методи управління ними (режими праці та відпочинку, сан. норми і правила, ін. регламенти). Застосовує як спец. методи (епідеміологічний аналіз, санітарне обстеження та опис, санітарно-гігієнічна експертиза, лабораторний і природний експерименти), так і запозичені з інших наук. Нині замість експерименту на тваринах широко використовують альтернативні методи, зокрема математичне моделювання. Гігієна тісно пов'язана з природничими, суспільними та технічними науками. Наприклад, для характеристики довкілля необхідні дані астрономії, географії, геології, геофізики, кліматології, метеорології, океанології, радіології та інших, стану здоров'я людини та популяції – медицини, біології, демографії тощо» (3, с. 4.).

Як наслідок, гігієна має два об'єкти вивчення – фактори навколишнього середовища та реакцію на них організму, і користується знаннями й методами фізики, хімії, біології, географії й інших наук, що вивчають навколишнє середовище, і медичних дисциплін, як фізіології, анатомії й патофізіології, епідеміології, клінічної медицини та ін., а також використовує статистичні й аналітичні прийоми таких наук як математика, економіка, соціологія.

При цьому «фактори середовища прийнято підрозділяти на: біологічні (мікроорганізми, паразити, комахи, антибіотики та інші біосубстракти), фізичні (шум, вібрація, електромагнітне і радіоактивне випромінювання), хімічні (хімічні елементи та їх з'єднання), фактори діяльності людини (режим дня, вага та напруженість праці та інше) та соціальні» (4).

З врахуванням переходу людства в інформаційну епоху, мабуть буде логічним до запропонованого переліку додати інформаційні фактори (сприйняття *I*, *відомостей* та *даних*).

Вперше поняття «*I. гі-на*» було запропоновано російським дослідником О. Єрьомінін у 1995 р., як «спеціальний розділ науки, ... систему *знань*, що вивчає закономірності впливу *I* на формування, функціонування, стан психічного, фізичного та соціального благополуччя людини та соціуму, яка розробляє заходи з оздоровлення навколишнього *I* середовища» (2). Це визначення автором було згодом розвинуте і далі (5).

Щодо наукових пошуків, то *I. гі-на* є комплексним (мультидисциплінарним) предметом вивчення. Автори пропонують бачення основ *I. гі-ни*, сформульованих з використанням загальнометодологічних підходів визначення науки та досвіду викладання на медико-профілактичному факультеті медичного вузу двох дисциплін – загальної гігієни та гігієни дітей і підлітків (6).

Вітчизняний філософ В. Халамендик розглядає *I. гі-ну* як фактор збереження психічного здоров'я людини та визначає її мету як «попередження негативного впливу *I* на психічне, фізичне та соціальне благополуччя окремої людини, соціальних груп, населення в цілому, профілактика захворювань населення, пов'язаних з *I*, оздоровлення навколишнього середовища» (7).

Педагогіка вивчає комп'ютерну та *Інтернет*-залежність, її вплив на виховання сучасної людини. Проблема аддукції (патологічної залежності) починається тоді, коли прагнення втечі від реальності, пов'язане зі зміною психічного стану, починає домінувати у свідомості, стаючи центральною ідеєю, що вторгається в життя. Відбувається процес, під час якого людина не тільки не вирішує важливих для себе проблем (наприклад, побутових, соціальних), але й зупиняється у своєму особистісному розвитку. Цьому процесу можуть сприяти біологічні (наприклад, індивідуальний спосіб реагування на алкоголь, як на речовину, що різко змінює психічний стан), психологічні (особистісні особливості, психотравми), соціальні (сімейні й поза сімейні взаємозв'язки) фактори (8).

До проблематики *I. гі-ни* в юридичній науці вчені зверталися здебільш опосередковано чи в контексті *ІБ* людини, держави та суспільства в цілому, чи через правові проблеми *I. культури* та *I. психологічного впливу*.

Література:

1. Беляков К.І. Інформаційна гігієна під час карантину: правовий вимір. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту : монографія / К. І. Беляков, І. М. Шопіна; за ред. проф. Є. О. Харитонова, проф. О. І. Харитонової, доц. К. Г. Некіт. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 99–119.
2. Еремін А. Л. К вопросу развития нового направления – информационной экологии. Тезисы докладов 1-ой Международной конференции. Санкт-Петербург : Центр МАНЕБ, 1995. С. 238–239.
3. Даценко І. І., Денисюк О. Б., Пластунов Б. А. та ін. Загальна гігієна. Львів : Світ, 2001. 472 с.
4. Енциклопедія Сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=29475
5. Еремін А. Л. Ноогенез и теория интеллекта. Краснодар : СовКуб, 2005. 356 с. URL: <http://a-eremin.ru/rus/works/show/?itemid=1>
6. Гудинова Ж. В., Гегечкори И. В., Толькова Е. И., Жернакова Г. Н., Овчинникова Е. Л. К вопросу разработки основ информационной

гигиены. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 3. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13738>

7. Халамендик В. Б. Інформаційна гігієна як фактор збереження психічного здоров'я людини. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 35. С. 83–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqvzdia_2008_35_9

8. Моцик Р.В. Інтернет-залежність та її вплив на виховання сучасної людини. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 292–297. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprio_2015_18_54

К. І. Беляков

Д

ДАНІ ВІДКРИТІ

ВІДКРИТІ ДАНІ (*в. д.*) – нормативно-правове поняття під яким розуміють: 1) оприлюднені цифрові *дані* з такими технічними і нормативними характеристиками, щоб їх міг вільно використовувати, повторно використовувати та розповсюджувати будь-хто, будь-де і у будь-який час (1); 2) дані, які будь-хто може вільно використовувати та поширювати (2).

В. д. пов'язані з відповідними термінами-синонімами, як то: 1) відкритість – забезпечення вільного доступу до *I*, що визнає державну регіональну політику і є у розпорядженні органів державної влади, ВР АРК, органів виконавчої влади АРК та органів місцевого самоврядування (3); 2) доступність – властивість *I* бути захищеною від несанкціонованого блокування (4); 3) доступність *I* – можливість реалізації безперешкодного доступу до *I* суб'єктів, маючих на це належні повноваження (5).

Відома в бізнесових колах України команда YouControl, яка допомагає бізнесу уникати фінансових ризиків, а журналістам та громадським активістам – розслідувати суспільно важливі справи, створила аналітичну систему YouControl для комплаєнсу, аналізу ринків, ділової розвідки та розслідувань, під «*в. д.*» (*open data*) розуміє – об'ємне поняття, що охоплює одночасно і концепцію, і явище, в якому вона втілюється;

«*В. д.*» як концепція – це ідея про те, що *I*, яка не є предметом авторського права, не захищена патентами та іншими механізмами контролю, повинна бути доступна всім. Вважається, що обмеження доступу до *даних* йдуть проти суспільного блага. *В. д.* не передбачають обмежень та/або оплати. Більш того, місія *в. д.* полягає у підзвітності влади перед громадянами (6).

В. д. фактично – це будь-яка *I*, що може виявитися корисною. Дані державних реєстрів, відомості про житлово-комунальне господарство або, грубо кажучи, місця розташування громадських

туалетів – усе це *в. д.* При цьому формат *даних* повинен бути зручним для читання комп'ютерними алгоритмами та застосування. Придатні формати open data-файлів: JSON, XML, RDF. Електронні таблиці Microsoft Excel, текстові *документи* txt та PDF не рекомендуються для «open data» через відсутність в них чіткої структури *даних*.

Український уряд приєднався до Міжнародної хартії відкритих даних (далі – Хартія) у вересні 2016 р. (7). *Державному агентству з питань е-урядування* було доручено забезпечити: подання в установленому порядку заяви про приєднання України до Хартії; координацію реалізації принципів Хартії; розроблення проекту плану дій з реалізації принципів Хартії. Першим серед українських міст принципи Хартії підписав Львів. Невдовзі принципи Хартії впровадили Вінниця, Дніпро, Дрогобич, Чернівці, Кропивницький.

Як зазначено в Хартії (1), зараз світ є свідком значної глобальної трансформації за сприяння технологій і цифрових ЗМІ, які базуються на вхідних *даних* та *I*. Така трансформація має неймовірний потенціал до сприяння у формуванні більш прозорих, підзвітних, ефективних, адаптивних і результативних органів влади, громадських та приватних організацій, а також до підтримки в розробці, виконанні і оцінці сталих цілей розвитку в глобальних масштабах. Ключовим елементом таких глобальних видозмін вважаються *в. д.*

Побудова процвітаючого, рівноправного і справедливого суспільства вимагає від урядових установ більшої прозорості й підзвітності, а також регулярної і цілеспрямованої співпраці з громадянами. Відповідно, вже зараз триває глобальна революція в світі *даних*, задачами якої вважаються покращення співпраці навколо ключових соціальних викликів, забезпечення результативного громадського контролю над діяльністю органів влади, а також підтримка інновацій, сталого економічного розвитку і створення та розширення результативної й ефективної громадської політики та програм. Для виконання таких задач критично важливими є *В. д.*

В. д. дозволяють державним органам, громадянам, громадським і приватним організаціям приймати більш обґрунтовані рішення. Результативний і оперативний доступ до *даних* допомагає організаціям розробити нові висновки та інноваційні ідеї, які можуть генерувати соціальні та економічні переваги, покращуючи при цьому життя людей по всьому світу. *В. д.* дають можливість, якою не можна знехтувати.

В. д. дозволяють користувачам порівнювати, поєднувати і моніторити зв'язок між різними пакетами *даних*, відслідковуючи дані по різних програмам і секторам. При результативному порівнянні і поєднанні *даних*, це може допомогти висвітлити основні тенденції, визначити соціальні й економічні виклики і нерівності, а також встановити певні реперні точки в прогресі адміністративних програм і послуг.

В. д. можуть надати посилену підтримку органам влади, громадянам, громадським і приватним організаціям для подальшої роботи над покращенням результатів в наданні адміністративних послуг в таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, громадська безпека, захист навколишнього середовища, права людини та боротьба із стихійними лихами та їх наслідками.

В. д. можуть допомогти покращити потік І. в рамках урядових установ та на міжвідомчому і міжурядовому рівнях, а також зробити урядові рішення і процеси прозорішими. Підвищена прозорість сприяє підвищенню рівня звітності і належного урядування, стимулює громадські обговорення та допомагає у боротьбі з корупцією.

В. д. надають можливості з підготовки інноваційних доказових політичних рішень і підтримки економічних переваг та соціального розвитку для всіх членів суспільства. Відкриті дані можна вважати ключовим суспільним благом, яким можна скористатись для генерації цінностей, висновків, ідей та послуг задля створення кращого світу для всіх.

Оскільки термін «*в. д.*» в Хартії стосувався питання щодо доступності, насамперед, публічної інформації, в Україні ще до

прийняття Хартії були напрацьовані відповідні акти, як містили в собі положення, в яких були відображені принципи, задіяні в згаданій Хартії. Так, відповідним Законом встановлювалося, що «публічна І. у формі в. д. – це публічна І. у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення е. засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання (8).

Розпорядники І. зобов'язані надавати «публічну І. у формі в. д.» на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному веб-порталі в. д. та на своїх веб-сайтах.

«Публічну І. у формі в. д.» є дозволеною для її подальшого вільного використання та поширення.

Будь-яка особа може вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, у тому числі в комерційних цілях, у поєднанні з іншою І. або шляхом включення до складу власного продукту, «публічну І. у формі в. д.» з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої І..

Перелік наборів *даних*, що підлягають оприлюдненню у формі в. д., вимоги до формату і структури таких наборів *даних*, періодичність їх оновлення визначаються КМУ (9). При цьому до такого переліку КМУ обов'язково включає І., доступ до якої у формі в. д. передбачено законом.

Створення та забезпечення функціонування єдиного державного веб-порталу в. д. (10) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері е.-урядування, яким нині є *Міністерство цифрової трансформації України* (11).

Нині Українські в. д. увійшли в європейський І. *простір* і опубліковані на Європейському порталі в. д. (12).

З огляду на зазначене вище, можна констатувати, що гарантування доступу до в. д. та їх використання в громадянському суспільстві його членами є з одного боку обов'язком влади, з іншого – правом громадянина, тобто приватним правом. Обмеження на них має визначатися лише через призму національної безпеки. З огляду на це, а також на те, що питання доступу до І., вид якої та

ступінь доступ до якої разом із розвитком суспільством постійно змінюється, законодавство держави у зазначеній сфері має своєчасно реагувати на зазначену змінність і постійно вдосконалюватися.

Література:

1. Хартія відкритих даних від 2015 р. (Мексика). URL: <https://opendatacharter.net> (дата звернення: 25.01.2021).

2. Відкриті дані. URL: <https://tapas.learndata.info/> (дата звернення: 25.01.2021).

3. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 27.01.2021).

4. Про Положення про технічний захист інформації в Україні : Указ Президента України від 27.09.1999 р. № 1229/99. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229/99#Text> (дата звернення: 27.01.2021).

5. Решение о Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в сфере обеспечения информационной безопасности и о Комплексном плане мероприятий по реализации Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в сфере обеспечения информационной безопасности на период с 2008 по 2010 год (Бишкек, 10 октября 2008 года). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_k15#Text (дата звернення: 25.01.2021).

6. Open data в Україні. YouControl як частина open data ua. URL: <https://youcontrol.com.ua/topics/open-data-otkrytyie-dannye-youcontrol/> (дата звернення: 25.01.2021).

7. Деякі питання приєднання до Міжнародної хартії відкритих даних: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 р. № 686-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2021).

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних : Закон України від 09.04.2015 р. № 319-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319-19#Text> (дата звернення: 25.01.2021).

9. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету

Міністрів України від 21.10.2015 р. № 835. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.01.2021).

10. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення: 25.01.2021).

11. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-cifrovoyi-transformaciyi> (дата звернення: 27.01.2021).

12. European Data Portal. URL: <https://www.europeandataportal.eu/en> (дата звернення: 27.01.2021).

І. Ф. Корж

ДАНИ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ

ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ДАНИ (*іден. дані*) – нормативно-правове поняття під яким розуміється: 1) унікальний набір *даних*, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи (1); 2) *I.* про конкретного суб'єкта в формі одного або декількох атрибутів, що дозволяють суб'єкту бути в достатній мірі відмінним в певному контексті, або набір атрибутів особи, які дозволяють цій особі відрізнятися від інших осіб у конкретному контексті (2).

Визначення «*іден. дані*» за контекстом перетинаються із поняттями «*I. про фізичну особу*» та «*персональні дані*» і визначаються як відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка може бути конкретно ідентифікована (3, 4). *Персональні дані* набувають додаткового статусу *іден. даних* у разі використання їх під час процедури *іден.* На сучасному етапі розвитку суспільних відносин та законодавства України доцільно вважати *іден. дані* підвидом *персональних даних*, тобто *ідн. дані* – це окремі *персональні дані*, які використовуються органами державної влади та місцевого самоуправління, а також відповідними *ІС іден.* фізичної особи, юридичної особи та представника юридичної особи.

Українське законодавство досить широко трактує перелік *I.*, за допомогою якої здійснюється процедура *іден. особи* (5). Перелік *іден. дані* може значно різнитися в залежності від процедури *іден.*

Так на сьогодні не має єдиної вираженої позиції щодо формування *ідн. даних* як підвиду *персональних даних*. Існує необхідність формулювання переліку *даних*, які за своєю функціональністю будуть використовуватися як *іден. дані*, що дозволить упорядкувати процедури ідентифікації.

Література:

1. Про довірчі послуги. Закон України від 5 жовтня 2017 № 2155-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 10.02.2021).

2. Обзор вопросов управления идентификационными данными // Комиссия Организации Объединенных Наций по праву международной торговли Рабочая группа IV (Электронная торговля). 2012. URL: <https://undocs.org/ru/A/CN.9/WG.IV/WP.120> (дата звернення: 11.02.2021).

3. Про інформацію. Закон України від 2 жовтня 1992 № 2657-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 11.02.2021).

4. Про захист персональних даних. Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 11.02.2021).

5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 11.02.2021).

О. В. Костенко

ДИПЛОМАТІЯ ЦИФРОВА

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ (*ц. д.*) – дослівний переклад англ. digital diplomacy, неологізмом в обігу політології, під яким пропонується розуміти використання *ІКТ* для здійснення державними органами своїх функцій та *комунікацій* у сфері зовнішньої політики (6, ст. 104).

Вперше термін *ц. д.* було використано у США наприкінці ХХ ст. як елемент впровадження концепції «м'якої сили» держави, що

була запропонована Д. С. Наєм-молодшим. Передумовою до появи *ц. д.* став розвиток *ІКТ* та мережі *Інтернет*, що сприяло появі різних дефініцій та розширеного наукового підходу до застосування відповідних інструментів та реалізації дипломатичної діяльності у зовнішньополітичній сфері державою. Зокрема, у контексті широкого використання *ц. д.*, виокремлюють: 1) «мережеву дипломатію» як використання глобальної *I.* мережі для реалізації зовнішньої політики держави; 2) «віртуальну дипломатію» як застосування онлайн-платформ для забезпечення зовнішньополітичної діяльності; 3) «кібердипломатію» пов'язану із кіберсередовищем та як тотожну *ц. д.* (набула поширення у Канаді); «*e.* дипломатія» (англ. – *e-diplomacy*) як форма інтерактивної діяльності зовнішньополітичних установ (найбільш уживаний термін для визначення *ц. д.* у Великій Британії); «дипломатія Facebook» як використання соціальної платформи для реалізації зовнішньої політики (поняття з'явилося у США у 2008). Вцілому *ц. д.* імплементує зовнішньополітичну діяльність в мережі *Інтернет* і стає загальним визначенням відносин між державами в добу електронних комунікацій (насамперед у США як) (4, ст. 46–48).

Ц. д. є урядовим механізмом впливу на користувачів соціальних мереж у системі міжнародних відносин і має декілька етапів розвитку: 1) 2009–2012 – використання *ц. д.* як елемента «м'якої сили» держави під впливом твіттер-революції і суто просування позитивного іміджу держави на міжнародній арені; 2) 2013–2017 – використання методів аналізу поведінки користувачів *соціальних мереж*, що сприяло перетворенню *ц. д.* в ефективний метод просування політичних ідей, акцій з метою впливу на ідеї і погляди користувачів *соціальних мереж* (використання пропаганди, все більше залучення перших осіб держав до мережевої комунікації) (7, ст. 39).

Ц. д. спрямована на роботу з цільовими групами, забезпечення національної безпеки держави, захисту економічних інтересів. Інструментами *ц. д.* є *e.* пошта, інтерактивні бесіди і спеціальні чати, форуми, гостьові книги, блоги, соціальні каталоги, геосоціальні мережі, професійні *соціальні мережі* (4, ст. 46–48).

Американська модель е-дипломатії базується на ліберальних цінностях демократії та свободи людини, реалізується через низку відомих *Інтернет*-індустрій США – Google, Facebook, Twitter тощо (6, ст. 104). Використання цифрової дипломатії розпочалося у 1996, що пов'язано із діяльністю І. агентства США – ЮСІА (USIA, United States Information Agency), яке сформувало перший *Інтернет*-журнал Washington Files (1, ст. 109).

У 2001 США оголосили про створення мережевої дипломатії. Програми *ц. д.* в США отримали розвиток в 2002–2003, коли адміністрація Дж. Буша-молодшого почала переносити традиційні радіо-і телеканали міжнародного мовлення в *Інтернет*. Тоді ж було оголошено про запуск першого офіційного *блогу* Держдепартаменту США, відкрито урядовий портал і кілька *е.* журналів (3).

Ц. д. США здійснюється Державним департаментом США і агентством США з міжнародного розвитку. У ХХІ ст. Держдепартамент США провів низку перетворень в реалізації дипломатії, наприклад, в 2003 в межах Бюро з управління ІР США був відкритий Офіс з *ц. д.*, робота якого спрямована на розвиток І. і технічних ресурсів. Блогери створюють відео, перекладають І. на інші мови, представляючи І. у вигляді коротких повідомлень. У 2011 був запущений Twitter арабською, перською, російською, французькою, іспанською мовами (2).

Чільне місце у розвитку *ц. д.* Вашингтону посідає проект діплогедія, що був започаткований у 2006 Державним департаментом США. Це – діяльність міністерств в *Інтернет* площині. Діплогедія є частиною програми, що робить акцент на нові медіа, такі як Facebook, YouTube, Twitter (5, ст. 86).

У 2010–2011 Білим домом були опубліковані кілька офіційних документів, які задають напрямки електронної дипломатії. У їх числі був документ «Публічна дипломатія: зміцнення взаємодії Сполучених Штатів зі світом», де позначалися завдання, які визначаються керівництвом США для *е.* дипломатії. Зокрема, в список таких завдань увійшли: 1) дискредитація ідеологічних супротивників Сполучених Штатів; 2) протидія І. діяльності Китаю в *Інтернеті*; 3) обмеження медіа присутності Росії на просторі

колишнього Радянського Союзу; 4) протидія зовнішній культурній політиці Ірану, яка проводилася через соціальні мережі (8).

У царині розвитку *ц. д.* у США ефективно використовується твітер-дипломатія, зокрема, за адміністрації Д. Трампа.

Таким чином, *ц. д.* є досить розгалуженим поняттям, яке постійно трансформується і модернізується під впливом *ІКТ*, розвитку *Інтернет*, а також стає невід'ємним механізмом реалізації дипломатичної діяльності держав на міжнародній арені.

Література:

1. Гуцал С. А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 3(16). С. 106–114.
2. Зиновьева Е. Цифровая дипломатия, международная безопасность и возможности для России. *Индекс безопасности*. 2013. № 1. С. 213–228.
3. Піпченко Н. О. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньополітичної діяльності США. *Міжнародні відносини*. Серія: Політичні науки. 2015. № 5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2511/2241 (дата звернення: 28.05.2021).
4. Піпченко Н., Макаренко Є., Рижков М. Цифрова дипломатія : підручник. Київ : ВАДЕКС, 2019. 318 с.
5. Тихоненко І. В. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI столітті. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 85–90.
6. Турчин Я. Електронна дипломатія як важлива складова зовнішньої політики держави. *Інформація, комунікація, суспільство*. 2014. С. 104–105.
7. Цветкова Н. А. Феномен цифровой дипломатии в международных отношениях и методология его изучения. *Вестник РГГУ*. Серія: Политология. История. Международные отношения. 2020. № 2. С. 37–47.
8. Public Diplomacy: Strengthening U.S. Engagement with the World. USC Center on Public Diplomacy. URL: https://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/pdfs/PD_US_World_Engagement.pdf (дата звернення: 28.05.2021).
9. Степанов В. Ю., Бричук К. Г. Цифрова дипломатія як інструмент масової комунікації в публічному управлінні. *Вісник НАДУ*. Серія: Державне управління. 3/2020. С. 5–10. DOI 10.36030/2310-2837-3(98)-2020-5-10.

О. В. Шевчук

Е

ЕКСПЕРТИЗА ЦИФРОВА

ЦИФРОВА ЕКСПЕРТИЗА (*ц. екс.*) – нормативно-правове поняття, дослівний переклад англ. – digital expertise (скор. DX), яке використовують для позначення одного з етапів погодження проекту правового акту КМ України з метою виявлення у ньому положень, що не узгоджуються із засадами реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики *ц. розвитку*, зокрема перешкоджають створенню сучасних *е. форм взаємодії* та доступності для громадян і суб'єктів господарювання переваг і можливостей *ц. технологій* (1).

Відповідно до Регламенту КМ України, *ц. екс.* поряд із антикорупційною експертизою здійснюють на етапі погодження проекту акта заінтересованими органами, що передує правовій експертизі Міністерства юстиції та експертизі Секретаріату КМ (2).

Функцію з проведення *ц. екс.* та підготовки висновків до проектів відповідних актів покладено на *Мінцифри* (3).

У висновку за результатами *ц. екс.* проекту акта *Мінцифри* за встановленою ним формою 1) визначає: технічні аспекти окремих положень проекту акта та відповідність проекту акта засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики *ц. розвитку*; альтернативні шляхи реалізації положень проекту акта, які відповідають засадам реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики *ц. розвитку*; суперечності в актах законодавства, які унеможливають реалізацію положень акта із застосуванням *ІКС*; 2) наводить обґрунтування застосування положень акта без використання *ІКС* та наслідки, до яких може призвести їх застосування.

За наявності в проекті акта положень, які не узгоджуються із засадами реалізації органами виконавчої влади принципів державної політики *ц. розвитку* з незалежних від розробника/головного розробника причин, *Мінцифри* ініціює консультації із заінтересованими органами для внесення відповідних змін (1).

У науково-популярному дискурсі поняття *ц. екс.* використовується для позначення різновиду судової експертизи (комп'ютерно-технічної, із застосуванням *ц. технологій* тощо) (4). Таке вживання поняття *ц. екс.* на сьогодні не має наукового чи нормативного обґрунтування.

У бізнес-середовищі англomовний аналог поняття *ц. екс.* вживають для визначення: 1) спеціальних *знань* у сфері діджитал-маркетингу (маркетингу товарів та послуг, що використовує *ц. канали* для залучення й утримання клієнтів) або аудиту діяльності підприємства за «*ц. слідами*»; 2) процедури аналізу бізнес-процесів з метою формування стратегії їх цифровізації. Сучасні форми та методи ведення бізнесу з використанням *ц. технологій* обумовили появу нової професії – фахівця у галузі *ц. екс.* (5; 6).

Література:

1. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова КМ України від 30.01.2019 № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF> (дата звернення: 17.06.2021).

2. Про затвердження Регламенту КМ України : Постанова КМ України від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF> (дата звернення: 17.06.2021).

3. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова КМ України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF> (дата звернення: 17.06.2021).

4. Как цифровая судебная экспертиза может помочь бороться с финансовыми преступлениями? URL: <https://ceur.ru/library/articles/923> (дата звернення: 19.06.2021).

5. Hunt C. Social Media and Digital Expertise: A Recommended Hiring Hierarchy. URL: <https://www.socialmediatoday.com/social-business/2015-04-01/social-media-and-digital-expertise-recommended-hiring-hierarchy> (дата звернення: 19.06.2021).

6. Jack Keenan and Dr Simone Kurtzke. Digital skills gap: Why we are launching an MSc in Digital Marketing. URL: <https://www.thedrum.com/knowledge-bank/2014/06/13/digital-skills-gap-why-we-are-launching-msc-digital-marketing> (дата звернення: 19.06.2021).

В. М. Кравець

ЕПОХА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ЕПОХА (*I. e.*) (англ. – Information Age) – доктринальне поняття гуманітарних наук, зокрема філософії та соціології, що характеризує триваючий донині етап розвитку людства, визначальний вплив на характер розвитку якого здійснюють *IT*. Розглядається як наступний етап після індустріальної епохи. Окремими науковцями поняття трактується як синонім «пост-індустріальної епохи». Суспільство, що перебуває на цьому етапі розвитку зазвичай розглядається як «*I. суспільство*» (1).

Виокремлення такої епохи, як певного періоду розвитку людства, ґрунтується на уявленнях М. Маклюена, М. Кастельса та інших дослідників, що дещо відрізняється від концепцій «*I. суспільства*», прихильниками яких були Д. Белл, Е. Тоффлер та інші соціологи.

М. Маклюен вважає письмо вирішальною технологією, що є основою усіх інших технологій (європейської) цивілізації та визначає форми спілкування і суспільної свідомості, відходячи від притаманного первісному суспільству аудіотактильного способу спілкування. За таких умов друкарство, як майже необмежене розповсюдження ідей шляхом продукування думок, лише завершує цей процес (2). Таким чином, можливо умовно виокремити до-письмову стадію розвитку людства, письмову та друкарську. На кожній стадії відбувались значні зміни у характері сприйняття *I.* як окремою людиною, так і різними групами. У своїй роботі М. Маклюен наводить численні приклади психологічної різниці у сприйнятті нейтральної *I.*, притаманним представникам різних культур, у т. ч. тих, які не знають письма, як засобу спілкування. Таким чином, дослідник показав вплив певної технології (тобто письма) на зміни у суспільстві, а також вплив зазначених змін на окрему людину. Якщо розуміти письмо як технологію, то можливо визначити і інші технології у сфері суспільної свідомості, що змінили суспільство. Зазначений вплив технологій подібний до інших технологій, що характеризували глобальний розвиток суспільства (кам'яна, мідна, залізна доба, що термінологічно вживається в археології при дослідженні ранньої історії людства).

Згідно концепції М. Кастельса зміст *I. e.* складають мережі, більшою мірою ніж лише технології, або лише інформація, що зумовлює виникнення нової соціальної структури. Тобто мережі, *I.* та технології створюють єдність, що змінює характер і ступінь впливу на суспільство. У цьому контексті відбуваються постійні зміни у структурі та організації праці, трансформація комунікабельності, мережевий індивідуалізм, становлення нової комунікації та нових медіа (3).

У межах розгляду *I. e.* певним чином умовно (внаслідок відсутності хронологічних меж для складових) можливо вести мову про:

- «комп'ютерну епоху», перший етап *I. e.*, що характеризується широким залученням персональних – стаціонарних та переносних індивідуальних або персональних засобів обробки *I.*;
- «мережеву епоху», внаслідок чого виникає глобальне панування різних мереж, що постійно об'єднують засоби обробки *I.* зі створенням спеціальних програм та інших *I.* засобів для постійного спілкування людей;
- «цифрову» епоху», як період, що характеризується відмовою від паперових (та інших жорстких і персональних) носіїв *I.* взагалі зі створенням спеціальних автоматизованих засобів і технологій обробки інформації, що на деяких етапах дозволяють приймати окремі рішення за відсутності людини.

Новітнім на сьогодні є етап виникнення та розвитку «цифрової епохи», в основі якої є поняття «цифровий» (*digital*), що дав поштовх виникненню терміну «цифровізація» або «діджиталізація». Досить часто «цифровий» характер епохи особливо у публіцистиці або *ЗМІ* розглядається синонімічно до «безпаперового». Свого часу В. М. Глушков, розглядаючи сутність «безпаперової технології», зазначав, що зберігання *I.* у пам'яті ЕОМ та налагодження безпосередньої взаємодії між ними завжди вимагає присутності людини, як суб'єкта цієї системи (4). Отже, мова йде про технології, що виключають *документообіг* між адресатами на фізичному носії *I.* (папері), який був і є традиційним у державному управлінні та *соціальній комунікації*. Подібні технології на першому етапі розвиваються шляхом застосування іншого виду фізичного носія

зберігання *I*, а у подальшому – також шляхом обміну *I* за допомогою комп'ютерних мереж. З огляду на це у *соціальній комунікації* *e*. обіг *I*. не є альтернативною письму як засобу комунікації, а є лише технологією, що здійснює власне обіг.

У подальшому відбулось створення і розвиток спеціальних автоматизованих засобів і технологій обробки *I*, що дозволяють зберігати *I*. одночасно на носіях, що не перебувають у володінні одного суб'єкту із застосуванням технічних засобів її захисту та збереження (технології розподілених реєстрів), а також у певних випадках дозволяють приймати окремі рішення за відсутності людини (5).

Вплив *I. e.*, як етапу розвитку людства, на право відбувається у багатьох аспектах. Зокрема, перехід суспільств до *I. e.* призвів до значних трансформацій у соціальних відносинах, а отже – і у соціальних інститутах. Зміна соціальних інститутів потребувала відповідної зміни регуляторів, їх характеру, обсягів регулювання, процесів регулювання та регуляторного впливу на суспільні відносини. Основний спектр проблем пов'язаний із технологічними аспектами *I. e.*, зумовлений такими чинниками: здійснення регулювання технічними засобами (зокрема, забезпечення технологічного примусу замість державного); трансформації правосуб'єктності; виникнення нових реалій, що впливають на суспільні відносини, а в майбутньому – і на право. Вирішення проблем правового регулювання в умовах загальної трансформації соціальних відносин та їх регуляторів пропонується науковцями у відповідних концепціях саморегулювання та самоорганізації (6), регламентації застосування технологічного примусу (7), а також права-коду і «криптоправа» (8, 9), ревізії визначення правосуб'єктності для окремих суб'єктів, існування яких пов'язано з *IT* та мережами (10).

Література:

1. Lyon D. From Post-Industrialism to Information Society: A New Social Transformation? *Sociology*. 1986. Vol. 20 (4), P. 577–588.

2. Маклюен М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатной культуры. Киев : Ника-Центр, 2003.

3. Castells M. The Rise of the Network Society. *The Information Age*. Vol. I. 2nd ed. Cambridge : Blackwell Publishing Ltd. 2010.
4. Глушков В. М. Основы безбумажной информатики. 2-е, испр. Москва : Наука, 1987.
5. Доронін І. М. Використання сучасних технологій розподіленої обробки даних: право та функції держави. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 51–58.
6. Скоробогатов В. Ю. Саморегулирование как свойство правовой системы : дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2013. 186 с.
7. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 (081 «Право»). НАПрН України, НДІ інформатики і права. Київ, 2020.
8. Lessig L. The Code in Law, and the Law in Code. PH Forum 2000. March, 15. URL: <https://cyber.harvard.edu/works/lessig/pforum.pdf>
9. Reyes C. Conceptualizing Cryptolaw. *Nebraska Law Review*. 2017. Vol. 96. Iss. 2. P. 385–445.
10. Gudkov, A. Legal Aspects and Distributed Character of the Decentralized Network Organization. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.2911498

І. М. Доронін

З

ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЮ

ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЮ (*зап. на І.*) – в контекст) – нормативно-правовий термін, під яким законодавець розуміє 1) прохання особи до розпорядника *І.* надати *публічну І.*, що знаходиться у його володінні (1); 2) пошуковий запит користувачів у пошуковій системі з метою задоволення потреби в отриманні актуальної, вичерпної *І.* *Зап. на І.* може бути двох видів: а) простий, де відповідь отримує пошукач за допомогою віджетів (курси валют, визначення термінів, обчислювальні *данні*); б) складний, коли пошукачу необхідно зайти на цільову сторінку, де *І.* розміщується в статтях, відеооглядах, таблицях. Переважна більшість таких запитів має освітній та пізнавальний характер; 3) вираження потреби на отримання *І.* за допомогою мови пошукових запитів до *БД.* *Зап.на І.* охоплює широку тему і для нього може бути надана велика кількість подібних результатів; 4) повідомлення про потребу в отримванні *ІР.*

Предметом дослідження *зап. на І.* формалізований спосіб звернення особи з проханням надати доступ до *І.*

Зап. на І. виступає каналом *комунікації* людини з органами державної влади щодо отримання відомостей і реалізації права на доступ до *І.* Під запитом розуміється «прохання», тобто вираз волевиявлення запитувача, на підставі якого виникають правовідносини між ним та *розпорядником І.*, внаслідок чого у *розпорядника* виникає обов'язок розглянути його та надати відповідь по суті (1, ч. 1 ст. 20, ч. 2 ст. 22).

Саме «прохання» як ознака *зап. на І.* є підставою для відокремлення запитів від звернень громадян та іншої вхідної кореспонденції *розпорядника.* Вона вказує на те, що специфічною формою волевиявлення запитувача є запит, що ініціює обмін *І.* від *розпорядника* до запитуваної особи. Тому у правовідносинах за *зап. на І.*

розпорядник І. є інформатором (стороною, що інформує), а запитувач – суб'єктом, якого інформують.

Однією із гарантій реалізації такого права є максимальне спрощення процедури подання *зап. на І.* Тобто доступ до *І.* забезпечується шляхом надання *зап. на І.* (2), який подається в довільній формі. Водночас, суб'єкт владних повноважень не має права встановлювати додаткові вимоги до форми запиту, крім визначених ч. 5 ст.19 Закону, а саме: 1) ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу *е. пошти*, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є; 2) загальний опис *І.* або вид, назву, реквізити чи зміст *документа*, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; 3) підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі (1).

Розпорядником І. є орган, до якого надійшов *зап. на І.*, а не посадова особа, однак будучи носієм організаційно-розпорядчих повноважень, така посадова особа одноособово або керівник приймають рішення з приводу запиту від імені цього органу (3). *Розпорядник*, надає форми запиту, де міститися стисла інструкція щодо процедури подання запиту.

Закон (1, ст. 16) визначає коло основних обов'язків структурного підрозділу або відповідальної особи з питань запитів на *І. розпорядника*: опрацювання (оброблення) запитів; систематизація та аналіз *І.* щодо розгляду та задоволення запитів; контроль щодо задоволення *зап. на І.*; надання консультацій запитувачу під час оформлення запиту. Керівництво органу влади здійснюючи матеріально-технічне забезпечення діяльності структурних підрозділів щодо роботи з *зап. на І.* повинні передбачити відповідні видатки у бюджеті органу влади.

Розпорядник І. не вправі відмовляти в наданні *І.* через недотримання форми запиту. Така відмова буде свідчити про його порушення гарантії щодо максимально спрощеної процедури подання запиту.

Не є *зап. на І. документ*, який хоч і названий запитом, або складений на бланку для запитів, або містить посилання на Закон, але не містить прохання надати певну *І.* чи *документ*. У листі, що може

бути названо «зверненням» чи будь-як по-іншому, може міститися *зап. на І.*, який повинен розглядатися відповідно до Закону, якщо дотримано вимог до його змісту (1, ч. 5 ст. 19) та особи запитувача (1, п. 1 ст. 13).

До *зап. на І.* не відноситься те звернення коли для надання відповіді розпоряднику *І.* необхідно створити її, крім випадків коли розпорядник не володіє *І.*, а зобов'язаний нею володіти.

Зап. на І. може бути індивідуальним або колективним без необхідності обґрунтування причин подання запиту і необхідності пояснень причини звернення щодо отримання такої *І.* Водночас, запит може подаватися в письмовій, усній, та іншій формі (поштою, факсом, телефоном, *е. поштою*) на вибір запитувача.

І. надана на запит повинна бути публічною, достовірною, точною, повною і відповідати критеріям «відображеності» та «задокументованості».

Зворот «*І.*, що знаходиться у його (*розпорядника*) володінні» вказує не на об'єктивний факт володіння *І. розпорядником*, а на те, що з суб'єктивної точки зору запитувача *розпорядник* володіє чи повинен володіти такою *І.* Тому фізична відсутність у *розпорядника* запитуваної *І.* за дотримання всіх вимог до оформлення запиту, не переводить прохання запитувача із категорії запиту в якусь іншу категорію *документів*.

Законодавець визначає, що у термін не пізніше 5 робочих днів з дня отримання запиту *розпорядник І.* повинен надати відповідь на *зап. на І.* (1). Однак, *розпорядник І.* може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів у разі, якщо запит стосується надання великого обсягу *І.* або потребує пошуку *І.* серед значної кількості *даних*. Відповідно про продовження строку *розпорядник І.* повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. Водночас, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту, у разі, якщо *зап. на І.* стосується *І.*, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших

надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян.

Відмітка реєстрації відповіді на запит в журналі як вихідного документу у системі діловодства *розпорядника* не є фактом надання відповіді, лише момент пересилання документа поштою вважається виконанням обов'язку відповіді на запит.

I. на запит надається безоплатно. Законодавець надав розпоряднику певну дискрецію щодо встановлення та розміру плати за копіювання, друк *документів* при наданні відповіді на запит (1). Законом передбачено обов'язок запитувача відшкодувати фактичні витрати на копіювання або друк, коли обсяг відповіді на *зап. на I.* перевищує 10 сторінок і якщо така плата була встановлена *розпорядником*. У цьому випадку має місце відступ від принципу безоплатного надання *I.* на запит з метою запобігання зловживань правом на отримання *I.*

У разі коли особа, яка подала *зап. на I.*, не оплатила фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком то розпорядник має можливість відмови в наданні *I.* на запит, якщо запитувач, який був належним чином поінформований про необхідність внесення плати, її не вніс.

Література:

1. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

2. Про інформацію. Закон України від 13.11.1992 № 2656-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

3. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації. Постанова Пленуму Вищого Адміністративного Суду від 29.09.2016 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

I. М. Сопілко

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ (з. п. І.) – доктринальне поняття *І. права*, яке визначається як дія фізичної чи юридичної особи в рамках наданого їй суб'єктивного права щодо вибору способів здійснення *права на І*, внаслідок застосування яких завдана чи може бути завдана шкода іншим суб'єктам *І. правових відносин* (1). Прямих заборон на використання таких способів здійснення права на *І* сьогодні законом не передбачено.

Зловживання правом (з. п.) – це особливий вид правової поведінки, який полягає у використанні громадянами своїх прав у недозволені способи, що суперечать призначенню права, внаслідок чого завдаються збитки (шкода) суспільству, державі, окремій особі; це особливий вид юридично значущої поведінки, яка полягає у соціально шкідливих учинках суб'єкта права, у використанні недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки, що суперечить цільовому призначенню права. Таким чином з. п. визнається ненормальним (марним, незвичайним, шкідливим, аморальним) здійсненням права, що виражається в недозволених конкретних діях, які завдають шкоди іншій особі або загрожують чужому праву (2).

Законодавством передбачено, що І. не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини (3, ст. 28).

З. п. на щось як явище включає в себе наступні елементи:

- наявність наданих суб'єктивних прав;
- використання цих прав у протиріччі з їхнім суспільним призначенням;
- таке здійснення суб'єктивних прав, яке ще не порушує конкретної, спеціальної правової норми з конкретним складом, конкретним змістом, яка знаходиться за межами загальної принципіальної правової норми, яка відмовляє в охороні і захисту дій, які

перевищують межі реалізації цих прав, – норми, яка забороняє зловживання цими правами;

- порушення заборони здійснення чи використання наданих прав або використання їх таким чином, що їм відмовляється в охороні і захисту, про що говориться у відповідній загальній, принциповій правовій нормі, однак без того, що самі ці дії є правопорушенням не дивлячись на те, що вони мають певну правову значимість;

- здійснення суб'єктивних прав в суперечності з їхнім суспільним призначенням незалежно від волі і свідомості уповноваженої особи чи від того, чи є ці «дії чи бездіяльність» навмисними чи з необережності, чи вони об'єктивно є протиправою наданим правам і покладеним обов'язкам, їх суспільному призначенню, чи направлені вони на те, щоб завдати шкоду іншим особам у власних інтересах чи інтересах другої особи, або не переслідують ніякого визначеного інтересу ... (4).

Інші дослідники виділяють наступні ознаки з. п.:

- наявність в особи суб'єктивного права (зловживати можна тільки суб'єктивним правом);

- діяльність особи, що спрямована нібито на реалізацію цього права, видимість легальності поведінки; відсутність порушення конкретних юридичних заборон (їх додержання) чи невиконання обов'язків (їх виконання);

- використання недозволених засобів і способів здійснення права;

- здійснення права всупереч його соціальному призначенню;

- усвідомлення особою незаконності своїх дій, свідомий вихід за встановлені законом межі (наявність умислу);

- заподіяння шкоди (збитку) інтересам суспільства чи інтересам іншої особи;

- невиразність протиправної поведінки як юридичної ознаки правопорушення;

- нетрадиційність юридичних наслідків – відсутність юридичної відповідальності, що властива правопорушенню. Адже юридична відповідальність настає тільки у разі встановлення

факту зловживання суб'єктивним правом, а це можливо, коли зловживання правом заподіює істотну шкоду інтересам, що охороняються законом (2).

Якщо говорити про «з. п.» загалом, то мова може йти про вжиття суб'єктивного права таким чином, що внаслідок цього суспільним відносинам завдається шкода.

Під з. п. в наукових дослідженнях розуміється головним чином «шикана», тобто здійснення суб'єктивного права з метою нанесення шкоди другій особі. «Шикана» в даному випадку є такою формою реалізації права, за якою суб'єкт її поширення не співвідносить свою поведінку з принципами розумності і добропорядності.

З другого боку – з. п. можна розглядати як протиправні дії, тобто як звичайне правопорушення.

Є й інші позиції щодо зловживанням права: з. п. у будь-яких проявах та видах є однією з форм правового нігілізму. Здійснюючи з. п., суб'єкт правовідносин порушує об'єктивні, зовнішні межі суб'єктивного права: свободи, права та інтереси інших осіб; призначення права, принципи добросовісності; розумності, справедливості, а також суб'єктивні, внутрішні, спеціальні межі його особистої, індивідуальної свободи, які відграють роль меж зовнішнього розсуду суб'єкта правовідносин. Вчиняючи з. п., особа фактично проявляє свою неповагу до свобод інших осіб та права в цілому. Зловживаючи правом особа скептично, зневажливо, зарозуміло сприймає право, не вірить у можливості і навіть необхідність права як найбільш ефективного регулятора суспільних відносин (5).

Оскільки протиправність поведінки, як юридичної ознаки правопорушення, при зловживанні правом явно не виражена, окремі дослідники пропонують не кваліфікувати з. п. як правопорушення. Водночас вони не вважають таку поведінку і правомірною, оскільки остання є соціально корисною. Тому вони вважають, що з. п. слід віднести до правової поведінки, яка може набути протиправного характеру, стати правопорушенням, але не завжди ним стає. Критерієм оцінки зловживанням правом в рамках правової

поведінки є буква закону, а протиправної – дух права. З огляду на зазначене можна навести одне із визначень терміну «з. п.»: Це таке здійснення суб'єктивного права у суперечливості з його призначенням, внаслідок чого суб'єкт завдає шкоду іншим учасникам суспільних відносин (6). Як видно з наведеного з. п. можлива за умови наявності двох ознак – реалізація суб'єктивного права на *I*. всупереч призначення права та завдання шкоди суспільним *I. відносинам*.

Особи, які здійснюють з. п. *I.*, і свідомо, і не свідомо використовують сьогоденні правові можливості щодо отримання *I.*, здійснюють зазначене не стільки в інтересах більшості суспільства, скільки йому на шкоду, як і на шкоду окремим особам суспільства. Зазначене викликає в українському суспільстві різку негативну реакцію і породжує у людей вимогу, яка набирає соціальної гостроти, щодо необхідності належного правового врегулювання зазначеної проблеми.

Головною ознакою з. п. *I.* є нанесена шкода, як наслідок реалізації особою свого суб'єктивного права на *I.* Під суб'єктивними правами розуміються різнобічні права і свободи, владні чи посадові (службові) повноваження, недобросовісне використання яких дуже часто відбувається на практиці. Якщо шкода не була нанесена, то говорити про з. п. *I.* не приходиться.

З. п. *I.* здійснюється у відповідних формах, якими є:

– правомірні дії, пов'язані з реалізацією права на *I.* Дані дії завдають шкоди *I. відносинам* всупереч призначенню самого права;

– протиправні дії, які здійснюються особою, що реалізує свої права, свободи і владні повноваження, пов'язані з *I.*

Як правомірні дії, пов'язані з реалізацією права на *I.*, то вони є аморальними, недоцільними. Загальноновизнано, що реалізація права, наприклад на *I.*, суб'єктами *I. правовідносин* не повинна порушувати державні, приватні, громадянські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших суб'єктів *I. правовідносин*.

Здійснюючи аморальні дії, зазначають дослідники (6), суб'єкт *з. п.* не співвідносить свою поведінку з конкретно-історичним уявленням про добро і зло, хороше і погане, із загальнолюдськими цінностями, соціально визнаними нормами, які регулюють відносини людей один до одного, у сім'ї, в суспільстві, в державі, тобто суб'єкт діє аморально, безчесно, неблагогородно.

Таким чином, *з. п. І.* є недоцільне здійснення такого права, або такі дії обмежують (утруднюють) можливість реалізовувати права і законні інтереси іншим особам.

Формою *з. п. І.* є, наприклад, перешкоджання в отриманні *І.*, тобто зловживання обов'язком на забезпечення одержання відповідної *І.*. Так, особі може бути відмовлено у наданні *І.* члену товариства з підстав невизначених законом, або ж формально направляється заявнику поштою, але без належного змісту чи в такому виді, що зрозуміти *І.* неможливо.

Аналіз фактів *з. п. І.* дозволяє зробити висновок, що ця проблема не є однорідною, а є різноманітною і може набувати різних форм свого прояву в процесі обігу *І.* (*І. процесі*). Тобто, *з. п. І.* можна поділити на певні підвиди, як то:

- *з. п. І.*, яка знаходиться у суб'єкта у володінні (користуванні), тобто *з. п.* володіння (користування) *І.*;
- *з. п.* на доступ до *І.*;
- *з. п.* на одержання *І.*;
- *з. п.* на пошук і поширення *І.*;
- *з. п.* на виробництво і розповсюдження *І.*;
- *з. п.* на зберігання *І.*;
- *з. п.* на захист *І.*;
- *з. п.* на знищення *І.* тощо.

Одним із превентивних шляхів вирішення згаданої проблеми є механізм стримування *з. п.*. Він являє собою боротьбу не з поведінкою особи, яка *з. п.*, а з конкретними проявами правової поведінки, що завдають шкоди суспільству і особі. У разі встановлення факту *з. п.* воно не захищається і не охороняється законом. Залежно від обставин конкретної справи настають наступні наслідки *з. п.*: визнання його наслідків недійсними; заборона дій; припинення

здійснення суб'єктивного права без його позбавлення тощо. Запобігання і припинення зловживання правом входить до компетенції усіх державних органів.

Україна має прийняти зміни до законодавства в сфері доступу до публічної І, однією із таких змін має бути введення норми про зловживання. І перший крок вже зроблено. Так, у ВР зареєстровано законопроект про внесення змін щодо надання відповідей на запити, в якому пропонується, щоб кількість таких запитів на І від одного запитувача не могло перевищувати п'яти запитів в тиждень (7).

Література:

1. Корж І. Ф. Зловживання правом на інформацію: сутність і форми. *Інформація і право*. Київ, 2016. № 4(19). С. 4–12.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002> (дата доступу: 22.01.2021).
4. Янев Я. Г. Правила социалистического общежития: их функции при применении правовых норм / пер. с болг. В. М. Сафронова; под ред. Ц. А. Ямпольской. Москва : Прогресс, 1980. 270 с.
5. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження : монографія. Ужгород : Ліра, 2011. 368 с.
6. Общая теория государства и права : академический курс в 3 томах / отв. ред. М. Н. Марченко. 3-е изд., перераб. и доп. Т. 3. Москва : Норма, 2007. 712 с.
7. Про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо надання відповідей на запити : проект Закону від 15.06.2020 № 3660. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69143 (дата доступу: 22.01.2021).

І. Ф. Корж

І

ІНТЕЛЕКТ ШТУЧНИЙ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ (*ш. ін.*) – доктринальне поняття кібернетики під яким розуміється: 1) теорія і розробка комп'ютерних систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, таких як візуальне сприйняття, розпізнавання мови, прийняття рішень і переклад між мовами (1); 2) відноситься до систем, які демонструють розумну поведінку, аналізуючи своє оточення та вживаючи дій – з певною мірою автономності – для досягнення конкретних цілей. Системи на основі *ш. ін.* можуть бути суто програмними, діючи у віртуальному світі (наприклад, голосові помічники, програмне забезпечення для аналізу зображень, пошукові системи, системи розпізнавання мовлення та обличчя) або елементи *ш. ін.* можуть бути вбудовані в апаратні пристрої (наприклад, вдосконалені роботи, автономні машини, дрони або додатки *Інтернету речей*) (2); 3) це програмні (і, можливо, також апаратні) системи, розроблені людьми, які, маючи складну мету, діють у фізичному або цифровому вимірі, сприймаючи своє середовище шляхом збору *даних*, інтерпретуючи зібрані структуровані або неструктуровані *дані*, пояснюючи *знання*, або обробляючи *I.*, що отримані на основі цих *даних*, та приймають рішення щодо найкращих дій для досягнення поставленої мети. Системи *ш. ін.* можуть або використовувати символічні правила, або вивчити числову модель, а також вони можуть адаптувати свою поведінку, аналізуючи, як впливає на довкілля їх попередні дії (3); 4) це сукупність комп'ютерних програм, що еквівалентно імітують (моделюють, відтворюють) когнітивні функції людини, які застосовуються при здійсненні діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей відповідно до визначених критеріїв і параметрів (4).

Законодавче визначення *ш. ін.* відсутнє. Історично першим, ще в 1956 році на Дартмутській конференції Джоном Маккарті (John

McCarthy) було запропоновано наступне визначення: «*ш. ін.* – це наука і техніка створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм» (5). З того часу було запропоновано декілька десятків визначень *ш. ін.*, але це занадто мало, зважаючи на вражаючі масштаби досліджень, що здійснюється у світі, як з питань створення *ш. ін.*, так із питань його застосування, майже, у всіх сферах людської діяльності. Такий стан склався тому, що експерти, фахівці і філософи із-за значної складності проблеми визначення дефініції терміну «*ш. ін.*» майже уникають її вирішення, незважаючи на його життєво важливе значення для регулювання та управління, тому що закони і політика просто не будуть працювати без нього (6). Актуальність консенсусного визначення дефініції «*ш. ін.*» визначається ще й тим, що в понад 30 національних стратегіях розвитку *ш. ін.*, в яких визнаються його феноменальні потенційні можливості та перспективи зросту ефективності, збільшення широти та масштабів його застосування, окремо акцентується на необхідності вирішення проблеми формування законодавчого забезпечення застосування *ш. ін.* (7).

Аналіз визначень *ш. ін.* дозволяє прийти до наступного висновку: незважаючи на те, що існує велика кількість визначень терміну «*ш. ін.*», які погано поєднуються один з одним через різні об'єкти, предмети та цілі досліджень, все ж всі вони в певних основних аспектах є досить близькими, тому є потенційна можливість прийти до консенсусу в цьому питанні (8). На наше переконання, саме результати дослідження П. Ванга, відкривають шлях для консенсусного визначення *ш. ін.*, тому спираючись на них наведемо основні підходи щодо формулювання дефініції терміну «*ш. ін.*», які базуються на порівнянні «типового людського розуму» і «типового *ш. ін.*»:

- за структурою – у разі моделювання безпосередньої роботи мозку людини;
- за поведінкою – у разі моделювання когнітивних властивостей людського розуму;
- за можливостями – в разі моделювання людської здатності практичного вирішення проблеми, інваріантного до способу вирішення;

– за функціями – у разі моделювання окремих або сукупності когнітивних функцій (далі – КФ) людини, таких як пошук, міркування, планування, навчання, вирішення проблем, прийняття рішень, спілкування, сприйняття, дій тощо;

– за принципом – в разі моделювання дій окремих або сукупності КФ людини для одночасного (паралельного), в межах наявності ресурсів, вирішення всієї сукупності проблем з урахуванням усього доступного обсягу ретроспективних і прогнозних *даних*.

Найбільш раціональний підхід бачиться в описі КФ мозку людини алгоритмічною мовою досить високого рівня абстракції. Після здійснення такого опису відкриваються широкі можливості для моделювання КФ людини шляхом реалізації отриманого алгоритму за допомогою найрізноманітніших програмних і апаратних методів, способів і засобів, які відомі сьогодні або будуть розроблені в майбутньому.

В подальшому будемо базуватись на гіпотезі про те, що для юридичній науці є достатнім уявлення *ш. ін.* у вигляді «чорної скрині», для якої не відомі технічні та технологічні подробиці внутрішнього устрою та функціонування, але яка має опис функції «вхід-вихід», тобто опис функціонального зв'язку між вхідними та вихідними сигналами (*I.*). Тобто в цьому випадку, функція «вхід-вихід» «чорної скрині» є еквівалентною певній КФ мозку людини.

Отже, якщо на вході *ш. ін.* («чорної скрині»), що моделює певні КФ людини, є набір якихось *даних*, то на виході відповідно до певної КФ чи до певної сукупності КФ можемо мати *I.*: або про «впізнаний (розпізнаний)» статичний або динамічний об'єкт (стан об'єкту), який відповідає цьому набору *даних*; або про результат аналізу (наприклад, кореляційного, кросфакторного тощо) великого масиву *даних*; або про прийняте рішення щодо зміни положення у просторі станів динамічного об'єкту (літака, становища фірми на ринку або становища держави в зовнішній політиці тощо); або про прогноз розвитку ситуації; або про зміну мети функціонування та інше.

Це означає, що *ш. ін.* здійснює переробку вхідної *I.* в нову (вихідну) *I.* на основі *знань (I.)*, заздалегідь закладеними в пам'ять *ш. ін.* або набутими їм в процесі саморозвитку (самонавчання), за алгоритмами результат дії яких є еквівалентним результату дії алгоритмів, що реалізуються у мозку людини. Ця нова (вихідна) *I.* може виконувати роль або безпосереднього *I.* впливу для управління якимись процесами, або виконувати роль вхідної *I.* для нового (наступного) етапу її переробки.

Таким чином, з високим рівнем абстракції можна вважати, що *ш. ін.* – це певна сукупність програмних і апаратних методів, способів і засобів (комп'ютерних програм), які реалізують одну або кілька КФ еквівалентних відповідним КФ людини.

Різні вчені по-різному визначають перелік КФ людини. Так іноді до них відносять найбільш складні функції головного мозку, за допомогою яких здійснюється процес раціонального пізнання світу і забезпечується цілеспрямована взаємодія з ним: сприйняття *I.* – гнозис; обробка і аналіз *I.* – мислення, включаючи здатність узагальнювати, виявляти подібності та відмінності, формально-логічні операції, встановлення асоціативних зв'язків, винесення висновків; запам'ятовування і зберігання *I.* – пам'ять; обмін *I.* – мова; цілеспрямована рухова активність – праксис тощо (9).

Крім того, стверджується, що більш високі КФ людини відносяться до багатовимірних виконавчих та управлінських процесів, які характеризуються добровільністю і високим ступенем активності, тобто функції, які включають в себе здатність оцінювати, організовувати і досягати цілі, а також здатність гнучко адаптувати поведінку при зіткненні з новими проблемами та ситуаціями (10).

Таким чином, можна констатувати, що, як правило, представники різних галузей знань характеризують людський інтелект не однією ознакою, а певною сукупністю різноманітних властивостей (функцій). Більш того, з аналізу результатів багатьох досліджень можна зробити висновок про те, що стабільного, загально-визнаного визначення ні власне КФ, ні їх переліку в науці поки не сформувано.

Але мусимо констатувати, що реалізація повного набору КФ може дозволити *ш. ін.* самостійно (без участі людини) навчатися, організовуватися, адаптуватися, перебудовуватися, розвиватися, прогнозувати, планувати і приймати рішення в багатовимірних керуючих і виконавчих процесах, інтегруючи та вдосконалюючи всі ці та інші КФ в тій ступені, в якій це буде необхідно для досягнення самостійно сформованої мети відповідно до самостійно визначених критеріїв та заданих параметрів.

Цілком очевидно, що для кожного конкретного виду людської діяльності вченими і практиками, може бути складений повний і точний перелік КФ, необхідних для її реалізації. Власне, цей перелік і може стати своєрідними технічними вимогами для створення *ш. ін.*, орієнтованого для застосування в конкретному виді діяльності.

Згадуючи гіпотезу про «чорну скриньку» приходимо до висновку, що для цілей правового аналізу змісту суспільних відносин не важливо *знання* технічних або технологічних особливостей технічних засобів, за допомогою яких вони реалізуються. Це відповідає одному з фундаментальних принципів правової доктрини – технологічній нейтральності правового регулювання.

Технічні або технологічні особливості деяких засобів, в тому числі *ш. ін.*, можуть стати причиною появи деяких особливостей при реалізації суспільних відносин, що в свою чергу зумовлює можливість появи деяких особливостей правового регулювання, яке в основі своїй залишається незмінним.

Отже, дефініція терміну «*ш. ін.*» в інтересах правової науки повинна відображати тільки специфіку реалізації суспільних відносин, яка власне і буде обумовлена використанням *ш. ін.* із зазначенням мінімально необхідних технічних подробиць.

Таким чином, сформулюємо наступне визначення: *ш. ін.* – це сукупність комп'ютерних програм, що еквівалентно імітують (моделюють, відтворюють) КФ людини, які застосовуються при здійсненні діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей відповідно до визначених критеріїв і параметрів.

Запропонуємо наступну класифікацію *ш. ін.*:

1. Імітація (моделювання, виконання) однієї або декількох КФ людини – прикладний *ш. ін.*;

2. Імітація (моделювання, виконання) безлічі КФ людини, відповідних актуальному рівню розвитку науки і техніки – загальний *ш. ін.*

3. Імітація (моделювання, виконання) безлічі КФ людини, відповідних актуальному рівню розвитку науки і техніки, додаючи свідомість, суб'єктивні переживання, почуття гідності, поваги, краси тощо – супер *ш. ін.* (12).

На підставі вищесказаного запропонуємо визначення дефініцій таких термінів, які власне визначають *ш. ін.* різних типів:

В термінах запропонованої класифікації, автономна система з *ш. ін.* – це:

– прикладний *ш. ін.* (п. *ш. ін.*, Applied Artificial Intelligence, AAI) – це сукупність комп'ютерних програм, що еквівалентно імітують (моделюють, відтворюють) одну або кілька КФ людини, які застосовуються при реалізації конкретної діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей відповідно до заздалегідь визначених критеріїв та параметрів;

– загальний *ш. ін.* (з. *ш. ін.*, Artificial General Intelligence, AGI) – це сукупність комп'ютерних програм, що еквівалентно імітують (моделюють, відтворюють) безліч КФ людини, які застосовуються при реалізації будь-якого виду діяльності без участі людини для досягнення поставлених або самостійно визначених цілей у відповідності до встановлених або самостійно визначених критеріїв і параметрів їх досягнення;

– або супер *ш. ін.* (с. *ш. ін.*, Artificial Superintelligence, ASI), який визначається як сукупність комп'ютерних програм, що імітують (моделюють, відтворюють) повну безліч КФ людини, включаючи свідомість, суб'єктивні переживання, почуття гідності, поваги, краси тощо, що дозволяє здійснювати будь-яку діяльність без участі людини для досягнення самостійно визначених цілей відповідно до самостійно встановлених критеріїв і параметрів їх досягнення (4).

Президент Інституту Майбутнього М. Тегмарк (M. Tegmark, President of the Future of Life Institute) передбачає, що завдяки когнітивним можливостям *з. ш. ін.* потенційно може піддатися рекурсивному самовдосконаленню, викликавши вибух інтелекту, залишивши людський розум далеко позаду, що може стати найбільшою подією в історії людства (13).

Власне ведеться мова про *с. ш. ін.* із попередженням, що саме він може стати небезпекою, якщо люди не навчаться узгоджувати цілі *ш. ін.* з людськими, а також не сформують відповідні механізми правового регулювання його застосування перш ніж він стане понад розумним.

Література:

1. Artificial intelligence. English Oxford Dictionaries. URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/artificial_intelligence

2. Communication from the commission to the European parliament, the European council, the council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Artificial Intelligence for Europe. COM/2018/237 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN>

3. A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. European Commission, Brussels, 8 April 2019. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines>

4. Баранов О. А. Інтернет речей (IoT): робот зі штучним інтелектом у правовідносинах. *Юридична Україна*. 2018. № 5–6. С. 75–95.

5. Pratik R Artificial Intelligence: A Rising Star of Mobile Technology (05 Oct 2016)/ URL: https://blog.intuz.com/artificial-intelligence-a-rising-star-of-mobile-technology/?utm_campaign=AI&utm_medium=Quora-ans&utm_source=Quora

6. Gary Lea. The Struggle To Define What Artificial Intelligence Actually Means. (Popular Science, September 3, 2015). URL: <https://www.popsci.com/why-we-need-legal-definition-artificial-intelligence>

7. Баранов О.А. Правові аспекти національних стратегій розвитку штучного інтелекту. *Юридична Україна*. № 7. 2019. С. 21–38.

8. Pei Wang. What Do You Mean by "AI"? Proceedings of the 2008 conference on Artificial General Intelligence 2008: Proceedings of the First AGI Conference. P. 362–373. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/similar?doi=10.1.1.205.9443&type=sc>

9. Захаров В.В., Локшина А.Б. Когнитивные функции: определение, синдромы нарушений. URL: <http://www.arhivinfo.ru/1-3661.html>

10. Pedro M. Paz-Alonso, Silvia A. Bunge, and Simona Ghetti. Emergence of Higher Cognitive Functions: Reorganization of Large-Scale Brain Networks During Childhood and Adolescence. Jul 2014. URL: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935291.001.0001/oxfordhb-9780199935291-e-003>

11. Баранов О. А. Интернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні* : збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 18–42.

12. M. Tegmark. Artificial Intelligence (Foresight for Development) URL: <https://www.foresightfordevelopment.org/talk-tive/artificial-intelligence>

О. А. Баранов

ІНТЕРНЕТИКА

ІНТЕРНЕТИКА (англ. Internetics) (*Ін-ка*) – міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що лежить на стику знань, які активно розвиваються наразі – теорій *I*. пошуку, паралельних обчислень і складних мереж. Головним завданням *Ін-ки* є вирішення проблеми ефективної навігації в сучасних *I*. мережах (1). Відома ще одне трактування *Ін-ки*, де вона розглядається як прикладний науковий напрям, що вивчає властивості і способи використання мережі *Інтернет* переважно в аспекті впливу на соціально-економічні процеси (2).

Термін «*Ін-ка*» на цей час остаточно не визначено, існують різні його трактування, як технологічні, так і соціальні.

Ін-ка – це галузь, яка здається досить повним і багатим, щоб стати міцним міждисциплінарним напрямком наукових знань. *Ін-ка* є розвитком *інформатики*, що має бути співзвучно цьому терміну. Зв'язок з теорією складних мереж (3) обумовлює наявність кореня «ні». Мається на увазі, що дослідження в рамках даного напрямку виходять за рамки мережі *Інтернет*, аналіз якої, безумовно входить в сферу *Ін-ки*.

Вчений із Китаю Сяомін Лі (Xiaoming Li) визначив поле *Ін-ки*, як множину технологій та програм, які функціонують у всесвітній великомасштабній апаратній і програмній інфраструктурі мережі. Це поле містить багатий набір засобів мережевої та інформаційної інфраструктури, сервісів і інструментів (4).

За визначенням Дж. Фокса (G. Fox) з Сіракузького університету (США), *Ін-ка* – це розвиток *інформатики* в напрямку застосування сучасних паралельних мережевих обчислень у всіх областях, що охоплює величезні ресурси, розподілені в мережевому середовищі. На його думку, *Ін-ка* – це з'єднання *інформатики* та таких прикладних областей, як моделювання та *І*. забезпечення (5; 6).

Ін-ка втілює в собі технології і досвід, які використовуються при створенні великомасштабних розподілених систем і з'єднанні таких областей, як фізика, не тільки з паралельними комп'ютерами, але і з мережею складних різнорідних комп'ютерів.

Ін-ка зосереджена на технологіях, додатках і послугах, які забезпечуються обчисленнями і комунікаціями на світовому рівні.

Всі ці визначення позбавлені соціально-гуманітарної складової і тому не можуть вважатися повними.

Існують і трактування *Ін-ки*, як системи наук про становлення і розвиток складових глобальної мережі *Інтернет*, що виявляють їх сутність як цілого, яка розвивається шляхом органічного синтезу взаємодій соціально-актуалізованих і технологічно детермінованих складових частин сучасної цивілізації (7). У цих рамках об'єктом *Ін-ки* є весь комплекс соціотехнічних віртуально-мережевих структур, функціонально необхідних і в повній мірі достатніх для існування глобальної мережі. Предмет *Ін-ки* – закони і принципи розвитку і функціонування глобальних *ІС* і елементарних базових комунікативних структур, що складаються в результаті взаємодії людського і *штучного інтелекту*, а також взаємозв'язку цих структур між собою в якості головного системоутворюючого фактора глобальної *І*. мережі (7).

Ін-ка є академічним напрямом знань, що швидко розвивається, а не обчислювальною наукою. Міждисциплінарний характер *Ін-ки* підтверджується масивом наукових пошуків у різних галузях знань (7; 8; 9; 10; 11).

Ін-ка втілює в собі фундаментальне бачення обчислювальної науки, згідно з яким використання сучасних комп'ютерів і систем зв'язку зробить революцію в багатьох областях людської діяльності. Активна соціально-опосередкована структуризація мережі *Інтернет* дозволяє виявляти істотні ознаки суспільства нового типу, як оновлених, так і нових соціальних інститутів, принципово інших соціально-економічних структур, які послідовно і закономірно витісняють традиційні.

Література:

1. Ландэ Д. В., Снарский А. А., Безсуднов И. В. Интернетика: навигация в сложных сетях: модели и алгоритмы. Москва : Либроком (Editorial URSS), 2009. 264 с.
2. Девтеров В. И., Девтеров И. В. Интернетика как научная и учебная дисциплина: социально-философский дискурс. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. 2015. № 2 (44). С. 18–26.
3. Zhang Jinyu, Li Xiaoming, et. al. Internetics: Six Years' Experience, Proceedings of WCCE'05, Captown, South Africa, July 2005.
4. Fox G. C. From Computational Science to Internetics: Integration of Science with Computer Science, Mathematics and Computers in Simulation, Elsevier, 54 (2000) 295–306. URL: <http://www.npac.syr.edu/users/gcf/internetics2/> (дата звернення: 10.04.2021).
5. Fox G. C. Internetics: Technologies, Applications and Academic Fields. Invited Chapter in Book: Feynman and Computation, edited by A.J.G. Hey, Perseus Books (1999). Technical Report SCCS-813, Syracuse University, NPAC, Syracuse, NY, February 1998. URL: <http://www.newnpac.org/users/fox/documents/internetics/> (дата звернення: 10.04.2021).
6. Newman M. E. J. The structure and function of complex networks. *SIAM Review*. 2003. Vol. 45. P. 167–256.
7. Нехаев С. А., Кривошеин Н. В., Андреев И. Л., Яскевич Я. С. Словарь прикладной интернетики. Сетевой холдинг WEB-PLAN Group, 2001. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/texts/libdoc/01nsaori.htm> (дата звернення: 10.04.2021).
8. Пиголенко Ігор Вікторович. Інтернет-технології як засіб формування ціннісних орієнтацій студентства на шляху до інформаційного суспільства (на прикладі НТУУ «КПІ») : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007.

9. Храбан Тетяна Євгенівна. Концепт ЖІНКА в інтернет-комунікації (на матеріалі англійської, португальської, російської, української мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. Київ, 2018.

10. Бугера Олена Іванівна. Кримінологічні засади використання мережі Інтернет для запобігання злочинності : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.08 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2020.

11. Кравчук Ірина Михайлівна. Правове регулювання надання адміністративних послуг за допомогою інтернет-технологій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / НДІ інформатики і права НАПрН України. Київ, 2021.

Д. В. Ланде

ІНФОРМАТИКА КРИМІНАЛІСТИЧНА

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІНФОРМАТИКА (*крім. інформ.*) – наукова теорія про закономірності та особливості *I. процесів* у сфері розслідування злочинів, про їх автоматизацію, принципи побудови і методи використання автоматизованих систем, створюваних для підвищення ефективності слідчої та експертної практики на базі комплексного використання теорії та методології криміналістики, засобів і методів математики та *інформатики* (1).

Крім. інформ. міждисциплінарна галузь знань, підмурком якої є дві основи: гуманітарна – у вигляді науки криміналістики та природно-технічна – у вигляді науки інформатики. Формування і розвиток такого роду галузей знання та їх наукового апарату є одним із проявів процесу взаємодії наук, якому властиві як загальнонаукові закономірності, так і специфіка, яка багато в чому визначається природою цих наук (1).

Крім. інформ. нова та цілком самостійна наукова дисципліна, оскільки за своїми предметом, завданнями та методами їх вирішення відмінна від традиційної криміналістичної науки. Разом з тим *крім. інформ.* тісно пов'язана з нею, адже покликана вирішувати саме криміналістичні завдання. Тому *крім. інформ.* можна розглядати також як окрему криміналістичну теорію.

Від традиційної криміналістичної науки *крім. інформ.* відрізняється також характером своїх міждисциплінарних зв'язків та

функціями. В межах цього наукового напрямку розробляються загальні методологічні основи математизації та автоматизації стосовно криміналістики та діяльності з розкриття та розслідування злочинів. На підставі цього вона набуває рис загальної теорії вирішення криміналістичних завдань з використанням методів *інформатики*. І у цьому змісті виконує функції, подібні до функцій загальної теорії держави і права щодо конкретних юридичних наук.

Практика боротьби зі злочинністю свідчить, що ефективність дій правоохоронних органів залежить від вмілого використання сучасних досягнень науково-технічного прогресу. Зокрема, в правоохоронних органах накопичено чималий досвід застосування новітніх комп'ютерних технологій у процесі запобігання злочинам, їх розкриття та розслідування, провадження слідчих дій, здійснення судових експертиз, у вирішенні інших криміналістичних завдань.

Проте розширення сфери застосування методів математики, *кібернетики* та *інформатики*, їх проникнення в галузь криміналістики вимагають глибоких науково-теоретичних та експериментально-практичних досліджень використання цих методів в практичній діяльності правоохоронних органів. Адже специфіка криміналістичних об'єктів та завдань їх вивчення потребують відповідно й специфічних, спеціально розроблених методів і часткових методик. В умовах розбудови *І. суспільства* для ефективного розвитку криміналістики на основі застосування засобів та методів *інформатики* на часі розробка низки питань загальнотеоретичного, методологічного, правового, організаційно-управлінського характеру тощо.

Викладене вище засвідчує необхідність дослідження аспектів удосконалення слідчо-експертної практики через використання методів і засобів *інформатики*. Таке завдання продиктоване потребами практики і сьогодні набуває особливої гостроти та актуальності.

Однією з категорій *крім. інформ.* є *правова І.*, яка є різновидом *І.* взагалі, її видовим поняттям. Криміналістична *І.* – це систематизовані дані про людей, способи і засоби вчинення злочинів, про

викрадені речі, сліди та речові докази, трупи, а також інші об'єкти, що мають значення для розслідування злочинів. Одним із джерел криміналістичної І є криміналістичні обліки.

Ефективність розкриття та розслідування злочинів залежить, крім того, від рівня застосування новітніх ІТ, а також програмно-технічних засобів, насамперед особливо – спеціалізованих. Суттєве значення при цьому набуває впровадження методів алгоритмізації в діяльність слідчих, що кардинально підвищуватиме якість розслідування та ефективність слідчих дій.

У структурі рішень, що приймає слідчий або експерт-криміналіст, можна виділити дві стадії: перша – І. забезпечення, що передбачає виявлення джерел І, її вилучення з них та закріплення; друга – логічна переробка І, визначення її причетності до справи, а також важливості та достатності для прийняття рішення. Отже, з позиції *кібернетики* діяльність із розкриття та розслідування злочинів – це складна організована система, кожний елемент якої має свою визначену І функцію.

Література:

1. Хахановський В. Г. Проблеми теорії і практики криміналістичної інформатики : монографія. Київ : УВПД ГШ МВС України, 2010. 380 с.

2. Хахановський В. Г., Смаглюк В. М., Іщенко А. В., Підвисоцький В. В. Науковий твір «Мультимедійний навчальний посібник «Теорія і практика криміналістичної інформатики»». Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5434>; <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/5434/1/77435.jpg>

3. Хахановський В. Г., Чукаєва А. В. Інформаційне право: підручн. / за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 216 с.

В. Г. Хахановський

ІНФОРМАЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНА

АЛЬТЕРНАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ (*а. І.*) – дослівний переклад лат. *alter* – один з двох; лат. *informatio* – роз'яснення, виклад, обізнаність – у широкому розумінні, відомості про щось, незалежно від форми їх подання, джерела походження, зміст яких відрізня-

ється від вже отриманих раніше. Характеристиками *a. I.* є її здатність миттєво поширюватися за наявності великої к-сті носіїв / споживачів *I.* та можливість порівняння її з попередньо отриманою *I.* Згідно з Н. Чомські, це *I.*, яка поширюється альтернативними (новими) медіа та містить точку зору, що відрізняється від офіційної позиції державних інституцій або пануючих корпорацій. *I.* з офіційних джерел, на відміну від *a. I.*, часто перебуває під впливом фінансових інтересів, внутрішньої цензури і тому може бути необ'єктивною. Основні фільтри (критерії альтернативності) *I.*: форма власності видання або організації, яка поширює *I.*; джерела фінансування; джерела отримання *I.*; ворожа критика (*flak*) або цілеспрямовані зусилля з керування громадською думкою; анти-деології, які можуть використовувати суспільний страх та загрозу як інструменти для формування згоди у суспільстві (1).

A. I. також може бути отримана з офіційних і неофіційних джерел, які поділяються на джерела спеціальної *I.* (призначені для вузької сфери спеціального моделювання та прогнозування окремих стратегій та екон. кроків); джерела загального характеру (екон., політ., військ. джерела *I.*, котрі використовуються для оцінки екон. та політ. потенціалу держави, для складання довготривалих прогнозів, планування зовн. політики і прийняття рішень); джерела персональної *I.*, які особливо важливі для держ. органів та розвідки (2). Важливими джерелами отримання *a. I.* вважають *блоги*, соц. мережі, самвидав, «піратські» ТВ та радіостанції, у зв'язку з тим, що вони стають повноцінними джерелами *I.*, що можуть оперативно надавати актуальні *дані* й різноманітні оцінки щодо важливого явища або події.

Характеристики *a. I.*: актуальність, новизна, якість, об'єктивність, зрозумілість, відкритість, повнота, достовірність, адекватність. Серед форм альтернативного подання *I.* називають глосарій, таблиці, діаграми, графіки, інфографіки, «меми», рейтинги, карти і под. (2, с. 14.) Знання та вміння застосовувати альтернативні форми подачі *I.* є корисним для представників різних професій: маркетологів, журналістів, копірайтерів, співробітників прес-служб, PR-фахівців.

Література:

1. Chomsky, Noam. Necessary Illusions: Thought Control In Democratic Societies. South End Press, 1989. 422 p.

2. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) : навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук Н. М. Хоми (В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, В. Г. Шипунов та ін.). Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 492 с.

А. С. Соловйова

ІНФОРМАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНА

ЕКОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ (*e. I.*) – нормативно-правовий термін, під яким законодавець розуміє 1) будь-яка *I.* в письмовій, аудіовізуальній, *e.* чи будь-якій іншій матеріальній формі про: а) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими; б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища; с) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті (1); 2) будь-яка *I.* про стан вод, атмосфери, ґрунту, живих організмів і екосистем і їх зміни, про діяльність, факторах і заходи, які надають або можуть вплинути на них, а також про запланованої чи здійснюваної діяльності з використання природних ресурсів і наслідки цього для навко-

лишнього середовища, включаючи дані, необхідні для оцінки цих наслідків для навколишнього середовища і населення, а крім того – про заходи, спрямовані на охорону та раціональне використання навколишнього середовища. *Е. І.* може бути виражена в будь-яких об'єктивованих формах (2); 3) *І.* про стан навколишнього природного середовища (*е. І.*) за визначенням ЗУ (3) – це будь-яка *І.* в письмовій, аудіовізуальній, *е.* чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля. Основними джерелами такої *І.* є дані моніторингу довкілля, *кадастрів* природних ресурсів, реєстри, *АБД, архіви*, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами (3). Тавтологія у визначенні з'явилася у зв'язку із ратифікацією Орхутської конвенції (1), яка оперує поняттям «*е. І.*», а в національному законодавстві вже використовувався термін «*І.* про стан довкілля»; 4) будь-які відомості незалежно від форми подання,

що характеризують стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; стан біологічного різноманіття та його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища (4); 5) *відомості (дані)*, отримані в результаті моніторингу навколишнього природного середовища, його забруднення (5).

Дефініція *e. I.* як правовий термін нажалі немає суворої смислової визначеності, функціональної стійкості, однозначності і не уніфіковано використовується в сфері правових відносин.

Зміст категорії *e. I.* є багатограним і неоднозначно тлумачиться законодавцем та у наукових колах відсутній консенсус щодо даної дефініції. «*e. I.*» та «*I.* про стан навколишнього природного середовища» не можна розглядати в широкому і вузькому значенні, а також ототожнювати, тому що це співвідношення цілого і частки (5).

Законодавець акцентує увагу на переліку об'єктів та форми реалізації даної *I.*, і вказує, що це «будь-яка *I.*», при цьому не вказуючи на основні ознаки такої *I.*, її належності та залишає питання переліку цих об'єктів. У той же час, в ЗУ (6) звужує дане поняття до «*відомості та/або дані*» (це можуть бути навички, *знання*, досвід тощо), наголошуючи на публічність такої *I.*, як основної ознаки.

Наявні різночитання у визначені терміну *e. I.*, та розуміння його змісту в ЗУ та міжнародних нормативно – правових актах. У разі розбіжностей, в нормах національного законодавства і нормах міжнародних *документів*, ратифікованих Україною, останні мають вищу юридичну силу. В ЗУ, щодо участі України у міжнародному співробітництві у галузі охорони навколишнього природного середовища – закріплено: «Якщо міжнародним договором, укладеним Україною, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про охорону навколишнього природного середовища, то застосовуються правила міжнародного договору» (3).

З аналізу положень національного інформаційного законодавства в контексті режиму *e. I.* є відкритою, з огляду на її суспільну

значущість, і може вільно поширюватись усіма суб'єктами. В переважній більшості випадків буде справедливим і обґрунтованим її поширення без згоди власника навіть *I*. з обмеженим доступом. З урахуванням вимог КУ України та норм національного законодавства в країні здійснюється забезпечення вільного доступу до *e. I*, яка не становить державної таємниці і міститься у списках, реєстрах, *архівах* та інших джерелах.

Один із міжнародних принципів навколишнього природного середовища визначає, що на національному рівні кожна людина повинна мати можливість належного доступу до всієї *I*. про навколишнє середовище, яка є в розпорядженні владних структур, включаючи *I*. щодо небезпечних речовин та видів діяльності в їх громадах, а також можливості брати участь у процесі прийняття рішень.

Порівняльний аналіз термінологічного апарата Орхуської Конвенції та Закону дає можливість констатувати, що визначення в цілому збігаються і разом з тим визначення, що містяться в Законі (З, ст. 25), не охоплюють передбачені Конвенцією *дані* про стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд у тій частині, в якій на них впливають фактори довкілля, в т.ч. зміненого внаслідок антропогенної діяльності, акцентуючись не на стані цих компонентів в цілому, а лише на впливі окремих факторів. Але якщо виникає необхідність отримання інформації, наприклад, про стан здоров'я населення регіону та динаміку його змін внаслідок впливу екологічних факторів, можна використати норми міжнародного законодавства.

З метою створення умов для широкого розповсюдження *e. I*. профільне Міністерство та його територіальні підрозділи створюють центри екологічної *I*. в столиці України, АРК та в обласних центрах, які є інфраструктурними елементами мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до *e. I*. Міністерство, його органи на місцях, інші органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації забезпечують оприлюднення *I*. через ЗМІ.

Отримання *e. I.* відбувається як в пасивній формі (через повідомлення в ЗМІ, публікації Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища, інформування про надзвичайні екологічні ситуації тощо), а також шляхом надсилання *I.* запиту. Так, кожна держава сторона Конвенції (1) гарантує, що державні органи у відповідь на запит про надання *e. I.* надаватимуть громадськості таку *I.* в рамках національного законодавства, включаючи копії фактичних *документів*.

Важливість своєчасного, адекватного надання *e. I.* підкреслюється й тим, що законодавством України передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення в цій сфері.

Література:

1. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 08.02.2021).

2. Модельний закон про доступ до екологічної інформації. Постанове́ние Ме́жпарламентско́й Ассамбле́и Го́сударств-участнико́в СНГ № 10–7 від 06.12.1997 № 10–7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a23/ed19971206/find?text=%DD%EA%EE%EB%EE (дата звернення: 08.02.2021).

3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 1264-XII від 25.06.1991. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

4. Борщевська О. М., Іванова О. М. Право на екологічну інформацію та інформацію про стан довкілля як складові здійснення прав людини на безпечне навколишнє природне середовище. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1, 2018. С 136–140. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/33.pdf (дата звернення: 08.02.2021).

5. Лановенко О. Г., Остапішина О. О. Словник-довідник з екології : навчально-методичний посібник. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2013. 226 с.

6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.02.2021).

I. М. Сопілко

ІНФОРМАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА)

ЕЛЕКТРОННА (ЦИФРОВА) ІНФОРМАЦІЯ (*е. ц. І.*) – нормативно-правове поняття, під яким законодавець розуміє «... аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в *е. (ц.)* формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у *БД* на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у *мережі Інтернет*, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням *мережі Інтернет*» (1).

Термін «*І.*» має різні визначення залежно від галузей людської діяльності та є дискусійним в науці (2). Якщо звернутися до «спеціального» Закону (3), то під *І.* розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в *е.* вигляді. Термін «дані» в правовому розумінні законодавець найчастіше визначає як: «*І.*, яка подана у формі, придатній для її оброблення *е.* засобами» (4), «*І.* у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки» (5, 6). Однак остання редакція Закону (7) визначає поняття «дані» дещо по-іншому (ширше), а саме як «*І.* у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки, технічними та програмними засобами».

Також законодавець визначає такі поняття, як «*е. документ*», «*е. підпис*» (4), «*е. комерція*» (9) тощо. Перехід функціонування державних органів на *е. документообіг* спонукає появу термінів, як: «*е. уряд*», «*е. суд*», «*е. парламент*» тощо. Одночасно з цим, КМ України вводить поняття «*цифровізація*», яке визначається як насичення фізичного світу *е.-ц.* пристроями, засобами, системами та налагодження *е.-комунікаційного обміну* між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію *віртуального* та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір (9).

Таким чином у визначенні *е. ц. І.* та інших понять в даному контексті, вбачається, що законодавець ототожнює терміни «*е.*» та

«ц.». Така позиція ототожнення визиває слушні критичні зауваження, адже, дійсно, з технічної (технологічної) точки зору більш точним в нашому випадку видається застосування терміну «ц. І.» (або «дані у ц. форматі»), що є логічнішим з точки зору формату їх подання, адже електроніка, як така, складає лише технологічну основу побудови е. пристроїв, які застосовуються, зокрема, і для обробки І. (2). За своєю сутністю *цифровізація* складає процес створення І. продукції (послуг) у віртуальному середовищі, при цьому їх перенесення на паперовий носій неможливе без втрати якості (змісту), на відміну від оцифрування – перенесення І. на ц. (е.) носій (10, с. 35). Отже, по суті, І. є цифровою, а можливим це стає завдяки процесу оцифрування за допомогою е. пристроїв та відповідного програмного забезпечення.

На підтвердження логічності використання саме такого розподілу розуміння термінів «ц.» та «е.» виступає і визначення (але не назва) поняття «е. ІР», під якими розуміється будь-яка І., що створена, записана, оброблена або збережена у ц. чи іншій нематеріальній формі за допомогою е., магнітних, електромагнітних, оптичних, технічних, програмних або інших засобів (11).

Однозначне розуміння та тлумачення розглянутих та інших дефініцій на міждисциплінарному (мультидисциплінарному) рівні наукових досліджень є вкрай важливим, та надасть можливість попередити розбіжності в практичному їх застосуванні, виникненні різного роду правових непорозумінь та колізій.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 1.07.2021).

2. Баранов О. А. Інформація. Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. І / за ред. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 117–121.

3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 1.07.2021).

4. Про електронні документи та електронний документо-обіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 1.07.2021).

5. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> (дата звернення: 1.07.2021).

6. Цимбалюк В. С. Дані. Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. I / за ред. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 51–53.

7. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. (набирає чинності 01.01.2022 р.). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20/ed20201216#n33> (дата звернення: 1.07.2021).

8. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 1.07.2021).

9. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та плани заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20> (дата звернення: 1.07.2021).

10. Доронін І. М. Цифровий розвиток та національна безпека у контексті правових проблем. *Інформація і право*. № 1(28)/2019. С. 29–36.

11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 1.07.2021).

І. В. Давидова

ІНФОРМАЦІЯ ЛАТЕНТНА

ЛАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ (*л. І.*) – доктринальне поняття теорії ІБ, під яким розуміють: 1) таку І, внутрішні властивості якої, тобто реальні зміст і призначення, перебувають у прихованому стані і явно не проявляють себе (1).

Латентність (від лат. Latens – прихований, невидимий), тобто це здатність об'єктів або процесів перебувати в прихованому стані, не проявляючи себе (2).

Л. І. не сприяє консолідації суспільства, не мобілізує його на вирішення необхідних завдань і є ознакою низького рівня демократії в державі та правосвідомості її громадян, а також правової культури.

Як правило, поняття «латентність» використовується в кримінології та психології, в *ІТ* процесах тощо. В обігу наукових досліджень *І. процесів*, явищ та відносин в соціальних та гуманітарних галузях знань поняття «*л. І.*» відкрито не вживається. Однак, процеси, що відбуваються у даній сфері дають підстави для того, щоб приділити цьому відповідну увагу. Такі властивості *І.* використовуються в дипломатичній, політичній, розвідувальній діяльності, при веденні воєнних та *І.* спецоперацій тощо, і призначена *л. І.* для приховування істинних намірів її власника, введення в оману (відволікання) опонента (противника) і досягнення необхідного для себе результату. Тобто, внутрішня валідність (дійсність, надійність) *І.* кардинально відрізняється від формальної зовнішньої валідності (показової дійсності чи надійності) *І.* Тим самим можна говорити про внутрішню (конструктну) і зовнішню (критеріальну) валідність *І.*

Реалізація права людини на доступ до *І.* завжди пов'язано з обставинами, які можуть визначатися маніпулюванням свідомістю людини з метою *І.-психологічного впливу* на неї. По-суті, маніпуляція (від лат. «*manipulus*» – сучасне переносне значення слова – спритне поводження з людьми як з об'єктами, речами) – це цензура, яка є засобом, що не лише обмежує свободу слова але й порушує складні *І.-когнітивні процеси*, пов'язані з розумово-інтелектуальною діяльністю людини, розвитком громадянського суспільства та держави.

Поряд із зовнішнім фактором, не меншої шкоди національним інтересам може нанести і внутрішній фактор *л. І.*, тобто подання населенню *І.* формально достовірної, але за якою може переслідуватися інша мета. Такими непоодинокими є *І.*, яка поширена представниками публічної влади держави на різних рівнях.

Часто *л. І.* поширюється в умовах «хайпу» (хуре – англійською обман, збудження, настирлива реклама), під яким розуміється «розкрутка», «роздування» *І.*, галас, ажітаж, бурхлива дискусія, хвиля статей в ЗМІ (3).

Таким чином, наявність *л. І.*, її об'єм і частота вказують на існування невисоких рівнів демократії та стану правової культури в державі, правової освіченості та правосвідомості громадян, насамперед представників публічної влади держави.

В сучасному світі факти *л. І.* не рідкість, і навіть в останні роки динаміка її зростає. Окремі держави світу на *л. І.* навіть сформували свою як внутрішню, так і міжнародно-правову політику, що знайшло своє відображення в діяльності багатьох відомих міжнародних організацій, як то: ООН, Рада безпеки ООН, ЄС, ПАРЄ тощо.

Аналогічним поширенням *л. І.* публічною владою в середині держави, користуються політичні сили після їхнього приходу до влади. На переконання керівників відповідних політичних сил, *І.* має подаватися суспільству не вся, а дозовано, тобто так, щоб вона не нашкодила іміджу політичної сили і сприяла вирішенню політичних питань партією. Водночас, такого роду *І.* є внутрішніми викликами національній безпеці, оскільки вона не сприяє консолідації суспільства і не налаштовує його на вирішення виникаючих перед ним завдань.

Зазначене вказує на те, що правосвідомість і правова культура осіб, які очолюють політичні сили і які приймають безпосередню участь у формуванні публічної влади, далека від того, щоб стверджувати, що в країні сформовано правове суспільство.

Література:

1. Корж І. Ф. Латентність публічної інформації. *Інформація і право*. 2020. № 3 (34). С. 9–17.
2. Латентність. Енциклопедія сучасної України. Encyclopedia of modern Ukraine. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=53398 (дата звернення: 29.01.2021).
3. Как понимать медиа? URL: https://howtoreadmedia.ru/ru/what_is_media/glossary/khaup/ (дата звернення: 30.01.2021).

І. Ф. Корж

ІНФОРМОЛОГІЯ

ІНФОРМОЛОГІЯ (*I-gia*) – узагальнена назва наук про *I*, доктринальне виділення наукового напрямку досліджень об'єктів, процесів або явищ природи і суспільства.

Термін «*I-gia*» походить від латинського *informatio* – пояснення, виклад, тлумачення, поняття і грецького *λογοζ* – слово, знання, вчення.

Поняття «*I-gia*» було введено в 1977 В. Сіфоровим та О. Сухановим. У 1985, воно було використане В. Коганом. В англomовній Вікіпедії (1) стверджується, що термін «*I-gia*» був введений у 1993 професором Тегеранського університету А. Хорри (А. Horri) (2).

Професор А. Хорри затверджує, що, незалежно від нього, поняття інформології було введено в Росії в 1994 В. Мокієм (3), якого А. Торри кваліфікує, як теоретика *I-gii* (4).

Наразі у світових наукових джерелах *I-gia* фігурує, як сучасна парадигма «інформаційних знань» («the modern paradigm of information science»).

Так, по А. Хорри, *I-gia* – це наука про *I* й *IS*. Вчений вважає, що *I-gia* містить у собі *інформатику* (5). В. Коган стверджував, що, навпаки, що «проблеми *I-gia* охоплюються *інформатикою* ... тому, що *I-gia* – це дисципліна про односторонню передачу *I*» (6).

В. Сіфоров і О. Суханов визначають *I-gia* як «науку про процеси та закони передачі, розподілу, обробки й перетворення *I*. .... У наші дні *I-gia* вивчає не тільки технічні об'єкти, а й мир тварин і рослин, людину та суспільство. ... *I-gia* досліджує *I*. процеси .... *I-gia* – це наука про техногенні, антропогенні і біогенні *I* операції» (7).

На думку ж М. Мокія і його колег, *I-gia* є «самостійною наукою, об'єктом вивчення якої є простір, просторова організація *I*, а також закономірності просторової побудови *IS*. При цьому *I-giu* слід сприймати як науку, концепція якої є можливим варіантом загального *системного підходу* в дослідженні навколишнього світу. Завданням *I-gia* служить об'єднання й класифікація *знань*,

отриманих у рамках наукових напрямків, які сповідують різні принципи досліджень. Метою є додання всім цим *знанням* єдиної значеннєвої насиченості» (7).

Мають місце подібні, але більш кваліфіковані визначення. Заслуговує на увагу позиція З. В. Партико, що «*I-гія* є являє собою зручний термін для позначення науки про *I*. Така загальна субстанція, як *I*, повинна мати свою власну галузь *знання*, яку зручно йменувати саме, як «*I-гія*», тому, що цей термін, з одного боку, повністю виражає етимологію терміну «теорія *I*.», а з іншого, виражається – у досить коротке одне слово» (8).

А. С. Бондаревский розглядаючи співвідношення наук «*інформатика*», «*I. знання*», «*I-гія*», «*I. динаміка*», «*інформаціологія*» робить висновок про те, що «*I-гія*, ... з урахуванням досліджуваних нею біогенних *I. операцій* і обмеженості *інформатики* тільки автоматизованими *I. операціями*, ... *інформатика* являє собою складову *I-гії*, тобто *інформатика* є складовою частиною *I-гії* (9).

Методологія *I-гії* спирається на загальнонауковий метод пізнання – *I. підхід* в основі якого лежить принцип інформаційності.

Об'єктом дослідження *I-гії* є *I*. У наукознавстві розглядається теоретична та прикладна *I-гія*.

До прикладної *I-гії* відносять:

- теорію *I. – information theory* (застосування *I-гії* до кібернетики);
- *інформатику* (informatics) – застосування *I-гії* до комп'ютерної техніки та програмування;
- теорію масової *I. – застосування I-гії до ЗМІ й журналістикознавства;*
- *I. вимірювання мови* (застосування *I-гії* до лінгвістики);
- *науково-технічну I. – scientific information* (застосування *I-гії* до науково-технічної літератури);
- представлення *знань* (knowledge science) – застосування *I-гії* до теорії *штучного інтелекту*);
- *I. вимірювання в генетиці* (bioinformatics) – застосування *I-гії* до генетики;

– пошук *I*. (information retrieval) – застосування *I-гії* до документознавства, зокрема до бібліотекознавства, архівознавства, БД, у тому числі й *Інтернет*;

– *I*.-нетрадиційна педагогіка – застосування *I-гії* до педагогіки (10).

Виокремлюються також теоретичні напрями *I-гії*:

- філософські напрями у вивченні *I*;
- історія *I*.-го розвитку суспільства;
- методологічні основи *I-гії*;
- *I*. модель процесу керування;
- визначення *I*;
- аксіоми *I-гії*;
- базові закони *I-гії*;
- одиниці вимірювання кількості *I*;
- особливості класичної (імовірнісної) та неklasичних концепцій *I-гії*;

– загальні питання кодування *I*;

– повідомлення як носій *I*. та будова повідомлення;

– загальні питання передачі *I*;

– носії *I*. (загальні питання);

– загальні (фундаментальні) властивості *I*.

Наведений перелік розділів *I-гії* є неповним і постійно розширюється (11).

В той же час, не виникає сумнівів, що *I. процеси*, явища, діяльність та виникаючи при цьому відносини входять до складу предмету досліджень філософії, права, державного управління, політології, соціології, соціальних комунікацій, педагогіки, психології, тощо. Більш конкретно зазначені процеси виявляються в напрямках досліджень за окремими спеціальностями згаданих наук.

Аналіз положень наукознавства та історії розвитку наукових пошуків в напрямку дослідження *I*., а також її впливу на суспільне життя через призму *I. підходу* показує відсутність єдиного бачення структури наукових знань. Такий стан не може негативно не впливати на формування теоретико-методологічної бази *інформатизації* суспільства та побудови *I. суспільства* в Україні.

Література:

1. Informology. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Informology> (дата звернення: 20.04.2021).
2. Whhttpisinformology? Informology (Iranianjournal). URL: <http://siten.google.com/site/informology> (дата звернення: 20.04.2021).
3. Мокий В. С. Проблемы экономической информатологии. Международная научно-практическая конференция. Москва, 16–18 декабря 1994.
4. Хорри, Аббас (1993), «Информология», Faslname-ye ketab, Vol. 4, № 3, pp. 393–395.
5. Коган В. З. Маршрут в страну информологию. Москва : Наука, 1985.
6. Сифоров В. И., Суханов А. П. Информация, связь, человек. Москва : Знание, 1977.
7. Мокий В. С., Жамборова А. О., Шегай О. Е. Информология. URL: <http://www.procesor.ru/678.htm>.) (дата звернення: 20.04.2021).
8. Партыко З. В. Современная парадигма информационных знаний. *Научно-техническая информация*. Серия 2. 2009. № 11
9. Бондаревский А. С. Сателлиты информатики: подвижки и имитации («информационные знания», «информология», «инфодинамика», «информациология»). *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2012. № 2. С. 20–27. URL: https://applied-research.ru/pdf/2012/02/2012_02_003.pdf (дата звернення: 20.04.2021).
10. Козир М. В. Інформаційна педагогіка як розділ прикладної інформології. *Наукове електронне видання «Освітологічний дискурс»*. 2015. № 2(10). С. 141–149. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/235> (дата звернення: 20.04.2021).
11. Партыко З. В. Теорія масової інформації та комунікації. Львів : Афіша, 2008. 290 с.

К. І. Беляков

ІНФОРМОЛОГІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНА

СОЦІОГУМАНІТАРНА ІНФОРМОЛОГІЯ (*сг. І-гія*) (англ. – Sociohumanitarian informology) – інтегрований, міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що має поєднати групу галузей *знань* та спеціальностей, предметом дослідження яких є соціально

значущі *IP*, *I. процеси* та явища, відповідні зв'язки та відносини в суспільстві (1).

Сг. I-гія доктринальне формується з позицій наукового забезпечення *інформатизації*, в контексті інтеграції досягнень соціогуманітарних наукових знань про *I*. в одне ціле. У цій царині науки всі об'єкти та процеси дослідження мають *I*. зміст і опис, тому розглядаються *сг. I-гією* як *I*, а знання, відповідно, – як елементи єдиної узагальненої системи *I. знань* на основі *I. підходу*.

Сг. I-гія як міждисциплінарна система знань припускає інтеграцію й диференціацію дисциплін з метою створення нової онтології і сучасних методів та технологій для роботи з *I. об'єктами*.

Змістом запропонованого напрямку наукового пошуку є фундаментальні та прикладні комплексні, міжгалузеві наукові дослідження з юридичного, економічного, технологічного і соціального забезпечення *I. процесів*, виникаючих відносин, *інформатизації* суспільства та управління ними на базі *системного* та *I. підходів*.

Основними напрямками *сг. I-гії* є:

- теоретико-методологічні, організаційні, правові та технологічні основи регулювання суспільних *I. відносин* і *I. процесів*, *інформатизація* адміністративної діяльності;
- дослідження в галузі соціальних проблем *інформатизації* суспільства;
- формування теоретичних засад розробки методів і засобів *I. забезпечення*, а також підтримка прийняття рішень в організаційно-правовій сфері людської діяльності на основі *IT*;
- розробка наукових та правових основ, формування концепцій та проектів функціонування *IP*, їх адаптація в національному та міжнародному *I. просторі*;
- становлення термінологічно-понятійного апарату (аксіоматики), розробка класифікаторів, тезаурусів, термінологічних словників щодо *I. діяльності* та *I. відносин*;
- удосконалення системи уніфікації соціальної *I.* та інше (2).

Усвідомлюючи складність формування нового напрямку наукових досліджень, цілком очевидно виникає необхідність окреслення предмета соціогуманітарної *I-зії*, до якого пропонується віднести сукупність *I. процесів* і явищ, досліджуваних у межах окремих галузей знань та їх спеціальностей за нормативно визначеним на сьогодні в Україні переліком (3).

Безумовно, «системоутворювальною» галуззю в контексті соціогуманітарної *I-зії* є «Право» (08) та спеціальність «Право» (081). Підґрунтям соціогуманітарних досліджень є також: «Гуманітарні науки» (03), за спеціальностями – «Філософія» (033), «Філологія» (035); «Соціальні та поведінкові науки» (05) – «Економіка» (051), «Політологія» (052), «Психологія» (053), «Соціологія» (054). До переліку, що пропонується слід додати дослідження в галузі: «Освіта» (01), «Журналістика» (06).

«Спадкоємцями» галузі науки «державне управління», де безліч напрямів пов'язано з *інформатизацією* державної служби та адміністративних послуг є галузі знань «Управління та адміністрування» (07) – «Облік і оподаткування» (071), «Менеджмент» (073), «Маркетинг» (075).

Не обійтися без досліджень у галузі «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» (25) – «Національна безпека» (256) (у контексті *ІБ* як її складової).

Під час процесів *інформатизації* та глобалізації необхідними є також наукові доробки в галузі «Міжнародні відносини» (29) за спеціальностями «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (291) та «Міжнародне право» (293).

Чільне місце в контексті формування термінологічно-понятійного апарату соціогуманітарних досліджень займають *знання* в галузі «Інформаційні технології» (12) – «Комп'ютерні науки» (122), «Кібербезпека» (125), «Інформаційні системи та технології» (126), що правда виходе за межі соціальних та гуманітарних наук.

Література:

1. Беляков К. І., Золотар О.О. Суспільно-гуманітарні наукові дослідження в Україні: інформаційний вимір. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union : collective monograph. Part 1. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 363–397.

2. Беляков К. І. Сучасна парадигма досліджень інформаційних процесів та явищ у суспільних науках: вступ до соціогуманітарної інформології / Суспільні науки: закономірності та тенденції розвитку : монографія. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 22–31. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-026-1-2> URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/91/2287/4935-1>).

3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінет міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 20.04.2021).

К. І. Беляков

К

КЛЮЧ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ

КЛЮЧ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ (*кл. е. п.*) – нормативно-правове поняття в сфері *е. довірчих послуг*, що характеризує *таємну І.*, застосовується в криптографії для шифрування та дешифрування *е. підпису* (далі – *е. п.*), накладання *е. п.* та його перевірки, обчислення кодів автентичності тощо. У системах асиметричного шифрування застосовуються – особистий та відкритий *кл. е. п.* (1).

Відкритий *кл. е. п.* застосовується для перевірки *е. п.* і працює тільки і в парі із особистим *кл. е. п.* Відкритий *кл. е. п.* вноситься в сертифікат відкритого *кл.*, і підтверджує його належність особі, а також *персональну І.* про його власника (ім'я, реквізити), унікальний реєстраційний номер, термін дії сертифікату відкритого *кл.* Відкритий *кл. е. п.* – публікується в загальнодоступному або спеціалізованому *е. реєстрі*. Особистий *кл. е. п.* застосовується для генерації *е. п.*, шифрування та дешифрування *е. п.* і повинен зберігатися підписувачем з метою уникнення компрометації особистого *кл. е. п.*

Компрометацією особистого ключа *е. п.* (далі – *к. о. кл. е. п.*) законодавець визначає як будь-яку подію та/або дію, що призвела або може призвести до несанкціонованого використання *о. к.* (1).

Вже виданий сертифікат може виявитися ненадійним, наприклад в таких ситуаціях, коли підписувач представив неправильні ідентифікаційні *дані* постачальнику сертифікаційних послуг. В інших обставинах сертифікат може бути досить надійним при видачі, але стати ненадійним згодом. Якщо приватний ключ «скомпрометований», наприклад в результаті втрати підписувачем контролю над ним, то сертифікат може втратити достовірність або стати ненадійним, і постачальник сертифікаційних послуг (на прохання підписувача або навіть без його згоди, в залежності від обставин) може призупинити дію (тимчасово перервати термін дії) такого сертифіката або анулювати його (повністю позбавити

дійсності). Очікується, що відразу ж після призупинення дії або анулювання сертифіката постачальник сертифікаційних послуг опублікує повідомлення про анулювання чи призупинення дії сертифіката або повідомить про це осіб, які робили відповідний запит або які, як відомо, отримували цифровий підпис, справжність якого може бути перевірена шляхом посилання на ненадійний сертифікат (2).

Відповідно рекомендаціям для управління Національного інституту стандартизації та технологій Сполучених Штатів Америки (NIST) *к. о. кл. е. п.* визначається як неавторизоване розкриття, модифікація, заміщення або використання конфіденційних *даних* (включаючи криптографічні ключові тексти та інші *дані* Центру Політики Безпеки (CSP) (3, 4, 5, 6).

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (ДССЗІ) України к. о. кл. визначає як будь-який випадок (втрата, розголошення, крадіжка, несанкціоноване копіювання тощо) з ключовими *документами* (ключовими *даними*) та засобами криптографічного *ЗІ*, який призвів (може призвести) до розголошення (витоку) *І*. про них, а також *І*, яка обробляється та передається (7).

К. о. кл. е. п. можна вважати будь-яку дію та подію, що призвела або могла призвести до втрати контролю за *о. е. кл.*

К. о. е. кл. поділяють на явну та неявну. Явною *к. о. е. кл.* слід вважати втрату доступу до *І. о. кл.*, що гарантовано підтверджується наявними фактами порушень політики безпеки та несанкціонованого ознайомлення із ключовою *І*. Всвою чергу, явну *к. о. кл. е. п.* можливо розподілити на: компрометацію, що відбулася за участю або з волі підписувача; компрометацію, яка здійснена третіми особами без відома і волі підписувача.

Неявна *к. о. кл. е. п.* базується на припущеннях або версіях подій, що створили або створюють умови *к. л.* із використанням сторонніми особами технічних засобів, програмного забезпечення несанкціонованого доступу до носіїв, на яких зберігається *о. кл.* (8).

О. к. повинен зберігатися в USB пристрої (Токені), призначеному для забезпечення *ІБ* користувача, убезпечення пошкодження чи витоку *о. к.* та несанкціонованого фізичного доступу сторонніх осіб до нього.

За останні роки збільшилася кількість правопорушень, пов'язаних саме із *к. о. кл.* та *к. о. кл. е. п.*, переважна більшість яких скоєні внаслідок явної *к. о. кл.* самим підписувачем. Непоодинокі випадки коли володільці зберігають *о. кл. е. п.* на звичайних накопичувачах (USB-пристроях, компакт-дисках, жорстких дисках комп'ютера), передають або надають до них доступ третім особам. Саме підписувачі створюють умови для *к. о. кл.* й подальшого його незаконного використання. Здебільшого такі правопорушення здійснюються в банківській сфері, в галузі нотаріату та реєстрації об'єктів нерухомого майна.

Література:

1. Про довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 № 2155-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Костенко О.В. Компрометація особистого ключа електронного підпису (правовий аспект). *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2018. № 3. С. 15–21.
3. Типовой закон ЮНСИТРАЛ об електронных подписях. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_937 (дата звернення 01.02.2021).
4. FIPS PUB 140-2. Security requirements for cryptographic modules. National Institute of Standards and Technology, May 25, 2001. URL: <https://csrc.nist.gov/csrc/media/publications/fips/140/2/final/documents/fips1402.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).
5. NIST SP 800-57 Part 3 Revision 1 Recommendation for Key Management. National Institute of Standards and Technology, January 2015. URL: <http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-57Pt3r1.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).
6. NIST SP 800-130 A Framework for Designing Cryptographic Key Management Systems URL: <http://NationalInstituteofStandardsandTechnology>, August 2013. URL: <http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-130.pdf> (дата звернення: 11.10.2020).

7. Термінологія в галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу : НД ТЗІ 1.1-003-99, наказ ДСТСЗІ СБУ від 28.04.1999 № 22. URL: <http://www.dsszzi.gov.ua/dsszzi/control/uk/doccatalog/list?currDir=41640> (дата звернення: 13.09.2019).

8. Про затвердження Положення про порядок розроблення, виробництва та експлуатації засобів криптографічного захисту конфіденційної інформації та відкритої інформації з використанням електронного цифрового підпису : наказ ДССЗЗІ України від 20.07.2007 № 141. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0862-07> (дата звернення: 23.08.2020).

О. В. Костенко

КОГНІТАРІАТ

КОГНІТАРІАТ (*к.*) – неологізм у сучасній соціально-філософській думці, походить від латин. «cognitio» – *знання*, пізнання. *К.* – це суспільний клас (або соціальний прошарок в залежності від рівня розвитку конкретного соціуму) зайнятий у сфері інтелектуальної діяльності, представники якого працюють з складною і різноманітною *І.*, здобувають нову кваліфікацію, створюють інноваційний продукт. Представники *к.* належать до різних професійних, демографічних, етнопонаціональних та інших груп, їх об'єднує високий рівень розвитку інтелекту, креативність мислення, здатність створювати і продавати на ринку праці результати власної інтелектуальної діяльності.

Першим, поняття «*І.* працівник», яке вважається синонімом поняттю *к.*, застосував дослідник П. Друкер у книзі «Прикмети завтрашнього дня» (1959). Він використав це поняття для характеристики змін у соціально-класовій структурі суспільства, наголошуючи на підвищенні ролі знань та їх носіїв у майбутньому. На його думку, знання стало ключовим ресурсом, що визначає як військову, так і економічну міць нації. І це знання може бути набуто тільки через навчання. *Знання* не «прив'язане» до якоїсь окремої країни – воно може бути створено скрізь швидко і дешево. *Знання* як ключовий ресурс кардинально відрізняється від традиційних ресурсів економіки – землі, праці та капіталу.

Наступний дослідник, який звертався до проблеми підвищення ролі інтелектуальної діяльності у постіндустріальному суспільстві та відповідно виникнення нового прошарку населення є Д. Белл. У своїх наукових роботах він не використовує поняття *к.*, а послуговується словосполучення «intellectual worker» – «інтелектуальний працівник», який належить до інтелігенції й представників найманої праці, зайнятих виключно розумовою діяльністю. У фундаментальному дослідженні «Майбутнє постіндустріальне суспільство» (1973). Д. Белл розмірковує про появу «інтелектуальних працівників» на тлі формування постіндустріального суспільства у капіталістичних і соціалістичних країнах. Свої роздуми він ілюструє чималою статистикою і критикою економічних, соціальних й політичних вчень, аналізуючи появу великого класу «білих комірців» (менеджерів, працівників розумової праці), які є більш прогресивними на відміну від представників фізичної праці.

Одним з перших поняття *к.* для позначення нового інтелектуального класу, використовує американський дослідник Е. Тоффлер. На його думку, *к.* – це широкий прошарок найманих працівників розумової праці. Він зазначав, що виключно фізична праця поступово стає менш значущою і все більше витискається розумовою діяльністю. Даний дослідник стверджує, що в сучасній суперсимволічній економіці «пролетаріат» поступово стає меншістю й замінюється (або еволюціонує) на *к.* Ключовим в роботі людини постає питання про те, яку частку займає в цій діяльності обробка *І.*, наскільки стандартна і програмована його робота, який рівень абстрактного мислення потрібен для його праці, який доступ має працівник до центрального банку даних й *ІС* менеджменту і наскільки автономна і відповідальна його робота (7).

У сучасних умовах розвитку *І. суспільства* у соціальній структурі високорозвинених країн провідним класом стає саме *к.* (інженери, математики, економісти, науковці, програмісти та ін.) – це наймані інтелектуальні працівники, які займаються розумовою діяльністю, мають доступ до *І.* й наділені високою культурою. У штатній структурі сучасних підприємств та компаній

з'являються нові посади: заступник директора з управління інтелектуальним потенціалом, заступник директора з управління нематеріальними активами, менеджер з інтелектуальних активів, керівник з розвитку персоналу, що свідчить про пріоритетні напрямки діяльності, які визначає керівництво підприємства. До спеціалістів на ринку праці висуваються кваліфікаційні вимоги як за їхньою фаховою діяльністю, так і вимагається наявність знань у суміжних галузях (досконале знання засобів комунікації, володіння комп'ютерною технікою, знання діловодства, володіння автомобілем та ін.), що свідчить про динамічний розвиток к. та посилення його ролі у всіх сферах суспільного життя.

К. своєю діяльністю сприяє переходу від корпорацій, що потребують значних коштів і великого обсягу людського капіталу для того, щоб довести до кінця процес виробництва, до корпорацій потокового типу, що послуговуються значно меншими екстенсивними активами капіталу, від «інтраінтелекту» до мереж з «екстразумом».

Особливу роль у діяльності к. відіграють навички роботи з І. Як зазначав Е. Тоффлер, І. – є найбільш плинний з усіх ресурсів, а плинність постає відмітною ознакою економіки, де виробництво харчів, енергії, товарів та послуг залежить від символічного обміну. Оскільки ця І. плинність, продукується новим класом, тобто к., то саме він постає провідником у «постбюрократичну» еру та поборником влади у «гнучко-тривкій» формі. На зміну тривалій бюрократії приходить наділене владою гетерогенне, індивідуалістичне, антибюрократичне, «нетерпляче та свавільне керівництво гнучкої фірми», яке, чим далі, тим більше, перетворюється на політичну організацію у сенсі управління багатьма складовими частинами. Політичне у даному контексті синонімічне свідомому застосуванню влади (6).

Поступово у культурі І.-техногенної цивілізації формується новий клас людей – к., який бере участь у зборі, переробці й передачі І. Зростає чисельність І. еліти, меритократії, що володіє знаннями та високими технологіями. П. Козловські вважає, що така інтелігенція «радикальна та не милосердна». Рухаючись до

досягнення мети, вона прагне до «тоталітаризму знання», претендуючи на абсолютне панування в суспільстві, не замислюючись про наслідки. Внаслідок цього виникають протиріччя між гуманістичними основами цивілізації і «бездушністю» *I*-мережевого суспільства (5).

Поява *к* є свідченням соціальних змін, переформатування класової структури соціуму, переорієнтації громадян з фізичної праці на інтелектуальну в умовах розвитку *I* суспільства. Виникнення та збільшення чисельності *к* означає інтелектуалізацію праці, збільшення ролі знань та *I* у суспільних процесах. *К* є основою для появи нових професійних груп та напрямків діяльності, які базуються на використанні значних інтелектуальних ресурсів та міждисциплінарних знань.

К – це суспільний клас (або соціальний прошарок) представники якого володіють індивідуальною майстерністю роботи з різноманітними міждисциплінарними знаннями практичного спрямування. Майстерність *к* – це не тільки *знання* в конкретній науковій або технічній галузі, а *знання* про самі *знання*, як про предмет діяльності, тобто «*інженерія знань*» (knowledge engineering). *К* може мати особливі переваги в певній сфері діяльності за рахунок знань та навичок створення інтелектуального продукту, але у цілому він може бути не обмежений ніякою спеціалізацією. Він має потенціал займатися практичною діяльністю в будь-якій галузі. *К* спільноті майбутнього буде не потрібен поділ праці, властивий соціуму з масовим виробництвом і споживанням.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Москва : Академия, 1999. 583 с.
2. Бескаравайный С. С. Когнитариат как социальный класс. *Філософія. Культура. Життя*. 2014. Вип. 41. С. 7–17.
3. Бідак В. Я., Копистянська Х. Р., Ноджак Л. С. Когнітаріат як інноваційний суб'єкт регіональних суспільних систем (соціогуманістичні аспекти). Львів : ІРД НАН України, 2006. 120 с.

4. Калиновський Ю. Ю. Когнітаріат. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна, уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. Харків : Право, 2015. С. 333–334.

5. Козловски П. Культура постмодерна: общественно-культурные последствия технического развития : пер. с нем. Москва, 1997. 240 с.

6. Печеранський І. П. Постіндустріальна кратологія Елвіна Тоффлера. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2016. Вип. 2. С. 150–160.

7. Тоффлер Э. *Метаморфозы власти*. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. 669 с.

Ю. Ю. Калиновський

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ (*І. к. о.*) – доктринальне поняття загальної психології, під яким слід розуміти спрямованість особистості на забезпечення ефективності життєдіяльності в *І. суспільстві*, а саме, найповніше задоволення людиною життєвих потреб та цілей шляхом обрання нею оптимальної мотивації та напрямів реалізації (1).

І. к. о. містить такі блоки, як мотиваційно-спонукальний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-ціннісний, змістовний, професійний.

Компонентний склад мотиваційно-спонукального блоку включає мотивацію, спрямованість дій. Даний блок визначає позитивне ставлення особистості до *І. суспільства*, що передбачає виявлення інтересу до *І. к. о.*, вивчення потреб успішного вирішення професійних завдань, обґрунтування мотивів вибору професійних програмних продуктів, прагнення до досягнення успіху в професії тощо. Цей блок охоплює потреби, мету, мотиви професійного навчання, шляхи удосконалення, самовиховання, саморозвитку, визначення ціннісних установок актуалізації у професійній діяльності, стимулювання творчих проявів у особистості до професійної діяльності. Система пізнавальних, професійних і творчих мотивів, що ґрунтується на зацікавленості та потребі у *знаннях*

і формуванні нових *I. продуктів*; готовність до творчого опрацювання *I.* і створення нових *I.* моделей з врахуванням інноваційних технологій, є необхідними умовами для оволодіння ефективними засобами організації професійної діяльності та виконання завдань педагогічної діяльності, тобто на передачі *знань*, умінь і навичок молодому поколінню.

Компонентний склад когнітивно-діяльнісного блоку включає суб'єктивну, особистісну, групову та ділову спрямованість. Він розкриває здатність забезпечення вільного володіння навичками опрацювання *I.*, деталізації професійно-*I.* об'єктів. Динаміка росту компонентів пов'язана зі *знаннями* теоретичного (декларативного) і технологічного (процедурного) характеру. Це є *знання* системи сучасного *I. суспільства*, *I.* основ пошукової пізнавальної діяльності, методів та *IT*, активізація пізнавальних процесів їх механізмів у ситуаціях пошуку *I.* та трансформації отриманих *даних*. Когнітивно-діяльнісний блок є відображенням процесів обробки *даних* за допомогою мисленевих операцій, використання формалізації, порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення наявних *знань*, прогнозування нової *I.* і створення умов для зберігання її в пам'яті.

Компонентний склад особистісно-ціннісного блоку включає проектно-поведінкову, емоційно-вольову сфери, здатності особистості, комунікативність. Даний блок характеризується проявом емоцій і вольових якостей у процесі здобування професійних *знань* та пізнання нових *IT*. Цей блок визначає здатність до розуміння власного емоційного стану в ситуації професійного пошуку; прояву переживань різної модальності при аналізі проведеної роботи; здатність до відвертості у прояві почуттів та емоцій; уміння володіти собою під час використання нових *IT* у професійній сфері; наполегливість та спрямованість на саморозвиток і самоактуалізацію, ініціативність, сміливість, принциповість у розробленні й здійсненні професійних проектів за допомогою *IT*. Провідну роль у цьому блоці відіграють потреби та інтереси, оскільки від їх розвиненості залежить рівень компетентності у плані змісту та форми вираженості *I.* Крім того,

компетентність неможлива без сформованих вольових зусиль. *I. к. о.* характеризується здатністю до подолання труднощів і деструктивних емоційних станів, пов'язаних з діяльністю, яка приносить радість подолання труднощів, створює бадьорий настрій і бажання здобувати нові знання.

Компонентний склад змістовного блоку включає еко- та правову культуру особистості та стосується вимог екологічної безпеки, її усвідомлення. Екокультура спонукає особистість визначитись зі ставленням до себе, до навколишнього середовища, з основними життєвими позиціями, установками, переконаннями, ціннісними орієнтаціями. Основною метою змістовного блоку є розвиток знань законів живої природи, розуміння сутності взаємин живих організмів з навколишнім, відповідальне ставлення до природного середовища. Дотримання екологічних норм, знання закономірностей розвитку природи необхідні для формування відповідальності за майбутнє. Екологічне виховання здійснює великий вплив на свідомий вибір засобів взаємодії з природою. Радикальне розв'язання суспільних, енергетичних та екологічних проблем суспільства є умовою існування людства у третьому тисячолітті. Застосування *I. к. о.* (*е. комерція, е. уряд, е. банківська система* тощо) дозволяє підвищити ефективність використання природних ресурсів, зміни використання транспортних технологій в аспекті екологічної ситуації. Це обумовлено необхідністю у нових інноваційних рішеннях щодо дематеріалізації (наприклад, *е. податкова звітність, он-лайн білінг* тощо). Однією з важливих властивостей змістовного блоку є громадянська активна позиція, правова обізнаність, правдивість у викладенні *I.*, моральні цінності усвідомлення необхідності дотримання безпеки в *Інтернеті* (2).

Компонентний склад професійного блоку включає професійно важливі якості що охоплює риси характеру, здібності, особливості сприйняття, сформованість, усвідомленість і продуктивність професійних планів. *I. к. о.* є результатом оцінки сформованості професійних якостей, чіткості, самостійності їх побудови, досягнення успіху в професії. Цей компонент є результатом вираженості

поведінкових актів людини стосовно об'єкта настанови як на усвідомленому, так і несвідомому рівнях. Усвідомлений рівень відображає потреби, мотиви, волю людини, а неусвідомлюваний – інтуїцію та установки (3).

Типові характеристики показників (4) мотиваційно-спонукального блоку (спрямованість/немає спрямованості; потреба/відсутність потреби в ІТ; потреба в досягненні успіху/уникання успіху); когнітивно-діяльностного блоку (екставертованість/інтравертованість; позитивне/негативне сприйняття людей; різноманітне/стереотипне когнітивне мислення; самостійність/не самостійність у прийнятті рішень); особистісно-ціннісного блоку (сильні/слабкі особистісні якості; суб'єктність/об'єктність; комунікативність/реципієнтність; лідер людина/комп'ютер; активність/пасивність; емоції позитивні/негативні; сформовані/несформовані вольові якості); змістовного блоку (гармонія/дисгармонія з природою; правова обізнаність/безграмотність; задоволення/незадоволеність життям; самореалізація/самонереалізованість; потреба/відсутність потреби в позитивних емоціях) відображають рівень прояву компонентів у конкретного індивіда і дозволяють зробити висновки про загальний рівень його *І. к. о.*

Високий рівень прояву загальних ознак *І. к. о.* характерний для людей, схильних до засвоєння *знань*, які цікавляться відповідною *І.* у сфері ІТ, проявляють інтерес до інноваційної діяльності. Він характеризується досконалим володінням *знаннями*, вміннями, навичками, здатністю до осмислення нових ідей, самостійністю в проектуванні педагогічних систем на інноваційному рівні, проявами активності та стимулюванням до творчої діяльності інших; здатністю до систематизації та узагальнення вітчизняного і світового професійного досвіду й успішного програмування його творчого використання. Провідним мотивом діяльності виступає потреба в професійній досконалості. Високий рівень прояву загальних ознак володіння ІТ характеризується стійким інтересом до них, бажанням використовувати медіа-засоби в практичній діяльності, прагненням займатися науково-дослідною роботою й вивчати новітні досягнення в цій сфері. Для його досягнення

необхідно сформувати в структурі особистості певний комплекс спеціальних і фундаментальних *знань*, причому він має бути правильно збалансований. Якість *знань* повинна бути досить високою, щоб особистість, як професіонал, могла орієнтуватися досить вільно в нестандартних ситуаціях. Високий рівень *І. к. о* свідчить про високий рівень загальних ознак володіння *ІТ*, який в свою чергу вказує на здатність володіння як загальними здібностями, адаптацією й умінням приймати рішення, так і наявністю творчих здібностей, схильності до технічної творчості. Умовою прояву загальних ознак володіння *ІТ* на високому рівні є високий творчий потенціал, тому що здатність до творчого вирішення завдань з використанням *ІТ* є основною спеціальною особистісною якістю. Спеціалісти, які мають такий рівень, повинні досконало володіти комунікативними й організаторськими здібностями, що дасть їм можливість швидко орієнтуватися в нестандартних ситуаціях. Важливою умовою високого рівня прояву загальних ознак володіння *ІТ* є емоційна стабільність, яка дозволяє фахівцю гнучко формувати адекватну самооцінку своїх можливостей у різних ситуаціях, мати сформовану впевненість у своїх потенційних можливостях.

Середній рівень прояву загальних ознак володіння *ІТ* відрізняється наявністю окремих *знань*, умінь і навичок, періодичними проявами активності в організації *І. діяльності*. Когнітивна складова характеризується тими *знаннями*, що їх отримують люди в основному на курсах підвищення кваліфікації, а також із джерел, що рекомендуються ними та дають можливість орієнтуватися в сфері науково-технічного прогресу. Для середнього рівня *І. к. о* характерним є розвиток творчої складової, схильності до технічної творчості не нижче рівня «розв'язання завдань». Комунікативна компетентність та самооцінка повинна відповідати високому гнучкому або високому негнучкому рівню.

Низький рівень прояву загальних ознак володіння *ІТ* синтезує показники, що характеризують здібності, мотиви, *знання* і вміння особистості, які не вирізняються новизною, оригінальністю, унікальністю. Цьому рівню властиві такі ознаки: стихійність,

пасивність, неорганізованість. Володіння особистістю *IT* виявляє слабкий інтерес до медіа-засобів або його відсутність. Як правило, такі педагоги мають потрібний комплекс фундаментальних знань, але якість цих знань не настільки висока, щоб майбутній фахівець на їхній основі міг розбиратися в *IT*, сучасних медіа засобах. Низький рівень *I. к. о.* вказує на розвиток творчої складової на рівні «забезпечення творчої діяльності». Схильність до технічної творчості, комунікативна компетентність, самооцінка знаходяться на рівні нижче середнього або низькому.

Серед інших чинників, які впливають на становлення *I. к. о.* виокремлено дві основні групи: а) організаційно-професійні (посада в організації; рівень освіти; стаж професійної діяльності); б) соціально-демографічні (вік; стать).

Розвиток *I. к. о.* знаходить своє відображення в конкретних функціях:

- мотиваційно-спрямувальної (формування позитивного ставлення до *I. суспільства*, стійких поглядів на майбутнє, спрямування до діяльності на задоволення потреб до *I.*; розвиток інтересу до *Інтернет*-середовища тощо);

- когнітивно-сприймаючої (спрямування на систематизацію *знань*, на пізнання і самопізнання людиною самої себе; накопичення *знань*, активізація умінь орієнтуватися в потоках різноманітної *I.*, виявляти і відбирати відому й нову, оцінювати значущу й другорядну тощо);

- комунікативної (спілкування людей і забезпечення *I. процесів* у науковій, технічній, політичній, діловій, освітній та інших галузях життя; формування активної самостійної і творчої роботи самого суб'єкта, що сприяє *I.* самореалізації, самоактуалізації тощо);

- нормативно-розвивальної (розвиток системи норм і вимог в *I. суспільства* й дотримання норм моралі та права);

- операційно-орієнтаційної (формування готовності до професійної діяльності, володіння особистістю способами та засобами професійної діяльності, навичками добування знань, уявлення про професійну діяльність тощо).

Вони визначають траєкторію шляху становлення особистості з урахуванням розвитку її якостей, професійного самовизначення, мотиваційної сфери, спонукань, усвідомлення суті життя тощо.

I. к. о. є складовою загальної та професійної культури, складним особистісним новоутворенням, яке охоплює ціннісні орієнтації, мотиви та модуси діяльності в *I. середовищі*, особистісні здібності, якості та характеристики. Тому як складову *I. к. о.* можна розглядати *I. культуру* (5), яка є основою професіоналізму, показником успішності професійної діяльності (6).

Автори розглядають також цифрову культуру, яка трактується як володіння такими *IT*-компетентностями: комп'ютерна грамотність, *I.* грамотність, мультимедійна грамотність, грамотність комп'ютерної комунікації (7, с. 27–32), що, на наш погляд, є не досить коректним, бо стосується лише навичок роботи на комп'ютері в *I. мережах* і системах, а звідси відносяться лише до операційно-орієнтаційної функції *I. к. о.*

Література:

1. Матохнюк Л. О. Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку) : дис. ... д-ра наук з психол. : 19.00.01 / Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2019.
2. Томчук М. І., Торічний О. В. Соціально-психологічний аналіз професійної компетентності майбутніх юристів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологія. Вип. 2. URL: <https://bit.ly/2MxjY38> (дата звернення – 6.05.2021).
3. Матохнюк Л. О. Структурно-функціональна модель інформаційної компетентності особистості. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологія. 2018. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_3_13 (дата звернення – 6.05.2021)
4. Санникова О. П. Феноменологія особистості: вибрані психологічні праці. Одеса : СМІЛ, 2003. 256 с.
5. Новицька Н. Б. Культура інформаційна / Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. 1 / коорд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 141–150.

6. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір : монографія / К. І. Беляков, С. Г. Онопрієнко, І. М. Шопіна: за заг. ред. К. І. Белякова. Київ : КВІЦ, 2018. 169 с.

7. Ребрина В. А. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність установ і закладів освіти Хмельницької області. *Інформатика та інформ. технології в навч. закл.* Хмельницький, 2014. № 6. С. 27–32.

Л. О. Матохнюк

КОНТЕНТ

КОНТЕНТ (*кон.*) – збірний термін, неологізм, дослівний переклад англ. content – «зміст, уміст», що характеризує наповнення джерела відомостей (видання, телебачення, тощо) будь-якою *I*. Поява цього терміну у сучасній лексиці пов'язана з поширеним використанням мережі *Інтернет*.

Кон. створюються у формі тексту, аудіо- і відеофайлів, графічних зображень, анімації – все, що користувач може прочитати, побачити, послухати. Наприклад, газетний *кон.*, вироблений редакційною командою, може бути в подальшому конвертований в телевізійний чи в *Інтернет*-формат. *Інтернет-кон.* та, по суті, означає *I*. наповнення сторінки сайту.

Виходячи із способу одержання, *кон.* в *Інтернеті* може бути:

- авторським (унікальним) – відомості, що розміщуються на сайті автором або з його згоди);
- користувацьким (UGC) – *I*, що додається на сайт його відвідувачами (коментарі, фото, відео й т. ін.);
- рекламним – партнерські матеріали, що розміщуються на платній основі);
- скопійованим – *I*, що запозичиться із чужих сайтів).

Залежно від способу створення розрізняють:

- текстовий *кон.* (статті, підписи, посилання, коментарі й т. ін.);
- графічний *кон.* (малюнки, фотографії, графіки, іконки і т. ін.);

- аудіокон. (подкасти, музика, аудіокниги та ін.);
- відеокон. (фільми, ролики, кліпи, тощо);
- анімований кон. (банери, паралакс, ігри та ін.).

Виходячи із призначення сайту, кон. може бути:

- інформаційним;
- комерційним;
- розважальним;
- освітнім, тощо.

Кон. має наріжне значення в оптимізації та просування сайту і є одним з основних факторів ранжирования. Успішне просування припускає відповідність кон. певним вимогам, серед яких:

- унікальність. Неунікальний кон. (копіпаст – дублювання кон. або неякісний рерайт – переписування, переказ тексту іншими словами) може стати причиною песімізації певної сторінки або всього домена у видачі;

- оптимізованість під пошукові запити (ставиться більшою мірою до текстового кон.). Вхідження ключових слів у текст, заголовки, анкери дає можливість пошуковим роботам оцінити релевантність кон. запиту користувача. Крім самого входження, важлива плотність уживання ключових слів і природність конструкцій;

- інформативність, корисність і актуальність. Одна з головних цілей кон. полягає у формуванні в користувачів довіри. Якісні, цікаві тексти сприяють залученню цільової аудиторії та перетворенню її в постійну;

- легкість сприйняття й читабельність. Кон. повинен бути структурований (містити відступи, списки, урізання, цитати та ін.), розмічений (наприклад, включати гіперпосилання), містити візуальні елементи.

Системи управління кон. уявляють собою програмне забезпечення, установлене на веб-серверові та призначене для створення і обслуговування динамічного сайту.

Розглядаючи поняття і сутність кон. не можна обійти проблему його блокування і фільтрації доступу до нього.

Блокування *кон.* (далі – *бл. кон.*) – заходи, що використовуються з метою попередження надходження певного потоку *I.* (*кон.*) до кінцевого користувача. Метою таких дій, як правило, є здійснення управління масивами *I.* з метою контролю (цензури) *ЗМІ* та мережі *Інтернет*, протидії засобам деструктивної пропаганди і проведенню спеціальних *I. операцій*, а часом, з політичних мотивів. Суб'єктами цього процесу є регулятори (органи державної влади), володільці *I.*, джерела *I.* (*ЗМІ* різних форм власності, *кон. Інтернету*, тощо) та користувачі.

Таки заходи носять комплексний характер та умовно поділяються на технологічні та організаційно-правові.

В технологічних можливостях *бл. кон.* виділяють 5 засобів: 1) *бл.* IP-адресу і протоколів; 2) *бл. кон.* за допомогою DNS; 3) *бл. кон.* сайтів за URL-адресом; 4) *бл. кон.* на *Інтернет*-платформах (пошукових систем, наприклад Google); 5) *бл.* DPI (1). Щодо блокування *ЗМІ*, це зупинення ліцензії та інших дозволів для здійснення їхньої діяльності, заборона на користування радіочастотами, тощо виключення каналів телебачення та ненадання рецензії на трансляцію та видання.

Не заважаючи на існування технологічних можливостей, у світі сформувалися дві моделі організаційно-правового забезпечення *бл. кон.*, фільтрації та видалення *кон. Інтернету*.

Перша модель полягає у відсутності в державі законодавства з питань *бл. кон.*, фільтрації та видалення *Інтернет-кон.* (Австрія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Чехія та Швейцарія). Тобто, у наведених країнах не існує законодавчо визначених умов і процедур, які повинні дотримуватися суб'єкти, що беруть участь у зазначеному процесі.

Наприклад, у Великобританії, для *бл. кон. I.* про жорстоке поводження з дітьми та непристойного *кон.* для дорослих, британські *Інтернет*-провайдери впроваджують технологічну систему, розроблену British Telecom під назвою «Система очищення» (список URL-адрес і доменних імен, який підтримується галузевим регуляторним органом «Internet Watch Foundation»). Такий же метод використовується для *бл. кон.*, які заохочують терористичну діяль-

ність. Для *бл. кон.* наклепницького матеріалу та *кон.*, що порушує авторські права, торгові марки або закони про конфіденційність, *Інтернет*-провайдери повинні застосовувати конкретні методи, викладені у відповідному судовому рішенні, прийнятому Високим судом Лондона. У Нідерландах та Німеччині повноваження щодо *бл. Інтернет-кон.* покладено на муніципальні суди, з метою забезпечення балансу між свободою вираження поглядів та захистом інших основних прав людини (2).

Друга модель *бл. кон.* об'єднує країни в яких законодавство передбачає юридичні підстави, відповідно до яких може бути застосовано *бл.* або видалення *кон.* адміністративними чи судовими органами, що мають компетенцію приймати належні заходи і процедури, яких слід дотримуватися.

Загалом, у даній групі держав *бл. кон.* доступу до *Інтернет*-ресурсів застосовується відповідно до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме з метою: захисту національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню *конфіденційної І.* (3, ч. 2. ст. 10).

В Росії, Франції і Туреччині законодавчо надано повноваження прийняття рішення про *бл. кон.* адміністративними або правоохоронними органами без необхідності прийняття судового рішення. Зазвичай такі рішення передбачають здійснення *бл. кон.* протягом 24 годин і без будь-якого повідомлення постачальника *кон.* (2).

У деяких країнах формується тенденція до тимчасового *бл. кон.* з метою позбавлення користувачів можливості отримувати та розповсюджувати *І.* в політично значимі періоди, такі як вибори, соціальні протести або святкування річниць важливих історичних подій. У цей час заблоковано доступ до *соціальних мереж*, таких як «Twitter» і «Facebook», як це було в період протестів у країнах «Арабської весни» у 2010–2011 (Алжир, Бахрейн, Єгипет, Ємен, Йорданія, Ірак, Кувейт, Ліван, Лівія, Мавританія, Марокко, Оман, Саудівська Аравія, Сирія, Судан, Туніс) та під час військового перевороту в Туреччині у 2016.

У авторитарних державах поширена практика довгострокового *бл. кон.* або обмеження доступу до *соціальних мереж*: Венесуела (Twitter), Іран (Facebook, Twitter), Китай (Facebook, Twitter, Instagram), Пакистан (Facebook), Російська Федерація (Linkedin, Telegram), Саудівська Аравія (Facebook), Туркменістан (Facebook, Twitter, Instagram). Наприклад, політика уряду Китаю щодо соціальних мереж полягає в блокуванні міжнародних сайтів (Google Plus; Facebook; Twitter; Instagram) і створенні виключно «китайських» цензурованих соціальних мереж. Замість Twitter, в Китаї функціонує Weibo (<http://tw.weibo.com/>), а замість Facebook є Renren (<http://www.renren.com/>).

Окрім *бл. кон. соціальних мереж*, застосовується фільтрація онлайн-*кон.* Найбільш яскравим прикладом цього заходу є «Проект Золотий Щит» (The Golden Shield Project), також відомий як «Великий китайський фایрвол» (Great Firewall of China). Проект стартував у 2003 та є системою серверів на *Інтернет*-каналі між провайдерами і міжнародними мережами передачі *I*, що фільтрує *I*.

Фільтрація поширюється на «ключові слова», які внесені до «національного чорного списку» («демократія», «права людини», «диктатура», «пригнічення», «червоний терор», «Далай-лама»), які заблоковані під час запитів місцевих користувачів до іноземних пошукових систем.

Механізми, які використовують для управління масивами *I* з метою контролю в *Інтернеті*, стають все більш технологічно складними із застосуванням багаторівневих систем контролю, часто прихованих від користувачів (4).

Використання державами і корпораціями технологій *бл. кон.* та часто є порушенням їхніх зобов'язань щодо гарантування права на свободу слова, адже:

- 1) конкретні підстави для *бл. кон.* не закріплені в законодавстві, або вони вкрай широко і нечітко прописані в законах, що створює небезпеку довільного і надмірного їх застосування;

- 2) *бл. кон.* не завжди спрямоване на виконання цілей, передбачених в Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод (3) та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (5), а списки сайтів, які підлягають блокуванню зазвичай не розголошуються, що ускладнює оцінку того, чи є обмеження доступу до *кон.* законним;

3) навіть у випадку обґрунтування заходів *бл. кон.*, вони є зайвими і непропорційними досягненню поставленої мети, оскільки часто є неналежно обґрунтованими і зумовлюють закриття доступу до більшого обсягу *контенту*, ніж той, який вважається незаконним;

4) *бл. кон.* часто відбувається без участі судового або незалежного органу, можливості перегляду відповідного рішення цими органами.

В Україні сформувалася окрема практика *бл. кон.* доступу до деяких російських *соціальних мереж*. В доктрині *ІБ* України визначено, що для забезпечення *ІБ*, слід законодавчого врегулювати не лише механізм *бл. кон.*, але й виявлення, фіксації та видалення з українського сегмента мережі *Інтернет, І*, яка загрожує життю, здоров'ю громадян України, пропагує війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення територіальної цілісності України, загрожує державному суверенітету, пропагує комуністичний та/або націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими та їхню символіку (6).

На протязі 2017–2021 Президент України підписав ряд Указів щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкції), у формі заборони *Інтернет*-провайдерам надання послуг з доступу користувачам мережі *Інтернет* до окремих *ІР* та *соціальних мереж* РФ (7). Однак в Указі не зазначеного *бл. кон.*, що зумовило певну негативну рефлексію не лише *ЗМІ*, неоднозначні оцінки експертів (8) та широкої громадськості.

Особливої уваги заслуговує *бл. кон.* телевізійних каналів.

В Україні існує чимало прогалин і суперечностей, пов'язаних з правовим регулюванням відносин у *соціальних мережах*.

Література:

1. Доповіді «Перспективи блокування Інтернет-контенту» (Internet Society Perspectives on Internet Content Blocking: An overview. Internet Society, March 2017. URL: <https://www.internetsociety.org/wp-content/uploads/2017/03/ContentBlockingOverview.pdf> (дата перегляду: 22.04.2019).
2. Comparative Study on Blocking, Filtering and Take-Down of Illegal Internet Content, prepared by the Swiss Institute of Comparative Law, commissioned by the Council of Europe, 20 December 2015, Lausanne. URL: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/studyfiltering-blocking-and-take-down-of-illegal-content-on-the-internet> (дата перегляду: 29.05.2021).
3. Конвенція про захист прав і свобод людини і громадянина від 04.11.1950. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата перегляду: 29.05.2021).
4. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. 16 May 2011. URL: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf (дата перегляду: 29.05.2021).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 14.08.2021).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата перегляду: 29.05.2018).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України від 15 травня 2017 р. № 133/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850> (дата перегляду: 29.05.2018).
8. Беляков К. І. Законодавство у сфері інформаційної безпеки України: технолого-правовий аналіз. *Актуальні проблеми захисту інформаційних прав особи в умовах технологічних викликів та цифрової реальності* : мат. Міжнарод. наук.-практ. конф. Київ, 17–18 вересня 2019 року. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 13–18.

9. Відповідь Президента України на електронну петицію № 22/036543-еп «Отменить блокировку интернет-ресурса Вконтакте», розміщену на веб-сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України 16.05.2017 громадянином А. А. Ткаченком. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/36543> (дата перегляду: 29.05.2021).

10. Цукерберг: Facebook виявив докази активності РФ в соцмережі і змінить алгоритми. URL: <https://hromadske.ua/posts/tsukerberh-facebook-vyiyavuv-dokazy-aktyvnosti-rf-v-sotsmerezhi-i-zminyut-alhorytmy> (дата перегляду: 29.05.2018).

Р. І. Радейко

КОНТРАКТ СМАРТ

СМАРТ-КОНТРАКТ (*с. к.*) – дослівний переклад (калька) англ. Smart-contract – розумний контракт, неологізм в термінологічній системі соціогуманітарних знань, що відноситься до доктринальних понять *інформатики*, концепції криптографії, теорії ігор і пірингових мережових відносин (1) та останнім часом активно використовується в фінансовій сфері при обігу цифрової валюти.

Поняття «с. к.» вперше було запропоновано у 1994 році американським дослідником в галузі *інформатики*, криптографії, а також права Ніком Сабо з метою використання розвинених методів договірної права в протоколах *е. комерції в Інтернеті* (2)

В 1996 році Сабо стверджував, що мінімальний розмір мікроплатежів визначається не стільки технологією, скільки розумовими зусиллями, необхідними для оцінки продукту и прийняття рішення, або, з його слів, «розумовою вартістю транзакцій» (3).

Поняття *с. к.* охоплює як техніко-технологічний, так і юридичний аспект. Технологічну основу складає технологія розподіленого реєстру (Distributed ledger technology, далі – TPP), також відома як технологія *блокчейн*, – відноситься до інновацій, які можуть запропонувати великим фінансовим компаніям колосальний потенціал для більш ефективного функціонування та підвищення якості обслуговування клієнтів, але ще

недостатньо розвинута для такого застосування. Розподілені реєстри – це загальні *БД*, які містять цифрові списки записів транзакцій. ТРР є продуктом розвитку *IT* (пірингових технологій), що використовуються *Інтернетом*, таких як *e. пошта*, поширення медіа-файлів та *Інтернет-телефонія* (4).

В процесі реалізації та використання ТРР практично виникає процес анонімної передачі власності на активи за допомогою *Інтернету* («цифрових активів») на підставі певних договірних умов. Ця процедура потребує механізму гарантованості та захисту суб'єктів обігу криптовалютних активів (криптовалютних операцій) – власників та дотримувачів. Але, якщо технологічна складова такого механізму вирішується певними алгоритмами забезпечуючи самовиконуємість умов такого договору при настанні заздалегідь визначених у ньому обставин, то проблеми економіко-правового регулювання виникаючих між суб'єктами угоди відносин потребують розробки в межах юридичної науки і практики (юридична площина) (5).

Формою вираження договору, яка має забезпечувати автономний механізм формального контролю та виконання його умов в процесі використання технології *блокчейн* є саме *с. к.*

Таким чином, *с. к.* пропонується визначити як типову (спеціальну) договірну конструкцію, тобто договір, укладений на основі використання *IT*, умовами якого передбачено виконання зобов'язань, що виникають з нього, при настанні визначених обставин без спрямованого на виконання зобов'язання окремо вираженого додаткового волевиявлення його сторін шляхом застосування *IT*, визначених викладеними в ньому умовами.

Література:

1. Ali R., Barrdear J., Clews R., Southgate J. Innovations in payment technologies and the emergence of digital currencies. Bank of England Quarterly Bulletin. 2014. Q3. Bank of England. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/innovations-inpayment-technologies-and-the-emergence-of-digital-currencies.pdf> (дата звернення: 19.02.2021)

2. Szabo, Nick Formalizing and Securing Relationships on Public Networks. First Monday (вересень 1997). URL: <https://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/548> (дата звернення: 19.02.2021).

3. Szabo, Nick. The Mental Accounting Barrier to Micropayments. URL: <https://archive.is/20130112013653/http://szabo.best.vwh.net/micropayments.html> (дата звернення: 19.02.2021).

4. Савельев А. И. Договорное право 2.0: «умные» контракты как начало конца классического договорного права. *Вестник гражданского права*. 2016. № 3. С. 32–60.

5. Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн : монографія / О. Кудь, М. Кучерявенко, Є. Смичок. Харків : Право, 2019. 384 с.

К. Г. Некім

КОНФЛІКТ ГІБРИДНИЙ

ГІБРИДНИЙ КОНФЛІКТ (з. к.) – представляє собою концептуальне інтегроване протистояння геополітичних суб'єктів, що розгортається в усіх площинах, в яких перетинаються інтереси протидіючих сторін (1).

Інтегрованість з. к., полягає у поєднанні різних видів активностей в форматі одного процесу, спрямованого на вирішення конкретного завдання – отримання рішучої переваги над противником. В якості синоніму інтегрованого характеру з. к., використовуються поняття «конвергенція» – взаємопроникнення або поєднання активностей (за Ф. Гофман) або «неконвенційність» – нестандартні види активностей (2; 3, с. 22–25).

Основний зміст з. к. полягає у прагненні однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, і. характеру, без оголошення війни відповідно до норм міжнародного права (4, с. 4).

Як міжсуб'єктне протистояння, з. к. розгортається у таких варіантах виміру, як сфера, час та формат протидіючості.

Історія народження та розвитку інструментів, стратегій та форм з. к. налічує щонайменш кілька тисячоліть. Перші, офіційно задокументовані основи гібридних стратегій були зафіксовані у книзі китайського військового стратега Сунь-Дзи «Мистецтво

війни», яка вийшла у світ в V ст. до н. е. (5). Окремі прийоми та інструменти гібридних протиборств формувалися у Давній Греції (Греко-перські війни, 500–449 рр. до н. е.) та Давньому Римі (Пунічні війни, 244–146 рр. до н. е.), у Середньовічній Європі (Хрестові походи, 1096–1272 рр.). В епоху Відродження, основні положення гібридних політичних технологій було узагальнено в книзі «Державець» (1532), за авторства відомого італійського політика, дипломата, військового Ніколо Макіавеллі (6). У Новий та Новітній час, гібридні технології використовували такі видатні європейські політики та військові, як лідери Великої французької революції (1789–1799), король Фрідріх II, французький імператор Наполеон Бонапарт (під час війни 1812 із Росією). Концептуальні положення із усіма наявними на той момент розробками, в плані ведення гібридних конфліктів, були викладені в книзі «Про війну», генерала Карла фон Клаузевіца (1780–1831), військового теоретика, яскравого представника пруської військової школи (7). Широке застосування гібридних технологій мало місце під час Першої та Другої світових війн, в першій половині XX століття.

З появою зброї масового знищення (ядерна, хімічна, біологічна), прямі військові конфлікти між країнами членами «ядерного клубу» стали неможливими, бо могли призвести до тотального знищення людської цивілізації. Саме тому, в другій половині XX ст. та на початку XXI ст., *з. к.* стали самим популярним засобом геополітичних протистоянь (8, с. 228). Сьогодні, на основі гібридних стратегій будуються військові та політичні доктрини провідних країн світу. Такими є американська військова «Доктрина Пауелла» (1985), російська військова «Доктрина Герасимова» (2013), китайська доктрина «Народної війни» та інші.

Серед західних дослідників питань *з. к.*, другої половини XX – початку XXI ст. найбільш відомими є В. Немет, Ф. Хоффман, Д. Килкален, Н. Фрейер, Д. Маккуен. На пострадянському просторі ці питання досліджували Г. Почепцов, Л. Левашов, В. Горбулін, О. Дугин, Д. Дубов, І. Панарин, А. Манойло, Є. Магда.

Стратегія, тактика та інструментар сучасних *з. к.* формується на основі профільних теоретичних та прикладних концепцій.

Серед них можна визначити такі, як: асиметрична війна (Е. Макк, 1975), концепція контрольованої нестабільності (С. Манн, З. Бжезінський, Ш. Джин, 1992), концепція рефлексійного управління (С. Комов 1990-е рр.), заколотна війна (Г. Меснер, 1960-ті рр.), мережево-центрична війна (на основі доктрин «Joint Vision 2010» и «Joint Vision 2020»), концепція «м'якої сили» (Д. Найзм, 1990), доктрина «кольорових революцій» (Д. Шарп, 1993) доктрина необмеженої війни (Цяо Лян, 1990-е рр.), он-лайн-мережева війна (О. Курбан, 2016).

Основними сферами, в яких розгортається процес *г. к. є*: міжнародні відносини, військова сфера, економіка, внутрішня політика, культура, *I. сфера*. Специфіка *г. к.* передбачає інтегровану дію по усіх зазначених сферах із концентрацією максимальних зусиль у найбільш слабких та незахищених місцях противника (1. с. 108).

У сфері міжнародних відносин, основними ознаками *г. к. є*: розірвання або ігнорування міжнародних угод, закриття дипломатичних представництв, відмова від прямих контактів на рівні керівництва країн, невизнання суб'єктного статусу країни опонента, тиск через впливові міжнародні організації, дискредитація міжнародного іміджу країни противника.

Для військової сфери типовими ознаками *г. к. є* постачання зброї та інших матеріальних ресурсів терористам або повстанським рухам на території країни противника, військові операції примусу до миру або миротворчі операції в проблемних регіонах, залучення приватних військових компаній для виконання завдань пов'язаних із підривною діяльністю.

Ознаками *г. к.* в економічній сфері *є*: запровадження економічних санкцій, блокування міжнародних шляхів транспортування та комунікацій, атаки на національну фінансову систему, виведення капіталів за кордон у великих обсягах, блокування роботи та закриття підприємств, що знаходяться під контролем інвесторів та власників з країни агресора, арешт коштів та майна.

Г. к. на внутрішньополітичному рівні відзначається такими характерними рисами, як: підтримка сепаратизму, стимулювання корупції та кримінальної активності, підрив авторитету органів

державної влади та окремих державних діячів, блокування діяльності державних інституцій, правовий тероризм, роздмухування міжетнічних та міжрелігійних конфліктів, створення штучних політичних конфліктів та громадських заворушень на території країни противника.

В сфері культури, типовими ознаками *з. к.* визначаються: дії спрямовані на утиск мови та культури титульної нації, знищення національної культурної та історичної спадщини, фальсифікування історії, атаки на персоналії моральних авторитетів нації, нав'язування чужої маскультури (кіно, книжки, шоу-бізнес).

Типовими ознаками розгортання *з. к.* в *І. сфері* є: захоплення медіа-простору країни противника, пропаганда чужих моральних цінностей, поширення фейків, хакерські атаки на *ІР* противника.

В часовому вимірі, *з. к.* розгортаються у рамках таких проміжків, як етап прихованих протистоянь (латентний), етап напіввідкритих протистоянь та етап відкритого конфлікту. Кожний етап характеризується специфічними стратегіями та інструментами геополітичного протиборства, що мають інтегрований характер.

Для етапу прихованих протистоянь, в рамках *з. к.*, характерними є такі ознаки, як економічний, дипломатичний, *І.* тиск, формування мереж агентів впливу на теренах країни опонента, намагання отримати контроль над стратегічними підприємствами та галузями економіки. Особлива увага приділяється дестабілізації роботи військово-промислового комплексу. Здійснюються широкі культурні інтервенції за допомогою кіноіндустрії, телебачення, книжкової продукції, шоу-бізнесу. Йде прихована атака на систему державного управління, шляхом нивілювання інститутів законодавчої, виконавчої та судової влади. Відбувається нав'язування певних моральних цінностей, стратегії національного розвитку.

На етапі напіввідкритого *з. к.*, атакуючою стороною, використовуються усі типові для першого етапу методи та засоби здійснення впливу, втім вони вже не приховуються. Дипломатичні стосунки загострюються, використовується тиск через міжнародні організації, здійснюється обмеження консульської діяльності, має місце відмова від прямих контактів на рівні керівництва країн.

В економічному плані відбувається блокування транспортних коридорів, арешт майна, блокування роботи підприємств, широкі економічні та персональні санкції, йдуть потужні атаки на національну фінансову систему. Здійснюються атаки на інфраструктуру країни противника шляхом показових терористичних актів, відбувається публічна підтримка та надання матеріально-технічної допомоги протестним рухам. В окремих випадках застосовується збройна сила із використанням приватних військових компаній або навіть підрозділів сил спеціальних операцій без ідентифікації їх приналежності. Відбувається відкрита підтримка сепаратистських проєктів на території країни опонента. Країни, що знаходяться в стані такого конфлікту можуть дійти до розірвання дипломатичних стосунків та стану оголошення війни.

Етап відкритого *2. к.*, в переважній більшості випадків, має вигляд прямого військового конфлікту шляхом здійснення військової агресії під виглядом операцій примусу до миру або миротворчих операцій. Іноді ворожа армія може діяти під прикриттям повстанських рухів, а політична активність агресора через сепаратистські проєкти створені на території противника. Втім військова компонента складає лише частку активності, яку проявляють протиборчі сторони. На цьому етапі, гібридна сутність конфлікту розкривається у широкій інтеграції різноманітних інструментів та засобів боротьби економічного, політичного, військового, культурного, *1.* характеру. Закінчення відкритого етапу *2. к.*, як правило не означає закінчення конфлікту в принципі. Зазвичай, після завершення гарячої фази, ситуація переходить у латентний формат і зберігається там до наступної нагоди посилення протистояння.

Г. к. розглядається у двох базових форматах – гібридна агресія (далі – *2. а.*) та гібридна війна (далі – *2. в.*), які мають специфічні особливості в процесі розгортання у просторі та часі.

Г. а. представляє собою інтегровані дії деструктивного характеру, які атакуюча сторона спрямовує проти об'єкта агресії без належної зворотної реакції. Для цього формату *2. к.*, характерні

типові ознаки латентного етапу та початку етапу напіввідкритого протистояння.

Г. в. є відкрите протиборство між геополітичними суб'єктами із використанням інтегрованих інструментів прямого або опосередкованого впливу. При цьому, сторони учасниці протистояння, свідомо вчиняють одна проти одної деструктивні дії для отримання рішучої переваги. Цей формат *г. к.*, є характерним для фінальної частини напіввідкритого етапу та відкритого етапу протиборства.

За масштабом розгортання *г. к.*, можна визначити такі рівні, як локальний, континентальний та глобальний. Для локального рівня типовими є протистояння на рівні двох або 3–5 країн, що межують між собою чи знаходяться в одному регіоні. Континентальні *г. к.*, прямо або опосередковано охоплюють основні країни на певному континенті. Глобальні *г. к.* залучають до протистоянь провідні світові країни лідери та їхні союзницькі пули.

Література:

1. Курбан О. В. Теоретико-методологічні основи сучасних гібридних конфліктів. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Соціальні комунікації. 2018. № 13. С. 105–113.
2. Hoffman F. G. Conflict in the 21 th Century: Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies. Arlington, VA, 2007.
3. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. редакцією В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
4. Магда Є. Гібрида війна. Вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 304 с.
5. Сунь-Дзи. Мистецтво війни. Львів : Видавництво «Старого лева», 2015. 112 с.
6. Макиавелли Н. Государь. Москва : КМ-Букс, 2016. 176 с.
7. Клаузевиц К. О войне. Москва : Эксмо, 2007. 864 с.
8. Курбан О. В. Інформаційні війни у соціальних он-лайн-мережах : монографія. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 392 с.

О. В. Курбан

КОРДОН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КОРДОН (*ін. корд.*) – неологізм в доктрині національної безпеки, під яким розуміється сучасна система ІТ яка використовується в охороні державного кордону (далі – д. к.), спрямована на безперервний моніторинг про стан безпеки (небезпеки) окремої ділянки кордону в режимі реального часу, отримання І, виявлення та фіксація фактів порушення режиму д. к. з метою своєчасного припинення та недопущення незаконного перетинання д. к.. Дана термінологія сьогодні не закріплена в законодавстві, разом з тим поширено використовується у відомчих публікаціях Держаної прикордонної служби України у контексті покращання інженерно-технічного облаштування та підвищення ефективності охорони д. к.

Як синонім поняття «*ін. корд.*» використовується словосполучення «розумний кордон».

Створення *ін. корд.* розпочалось з реалізації плану заходів щодо інженерно-технічного облаштування українсько-російського д. к. в межах Чернігівської, Сумської, Харківської та Луганської областей, українсько-молдовського державного кордону, територій, прилеглих до адміністративної межі з тимчасово окупованою територією АРК у 2015 році (1), та продовжує розвиватись.

Поняття «кордон», а точніше у цьому контексті йде мова про д. к. сформульовано у законодавстві: «державний кордон України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору» (2, ст. 1).

«Інтелектуальний» походить від – інтелект (від лат. *intellectus*), яке у словниковому тлумачення уособлено з розумовими здібностями людини (3). Відносно «кордону» поняття «інтелектуальний» є новим інноваційним інструментом отримання І. необхідної для виконання поставлених перед Державною прикордонною службою завдань, забезпечення безпеки д. к.

Шляхом активного створення та застосування систем з використанням можливостей сучасних ІТ – засобів мобільного зв'язку, Інтернету, штучного інтелекту, технологій розпізнавання образів, робототехніки, тощо.

Так, завдяки алгоритмам *штучного інтелекту* аналізується стан безпеки д. к., а при виявленні небезпеки подаються відповідні сигнали. Моделі «комп'ютерного зору» машини можуть бачити об'єкти на відео та розпізнавати їх – порушників режиму д. к.

Комплексне використання можливостей мобільного зв'язку, Інтернету, технологій розпізнавання образів дозволяють здійснювати моніторинг д. к., а саме: безперервна інтерпретація *даних* у реальному масштабі часу і сигналізації про вихід тих або інших параметрів за допустимі межі (4).

Ін. корд. передбачає належну прикордонну інфраструктуру. Зокрема облаштування доріг вздовж лінії д. к. є необхідною умовою своєчасного реагування на факти порушення д. к. та мобільності прикордонних підрозділів.

Застосування системи *ін. корд.* мінімізує людські ресурси, зокрема постійне спостереження за прилеглою до д. к. ділянкою прикордонними нарядами, які одночасно не можуть охопити контролем значну територію. Водночас, ця система дозволяє чітко зафіксувати на відео час, місце, спосіб та кількість порушників прикордонного законодавства, що буде достатньою доказовою базою для притягнення порушників до відповідальності. Виявлення оператором комплексу відеоконтролю порушення правил прикордонного законодавства, у багатьох випадках супроводжується затриманням порушників на ділянці д. к.

Отже, сьогодні *ін. корд.* є сучасною, ефективною та безперервною системою охорони д. к. з технічними та інженерними новаціями, яка мінімізує ресурсні затрати та дозволяє оперативно реагувати на зміну оперативної обстановки. *Ін. корд.* потребує не тільки належного технічного облаштування, але й правового забезпечення.

Література:

1. Про затвердження плану заходів щодо інженерно-технічного облаштування українсько-російського державного кордону в межах Чернігівської, Сумської, Харківської та Луганської областей, українсько-молдовського державного кордону, територій, прилеглих до адміністративної межі з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2015-%D1%80#Text>. (дата звернення: 5.02.2021).
2. Про державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1991 р. № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (дата звернення: 5.02.2021).
3. Словник української мови : в 11 томах. Том 4, 1973. С. 35. URL: <http://sum.in.ua/s/intelekt>. (дата звернення: 5.02.2021).
4. Інтелектуальна інформаційна система. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтелектуальна_інформаційна_система. (дата звернення: 6.02.2021).

І. П. Кушнір

Л

ЛЮДИНА ЦИФРОВА

ЦИФРОВА ЛЮДИНА (*ц. л.*) – доктринальне поняття сучасної філософії – новітній етап розвитку людини як основного об'єкта й суб'єкта *І.* відносин в *І. суспільстві* на останніх стадіях його розвитку; постмодерний вид людини розумної, здатної переробляти *І.*, створюючи нові *І.* феномени, взаємозв'язки та структури.

Термін вперше використаний у 2001 американським письменником Марком Пренскі для позначення людей, що народилися після цифрової революції і які звикли отримувати *І.* через цифрові канали, які живуть в оточенні комп'ютерів, відеоігор, плеєрів, відеокамер, мобільних телефонів (смартфонів), мереж і усе перераховане стає невід'ємною частиною їх життя. Людей, що народилися до цього періоду, Пренскі назвав «цифровими іммігрантами» (Digital Immigrants).

У 2007 американські підприємці Джош Спір і Аарон Дігнан ввели в обіг поняття born digital («цифрові від дня свого народження»), яке згодом трансформувалося у Digital Generation (цифрове покоління). У 2007 компанія Gartner вже розробила комплекс технологій для *ц. л.* і продемонструвала низку тенденцій розвитку цифрових технологій на Міжнародному науковому Симпозіумі «IT Expo (Emerging Trends) Symposium» у Барселоні.

В українській мові *ц. л.* є неологізмом, синонімами якого є поняття «*І. людина*» (*homo informaticus*) та «мережева людина». *Ц. л.* створює нові штучні взаємозв'язки в межах, які вона *І.* може попередньо встановити, в результаті чого виникають відповідні *І.* структури. Формування *ц. л.* – це одна з базисних характеристик *І. суспільства*, коли кожне з діалектично взаємозв'язаних начал людини: фізичне, психічне й соціальне, вимагає спеціального урахування, оскільки тільки в цьому випадку нові можливості *І. суспільства* можуть бути повною мірою використані для розвитку *ц. л.*

Перехід до *ц. л.* стався завдяки конвергенції технологій *штучного інтелекту*, машинного навчання і великих *баз даних*, здатних використовувати необмежену кількість *I.* з метою її обробки, класифікації та багаторазового використання. *E.* пристрої, підключені до глобальної мережі, залишають цифрові сліди навіть якщо у них немає фактичного користувача. За допомогою пристроїв особистого, сімейного, виробничого, соціального та інших рівнів відбувається цифрова обробка не тільки людини як об'єкта, але і всієї світової інфраструктури для можливості її повної симуляції і відтворення.

На етапі *ц. л.* змінюється не тільки те що робить людина, але й те ким вона є і в кого перевтілюється. *Цифрові трансформації* у соціумі здійснюють багатоплановий вплив на *ц. л.* і позначаються на всіх сферах її життєдіяльності: на недоторканності особистого життя і формах власності, на зміні характеру поведінки споживачів, на кількості часу, присвячуваного роботі, відпочинку й сім'ї, на принципах розвитку кар'єри та методах удосконалення навичок. *Ц. л.* може змінювати свої корпоративні зв'язки, не будучи до них жорстко прив'язаною; вона може і здатна дуже гнучко будувати відносини з іншими людьми, долучатися до різних соціальних спільнот і різних культурних традицій. *Ц. л.* менше обтяжена сформованими та історично обумовленими стереотипами, вона володіє більш мобільними реакціями і здатністю маніпулювати будь-якими пластами *I.*, вона набуває нової абстрактної форми свого існування.

Ц. л. стикається з декількома видами ідентичності, які піддаються позитивним і негативним змінам під впливом *ІКТ*. Головними з них є два типи ідентичності: *ipse*-ідентичність (відчуття власної особистості) та *idem*-ідентичність (більш формальна ідентичність, що залежить від контексту, оточення й ситуації). Комп'ютери накопичують *I.*, створюють профілі, здійснюючи внесок в *idem*-ідентичність користувача, який не підозрює про ці профілі і про те, як вони впливають на його *ipse*-ідентичність, що суттєво впливає на позитивну свободу *ц. л.*

Принципово новий тип символічного існування *ц. л.* характеризує *віртуалізація* життєвого часу. Миттєве подолання відстані за допомогою наднових телекомунікацій і надшвидкісних транспортних засобів дає можливість *ц. л.* проводити час і комунікувати без безпосереднього просторового зближення, що переходить у діючі й постійно обновлювані мережі взаємодії. Час багато в чому знищується миттєвим зв'язком між комп'ютерами. Зміни часових меж, поява позачасових понять в *I. епоху* пов'язані також з новітніми репродуктивними технологіями людського організму, в тому числі й шляхом клонування.

Важливим атрибутом *ц. л.* є біометрія – система розпізнавання людей за індивідуальними фізичним і поведінковим рисами, такими, як ДНК, відбитки пальців, тривимірна фотографія обличчя або тіла, голос, фото рогівки ока. Біометричними передавачами даних про особу є вживлені датчики й чіпи, біометричні паспорти, банківські картки, фітнес-браслети, розумні годинники, смартфони, комп'ютерна техніка, домашня електроніка, камери відеоспостереження та фіксації звуку. Основною сферою використання *біометричних даних* є ідентифікація громадян з метою контролю доступу та виявлення порушень.

Соціокультурний портрет *ц. л.* визначається наступними технологічними та процесуальними характерними рисами:

– *ц. л.* формується як *I.*-знаннєвий носій та інтерпретатор величезної кількості *I.* *I.* відповідно до мети наділяється певним суб'єктивним змістом, перетворюючись у знання – основу розвитку. *I.* є ресурсом для реалізації інтелектуальних здібностей людини;

– у когнітивній сфері підвищення цінності швидкості сприйняття й переробки *I.*, часто на шкоду глибині сприйняття;

– зниження потреби у тренуванні оперативної пам'яті, яку можна передати пристроям;

– мобільні засоби зв'язку набувають рис «психічного органу», винесеного зовні: опинившись без гаджета або мобільного телефону, людина відчуває себе безпорадною, позбавленою пам'яті й комунікативної функції у цілому;

– втрата інтересу до фундаментального знання основ, задовольняючись поверхневим знанням проблем, ігноруючи перевірку досвідом і критичність мислення; формування особливого типу наочно-образного «кліпового» мислення, де яскравість і доступність змісту цінується вище його глибини;

– можливість отримання практично необмеженої кількості І. за відносно короткий проміжок часу;

– *віртуалізація* міжособистісних контактів, що, з одного боку, полегшує *комунікацію*, а з іншого – породжує ілюзію доступності й легкості відносин;

– перетворення гаджетів у елемент підсвідомості, індивідуальний зовнішній носій колективного несвідомого;

– *ц. л.* – це, перш за все, людина нових моральних цінностей;

– перенесення різноманітних видів і способів *комунікації* в онлайн сферу;

– збільшення кількості патологій внаслідок заздрості через чітко виражене майнове розшарування;

– *ідентифікація ц. л.* відбувається через причетність людини до тієї чи іншої сфери І., *віртуального*, соціального просторів;

– самопрезентація індивіда в *Інтернеті* здійснюються через нік, аватар, сторінку в соціальній мережі, завдяки свободі їх конструювання та привабливості для користувачів.

Ц. л. занурюється у *віртуальну реальність* симуляцій і усе більшою мірою сприймає світ як ігрове середовище, усвідомлюючи його умовність, керованість його параметрів і можливість виходу з нього.

Література:

1. Гончаренко К. С. Цифрова людина: фантазм втрати ідентичності. *Філософські обрії*. 2019. Вип. 42. С. 137–140.

2. Дзьобань О. П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 9–21.

3. Дзьобань О. П. Homo informaticus: до проблеми осмислення сутності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 1 (20). С. 13–21.

4. Емелин В. А. Киборгизация и инвалидизация технологически расширенного человека. *Национальный психологический журнал*. 2013. №1 (9). С. 62–70.
5. Информационная эпоха: вызовы человеку / под ред. И. А. Алексеевой и А.Ю. Сидоровой. Москва : РОССПЭН, 2010. 335 с.
6. Лазарович Н. Людина у світлі концепцій інформаційного суспільства. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10345/1/6.pdf>
7. Пархоменко О. В., Пархоменко В. Д. Людина майбутнього в умовах формування інформаційно-знаннєвої парадигми цивілізаційного розвитку. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 4 (4). С. 3–9.
8. Радутний О. Е. Цифрова людина з точки зору загальної та інформаційної безпеки: філософський та кримінально-правовий аспект. *Інформація і право*. 2018. № 2. С. 158–170.
9. Скіннер К. Людина цифрова. Четверта революція в історії людства, яка торкнеться кожного. Київ : Фабула, 2020. 272 с.
10. Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій : монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2020. 344 с.
11. Трофименко М. Цифромодернізм (постпостмодернізм). Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. С. 419.
12. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon MCB University Press*. 2001. Vol. 9 №. 5. URL: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>. (дата звернення: 14.05.2021).

О. П. Дзьобань

М

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ (*м. г.*) – дослівний переклад англ. *media* – ЗМІ та *комунікації*, є неологізмом в побутовому та науковому обігу, під яким розуміється сукупність *знань*, навичок та умінь, що дають можливість людям критично оцінювати й аналізувати *І.*, а також створювати різноманітні повідомлення для різних типів медіа; це набір компетентностей, які є необхідними для свідомої та активної участі в життєдіяльності *І.* суспільства. Окрім того, *м. г.* передбачає вміння розуміти й аналізувати, як медіа функціонують у суспільстві та який вплив вони мають (1).

Компетентності з *м. г.* можна поділити на чотири блоки: розуміння медіа (пасивне ознайомлення зі специфікою роботи ЗМІ), використання медіа (можливість активного застосування ЗМІ у своїй діяльності), *комунікація* за допомогою медіа-засобів (взаємодія з оточуючим світом через медіа), вміння досягати поставлених цілей, застосовуючи медіа (вміння ефективно використовувати ЗМІ). Експертами сформована модель, яка містить десять компетентностей із *м. г.*: 1) усвідомлення зростаючого впливу медіа на суспільство; 2) розуміння особливостей існування та функціонування ЗМІ; 3) розуміння того, як медіа впливають на реальність; 4) використання програмного забезпечення й додатків, обладнання і гаджетів; 5) орієнтація в медіасередовищі; 6) пошук та обробка *І.*; 7) створення контенту; 8) використання соц. мереж; 9) стратегія особистого використання медіа та можливість зробити усвідомлений вибір для підвищення ефективності власних медіадій; 10) досягнення особистих, професійних та суспільних цілей за допомогою ЗМІ (2).

Критичне мислення та сприйняття є основою формування оцінних ставлень та суджень, які допомагають виявити й спростувати міфи та фейки. Надзвичайно важливо вміти адекватно та критично сприймати й оцінювати *І.* для того, щоб зуміти

ідентифікувати різного роду маніпуляції. Маркерами ймовірних фейків у телевізійних сюжетах можуть бути: неймовірні і приголомшливі ситуації, про які говориться в сюжетах; «згущення барв» журналістами (вживання емоційної лексики); наведення «героїв» на відповідні думки й судження з боку журналіста; невідповідність відео або візуального матеріалу до тексту журналіста (3, с. 103).

На сучасному етапі *соц. мережі* є джерелом отримання *I* і новин. *Соц. мережі* не є медіа у широкому розумінні, проте мають свої принципи функціонування. Цим і користуються ті, хто використовує *соц. мережі* для поширення фейків, бо там можна розмістити будь-яку *I*, яку користувачі будуть поширювати, навіть якщо вона неправдива (4, с. 104). Тому користувачі мають перевіряти *I*, яку вони отримали.

Соц. мережі сьогодні виступають не лише майданчиком для оперативного вироблення, розповсюдження та обміну *I*, але й є зручним інструментом для поширення неперевіреної *I* (пліток, чуток, фейків). Легкий доступ, простота реєстрації, відносна анонімність і горизонтальна структура дозволяють швидко поширювати повідомлення без прив'язки до фактичного географічного місця розташування (5).

Також *соц. мережі* можуть використовуватися для централізованого використання їх сторінок для поширення пропаганди або фейкових повідомлень. Маркери можливих фейків у *соц. мережах*: підозрілі акаунти, на яких поширюється *I*; шокуюча *I*; хвилеподібне розповсюдження певного повідомлення (4, с. 109). Якщо зустрічаються подібні маркери, слід звернути додаткову увагу на зміст повідомлення, акаунт автора та його хроніку та спробувати вийти на першопочаткове джерело *I*.

Доктринальне *м. г.* розглядається як складова *I. культури* (6; 7) поряд з *I. гігієною* (8) в межах *інформології*.

Література:

1. Гордієнко Т. Тиждень медіаграмотності: сім найцікавіших публікацій від MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/>

post/19973/2017-11-07-tyzhden-mediagramotnosti-sim-naytsikavishykh-publikatsiy-vid-mediasapiens/ (дата звернення: 11.06.2021).

2. Бути медіаграмотним: 10 необхідних компетентностей. URL: http://www.osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/buti-mediagramotnim_desyat_neobkhidnikh_kompetentnostey/ (дата звернення – 11.06.2021).

3. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства : посібник для вчителя / Т. Бакка, О. Бурім, О. Волошенюк, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мокрогуз; за ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ : ЦВП, АУП, 2016. 243 с.

4. Навчання медіаграмотності громадян : посібник для тренерів. Київ : IREX, Академія Української преси та StopFake, 2016. 200 с.

5. Залучення молоді до розвитку громадянського суспільства : тренінговий посібник / кол. авт. за заг. ред. Ю. В. Палагнюк, Т. В. Лушагіної. Миколаїв : Іліон, 2021. 168 с.

6. Беляков К. І. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір : монографія / С. Г. Онупрієнко, К. І. Беляков, І. М. Шопіна; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ : КВІЦ, 2018. 169 с.

7. Новицька Н. Б. Інформаційна культура. Енциклопедія соціогуманітарної інформології / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 141–145.

8. Беляков К. І., Шопіна І. М. Інформаційна гігієна під час карантину: правовий вимір. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту : монографія / кол. авт. за ред. проф. Є. О. Харитонова, проф. О. І. Харитонові, доц. К. Г. Некіт. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 99–119.

9. Осюхіна М. О. Медіа- та інформаційна грамотність як складова сучасних інформаційно-комунікаційних обмінів (національна концепція у контексті світового досвіду) : дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.01 / Дніпровський національний університет ім. Олесь Гончара. Дніпро, 2018.

А. С. Соловйова

МЕРЕЖА СОЦІАЛЬНА

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА (с. мер.) – інтегрований *І. простір*, який поєднує учасників (акторів) *комунікаційного* процесу на основі певних регуляторних параметрів (1).

У науковий обіг, поняття «соціальна мережа» було введено у 1954 американським соціологом Дж. Барнсом, яке він використав для визначення зв'язків в межах певної громади (2). В контексті *Інтернет*-технологій, це поняття вперше використав у 2005 Т. О'Рейлі, засновник концепції *Інтернет*-технології Web 2.0, що стала основою для он-лайн *с. мер.* (3).

Основними параметрами *с. мер.* є технологія передання *I.*, алгоритм *комунікаційного* процесу та структура *I.* поля, яке утворюється в наслідок функціонування мережі.

На сучасному історичному етапі існує дві базові технології передання *I.* – *e.* засоби (on-line) та засоби прямого спілкування (off-line). В науковій літературі, перші визначаються, як технології *Інтернет*-формату, що поділяються на формати Web 1.0 (сайти та *e.* пошта), Web 2.0 (соціальні медіа та месенджери), Web 3.0 (боти, *штучний інтелект*, хмарні ресурси, *с. мер.*, месенджери) та Web 4.0 (*Інтернет речей*, *штучний інтелект*). Другі, діють на принципах розбудови персонального та колективного соціального простору шляхом безпосереднього спілкування, що визначається, як технологія нетворкінг (Networking).

В якості алгоритмів *комунікаційних* процесів використовуються два базових варіанти – лінійний та циклічний. Лінійна *комунікація* передбачає здійснення процесу передання *I.* в односторонньому порядку, від автора або групи авторів до адресата або групи отримувачів повідомлення. Це може бути типова масова *комунікація* або міжособисте спілкування.

Циклічна *комунікація* передбачає рух *I.* у прямому та зворотньому напрямку. При цьому підтримується послідовність – автор ідеї транслює її адресату й отримує відповідну зворотню реакцію. Зазначені два алгоритми розкриває *комунікаційна* модель «*I.* гойдалка», яка поєднує в собі обидва варіанти *комунікаційного* процесу (3, с. 24).

Будь-яка *с. мер.* з самого початку свого існування формує певне *I.* поле, яке складається з суб'єктів (акторів), об'єктів (*I.*, явища) та каналів *комунікацій* (процеси, засоби поширення *I.*). Кожне *I.*

поле має дві частини – природню та штучну. Природня складова являє собою соціальне середовище (територія та соціальні групи), в якому перебувають суб'єкти та існують об'єкти. Штучна є телекомунікаційною системою, що забезпечує передання *I*. та технічний зв'язок між суб'єктами.

Література:

1. Курбан О. В. Діагностика та моделювання PR-процесів : монографія. Київ : Українська конфедерація журналістів. 2012. 160 с.
2. Burned J. A. Class and committees in Norwegian Island parish. Human Relations. 1954. P. 39–58.
3. O'Reilly T. What is Web 2.0. URL: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (дата звернення: 17.06.2021).
4. Баранов О. А. Інформаційна сфера. Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. I / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 257–259.

О. В. Курбан

МЕРЕЖА СОЦІАЛЬНА ОН-ЛАЙН

СОЦІАЛЬНА ОН-ЛАЙН МЕРЕЖА (с. он-лайн мер.) – *Інтернет-платформа, для підтримки спілкування соціальних контактів в мережі Інтернет в реальному часі. Діє на основі певного технологічного алгоритму (комп'ютерна програма, код, протокол), а також правил та закономірностей здійснення соціальної комунікації між усіма користувачами с. on-line. мер.*

Станом на кінець 2020, загальна кількість користувачів мережі *Інтернет*, складає більше 4,5 млрд, що становить понад 60 % населення планети. При цьому саме користувачів *с. on-line. мер.* нараховується 3,8 млрд., що становить близько 49 % населення планети та 85 % від кількості усіх користувачів мережі *Інтернет* (1).

Перша *с. on-line. мер.* була створена у 1995 Ренді Конрадсом у вигляді *Інтернет-порталу Classmates.com*, який був орієнтований на пошук та підтримку контактів між усіма, хто зареєструвався на ньому. Здобуття всесвітньої популярності цієї технології

починається з 2004, коли з'явилися та набули популярності такі глобальні *соціальні мережі*, як Facebook, Linked In, MySpace, Twitter. У 2005 Т. О'Рейлі сформулював та обґрунтував методологічну концепцію *с. on-line. мер.* (2).

Новітня концепція *с. on-line. мер.* передбачає інтеграцію трьох видів сучасних технологій – хай-тек (цифрових), хай-х'юм (гуманітарних) та хай-сенсоро (психотехнології). Технології хай-тек, є добіркою інструментів передання *даних*, що використовуються для створення та просування *І.* через *Інтернет*, телебачення (цифрове, ефірне, *Інтернет* мережеве), радіо (цифрове, ефірне, *Інтернет* мережеве), супутниковий та стільниковий зв'язок. Найбільш поширеними гуманітарними технологіями, що базуються на алгоритмах систем прийняття управлінських рішень в комунікаційних процесах є соціальний медіа маркетинг (SMM), пошукова оптимізація (SEO), пошук *І.* у відкритих джерелах (OSINT), медіа віруси, рекламний таргетинг, контекстна реклама та ін. Серед технологій хай-сенсоро, високих психотехнологій, можна визначити соціальну психологію (закони колективної поведінки), прикладний психоаналіз (вплив символів та образів), нейролінгвістичне програмування, нейромаркетинг (3, с. 43–46).

Відповідно до базових алгоритмів управління *комунікаціями* на мережевих он-лайн платформах, виділяються такі типи соціальних медіа, як: контактні *с. on-line. мер.*, *блог*-платформи, мікроблоги, тематичні *с. мер.*, форуми, відеохостинги, фотохостинги, соціальні медіа, соціальні закладки (типи *с. мер.*). Також, останнім часом популярності набувають месенджери та он-лайн сервіси із автоматизованого управління персональними та корпоративними мережевими майданчиками.

Контактні *с. on-line. мер.* представляють платформи для міжособистого спілкування у сфері професійної діяльності, дозвілля, навчання. Типовими прикладами таких соціальних мереж є Facebook, Linked In, MySpace.

Блог-платформи є мережевими он-лайн майданчиками, що надають користувачам сервіси для створення та ведення

персональних *блогів*, які утворюють певний *I.* простір, що визначається як *блогосфера* (сукупність інтегрованих персональних *блогів*). При цьому, такі он-лайн платформи можуть надавати користувачам готові *мікроблоги* (LiveJournal) або добірку інструментів (віджетів) для створення індивідуального форуму (WordPress, Drupal, Wix).

Мікроблоги являють собою он-лайн платформи для створення та використання мережі персональних акаунтів орієнтованих на швидке та широке спілкування. Типовим прикладом такої мережі є Twitter.

Форуми є он-лайн майданчиками для обговорення та обміну думками, що створюються під конкретну тему або на галузевих порталах та корпоративних сайтах.

Фото- та відеохостинги створюються для накопичення та поширення візуального фото та відео контенту. На фотохостингах зазвичай викладають професійна та аматорські авторські фото, які можна придбати або отримати безкоштовно, за умови збереження авторських прав. На відеохостингах викладають відеоматеріали різноманітні за обсягом, також із можливістю використання на умовах автора. Типовим прикладом відеохостинга є глобальна соціальна мережа YouTube, а серед найбільш відомих фотохостингів можна визначити Flickr.

Месенджери є он-лайн додатками, які забезпечують миттєве передання текстових повідомлень та візуального контенту, а також надають можливість конференц-зв'язку або чату, на індивідуальному, а також груповому рівні. До глобальних месенджерів можна віднести Telegram, Facebook Messenger, WhatsApp, Viber.

Он-лайн сервіси із управління *комунікаційними* процесами у *s. on-line. мер.* є типовим прикладом технологій формату Web 3.0. Користувачі таких послуг, мають можливість створювати власні управлінські он-лайн кабінети з допомогою яких здійснюється моніторинг заданого сегменту *Інтернет*-простору, планування та реалізація власних *I.* кампаній, створення тематичного контенту, а також навчання. Типовими прикладами таких он-лайн сервісів є Buffer, Hootsuite, SMMplaner, Brand24.

За масштабом охоплення, *s. on-line. мер.* можна поділити на глобальні, локальні та корпоративні.

Глобальні *s. on-line. мер.* представляють собою он-лайн платформи, що охоплюють щонайменш кілька континентів нашої планети та є засобом міжнародного спілкування. До таких можна віднести Facebook (близько 2,5 млрд користувачів), YouTube (близько 2 млрд. користувачів), WhatsApp (близько 2 млрд. користувачів), Facebook Messenger (1,3 млрд. користувачів), Instagram (близько 1 млрд).

Локальні *s. on-line. мер.* представляють собою Інтернет-платформи, що поширюються в межах одного континенту та прив'язані до певних етнокультурних та мовних середовищ. Такими, для російськомовного середовища є Odnoklassniki.ru (щомісячна відвідуваність близько 50 млн. користувачів), VKontakte (74 млн. користувачів).

Корпоративні *s. on-line. мер.* є Інтернет-платформами для обміну робочою І та підтримки стосунків в середині компанії. Зазвичай такі мережі зустрічаються у вигляді програмних додатків, які можуть бути створені індивідуально під конкретне замовлення або на основі он-лайн сервісів. Найбільш відомими он-лайн сервісами для формування корпоративних *s. on-line. мер.* сьогодні є Facebook Workplace, Wrike, Yammer, DaOffice. (4).

Література:

1. Simon Kemp. Digital 2020: 3.8 billion people use social media. URL: <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media> (дата звернення: 17.06.2021).
2. O'Reilly T. What is Web 2.0. URL: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (дата звернення: 17.06.2021).
3. Курбан О. В. Інформаційні війни у соціальних он-лайн-мережах. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 392 с.
4. Типы социальных сетей. Медиафера. URL: <https://www.media-sfera.com/internet-promo/smm/types/> (дата звернення: 17.06.2021).

О. В. Курбан

МЕСЕДЖ

МЕСЕДЖ (*м.*) – дослівний переклад англ. *message* – повідомлення, неологізмом в побутовому та науковому обігу, обумовлений використанням *IT*, під яким розуміється ключове повідомлення, обмежена к-сть правдивої *I*. (стислий та інформативний виклад поглядів, цілей і намірів спікера), яку особа, організація або установа послідовно прагне донести до своєї цільової аудиторії, щоб надати переконливі підстави для довіри та/або співпраці. У широкому розумінні *м.* використовується для означення повідомлення, звернення; гасла, девіза, політ. чи ідеологічної доктрини (1). *М.* концентровано повідомляє аудиторії найважливішу частину *I*, яку потрібно засвоїти або запам'ятати. Важливість правильного формулювання та використання *м.* полягає у поступовому зменшенні обсягу часу та уваги, які потенційний реципієнт *I* може приділити конкретному ключовому повідомленню.

М. являє собою сукупність позицій спікера в певному взаємозв'язку та контексті. Низка окремо заявлених позицій не є *м.*, але взяті разом позиції з ключових питань стають основними темами кампанії. Якщо *м.* розроблений правильно і його доведено до цільової аудиторії, у них виникає впевненість та довіра до мовця та організації, яку він представляє. *М.* допомагає цільовій аудиторії зосередитися на основній думці, яку бажає донести мовець.

Етапи розробки *м.* (ключового повідомлення): пошук необхідної інформації з метою уточнення та перевірки наявних матеріалів; розробка першого варіанту повідомлення (тестовий *м.*); перевірка/тестування повідомлення з метою отримання відгуку від окремих представників цільової аудиторії; уточнення *м.* (ключового повідомлення) відповідно до отриманої реакції та остаточна адаптація його до потреб цільової аудиторії (2, с. 56.).

Характеристики *м.*: лаконічність (не більше однієї сторінки друкованого тексту чи тривалість до хвилини); правдивість, виклик довіри; демонстрація переконливості для цільової аудиторії; контрастність; чіткість та емоційність; спрямованість адресній групі

(доводити повідомлення до потрібної аудиторії в потрібний час з найменшими витратами ресурсів); постійна повторюваність *м.* (3). При роботі з *м.* необхідно дотримуватися правил: кожне слово *м.* повинно бути вивірене і обґрунтоване; спікеру обов'язково слід вивчити свій *м.* і повторювати його. Розробка *м.* повинна бути заснована на ретельних дослідженнях і результатах опитувань громад. думки.

Література:

1. Чуев С. В. Политический менеджмент. Коммуникативные технологии : учебное пособие для бакалавриата и магистратуры / С. В. Чуев. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 244 с.
2. Комунікаційний інструментарій для державних службовців / упоряд. Проект ЄС Association4U за підтримки Європейського Союзу. Київ, 2018. 132 с.
3. Новітня політична лексика (неологізми, оказіоналізми та інші новотвори) : навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук. Н. М. Хоми (В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, В. Г. Шипунов та ін.). Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 492 с. С. 220.

А. С. Соловійова

Н

НАУКОМЕТРИЯ

НАУКОМЕТРИЯ (англ. scientometrics) (*н.*) – наукова дисципліна, що вивчає еволюцію науки через численні вимірювання і статистичну обробку наукової *І.* (кількість наукових статей, опублікованих в даний період часу, цитованість і т. д.).

Термін «*н.*» було вперше введено в 1969 році (1). *Н.* традиційно розглядається як дослідження науки кількісними методами. При цьому багатьма визнається, що наука не може бути просто оцінена універсальною «наукометричною» формулою. Разом з тим, практично кожна наукова галузь застосовує вимірювання й фіксацію окремих кількісних характеристик наукової діяльності. Для отримання більш якісних оцінок продуктивності або якості наукових одиниць використовують різні процедури експертних оцінок, з яких найбільш поширеною є рецензування. Однак експертні оцінки, при їх потенційно більш високій якості порівняно з *н.* оцінками, мають велику суб'єктивність.

У *н.* широко застосовується метод цитат-індексу, який базується на обов'язковості посилань у наукових публікаціях; у його основі лежить *н.* індикатор – кількість посилань. Цей метод використовується для вимірювання параметрів якості та ефективності наукової діяльності і продукту праці вченого – наукової публікації. Перспективи розвитку методу цитат-індексу більшою мірою пов'язані з розвитком мереж цитування. Розподіл вчених за кількістю публікацій дозволяє не тільки виявити продуктивність, але й визначити ранг вченого, і, отже, його значущість. Визначенню наукових шкіл сприяють так звані мережі співавторства (2), що враховують участь різних науковців при публікації спільних робіт. Розподіл публікацій за науковими напрямками для різних країн дає можливість отримати уявлення про рівень розвиненості окремих галузей науки в окремих країнах.

Як оцінка важливості журналу в певній галузі на цей час найчастіше використовується імпакт-фактор (англ. impact-factor) – коефіцієнт співвідношення цитування наукових журналів. Він був розроблений у 1975 році для БД «Journal Citation Reports», за яким і на цей час обчислюється. Коефіцієнт впливовості обчислюється за 3 та 5 років. Його можна розглядати як усереднене співвідношення кількості цитувань статей у журналі протягом поточного року до загальної кількості статей, надрукованих у цьому журналі за попередні два роки. Імпакт-фактор журналу залежить від галузі досліджень і його типу; з року в рік він може помітно змінюватися, наприклад, опускаючись до гранично низьких значень при зміні назви журналу і так далі. Позитивні властивості імпакт-фактора: широке охоплення наукової літератури – індексуються більше 8400 журналів з 60 країн; результати публічні і легкодоступні; простота у розумінні й використанні; журнали з високим імпакт-фактором зазвичай мають більш жорстку систему рецензування, аніж журнали з низьким імпакт-фактором. Найбільш очевидні недоліки імпакт-фактора: число цитувань насправді не відображає якість дослідження, втім, як і число публікацій; проміжок часу, коли враховуються цитування, занадто короткий; природа результатів у різних галузях дослідження приводить до різної частоти публікації результатів, які впливають на імпакт-фактори.

Для оцінювання наукового рівня науковців, наукового закладу або наукового журналу наразі в усьому світі найчастіше застосовується так званий індекс Гірша (h-індекс) (3), який був запропонований американським фізиком Хорхе Гіршем у 2005 році. Індекс Гірша розраховується таким чином:

h-індекс науковця дорівнює h якщо він є автором h публікацій, кожна з яких була процитована щонайменше h разів. Наприклад, якщо науковець є автором 5 публікацій, з яких 3 процитовано по 3 рази, а інші 2 – по 1 разу, то його h-індекс дорівнює 3.

Для визначення h-індексу колективу науковців або наукового закладу, у такий же спосіб враховуються загалом усі статті, опубліковані науковцями, що входять до його складу (а не додаються одне до одного h-індекси окремих науковців).

У *н. БД Scopus h*-індекс автоматично обраховується для кожного сучасного науковця у світі (за винятком тих, що не публікуються у рейтингових журналах).

Н. з кожним роком стає популярнішою. Вона є досить складною та багатогранною сферою науки, через це з'являються наукові товариства, спеціалізовані спільноти та наукові журнали, які, створюють простір для інформування вчених про всі події та новини галузі.

Н. розрахунки на цей час базуються на *н. БД*. За версією Open Science in Ukraine всі *н. БД* можна класифікувати за складністю реєстрації на три категорії: А, В, С. (4).

«Категорія А». Легка реєстрація. Це *БД*-каталоги наукових журналів, які порівняно швидко розглянуть заявку редакції на реєстрацію. Крім того, багато з подібних баз мають тенденцію самостійно експортувати метадані наукових журналів з інших *БД*, архівів, сховищ тощо, що створює ефект «снігової кулі», широко поширюючи відомості про журнал в мережі *Інтернет*. *БД* категорії «А»: Universe Impact Factor, Global Impact Factor, CiteFactor, Sindex, Ukrainian scientific journals, General Impact Factor, Electronic Journals Library, MIAR (2015), Cosmos impact factor та ін.

«Категорія В». Реєстрація середньої складності. Це більш вимогливі *БД*, які, як правило, мають свої алгоритми розрахунку Impact factor, а також побудовані на ньому рейтинги. Терміни розгляду заявок в даних *БД* коливаються від 1 місяця до півроку або навіть 1 року. Реєстрація в *БД* робить журнал авторитетним в очах широкого кола наукової громадськості, а індексація в деяких з них служить своєрідною «сходиною» перед початком індексації в Scopus і Web of Science. *БД* категорії «В»: Index Copernicus, Open Academic Journals Index, E-Library, DOAJ, UlrichsWeb, EBSCOhost, National Library of Ukraine Vernadsky та ін.

«Категорія С». Складна реєстрація. Це наукометричні *БД* Scopus і Web of Science – найвпливовіші *н. БД*, реєстрація в яких може стати результатом багатьох років кропіткої роботи по поліпшенню якості наукових статей, підвищенню рівня інтеграції журналу і його авторів у світову дослідницьку спільноту,

застосування численних стандартів оформлення наукової *I*. Модерація журналів тут найсуворіша, а вимоги найжорсткіші. Заявки розглядаються більше року або протягом декількох років. Індексация в цих *БД* свідчить про найвищий рівень визнання журналу у науковому середовищі.

На цей час у світі, а в останні роки і в Україні, *n. дані* широко використовуються для різного роду звітності наукових установ і окремих учених. В Україні методика оцінювання ефективності діяльності наукової установи визначається чинними нормативними актами. Відповідно з методикою оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукової установи, затвердженою наказом МОН у 2018 році, оцінювання ефективності діяльності установи експертною групою та визначення експертною комісією атестаційної оцінки Установи має здійснюватися об'єктивно, неупереджено, за умови запобігання потенційного конфлікту інтересів на засадах, серед яких визначаються, «поєднання кількісного та якісного (експертного) оцінювання статистичних, *n. даних* та іншої доступної *I*. про Установу та про її діяльність»; «примату якісного (експертного) оцінювання перед кількісним оцінюванням»; «врахування особливостей дослідницьких завдань, що стоять перед Установою, під час аналізу кількісних відомостей щодо діяльності Установи»; «врахування особливостей публікаційної активності Установи та цитувань її публікацій за галузями науки» (5).

Також, згідно з Постановою КМУ, при проведенні конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи, переможець конкурсу визначається комісією, до уваги якої «можуть братися до уваги переваги учасника конкурсу у рівні присудженого ступеня вищої освіти, присвоєного вченого звання, досвіди фахової роботи, кількості наукових публікацій, статистичних даних щодо індексу цитування тощо» (6).

Практика використання *n.* в оцінюванні діяльності наукових співробітників широко піддається критиці низкою вітчизняних і зарубіжних дослідників. Сучасні напрацювання у сфері методології оцінювання результативності науки в систематизованому

вигляді містяться в Лейденському маніфесті (7), сутність якого викладена в 10 принципах, які не є новиною для фахівців, які займаються *н*. Однак раніше вони не були викладені в систематизованому вигляді. Їх послідовність така:

1. Експертний висновок ефективніший за формальні кількісні показники.

2. Критерії оцінювання мають відповідати завданням інституції.

3. Відстоюйте вагомі результати, оприлюднені в національному сегменті наукових *комунікацій*.

4. При оцінюванні використовуйте прозорі та прості індикатори.

5. Надавайте можливість перевіряти дані та результати аналізу.

6. Ураховуйте при оцінюванні специфіку галузей наук.

7. Приймайте до уваги *н. данні*.

8. Уникайте надмірної конкретності кількісних показників.

9. Ураховуйте можливий негативний вплив формальних показників.

10. Переглядайте та вдосконалюйте систему показників оцінювання.

Сьогодні стає актуальним питання гармонізації національних систем оцінювання ефективності наукової діяльності з принципами Лейденського маніфесту (8). Розвиток наукової сфери України потребує сучасної нормативної бази оцінювання її результативності на зазначених засадах.

Література:

1. Налимов В. В., Мульченко З. М. Наукометрия: Изучение науки как информационного процесса. Физико-математическая библиотека инженера. Москва : Изд. «Наука», главн. ред. физ. 1969. 192 с.

2. Ланде Д. В., Андрущенко В. Б. Побудова мереж співавторства фахівців з юриспруденції за даними сервісу Google Scholar Citations. *Правова інформатика*, 2016. № 1(46). С. 146–150.

3. Hirsch, Jorge E. An index to quantify an individual's scientific research output (2005). E-preprint arXiv: physics/0508025v5 [physics.soc-ph].

4. Open Science in Ukraine. URL: <https://openscience.in.ua/> (дата звернення: 10.04.2021).

5. Деякі питання державної атестації наукових установ : Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 вересня 2018 р. № 1008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1504-18> (дата звернення: 10.04.2021).

6. Про затвердження Примірного положення про порядок проведення конкурсу на заміщення вакантних наукових посад державної наукової установи : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2018 р. № 404.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2018-п>. (дата звернення: 10.04.2021).

7. Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., Rijcke, S. de, Rafols, I. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics (2016, 12.05). Retrieved from. URL: <http://www.nature.com/news/bibliometrics-the-leiden-manifesto-for-research-metrics-1.17351/> (дата звернення: 10.04.2021).

8. Костенко Л., Симоненко Т. Наукометрія: від нумерології до Лейденського маніфесту. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 285–295.

Д. В. Ланде

О

ОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ

ОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ (*о. І.*) – 1) неологізм наукових досліджень *І.*, доктринальне поняття *інформології*, під яким слід розуміти властивість *І.* щодо можливості ефективно оперувати нею, за допомоги застосування сучасних методів і засобів. Характеризується наявністю сукупності суб'єктивних і об'єктивних умов для її обробки та ефективного використання (обігу) в особистих чи суспільних інтересах.

До суб'єктивних умов забезпечення *о. І.* відносять правове забезпечення *доступу до І.*, суб'єктами якого є: фізичні та юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень (орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень) (1).

До об'єктивних умов слід віднести ефективне техніко-технологічне забезпечення обігу *І.*, тобто сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів обробки *І.*, об'єднаних з метою задоволення особистих чи суспільних потреб.

В залежності від виду *І.* (за змістом, порядку доступу, способу сприйняття, форми подання, призначення тощо) *о. І.* передбачає наявність різних за змістом та наповненням умов для обробки та ефективного використання *І.* Відсутність згаданих вище умов робить *І.* не операбельною або частково операбельною.

Важливе значення для *о. І.* мають міжнародні та державні стандарти права на доступ до *І.*

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що *о. І.* є однією з гарантій становлення демократичного суспільства. Це підтверджується, наприклад, тим, що використання *о. І.*, її обробка і направлення пропозицій органами публічної влади для прийняття ними управлінських рішень, здійснення контролю

за діяльністю публічної влади – є ознакою участі громадян в управлінні державними справами та одною із важливих ознак демократії (2).

Обмеження доступу до І. здійснюється лише в інтересах національної безпеки або охорони законних прав фізичних та юридичних осіб, наприклад: пов'язаних із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних (3).

Один з принципів розробки ІС є інтероперабельність (англ. – (interoperability) – здатність двох або більше ІС чи їх компонентів до обміну І. та до використання І., отриманої в результаті обміну (4).

Література:

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 31.01.2020).
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 31.01.2020).
3. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 31.01.2020).
4. ГОСТ Р 55062–2012 Информационные технологии (ИТ). Системы промышленной автоматизации и их интеграция. Интероперабельность. Основные положения. URL: <http://docs.cntd.ru/document/1200102958> (дата звернення 7.02.2021).
5. Корж І. Ф. Операбельність нормативно-правової інформації як ознака функціонування демократії. *Інформація і право*. Вип. 4(35)/2020. С. 47–55.

І. Ф. Корж

П

ПІДХІД ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД (*I. nid.*) – 1) доктринальне поняття методології досліджень під яким слід розуміти сукупність методів наукового пізнання природних і соціальних об'єктів, згідно з якими в першу чергу виявляються й аналізуються найхарактерніші *I.* аспекти, що визначають функціонування й розвиток досліджуваних об'єктів (1); 2) специфічний сучасний засіб пізнавальної та практичної діяльності, який концентрує увагу дослідника або фахівця на вивченні та використанні всіх видів *I.*, *I.* аспекта будь-яких явищ (що органічно доповнює основні традиційні аспекти дійсності – речовинний та енергетичний). Крім того, *I. nid.* – один із загальнонаукових підходів, які сформувалися у другій половині ХХ ст. (2).

I. nid. доцільно розглядати на двох рівнях: концептуальному й діяльнісному. На концептуальному рівні *I. nid.* характеризується междісциплінарністю і методологічним поліморфізмом, що зумовлене сцієнтистсько-технократичним світоглядом значної частини сучасного соціуму й підвищеною увагою науки і паранауки до онтологічних аспектів феномену *I.* На рівні *I. діяльності I. nid.* характеризується взаємозумовленістю математичної й філософської форм абстрагування у психологічних процедурах декодування, класифікації, *ідентифікації*, пошуку й відбору *I.*

В основі *I. nid.* лежить принцип інформаційності, згідно з яким:

- *I.* є універсальною, фундаментальною категорією;
- практично всі процеси та явища мають *I.* основу;
- *I.* є носієм смислу (змісту) всіх процесів, що відбуваються в природі та суспільстві;
- всі існуючі в природі та суспільстві взаємозв'язки мають *I.* характер.

I. nid. притаманні декілька своєрідних функцій:

- праксеологічна – проявляється в організаційних рішеннях, що стосуються суспільного виробництва й духовного життя людини та суспільства (бібліотеки, музеї, архіви, система освіти);
- конструктивна, яка пов'язана з першою (праксеологічною) функцією, але реалізується через ІТ;
- пояснювальна, яка служить для описання й пояснення пізнавальних та організаційних процесів у природознавстві, суспільствознавстві й техніці;
- моделююча, яка є окремим випадком пояснювальної функції і виявляється у створених суб'єктом пізнання І. моделях (2).

За своєю суттю *I. nid.* – компонент якісно нового загальнонаукового напрямку методології, що формується у період *інформатизації* суспільства. *I. nid.* – один із класу сучасних загальнонаукових підходів, він неможливий поза зв'язками з усіма іншими підходами цього типу – системним, структурним, функціональним, синергетичним, імовірнісним, модельним тощо.

Семантичне ядро *I. nid.* – система сучасних уявлень про І. (як явище, що є змістом відповідної загальнонаукової категорії, денотатом терміна «І.» в його сучасному тлумаченні). З переростанням поняття І. в загальнонаукову категорію акценти у дослідженні І. явищ робилися на якісних, сутнісних характеристиках. У сформованому вигляді *I. nid.* є методологічним засобом, в якому органічно поєднуються змістовно-якісні та формально-кількісні аспекти науково-пізнавальної та практичної діяльності.

Витоки *I. nid.* – у працях інженерів і математиків, в яких зроблено перші спроби кількісного оцінювання І. в контексті конкретних практичних завдань техніки зв'язку.

Подальше формування *I. nid.* було органічно пов'язане з розвитком спеціальних наук про І. Крім *теорії І.* та *кібернетики*, значну роль відіграла *інформатика* – інша характерна особливість доби, що зробила можливим конституювання *I. nid.*, – помітне поглиблення інтегративних процесів у науці й усій соціальній практиці (разом із розвитком діалектично протилежної тенденції – диференціації).

Розвиток *I. nid.* пов'язаний з поширенням його ідей на живу природу, з виникненням у *кібернетичі* глибоких змістовних

аналогій між технічними пристроями, живими істотами та соціальними інститутами на базі найзагальніших властивостей процесів управління. *I.* уявлення почали активно використовувати такі біологічні дисципліни, як генетика, ембріологія, еволюційна біологія, екологія, фізіологія нервової діяльності тощо. Дослідження психіки людини дали поштовх швидкому розгалуженню *I.* проблематики у психології (теорія сенсорної *I.*, сприйняття та переробки *I.* людиною, *I.* теорії емоцій, поведінки, пам'яті).

Природним став перехід до проблеми *I.* моделювання мислення, нові уявлення поширюються в науках про пізнання – фізіології вищої нервової діяльності, психології, гносеології, евристиці. У психології *I. під.* є одним з основних методів когнітивної психології, в якій людина розглядається як складна система обробки *I.*

Те ж саме відбулося і в наукознавстві, де об'єктом уваги дослідників є не буденне, а наукове пізнання, в деяких медичних дисциплінах – патології, діагностиці, психіатрії, терапії, офтальмології та ін.

Особливий евристичний потенціал *I. під.* виявилася у галузі наук про суспільство – в соціології, статистиці, прогностиці, демографії, соціальній психології, теорії ЗМІ, культурології, мистецтвознавстві, лінгвістиці, педагогіці, соціальній екології, юриспруденції, військовій науці, теорії розвідки тощо. Розгалуженою є проблематика *I. під.* в економічних науках та економіці як сфері людської діяльності, в основу яких покладено теорію економічної *I.*

У взаємодії з іншими науково-теоретичними та практичними засобами *I. під.* сприяє поглибленому розумінню та оптимізації діяльності суспільства.

I. під. повинен обов'язково поєднуватися не лише з іншими загальнонауковими підходами (системним, структурним, функціональним, модельним тощо), а й із спеціальними засобами, які враховують особливості різних сфер життя суспільства.

I. під. займає провідне місце в методології соціогуманітарної інформології (5).

Литература:

1. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика : монографія. Київ : КВІЦ, 2006. 118 с.
2. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с. URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/55-i/3710-informatsijnij-pidkhd.html> (дата звернення – 14.06.2021).
3. Міждисциплінарні підходи до вивчення науки. Бібліотека Букліб. URL: <https://buklib.net/books/30567/> (дата звернення – 14.06.2021).
4. Інформаційний підхід. Короткий курс лекцій з дисципліни «Інформаційні системи і технології в економіці і управлінні». URL: https://studme.com.ua/151008278801/informatika/informatsionnyu_podhod.htm (дата звернення – 14.06.2021).
5. Беляков К. І., Золотар О. О. Суспільно-гуманітарні наукові дослідження в Україні: інформаційний вимір. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union : collective monograph. Part 1. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 363–397.

К. І. Беляков

ПІДХІД СИСТЕМНИЙ

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД (*с. nid.*) – один з головних напрямків між-дисциплінарної методології наукового пізнання, мета і завдання якого полягають в дослідженнях певних об'єктів як складних систем. *С. nid.* виник як реакція на бурхливий розвиток аналітичних підходів у науці, які взагалі не розглядали проблему цілісного дослідження об'єктів.

Системні уявлення були закладені ще в античності й отримали розвиток у науковій думці «Нового часу». Історичним передвісником сучасних системних уявлень стали роботи А. Ампера, який, використовуючи системні уявлення, говорив про необхідність формування науки про управління державою, визначивши її як «кібернетика» (наука про управління). Майже одночасно з Ампером польський учений-філософ Б. Трентовський видав свою книгу «Відношення філософії до кібернетики як мистецтва управління народом» (1), де вів мову про управління державою як системою.

Наступною сходинкою системних уявлень були праці радянського фізіолога П. Анохіна, який у 1932 створив теорію, що стала основою нейрокібернетики (2, 3). Його теорія отримала розвиток у біології, фізіології, філософії, у теорії прийняття управлінських рішень. Пріоритет ідей П. Анохіна згодом визнав Н. Вінер.

Автором *с. nid*. У сучасному розумінні прийнято вважати австрійського біолога-теоретика Людвіга фон Берталанфі, який вперше виклав основні ідеї загальної теорії систем у лекціях, прочитаних у 1937–1938 в Чиказькому університеті. До Берталанфі Олександр Богданов (Малиновський) ще у 1912 опублікував книгу «Загальна організаційна наука (Тектологія)» (4).

Загальне визнання ідеї системності доводиться на середину ХХ ст. у зв'язку з творчістю американського математика Н. Вінера (5–7), на переконання якого предметом дослідження кібернетики вважається система, незалежно від її властивостей і особливостей. Н. Вінер майже одночасно зі статистиком Р. Фішером і К. Шенноном розробили статистичну теорію кількості інформації, співвіднесли інформацію з негативною ентропією, яка стає поряд з поняттями речовини й енергії фундаментальними характеристиками явищ природи. *Кібернетика* Вінера зробила свій внесок у теорію комп'ютерного імітаційного моделювання, що дозволило проводити аналіз систем на етапі їх проектування, здійснювати синтез систем; привела до загальної комп'ютеризації суспільства, підготувала базу для створення загальної теорії систем.

С. nid. – це категорія, яка не має єдиного визначення, оскільки пояснюється дуже широко і неоднозначно. *С. nid*. не існує у вигляді чіткої методики з певною логічною концепцією. Це – сукупність пізнавальних інструментів, утворена з набору логічних прийомів, методичних правил і принципів дослідження, що виконує таким чином евристичну функцію у загальній системі наукового пізнання.

У даний час існують два основних напрямки *с. nid*.: онтологічний, відповідно до якого ознаки системи, системність притаманні самим об'єктам дійсності, і епістемологічний, відповідно до якого

системність розглядається як здатність дослідника конструювати предмет дослідження як системний.

Основні завдання *с. nid.* (загальної теорії систем): 1) формулювання загальних принципів і законів функціонування й дослідження систем незалежно від їх виду, природи, їх складових та відношень між ними; 2) встановлення точних і строгих законів для нефізичних галузей знання; 3) створення основи для синтезу сучасного наукового знання в результаті виявлення ізоморфізму (однаковості проявів) законів, що відносяться до різних сфер реальності.

Методологічна специфіка *с. nid.* полягає в тому, що його метою є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому, особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять в єдину теоретичну картину, що дозволяє виявити сутність цілісності системи (8–9).

Сукупність пізнавальних принципів *с. nid.* не має жорстких обмежень і по своїй суті орієнтує й спрямовує певну систему дво-чким чином відповідно до конкретних етапів дослідження. З одного боку, його принципи сприяють визначенню та реалізації нового типу завдань при новому стилі мислення; з іншого – за допомогою категорій і принципів *с. nid.* визначаються перспективи побудови нових об'єктів дослідження шляхом планування й визначення їх структурних або типологічних параметрів.

С. nid. включає в себе принципову головну установку, спрямовану в своїй основі на виявлення конкретних механізмів цілісності об'єкта і, по можливості, повної типології його зв'язків. *С. nid.* визначає також необхідність розчленування досліджуваних багатокомпонентних об'єктів на основі принципу найбільшої важливості зв'язків для системи при різноманітті їх типів у кожній конкретній складовій системи. Обґрунтований вибір найбільш адекватного варіанту розчленування складного об'єкта здійснюється за допомогою виділення порівняльної одиниці аналізу (наприклад, суб'єкт права, орган державного

управління, тощо). На такій основі досліджуються основні властивості системного об'єкта при нерозривному зв'язку структури і функцій в їх динаміці.

На перший погляд, можна провести паралелі між *c. nid.* і дедуктивним методом. Однак останній виявляється неефективним, якщо є багато взаємопов'язаних факторів або вони не усвідомлюються як фактори. *C. nid.* синтезує індуктивний і дедуктивний способи мислення, використовуючи також і інтуїтивні методи (10).

Основними принципами *c. nid.* вважаються наступні.

Принцип остаточної (глобальної, генеральної) мети – функціонування і розвиток системи і всіх її складових повинні спрямовуватися на досягнення певної глобальної (генеральної) мети. Всі зміни, вдосконалення та управління системою потрібно оцінювати і досліджувати саме з цієї точки зору.

Принципи єдності і пов'язаності – система розглядається «ззовні» як єдине ціле (принцип єдності), але одночасно необхідний «погляд зсередини», тобто дослідження окремих взаємодіючих складових системи (принцип пов'язаності).

Принцип модульності – припускає розгляд замість складових системи її входів і виходів, тобто абстрагування від зайвої деталізації при збереженні можливості адекватного опису системи.

Принцип ієрархії – виявлення й дослідження в системі ієрархічних зв'язків між модулями й цілями. В ієрархічних системах дослідження, як правило, починається з «вищих» рівнів ієрархії. У разі їх відсутності необхідно чітко визначити напрямок конкретизації уявлень, тобто, в якій послідовності розглядатимуться складові системи.

Принцип функціональності – структура системи тісно пов'язана і обумовлюється її функціями, отже, створювати й досліджувати систему необхідно після визначення її функцій. У разі появи нових функцій системи доцільно змінювати її структуру, а не намагатися «прив'язати» цю функцію до старої структури.

Принцип розвитку – здатність до вдосконалення, розвитку системи при збереженні певних якісних властивостей. При створенні й дослідженні штучних систем межі розширення функцій системи

і її модернізація повинні визначатися їх доцільністю. Здатність до розвитку штучних систем визначається наявністю таких властивостей, як самовдосконалення, самоорганізація, штучний інтелект.

Принцип децентралізації – припускає розумний компроміс між повною централізацією системи і здатністю реагувати на вплив зовнішнього середовища окремими підсистемами. Співвідношення між централізацією і децентралізацією визначається метою і призначенням системи.

Принцип невизначеності – у більшості випадків досліджується система, про яку не все відомо, поведінка якої не завжди зрозуміла, невідома її структура, непередбачувані процеси, невідомі зовнішні впливи тощо (11).

Практика застосування *с. під.* характеризується наступними положеннями:

- при дослідженні об'єкта як системи описання елементів не має самодостатнього характеру, оскільки елемент описується не сам по собі, а з урахуванням його місця, ролі і функцій у системі;
- кожний елемент у системному дослідженні має одночасно різні (навіть протилежні) характеристики. Саме в них і укладена основа для їх розвитку;
- між елементами системи завжди є зв'язки двох і більше типів (наприклад, просторові, функціональні, генетичні). Одним із проявів цього є ієрархічність побудови системи, причому структура системи може мати різні рівні і ієрархії;
- конкретною (хоча й не єдиною) формою реалізації цього взаємозв'язку є управління, тому проблема дослідження процесів управління виникає у будь-якому системному дослідженні;
- дослідження системи здійснюється у поєднанні з дослідженням зовнішнього середовища, умов його функціонування, входів і виходів;
- при дослідженні систем необхідним є вивчення проблеми мети і доцільного характеру «поведінки» системи. При цьому, завжди буде спостерігатися неузгодженість локальних цілей окремих підсистем, кооперування й конфлікт цих локальних цілей;

– джерело перетворення системи або її функцій знаходиться, як правило, в межах системи, оскільки це пов'язано з доцільним характером його поведінки. Тому суттєвою рисою багатьох системних об'єктів є те, що вони не просто системи, а системи, що самоорганізуються;

– системне дослідження має виявляти співвідношення функціонування і розвитку системи для отримання повного знання про неї.

Незважаючи на суттєвий евристичний потенціал *с. nid.*, все ж існують межі його використання для дослідження правових явищ. *С. nid.* перестав бути певним трафаретом (калькою), приклавши який на будь-що, можна отримати якийсь результат. Він за своїми функціональними можливостями уявляється лише способом апробації, верифікації отриманих *знань*, а також певним ракурсом дослідження, який змушує вченого шукати все нові й нові варіанти рішень.

Застосування *с. nid.* можливо тільки після вже проведеного дослідження об'єкта за допомогою інших методів для отримання комплексного *знання* (11).

Література:

1. Моисеев Н. Н. Бронислав Трентовский и возникновение кибернетики. *Экология и жизнь*. 2007. № 8. С. 15–16.
2. Анохин П. К. Узловые вопросы функциональной системы. Москва : Наука, 1980. 198 с.
3. Анохин П. К. Философские аспекты теории функциональной системы. Москва : Наука, 1978. 128 с.
4. Богданов А. А. Тектология. Всеобщая организационная наука : 6-е изд., перераб. и доп. Москва : Ленанд, Эдиторал-УРСС, 2016. 680 с.
5. Винер Н. Кибернетика и общество; Творец и робот : пер. с англ., предисл. и примеч. И. Г. Поспелова. Москва : Тайдекс Ко, 2003. 245 с.
6. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине : пер. с англ., под ред. и с предисл. 2-е изд. Москва : Наука, 1983. 343 с.
7. Винер Н. Творец и Будущее : пер. с англ. Е. Г. Панфилова. Москва : АСТ, 2003. 732 с.
8. Дзьобань О. П., Грубов В. М. Загальна характеристика суспільства як системи: системний і синергетичний аспекти. *Вісник Національної*

юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. Вип. 10. С. 69–77.

9. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методи правового дослідження. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права / редкол.: С.І. Максимов (голова) та ін. С. 456–459.

10. Дзебань А. П., Яроцкий В. Л. Общесметодологические и эвристические аспекты современных цивилистических исследований. *Методология исследования проблем цивилистики* : сб. ст. посвящ. памяти проф. А. А. Пушкина / под ред. Ю. М. Жорнокуя и С. А. Слипченко. Харьков : Право, 2017. С. 176–205.

11. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. *Методология наукових досліджень* : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.

О. Г. Данильян

ПЛАГІАТ

ПЛАГІАТ (*пл.*) – нормативно-правовий термін під яким розуміється оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (1).

У ширшому розумінні *пл.* – багатоаспектне явище, що має соціальнокомунікаційну природу, проявляється як деструктивна ціннісна трансформація; порушення авторського права та права на творчість зокрема і правовий нігілізм загалом; чинник множення симулякрів, руйнування економіки, девальвації освіти й науки, занепаду морально-етичних норм і саморуйнування індивіда, що може бути виражене в різних видах (формах, типах) за допомогою визначених способів і спеціальних технологій (2, с. 238–239). У вузькому розумінні – повне або часткове оприлюднення чужого твору або його фрагментів із текстовими фрагментами, що містять описи, які розкривають суть концептів, що не є об'єктами авторського права (ідеї, концепції, авторські методики та ін.) включно, під іменем особи, що не є автором цього твору (2, с. 239).

Окремо законодавець виділяє академічний *пл.* – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів

(оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» (3).

Розуміння *п.л.* в авторському праві не збігається повністю з розумінням *п.л.* в контексті академічної доброчесності. Приміром, у Законі про авторське право і суміжні права зазначено, що ідеї Законом не охороняються (2, ч. 3 ст. 8); тоді як у контексті порушень академічної доброчесності науковці ведуть мову про «*п.л. ідей*» і про етичну відповідальність за такі проступки, хоча саме питання «*п.л. ідей*» залишається дискусійним.

Оскільки, з одного боку, існують чисті/великі/фундаментальні/засадничі ідеї як форми осягнення та перетворення дійсності – вони давно названі філософами, оприявлені в бутті (витають у ноосфері) й належать усьому людству (як платонівські любов-дружба чи безтілесна любов); а також ідеї, втілені у формі вічних сюжетів (символічних/метафоричних образів, композиційних прийомів – усього, що є елементами змісту, а не форми), які давно стали мандрівними, хоч початково могли бути запропоновані кимось визначеним, але й цей хтось конкретний лише узагальнив, типізував досвід поколінь (Спаситель, Madonna Dolorosa, Понтій Пилат, Дон Кіхот, Ідеальна Коханка, Дон Жуан, Femina Melancholica; «взаємне нещасливе кохання», «нерівний шлюб», «заборонена любов»; роман, збудований як словник; роман, у якому кожен із головних героїв розповідає свою версію подій (тобто можна сплагіатити «Хозарський словник» Мілорада Павича або «Нестерпну легкість буття» Мілана Кундери, але не можна стверджувати, що згадані композиційні прийоми належать лише їм) тощо); вони покладені в основу безлічі творів, їх неможливо сплагіатити/присвоїти/вкрасти, але можна сплагіатити той чи інший конкретний твір, що, згідно з презумпцією авторства, від моменту своєї появи стає об'єктом авторського права.

З іншого боку, є концептуальні ідеї, що стосуються переважно наукової творчості, належать сучасним авторам/дослідникам і об'єктивовані, виражені у визначеній формі (дисертації, авторефераті, науковій статті), тож можуть бути сплагіачені посередництвом фрагмента чи цілого твору, авторство на який

присвоюється; або комерційні ідеї (будь який вид творчості – літературної, художньої, наукової тощо), реалізація яких дає славу і прибуток – ідеї фільмів, книжок, картин, пісень, шоу, медіа-ресурсів тощо, які початково (наприклад, для конкурсів чи пошуку фінансування) викладаються у стислій, скороченій формі (синопсиси, які не захищаються авторським правом) і можуть бути присвоєні (сплагіачені), але максимум, що загрожує плагіаторам такого ґатунку – це моральний осуд.

Тому не можна вести мову про авторство засадничих ідей; але можна і потрібно захищати ідеї, зокрема концептуальні, які належать сучасним авторам. Захист вкрадених ідей можна збудувати, йдучи шляхом, який запропонував Л. Клейн для захисту вкраденого відкриття: 1) «довести, що це не тільки те саме по суті відкриття, але що його випадкові деталі повторюють деталі першого відкриття» 2) «довести, що вчений, який представив друге відкриття, був знайомий з першим відкриттям. Але приховав це» (4, с. 337).

Історія *пл.* засвідчує, що це явище давнє і його можна лише стримувати.

Причини вдавання до *пл.* узагальнено детермінуються прагненням визнання в соціумі і в професійному середовищі та отриманням зиску. Можна виділити об'єктивні (пов'язані зі змінами в соціумі) та суб'єктивні (пов'язані з особистісними характеристиками й ціннісними настановами/орієнтаціями індивіда) причини. До об'єктивних належать: деградація/незбалансованість/зниження стандартів освіти та професійної й наукової підготовки; толерування *пл.*; девальвація основних цінностей академічної чесності; відсутність належного правового регулювання; стрімкий розвиток *Інтернету* й глобалізаційних процесів, що змінюють ставлення до *І.* До суб'єктивних – дисонанс між амбіціями й наявними інтелектуальними ресурсами індивіда; несформованість критичного мислення; впевненість у безкарності; ціннісні перверсії; нівелювання етичних приписів; правовий нігілізм.

Пл. – явище багатоаспектне й суперечливе у сприйнятті та у визначенні. Його можна розглядати в різних контекстах, зокрема

у: юриспруденції як порушення авторського права; аксіології як вияв деструктивної трансформації цінностей, ціннісних парадигм і орієнтацій; соціальних комунікаціях як перверсію, детерміновану зміщенням пріоритетів у представленні *I*. від якості до швидкості; літературі як закономірний вислід розвитку літературного процесу (постмодернізм) і як присвоєння авторства (інтелектуальна крадіжка); етиці як порушення етичного кодексу тієї чи іншої професії тощо й на різних рівнях, напр., аналізуючи явище *п.л.* як прояв академічної нечесності. *П.л.* співвідноситься з правом на творчість у сегменті зловживання цим правом, а його експансія є прямим наслідком зміни ціннісних парадигм, детермінованих, окрім іншого, погіршенням рівня життя соціуму, що інспірує деградацію особистості, та корупцією в усіх сферах, що девальвує повагу до права; а також стрімким розвитком новітніх комунікаційних технологій, що створюють сприятливий ґрунт для порушень авторського права та впливають на переосмислення самого поняття авторства, з одного боку; а, з іншого, підводять до усвідомлення, що саме ЗМК можуть стати платформою для відродження і племання правової культури на протигагу правовому нігілізму.

Для вчинення *п.л.* потрібні дві ключові умови – присвоєння авторства та оприлюднення присвоєного під своїм іменем. Усе інше – види, способи, технології та технічні прийоми – «працюють» на реалізацію цих засадничих умов. На основі власного дослідження ми запропонували авторську класифікацію наукового *п.л.* (1, с. 184–185) та узагальнювальну класифікацію за такими критеріями: характером дій; суб'єкт-суб'єктними відносинами; об'єктом і джерелом присвоєння; метою використання; технологією; мовним критерієм; ступенем прозорості й оригінальності джерела *п.л.*; типом реальності; категорією результатів інтелектуальної діяльності (за Г. Ульяновою); сферою вчинення (за І. Литвинчук); мотивами здійснення (за І. Литвинчук); специфікою виявлення (1, с. 243–245).

А також таку сегментацію: види *п.л.* (узагальнювальна класифікація); тексти з ознаками девіацій – «*п.л.* ідей», «авторське дублювання наукових результатів» («самоплагіат»), «перенасиченість

тексту цитатами»; технології *п.л.* – рерайт, копіпаст (білий, сірий, чорний), парафраз, компіляція + *п.л.* із використанням фабрикації і фальсифікації як технологій академічної недоброчесності.

Крім того, можна виділити групу межових явищ – «*п.л.* ідей», «самоплагіат» і «перенасичення тексту цитатами», які містять ознаки етичних проступків і аксіологічних перверсій, а суб'єкти, що практикують їх, виявляють ознаки девіантної поведінки – і ввести в науковий обіг термінологічну сполуку «тексти з ознаками девіацій» (запропонувала О. Ромах) для номінування їх.

Про «*п.л.* ідей» можна вести мову, як згадувалося вище, не в царині юриспруденції, оскільки своєрідна «монополізація» ідей призведе до застою у творчій сфері, її стагнації і, зрештою, до масових порушень; тому що жодна заборона творчого самовияву окремого індивіда чи цілої спільноти успіхом не завершувалася; а в контексті академічної доброчесності, етичних принципів професійних спільнот, зокрема журналістської, плекання цінностей, спрямованих на формування гармонійної особистості та усунення деформацій інфопростору; ідея та *п.л.*, на нашу думку, співвідносяться як творчість та анігіляція творчості – наукової, журналістської, літературної.

Дискусійним залишається і поняття «самоплагіат». На основі українського та зарубіжного досвіду можна дійти висновку, що логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а категорією – «авторське дублювання наукових результатів» (5) і, власне, в академічному середовищі, коли йдеться про оприлюднення результатів досліджень, кількість обов'язкових публікацій тощо. Докторська дисертація Г. Ульянової була захищена у 2015. Новий закон про освіту був підписаний через два роки – у вересні 2017 р. Звідси дивним виглядає той факт, що результати згаданого дослідження не були враховані під час підготовки цього закону (хоча в Законі Про вищу освіту (6) було використане формулювання саме Г. Ульянової щодо поняття «академічний плагіат»). У висліді ми отримали кодифікований у праві (сегмент освіти й науки) термін-оксиморон – «самоплагіат» – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових

результатів як нових наукових результатів» (3), що спричинило масу суперечок.

«Перенасичений цитатами текст», за умови належного зазначення всіх джерел – це текст, позбавлений оригінальності і, відповідно, такий, що не становить наукової цінності, але не *пл.*

Можна виділити низку технологій, які є або за певних умов стають технологіями *пл.* До них належать – рерайтинг, копіпаст, парафраз, компіляція. Рерайтинг – це технологія продукування вторинних текстів, що служить для збільшення обсягу контенту зі зміною мовностилістичного вираження його, але не для приращення смислів або *знань*. Відсутність посилання на першоджерело перетворює рерайтинг на *пл.* технологію. В основі розмежування рерайту та *пл.* може бути принцип розрізнення «твору» і «тексту». Оскільки рерайтер працює із текстом як формою втілення твору, не створюючи нічого нового, а лише трансформуючи дане, рерайт слід вважати технологією *пл.* Копіпаст, по-перше, слід внести до технологій *пл.*, використовуваних, передусім, у соціальних *комунікаціях*, а, по-друге, проблему поширення копіпасту варто розв'язувати в контексті професійної медіакритики. Основним для віднесення або не віднесення парафрази до технології *пл.* є наявність/відсутність правильно оформленого посилання, а також умова, аби чужі думки були (чи не були) переказані власними словами, що засвідчить розуміння автором новоствореного тексту думок автора першоджерела. Віднесення компіляції до технології *пл.* залежить від наявності/відсутності таких умов: творчого опрацювання; зазначення авторства; нової якості створеного; наукової цінності новоствореного тексту.

У межах технологій можна виділити такі технічні прийоми (перелік – відкритий, оскільки поява нових способів і засобів боротьби з *пл.* стимулює появу нових способів і засобів їх обходження): дослівне копіювання/списування; синонімічні заміни (синонімайзинг) із термінологічними (питомі/запозичені терміни) замінами включно; зміна порядку слів; зміна ключових слів і фраз при збереженні основного змісту; введення сполучних слів і словосполучень, перехідних фраз, невеликих коментарів;

міксування змісту: цитування + умовний парафраз + перехідні фрази чи незначні коментарі – в результаті неможливо вичленити власний здобуток автора; копіювання з використанням фабрикації і фальсифікації; неправильний опис джерела; неповний опис джерела; посилення на неіснуюче джерело.

Також слід зазначити, що повноцінними гравцями в довкола-плагіатному дискурсі виступають ЗМК: вони можуть бути інспіраторами *п.л.* скандалів і платформою для конструктивного суспільного полілогу, відродження і плекання правової культури й адекватних цінностей на протигагу правовому й ціннісному нігілізму. Публікації українських ЗМК, підготовлені журналістами чи експертами, в проблематико-тематичних аспектах фокусуються переважно на резонансних *п.л.* скандалах; обговоренні державних ініціатив і соціологічних досліджень. Виділяються матеріали про *п.л.* і матеріали, що самі вміщують *п.л.* Найбільш неадекватними є сплагіачені матеріали про *п.л.*

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності від плагіату докладно розглянула Г. Ульянова (5). Як соціальнокомунікаційне явище плагіат розглянули ми в монографії (1) та в дисертації (7). Розуміння плагіату в контексті академічної доброчесності багатоаспектно представлено в бюлетенях, підготовлених Є. Ніколаєвим у межах проекту «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ) (8). Значний масив матеріалів про академічну доброчесність і плагіат зосереджено в однойменній відкритій групі на платформі Facebook (9).

Література:

1. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23.12.1993. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 31.01.2021).
2. Рижко О. М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2017. 388 с.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 31.01.2021).

4. Клейн Л. С. Муки науки: ученый и власть, ученый и деньги, ученый и мораль. Москва : Новое литературное обозрение, 2017. 569 с.

5. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015.

6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82#Text> (дата звернення: 31.01.2021).

7. Рижко О. М. Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття: природа явища та історія боротьби : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2018.

8. Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ). Інформаційні бюлетені. URL: <https://academiq.org.ua/novyny/informatsiini-bulleteni/> (дата звернення: 31.01.2021).

9. Академічна доброчесність та плагіат. Сторінка у facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/plagiat> (дата звернення: 31.01.2021).

О. М. Рижко

ПРИВАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ПРИВАТНІСТЬ (*І. пр.*) – доктринальне поняття *ІП*, яке набуває значення в аспекті: 1) стану фізичної особи, за якого вона як носій та першоджерело *І* про себе має виключне право нею розпоряджатися, розголошувати, приховувати, передавати або змінювати цю *І*. (1, с. 116); 2) права бути залишеним у спокої, як обмежений доступ до себе, як секретність, як контроль над персональною *І*, як захищену індивідуальність, як інтимність (2, с. 137 – 140); 3) забезпечення особистих *І*. прав і свобод людини, що передбачає можливості особи бути *І*. «уса-мітною», поширювати особисту *І*. (*персональні дані*) на власний розсуд, а також контролювати та знати її.

Приватне життя кожної особи, захищеність її особистих *даних* становить пріоритет у сучасному цивілізованому суспільстві.

Глобальна *інформатизація* та відсутність чіткого правового механізму регулювання отримання, використання та захисту *I.* про особу можуть стати причиною її розповсюдження та порушити баланс предметності приватного та публічного буття. Збереження приватного життя для кожної особи є природною потребою, а розголошення подробиць визначається особисто його власником. Крім того, упровадження принципів захисту приватності в Україні має не лише етичне, але й нормативне підґрунтя (3, с. 233), як міжнародне так і національне.

Найчастіше для окреслення *I. пр.* використовуються терміни «приватне життя», «прайвесі» (як калька з англ. «*privacy*»), «приватність», «конфіденційність», «таємниця особистого життя», «недоторканість приватного життя», «приватна сфера» (4, с. 43), «особисте життя», «не втручання в сімейне та особисте життя». «Приватність» походить від «приватний» (який належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний; пов'язаний з індивідуальним господарюванням; стосується окремої особи (осіб); особистий; не пов'язаний з службовою або суспільною діяльністю; який обслуговує окрему особу (осіб) або виконується поза державною службою (5). «*Privacy*», походить з англійської мови, використовувати як український відповідник «право на приватність» (6, с. 12), або «конфіденційність, секретність, таємниця, сфера особистого життя, інтимність приватного життя, інтимна сфера» (7).

Приватність це все те, що пов'язане з окремою особою, стосується цієї особи та визначає межі її особистого *I. простору*. Приватність уособлюється із недоторканністю приватного життя кожної особи (3, с. 234). Право на *I. п.* визнано й гарантовано нормами Конституції України, як комунікаційна приватність (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції) (8, ст. 31) та власне *I. пр.* («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України», «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення *конфіденційної I.* про особу без її згоди») (8, ст. 32).

Приватність у контексті права на недоторканність особистого і сімейного життя розуміється виключно в *I.* сенсі (6, с. 43), а саме,

право на особисте життя означає надану людині й гарантовану державою можливість контролювати *I. pr.* про саму себе, не допускаючи розголошення відомостей особистого, інтимного характеру (9, с. 234).

Актуальність та важливість *I. pr.* зумовлено теоретичними та практичними передумовами історичного розвитку цього права. В Україні правове закріплення права на приватність розпочалося з прийняття Конституції України, де закладено фундамент «особистого та сімейного життя» (8, ст. 32). Подальшого розвитку правове забезпечення обробки та захисту персональних даних отримує в Законі України «Про захист персональних даних». Між визнанням державою права на *I. pr.* та установами механізмів правового забезпечення проходить 14 років. Зважаючи на те, що пройшов певний період часу з моменту закріплення у чинному законодавстві, як поняття, так і механізмів регулювання, досі категорія «персональні дані» в Україні багатьма громадянами й посадовими особами не співвідноситься із «приватністю». Такий стан пов'язаний з нетривалістю, у порівнянні зі світовою тенденцією, існуванням в Україні інституту *I. pr.*, так і приватністю загалом (прайвесі) (10, с. 87).

Коли в незалежній Україні розпочався процес державного визнання та закріплення *I. pr.*, у свідомості громадян інших країн приватність була утверджена не тільки у нормах права, але і у свідомості не одного покоління. Ще у 1890 році американські юристи Samuel D. Warren і Louis D. Brandeis спробували надати пояснення терміну «privacy». Вони сформулювали його як «the right to be alone» – право залишатись у спокої (бути наодинці), поділили форму володіння власності на матеріальну і нематеріальну. Юристи зауважили, що право на приватність є таким старим як загальне право (11). Згодом, у 1928 р. суддя Верховного суду США Л. Брандейс офіційно заявив про наявність у Конституції США «права бути залишеним у спокої» (12, с. 113).

Міжнародне закріплення приватного життя та його охорони отримало у Загальній декларації прав людини (1948 р.), у Європейській Конвенції про захист прав і основних свобод

людини (1950 р.), у Міжнародному пакті про громадянські й політичні права (1966 р.) та багатьох інших міжнародних документах. На початку 80-х років XIX ст. європейські країни почали приймати закони про захист *персональних даних* (13, с. 32–33). Судова практика у справах про захист приватності датується 1905 роком. Рішення Верховного суду штату Джорджія про захист зображення особи за справою «Pavesic vs New England Life Insurance Co». Суд задовольнив позов чоловіка, що був зображений без його згоди в рекламному оголошенні (12, с. 114).

I. pr. передбачає безперешкодну можливість особи здійснювати контроль над *I.*, що стосується її особистості чи власності, і право створювати на свій розсуд та зберігати в таємниці власний *I.* портрет, а також право бути залишеним (*право «бути забутим»* (14) – авт.) у спокої та ін. Таким чином, право на приватність як юридична категорія включає цілий набір правомочностей, таких як право фізичної особи контролювати і знати інформацію про себе, а за необхідності й отримувати доступ до такої *I.*, яка безпосередньо її стосується; право тримати в таємниці власний *I.* портрет або створювати та розповсюджувати його на власний розсуд та за власним бажанням, також право мати такий ступінь відокремленості від державних та суспільних інституцій, який би дозволяв особі відчувати себе природно і вільно (1, с. 114).

Окреслення *I. pr.* набуває через розуміння обсягу тієї *I.* яка дозволяє *ідентифікувати* конкретну особу. *I. pr.* перебуває на межі загальнодоступної та загальновідомої *I.* про особу та тієї доступ до якої є обмеженим, тобто «залишається із самою особою». Будь-яка *I.* про особу яка була оприлюднена, доведена, висловлена у будь-який спосіб вже не може бути частиною приватного життя особи, а отже, і *I. pr.* Інструментарієм забезпечення стану *I. pr.* є можливість віднесення *I.* про особу до конфіденційної *I.*

Важливою складовою у питанні дотримання приватності є установлення кола *даних*, що її (приватність) визначають, установлення межі між загальнодоступною та особистою *I.* Сьогодні українське законодавство перебуває на шляху вироблення оптимальної моделі рівноваги визнання, закріплення, організації та захищеності обігу *I.*, що становить *персональні дані* (15, с. 242).

Література:

1. Пономаренко К. І. Інформаційна приватність як об'єкт правового регулювання. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 113 – 118.
2. Серьогін В. О. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці : монографія. Харків : Фінн, 2010. 608 с.
3. Кушнір І. П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид наук Р. М. Ляшука. Хмельницький : Вид-во: ПП «Монускрипт», 2020. 528 с.
4. Разметаєва Ю. С. Приватність в інформаційному суспільстві: проблеми правового розуміння та регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2016. Вип. 37(1). С. 43 – 46.
5. Словник української мови : в 11 томах. Т. 7. 1976. С. 568. URL: <http://sum.in.ua/s/pryvattnij> (дата звернення: 12.05.2021).
6. Кардаш А. В. Конституційно-правовий захист інформації про особу (порівняльно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2019. 223 с.
7. Карабан В. І. Англійсько-український юридичний словник: понад 75 тисяч слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 тисяч українських перекладних відповідників. Вінниця : Нова Книга, 2004. 791 с.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.05.2021).
9. Тацій В. Я. та ін. Конституція України : науково-практичний коментар / В. Я. Тацій та ін. Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2012. 1128 с.
10. Кушнір І. П. Актуальні питання забезпечення прайвесі (правові та соціальні аспекти). *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права* : збірник матеріалів четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 12 листопада 2020 р.). Львів, 2020. С. 87–91.
11. Samuel D. Warren; Louis D. Brandeis. *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5. (Dec. 15, 1890), pp. 193–220.
12. Пилипчук В. Г. Проблеми захисту приватності, індивідуальних свобод та безпеки людини в інформаційному суспільстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*.

Серія 18: Право: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 32. С. 106–119.

13. Брижко В. М. Захист персональних даних: реалії та практика сучасності. *Інформація і право*. 2013. № 3. С. 31 – 48.

14. Мельнік К. С. Право «бути забитим» / Енциклопедія соціогуманітарної інформології : Т. 1 / коорд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 141–150.

15. Кушнір І. П. Теоретичні та організаційні засади нормативно-правового регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 566 с.

І. П. Кушнір

ПРОСТІР ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР (англ. – Information space) (*І. пр.*) – доктринальне поняття *інформології*, яке на сьогодні не має загальноприйнятого унормованого значення. Особливість цього поняття полягає в тому, що воно об'єднує два змістово-змінювані терміни: «простір» та «І.». Сутність термінологічної невизначеності можна пояснити, з одного боку, швидкою зміною філософських і наукових парадигм, що не сприяє їх усталеності, з іншого – мультидисциплінарністю, що спричинена насиченістю *І.* складової буття та швидкоплинністю культурних змін.

І. пр. визначають як: 1) сукупність результатів семантичної діяльності людства. Скоординована, багаторівнева структура, що акумулює результати *комунікаційної* діяльності суспільства, за допомогою конкретних компонентів системи *І.* та зв'язку (1); 2) сукупність понять та відносин між ними, які організовано у *ІС*, що описує діапазон можливих значень або смислів, які об'єкт може приймати за даними правилами та обставинами (2); 3) тип *І.* конструкції, у якій репрезентації *І.* об'єктів розташовані у організованому просторі. У такому просторі розташування і напрямки мають значення, таким чином стають можливими створення карт і навігація (3); 4) сукупність об'єктів, що вступають один з одним в *І.* взаємодію, а також самі технології, що забезпечують цю взаємодію (4).

I. пр. може розумітися і в ідеалістичному сенсі. Ідеалістичний підхід розвивається у філософії, а також у паранаукових і псевдонаукових дослідженнях.

Так у царині парапсихології *I. пр.* розуміється як світ імен та назв, близький онтологічному. Цей термін використовують, як логічне протиставлення об'єктному (предметному, фізичному, матеріальному) світові: частіше під формулюванням «*I. поля*».

В межах «реляційної теорії *I. пр.*» розглядається як стан (і, водночас, результат) перманентної взаємодії процесів виробництва та споживання *I.*, тобто *I. пр.* розглядається як простір розгортання *I. процесів*. При цьому саме по собі існування *I.* вважається можливим, коли вона кимось сприймається, тобто обов'язковою передумовою *I. процесів* є наявність комунікативної системи «джерело – одержувач *I.*» (5).

У сучасному педагогічному дискурсі параметри *I. пр.* вважаються обумовленими темпорально-психологічними характеристиками *I. процесів* і соціально-психологічними характеристиками споживачів *I.* Відповідно, пропонується характеризувати цю категорію не стільки за обсягами вироблення *I. продукції*, чи площиною поширення *I.*, скільки за обсягами та інтенсивністю її споживання. Як наслідок, категорія *I. пр.* наповнюється власним теоретико-комунікативним та соціально-психологічним змістом, позбувається географічних та інших нашарувань та починає виконувати самостійні гносеологічні функції. Центром *I. пр.* є суб'єкт, який у ході своєї діяльності створює, накопичує, зберігає та передає *I.* У якості такого суб'єкта може виступати як особистість, так і соціальна група, організація, підприємство або навіть державний орган – тобто будь-які користувачі *IT* (1).

Основними компонентами *I. пр.* є: *IP*, засоби *I. взаємодії*, *I. інфраструктура* (6).

Основними властивостями *I. пр.* є:

– відсутність чітких географічних та фізичних вимірів; неоднорідність і структурованість з акцентами на різні соціальні групи і теми;

- динамічність у силу постійних змін, які відбуваються у різних сферах життя окремих країн, регіонів та світу загалом, а також нових акцентів в *I. політиці*;
- формується з урахуванням національно-культурних і психологічних особливостей країни;
- має універсальний вплив на всі сфери життя суспільства і окремих індивідів (7).

Тому особливої уваги вимагають агресивні впливи інших держав на певні, відносно локальні, сегменти *I. пр.* окремої країни, що потребує заходів щодо їх захисту – забезпечення *ІБ* держави.

I. пр. можна розглядати також як сферу в сучасному суспільному житті світу, в якій провідну роль відіграють *комунікації*. У цьому значенні поняття *I. пр.* близьке, але не тотожне поняттям «*I. сфера*» та «*I. середовище*».

Література:

1. Бак М. Поняття інформаційного простору освіти в структурі сучасного педагогічного дискурсу. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 35. С. 5–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_35_3 (дата звернення: 6.02.2021).
2. Gregory Newby. MIRE: a multidimensional information retrieval engine for structured data and text. Proceedings. International Conference on Information Technology: Coding and Computing. ISBN 0769515061. DOI: 10.1109/itcc.2002.1000391
3. Site Diagrams: Mapping an Information Space. URL: <https://boxesandarrows.com/site-diagrams-mapping-an-information-space> (дата звернення: 6.02.2021).
4. Информационное пространство. URL: <http://press-service.ru/terms/143/> (дата звернення: 08.02.2021).
5. Слюсаревський М. М. Інформаційний простір: критика існуючих визначень і спроба побудови теорії. *Вісн. ХДУ*. Серія: Психологія, політологія: особистість і трансформаційні процеси в суспільстві. Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти. 1999. Ч. 4–5. С. 337–342.
6. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях : монография. Москва : МИФИ, 2003. 388 с.
7. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник / кол. авторів; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смолженко, д-ра філос. наук, проф. З. Е. Скринник. Київ : УБС НБУ, 2015. 609 с.

К. І. Беляков

Р

РЕАЛЬНІСТЬ ВІРТУАЛЬНА

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ (*в. р.*) (англ. – virtual reality) у широкому розумінні – різновид реальності, який поєднує матеріальне й ідеальне; у вузькому розумінні – штучно створена за допомогою ІТ ілюзія дійсності, яка забезпечує зорові, звукові та інші відчуття, певний простір, що сприймається як реально існуючий. *В. р.* імітує як впливи, так і реакції на них. Для створення переконливого комплексу відчуттів реальності синтез властивостей і реакцій *в. р.* здійснюється у реальному часі.

Поєднання слів «віртуальний» і «реальний» є певним оксюмором, оскільки поєднуються «потенційність» і «даність».

Основа для осмислення понять «віртуальність» і «реальність» була закладена ще в мислителями античності, які у визначенні поняття «віртуальний» виходили з провідної сили розуму. Термін «virtus» вперше згадується у роботі Марка Тулія Цицерона «Про природу богів» (12), маючи значення «чеснота». Реальний світ, як породження віртуального, вперше оголосив Платон у своєму вченні про ейдоси – віртуальні об'єкти незримого буття, за образом і подібністю з якими утворюються реальні речі. Можна сказати, що всі сучасні уявлення про віртуальність виходять з ейдосів Платона. Згідно з платонівським уявленням, реальність є багаторівневою, в якій ідеї – це не абстракції, а «матриці», «світопороджуючі сутності», а віртуальність є не що інше, як «світоутворююча прореальність», яка передує об'єктивній реальності.

Термін *в. р.* у сучасному значенні вперше вжив у кінці 80-х р.р. XX ст. Джарон Ланьє (Jaron Lanier), відомий американський винахідник, дослідник у галузі візуалізації даних і біометричних технологій, автор доктрини кіберкультури, на той час – глава компанії «VPL Research». У результаті поняття *в. р.* набуло поширення в науці і культурі для позначення особливого просторово-часового континууму, створюваного за допомогою комп'ютерної

графіки, певним чином пов'язаного з *IT*, що активно функціонують у цьому середовищі.

У наш час віртуальність стає тотальною, вона охоплює все більшу кількість сфер суспільного життя: «віртуальний світ», «віртуальна економіка», «віртуальна політика», «віртуальна спільнота», «віртуальна любов», «віртуальний театр» тощо. Сам термін «віртуальність» використовується і в науковому, і у побутовому сенсах, його сучасне розуміння наповнене новим змістом і зазвичай пов'язується з появою й розвитком *IKT*.

Дослідження *в. р.* здійснюється із застосуванням досить розгалуженого понятійного апарату у багатьох напрямках, які можна об'єднати у дві групи: перша – розглядає *в. р.* з об'єктивістської позиції, як таку, що існує незалежно від свідомості людини і не є пов'язаною з технічними новаціями; друга – це суб'єктивістське розуміння *в. р.*, де вона вважається виключно продуктом людської здатності до відображення та перетворення дійсності, породженням людської психіки, такою, що має операційно-функціональний характер. У другому напрямі можна виділити: а) пріоритетність технічного відтворення *в. р.* у руслі *IT*, як штучно створеної; б) відокремлення *в. р.* від її технологічної складової та ототожнення її з культурою взагалі; в) розуміння *в. р.* з позицій зміни соціально-психологічного стану суб'єкта: занурення у *в. р.*, галюцинації, транс, сновидіння тощо.

У суспільних науках виділяються три основні напрямки розуміння *в. р.*: а) *в. р.* – це опосередковані технологіями соціальні процеси (11); б) *в. р.* – це соціальна реальність (7); 3) *в. р.* – це простір симулякрів – знаків, які набувають власного буття і конструюють власну реальність (постмодерністське розуміння) (5).

У сучасній науці сформувався новий напрям досліджень – «віртуалістика», який займається вивченням проблем, пов'язаних з походженням і трансформацією *в. р.*, її взаємодією з реальністю об'єктивною й суб'єктивною, а також питання її проникнення у практичну діяльність людей. У рамках цього напрямку поняття *в. р.* розгалужується на безліч складових (фізична, психологічна, соціальна тощо) і вивчається на різних рівнях – прикладному, філософському, технічному.

Природа *в. р.* може бути найрізноманітнішою – фізичною, соціальною, психічною тощо. Процеси віртуалізації виходять за межі комп'ютерної реальності і поширюються на суспільство і реальні процеси у ньому. Підґрунтям віртуалізації як соціокультурного інноваційного процесу є передусім інновації, зокрема *I*-комунікативні, зумовлені *IT*-революцією. Як інноваційне явище соціокультурна віртуалізація, яка функціонує за допомогою *IT*, постійно трансформує суспільно-культурне середовище (9).

Штучні віртуальні світи безпосередньо зв'язуються зі світом реальним. *В. р.* привносять у вжиток повсякденного життя математичні (комп'ютерні) моделі реальних речей і вчинків. За допомогою *в. р.* можна не просто замінити спосіб виконання якої-небудь дії, спрямованої на отримання очікуваного результату, а й здійснити імітацію реальності того, що відбувається.

У *в. р.* поступово зникають просторові та часові розмежування, стираються міждержавні кордони, пропагуються нові цінності, моделі поведінки, світоглядні стереотипи. Феномен віртуалізації життєвого простору людини та суспільства характеризує принципово новий тип символічного існування людини, соціуму, культури.

Основними властивостями *в. р.* є:

- породжуваність – *в. р.* безпосередньо пов'язана з діяльністю свідомості людини, виникає завдяки взаємодії людини з будь-якою іншою реальністю, зовнішньою по відношенню до неї;
- адіафоричність – *в. р.* існує, поки діє породжуюча реальність;
- актуальність та інтерактивність – людина, що знаходиться у *в. р.*, безпосередньо в ній бере участь або у неї створюється повне враження участі, при цьому вона бачить все, що віртуально відбувається, зі своєї точки зору, головний учасник подій завжди вона сама;
- автономність – у *в. р.* свій простір, час і закони існування.

Основними характеристиками складності *в. р.* є: відсутність причинно-наслідкових зв'язків; нестійкість; відносно короткий проміжок існування у часі.

В. р. дає людині можливість моделювати ситуації, розглядати всі можливі варіанти розвитку подій. Багаторазове повторення подій *в. р.* шляхом реверсії у початкову точку дозволяє переживати одну і ту ж ситуацію по кілька разів у різних варіаціях її розвитку.

Важливим глобальним соціально-культурним підсумком утворення *в. р.* є формування єдиної віртосфери як нового культурного рівня соціальної спільноти. Віртосфера – це віртуальний світ, створюваний всесвітньою комп'ютерною мережею Інтернет, основою якого є наявність власного простору і часу. Це – сфера поширення створених людською діяльністю віртуальних феноменів, яка завдяки загальному розповсюдженню комп'ютерів та розвитку *IT* практично збігається з ноосферою, існуючи в тих місцях, в яких поширилася всесвітня комп'ютерна мережа *Інтернет*. Однак, на відміну від інфотехносфери, віртосфера існує на іншому, віртуальному рівні буття, пов'язуючи соціум принципово новими видами соціальних і культурних віртуальних взаємодій, які, як і, віртуальні феномени, стають не тільки повсюдно поширеними, а й необхідними для функціонування соціуму і для розвитку сучасної культури (6).

Реальний і віртуальний світи утворюють єдність, взаємно доповнюючи і перетікаючи один в одного. Породжена *в. р.* є реальною, але штучно створеною. Саме ця її особливість породжує питання про природу *в. р.* в рамках наукової картини світу.

Прагнення до симулятивності – специфічна риса *І. суспільства*, яка проявляється за допомогою віртуальних технологій у всіх його підсистемах.

В. р. породжує зміни, а відповідно й проблеми, у правовому регулюванні виникаючих соціальних відносин – віртуальних відносин, що спонукає до активізації наукових пошуків шляхів та оптимізації механізмів правового забезпечення цього явища юридичною наукою та практикою, зміни традиційних підходів до їх вивчення (1–4).

Література:

1. Баранов О. А. Віртуальність і правове регулювання. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 210–218.
2. Беляков К. І. «Віртуальність» в контексті формування аксіоматики інформаційно-правових досліджень. *Право та державне управління*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2011. № 4. С. 32–37.
3. Беляков К. І. Понятійні та методологічні основи регулювання нових типів інформаційних відносин: «віртуальні правовідносини». *«Lex Portus»*. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. № 2–2016. С. 47–63.
4. Беляков К. І. Правове регулювання «віртуального простору». *Наука і правоохорона*. Київ : ДНДІ МВС України, 2011. № 2 (12). С. 102–109.
5. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляции / пер. с фр. А. Качалова. Москва, 2016. 238 с.
6. Волинець В. О. Віртуальна реальність: поняття та сутність. *Питання культурології*. 2014. Вип. 30. С. 35–41.
7. Грязнова Е. В. Виртуальная реальность: анализ смысловых элементов понятия. *Философские науки*. 2005. № 2. С. 34–66.
8. Дзьобань О. П. Діалектика глобалізації віртуальної реальності й суспільного розвитку. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2012. Випуск 63 (№ 8). С. 254–260.
9. Дзьобань О. П., Жданенко С.Б. Віртуальна реальність: метафізичний сенс. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2012. Вип. 2 (12). С. 97–104.
10. Дзьобань О. П., Мануйлов Є. М. Віртуальна реальність: до проблеми концептуалізації поняття. *Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 4 (35). С. 21–31.
11. Мірошніченко Л. Г. Віртуальна реальність : 2-е вид. Київ : Хімджест, 2006. 104 с.
12. Цицерон М.Т. О природе Богов / пер. с лат. С. Блажеевского. Санкт-Петербург. 2002. 288 с.
13. Черняк Л. У истоков виртуальной реальности. URL: http://www.ukrainiancomputing.org/EP/virtual_r.html (дата звернення: 22.02.2021).

О. П. Дзьобань

РЕЕСТР

РЕЕСТР (*рес.*) – (лат. *registra* – список, перелік) форма матеріального відображення результату реєстрації у вигляді списку, показника, певної *БД*, спеціально зброшурованої, прошнурованої та скріпленої печаткою книги або журналу, іншого облікового *документу*, що містять необхідні відомості стосовно об'єкта, предмета, факту, явища або події, які фіксуються (реєструються) з метою обліку і надання їм статусу офіційно визнаних актів. Форми і види *рес.*, порядок їх ведення, спеціальні вимоги до окремих *рес.* визначаються відповідними актами ЗУ (1).

Реєстрація відбувається в будь-який час, коли *I.* подається від однієї сторони (постачальника *I.*) до іншої (держателя *рес.*).

В залежності від форми відображення результату реєстрації та виду *I.* існують різні види *рес.*: список; перелік; опис; облік; *БД*; *кадастр*; реєстр; безпосередньо *рес.*, тощо.

В англійських та інших країнах вживається термін «реєстр» (англ. *register*), який за змістом відповідає поняттю «реєстр» і означає акт запису чи офіційної *e.* фіксації події, транзакції, імені чи іншої *I.*, або сукупності збережених *d.*, що, як правило, містять минулі події, транзакції, імена чи іншу *I.* (2).

Рес. створюються, ведуться, адмініструються та взаємодіють з метою забезпечення громадян, їх об'єднань, юридичних осіб, територіальних громад, органів державної влади та органів місцевого самоврядування повною, достовірною та актуальною *I.* про осіб, їхні правові та майнові статуси, речі, права на них та інші об'єкти *рес.*, у тому числі під час провадження дозвільної та іншої управлінської діяльності, надання адміністративних послуг, у найбільш зручний для користувачів технологічний, економічний та корупційно безпечний спосіб.

Термін «*рес.*» має багато значень і визначень, у тому числі законодавчих, які залежать від виду та змісту *I.*, що реєструється:

– це *АС* збирання, накопичення та опрацювання актів законодавства, яка складається з еталонного, страхового, робочого, *I.* фондів та окремого розділу (3);

– Державний *рес.* України компонувань напівпровідникових виробів, який ведеться в *е.* формі (4,5);

– Державний *рес.* свідоцтв України на знаки для товарів і послуг (6);

– єдина комп'ютерна БД про акти цивільного стану, внесені до них зміни і доповнення, видачу свідоцтв про реєстрацію актів цивільного стану та витягів з *рес.* (7);

– АІС збирання, накопичення, надання, захисту та обліку І. про громадян, які потребують поліпшення житлових умов (8).

За формою власності *рес.* можуть бути державними або приватними; за ступенем доступу – відкритими і закритими; за матеріальними носіями І. – паперовими і *е.*

У свою чергу, державні *рес.* можуть мати статус Єдиних або Державних. Найпоширенішою практикою є створення Єдиних державних *рес.*

На сьогодні Держателями Єдиних та Державних *рес.* є:

– Міністерство юстиції України;

– Державна виконавча служба України;

– Державна служба з питань захисту *персональних даних* України.

Єдині та Державні *рес. І.* мережі Міністерства юстиції України створені та функціонують відповідно до законодавства України, що складають ЗУ, акти КМУ, відомчі нормативно-правові акти, а також інші *документи* правового характеру. Ними є:

– Єдиний державний *рес.* нормативно-правових актів;

– Реєстр спеціальних бланків *документів ІС* Міністерства юстиції України;

– Єдиний *рес.* спеціальних бланків нотаріальних *документів*;

– Єдиний *рес.* нотаріусів України;

– Спадковий *рес.*;

– Єдиний *рес.* довіреностей;

– Державний *рес.* обтяжень рухомого майна;

– Єдиний *рес.* громадських формувань;

– *рес.* атестованих судових експертів;

– *рес.* методик проведення судових експертиз;

- Єдиний державний *реє.* осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиний *реє.* підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;
- Відомості з Єдиного державного *реє.* осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиний державний *реє.* юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
- *реє.* громадських об'єднань;
- Державний *реє.* друкованих ЗМІ та *І.* агентств як суб'єктів *І. діяльності*;
- Державний *реє.* актів цивільного стану громадян;
- Державний *реє.* речових прав на нерухоме майно.

Адміністратором Єдиних та Державних *реє.* *І.* мережі Міністерства юстиції України є Державне підприємство «Національні інформаційні системи» (9).

Державна виконавча служба України є Держателем Єдиного державного *реє.* виконавчих проваджень.

Державна служба України з питань захисту *персональних даних* є Держателем Державного *реє.* баз *персональних даних*.

В Україні відбувається активне формування державних *реє.* у різних галузях життя держави. Нині в Україні нараховується більше 100 відкритих державних реєстрів (10).

В умовах активного впровадження та використання можливостей *ІТ* паперові *реє.* планомірно трансформувалися в такий їх вид, як «електронний *реє.* (далі – *е. реє.*), під яким розуміють упорядковану *ІС* або спеціалізовану *БД*. Існує і таке визначення *е. реє.*: *е.* сховище або *е.* система зберігання *І.*, в якій *І.* або *док.* отримуються, захищаються та зберігаються в *е.* формі (11).

У 2019 році у ВРУ був зареєстрований і прийнятий у 1-му читанні за основу проект закону України «Про публічні електронні реєстри» (12), в якому під публічним *е. реє.* пропонується розуміти *ІТС* (*реє.*, *кадастр*, реєстр тощо), що забезпечує обробку *публічної І.*, надання реєстрової *І.* та *реє. даних*; під реєстровою *І.* пропонується розуміти *публічну І.* (у тому числі *І.* з обмеженим доступом) у структурованій (машиночитаному форматі) або

іншій формі, що створюється засобами *реє.* на основі сукупності реєстрових *даних*, метаданих та іншої передбаченої законом *І*; під *реє. даних* пропонується розуміти *дані*, що згідно із законодавством були внесені до відповідної БД *реє.* при вчиненні реєстраційних дій щодо такого об'єкта, які є *публічною І*. (у тому числі *І* з обмеженим доступом).

Усі *реє., кадастри*, реєстри тощо, за допомогою яких органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними особами публічного права, їх посадовими особами, іншими уповноваженими законом особами здійснюються збір, обробка та поширення офіційної *І* про передбачені законами України об'єкти *реє.*, ведуться в *е*. вигляді відповідно до вимог законів, згідно з якими вони створені, та є *реє.*

Згаданий вище законопроект є рамковим і на основі єдиного термінологічного апарату визначає систему публічних *е. реє.*, законодавчі вимоги до них. Передбачається, що дану систему складатимуть:

- базові державні *реє.* (*Єдиний державний демографічний реє.*, *Єдиний державний реє.* юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, *Державний земельний кадастр*);
- інші державні *реє.*;
- комунальні *реє.*;
- визначені законом *реє.* саморегулюючих організацій;
- *реє.* реєстрів.

Реє. публічних *е. реє.* (*реє. реє.*) – державна *ІКС*, призначена для реєстрації та обліку *реє.*, державних та інших обов'язкових для використання класифікаторів, а також *ІС*, які забезпечують їх функціонування та використовують *І* з них.

Законопроектом визначені об'єкти публічних *е. реє.* та порядок оплати за послуги *реє.*, забезпечення прозорості та відкритості ведення публічних *реє.* в Україні, створення дієвих механізмів захисту та реалізації права кожного на доступ до *публічної І*.

Література:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : «Укр.енциклопедія», 2003. Т. 5. 736 с. 2. Register.

URL: <https://www.investopedia.com/terms/r/register.asp> (дата звернення: 22.02.2021).

3. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF/ed20130101/find?text=%D0%E5%BA%F1%F2%F0#Text> (дата звернення: 22.02.2021).

4. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: [show/621/97-%D0%B2%D1%80/ed20190926#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80/ed20190926#Text) (дата звернення: 22.02.2021).

5. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80/ed20190926#n27> (дата звернення: 22.02.2021).

6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/ed20191211#n25> (дата звернення: 22.02.2021).

7. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2007 № 1064. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1064-2007-%D0%BF/ed20130101/find?text=%D0%E5%BA%F1%F2%F0#Text> (дата звернення: 22.02.2021).

8. Про Єдиний державний реєстр громадян, які потребують поліпшення житлових умов : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2011 № 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-2011-%D0%BF/ed20191002#n20> (дата звернення: 22.02.2021).

9. Єдині та Державні реєстри. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_22253 (дата звернення: 23.02.2021).

10. Державні реєстри. Перелік електронних інформаційних баз даних державних установ України. URL: <https://www.dzo.com.ua/zorro/registries> (дата звернення: 23.02.2021).

11. Electronic registry definition. URL: <https://www.lawinsider.com/dictionary/electronic-registry> (дата звернення: 27.02.2021).

12. Про публічні електронні реєстри : проект Закону від 10.09.2019 № 2110. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66772 (дата звернення: 27.02.2021).

І. Ф. Корж

РЕЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ

РЕЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ (*p. I.*) – доктринальне поняття теорії *ІВ* під яким розуміють: 1) дії щодо запозичення будь-яких здобутків «іншого» суспільства чи «іншої» держави та видання їх як результати здобутків «свого» суспільства чи «своєї» держави у різних сферах життєдіяльності, а інколи і претендування на «свою» одноосібну першість цих здобутків (1); 2) запозичення і пристосування відповідним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли у іншій країні або в іншу епоху (2).

Походить від лат. *receptio* – прийняття (*p.*), і означає:

1. Запозичення даним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або в іншу епоху.

2. Запозичення однією державою більш розвинутого права іншої держави. Так, відома *p.* римського права країнами Західної Європи починаючи з XII ст. (4).

3. Запозичення і застосування державою соціологічних та культурних форм, що виникли в іншій країні або в іншу епоху. Рецептія права (5).

Як правило, основою для таких дій є певний вид ідеології, як організованої сукупності ідей у формі політичних міфів, настанов, гасел, програмних *документів* тощо, що в кінцевому результаті призводить до виникнення конфліктів на різних політико-правових рівнях і у різних сферах життєдіяльності суспільства. З цього приводу німецький юрист Ф. Прінгшайм відзначав, що рецепіюється не тільки чужий науковий метод або чужий філософсько-правовий світогляд, але і чуже право (3).

Внаслідок зазначено виникають відповідні загострення у відносинах між державами та суспільствами, між окремими їх представниками, а також призводить до політичного загострення та воєнно-політичної конфронтації.

P. I. можна умовно поділити на два види: позитивну і негативну. До позитивної можна віднести *p. I.*, яка для держави, що її здійснює, привносить певні позитиви і преференції у відповідних сферах життєдіяльності. До негативної можна віднести таку *p. I.*, що

нав'язується іншою державою чи іншим суспільством і тим самим для держави-об'єкта привносяться відповідні негативи.

До негативної можна віднести *p. I.* яка є недостовірною і нав'язується іншому суспільству чи державі в якості правдивої, тим самим наносяться певні шкідливі наслідки для того суспільства чи держави.

Закономірністю будь-якої *p. I.* є відповідна трансформація сприйняття *I.*, яка має бути пристосована до соціально-економічних і політичних умов суспільства, яке її отримує. Для цього використовуються усі можливі механізми держави і суспільства (в цілому наука, церква, ЗМІ, взаємопов'язані правові, організаційні, оперативно-розшукові, розвідувальні, контррозвідувальні, науково-технічні, *I.*-аналітичні, кадрові, економічні тощо заходи) для впливу на населення держави чи відповідного регіону. Одним із важливих механізмів зазначеного є нарощування можливостей *I.*-технічного впливу на *I.* інфраструктуру сусідніх держав у своїх військово-безпекових цілях. Одночасно посилюється діяльність організацій, які здійснюють технічну розвідку щодо органів наукових організацій і підприємств оборонно-промислового комплексу.

Державна політика здійснення *p. I.* є складним і довготривалим процесом відповідної обробки населення як своєї країни, так і територій проживання населення інших держав з метою засвоєння ними відповідних ідей, ідеологій, процесів, термінологій тощо, які напрацьовані в рамках владою іншої держави. Просте перенесення якихось фактів *p. I.* на інше підґрунтя може бути не сприйнятим іншим суспільством, відкинутим ним і, як наслідок, мети буде не досягнуто.

Як показує історичний досвід, *p. I.* може стати належним для держави фактом за наявності певних передумов. Такою умовою може бути наявність у соціально-економічному житті суспільства, яке сприймає чи запозичує елементи рецепіюємої *I.*, відповідного набору спільних властивостей, спільного проживання, спільної мови, культури тощо. Важливою умовою є також подібність, близькість культур суспільства, що сприймає чужу *I.* за свою,

та суспільства, що його напрацювало. Особливе місце у зазначеному належить спільності релігії, напрацьовані у ній релігійні догми.

Має певний успіх і насильницький, примусовий принцип нав'язування *p. I.* у процесі проведення довготривалої державної політики що з часом стає традицією для запозичення. Прикладом зазначеного в історії є політика в СРСР щодо так званого «зближення націй і народів» і створення єдиного «радянського народу» з єдиними історією, культурою, ідеологією, духовністю тощо, тобто створювалася сурогатна нація і нищилися історія, культура, духовність десятки і сотень народів і етносів.

Для протидії негативному фактору *p. I.*, яка наносить велику шкоду як окремим державам, так і існуючому міжнародному правопорядку, необхідно здійснювати:

– для вирізнення негативних факторів *p. I.* потрібно визнати, що так званий центр розпізнання зазначеного має знаходитися у головах громадян, які мають відкинути просте, елементарне сприйняття будь-якої *I.* за об'єктивну реальність чи дійсність, а надавати їй критичну оцінку і здійснювати щодо неї всебічний аналіз. Тобто, на когнітивному рівні потрібно особисто протидіяти маніпулюванню, щоб свідомість була «чистою», а не *I.* «забрудненою» противником. В головах громадян має відбутися психологічний злам щодо стереотипів минулого про справедливу сутність того, чи іншого політичного устрою, і прийти усвідомлення, що ми живемо у реальному, суперечливому світі, якому притаманні як позитивні, так і негативні фактори, часто ефемерні, підлі, цинічні, небезпечні тощо. Тобто, світогляд громадянина має базуватися на об'єктивній реальності, а не на фальші, утопії, неправдивості;

– має бути політична воля державної влади концентрувати та направляти усі можливі у державі зусилля на нейтралізацію негативної дії згаданого явища. Влада має перейнятися розумінням, що для зазначеного потрібна максимальна концентрація і волі, і сил, і засобів, насамперед фінансових. На нашу думку, ніщо так ефективно не зможе протидіяти неправді, як сама правда чи істина. Тому державній владі вкрай необхідно переосмислити

важливість науково-історичних, політичних, етнографічних тощо досліджень, результати яких мають знайти широке впровадження у життя суспільства в якості правдивої, доступної, переконливої інформації, як альтернативного джерела протидії *дезінформації* противника насадити у суспільстві хибне, неправдиве сприйняття його минулого, сучасного та майбутнього.

Література:

1. Корж І. Ф. Явище рецепції інформації в безпековій функції держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Збірник наукових праць. Серія: Юридичні науки. Випуск 6/2016. Херсон, 2016. С. 100–105.
2. Современный словарь иностранных слов. Москва : Изд-во «Рус. язык», 1993. С. 531.
3. Верлос Н. В. Рецепція в зарубіжній правовій доктрині: проблеми концептуалізації в контексті конституційного розвитку. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія: Юридичні науки. № 3. 2020. С. 161.
4. Рецепція. Словник іншомовних слів Мельничука. URL: <http://slovopedia.org.ua/42/53408/289405.html> (дата звернення: 23.01.2021).
5. Рецепція. Словник української мови : в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 7. С. 521.

І. Ф. Корж

С

СИНЕРГЕТИКА

СИНЕРГЕТИКА (від грецького «synergeia» – «півдружність», син – «спільне» і ергос – «дія») (*си*) – теорія самоорганізації складних нелінійних відкритих систем, між- та трандисциплінарний напрям наукових досліджень, що виник на початку 70-х, коли вперше з'явилися роботи Германа Гакена, який увів у науковий дискурс оновлене поняття «*си*» (1). *Си*. вбачає своїм базовим завданням пізнання загальних закономірностей і принципів, що лежать в основі процесів самоорганізації в системах різноманітної природи: фізичних, хімічних, біологічних, технічних, економічних, соціальних, психічних тощо.

Тому множина предметних наукових сфер та імен, що зробили свій внесок у новітню нелінійну теорію самоорганізації відкритих систем, є досить широкою та калейдоскопічною: *си*. (Гакен), нерівноважна термодинаміка і теорія дисипативних структур (Пригожин), автоколивання в хімічних реакціях (Білоусов, Жаботинський), гіперцикли і автокаталітичні реакції у живій матерії (Ейген), автопоезис в організмичних структурах (Матурана, Варела), теплові структури в плазмі (Кадомцев і Курдюмов), детермінований хаос (Лоренц), фрактали (Мандельброт), нелінійна динаміка і теорія катастроф (Синай, Арнольд, Том), феномени самоорганізації у соціальних системах (Луман), в економіці (Вайс, Блазейо, Бауер), у сфері політики і права (Вільке, Тойбнер), у культурному розвитку та історії людства (Артігіані, Маннерман, Моїсеев, Свідзинський), моделі зростання населення Землі і прогнозування розвитку вищої школи (Капіца, Курдюмов, Малинецький) та ін.. Завдяки зусиллям багатьох дослідників із різних галузей природничих, технічних, соціальних і антропологічних наук доведена подібність, ізоморфність та гомоморфність сценаріїв самоорганізації на всіх її фазах для систем різної природи.

Під самоорганізацією в *си.* розуміються процеси виникнення макроскопічно впорядкованих просторово-часових структур у складних відкритих нелінійних системах, що знаходяться в далеких від рівноваги станах, поблизу особливих критичних точок – точок біфуркації. У таких точках і навколо них поведінка системи характеризується критичним станом, при якому система стає нестійкою щодо флуктуацій і виникає невизначеність: чи стане стан системи хаотичним або вона перейде на новий, більш диференційований і високий рівень упорядкованості. Останнє означає, що в цих точках система під дією навіть найнезначніших впливів, або флуктуацій, може різко змінювати свій стан. Цей перехід часто характеризують як виникнення «порядку з хаосу» (2). *Си.* системи майже завжди знаходяться у «режимі із загостренням», в якому наявність ймовірних біфуркаційних точок пов'язана з тим, що в середовищі, яке описується, будь-яке невелике збурення може викликати нелінійно велику реакцію і спричинити структурний перехід системи.

Си. пов'язують із постнекласичним типом наукової раціональності. Цей філософсько-методологічний концепт був уведений філософом В. Ст'юпіним, зміст якого розкривається в історичному зіставленні з раціональністю класичного й некласичного зразків, що ґрунтуються на відповідних наукових парадигмах (3).

Відповідно до цієї концепції, класичний тип наукової раціональності виник у результаті першої в історії глобальної наукової революції XVII-го ст. з появою класичного природознавства. Некласичний тип наукової раціональності сформувався в результаті глобальної наукової революції із середини 90-х років XIX ст. до кінця 20-х років XX ст. («квантово-релятивістська революція»). Наступна глобальна наукова революція розгортається в другій половині XX ст., особливо інтенсивно в останній його третині, коли наукова революція відкрила простір для становлення постнекласичної науки та нелінійного мислення (4).

У постнекласичному дискурсі нерівноваженість і нестабільність вже не розглядаються чимось руйнівним та негативним. Результатом переходу від рівноважного стану до сильно

нерівноважного може бути виникнення нової структури системи, нового упорядкування, який призведе до нових якостей системи. Тобто, хаос тут виступає як креативне начало. Тому увага *си.* дослідження завжди прикута до нестійких і мінливих процесів. На зміну упередженням дослідників проти хаосу та безладу прийшла думка, що без нестійкості немає розвитку. Нестійкість, не завжди є зло, яке підлягає усуненню, проте може виступати умовою стабільного і динамічного розвитку. У зв'язку з переосмисленням концепції хаосу, *си.* також оперує складним поняттям динамічного (або детермінованого) хаосу як якоїсь надскладної впорядкованості, яка існує неявно, потенційно, і що може проявитися у величезному різноманітті впорядкованих структур.

Усі реальні системи, які вивчає *си.*, є дисипативними. Дисипативна система (або дисипативна структура) – відкрита нелінійна система, яка є далекою від стану термодинамічної рівноваги. Така система є нерівноважною завдяки розсіюванню енергії, отриманої ззовні. Внаслідок самоорганізації у таких системах можуть виникати стійкі структури, які існують за умови постійної дисипації, тобто втрати системою енергії.

Система, в якій відбуваються дисипативні процеси, тяжіє до стану рівноваги. Це можна розглядати як рух у фазовому просторі до точкового атратора, що є еквівалентним до руху системи в напрямку мінімуму вільної енергії. Дисипативна структура здійснює постійний обмін речовиною та енергією із середовищем, в котрому вона народилася та є структурно стійкою.

Си. як метанаука породила системно-*си.* підхід – методологічний підхід, що оснований на постнекласичній науковій парадигмі та *си.* У моделюванні процесів різного походження системно-*си.* підхід є методологічним кроком уперед порівняно з класичним системним підходом. Системно-*си.* підхід розглядає відкриті, нерівноважні, нелінійні та складні системи у своєму розвитку. Він акцентує увагу на процесах руху систем, структурних фазових переходах на відміну від статичного та морфологічного їх опису в класичному системному підході; не зупиняється на стадії аналізу структури та компонентів системи, а використовує ефект

кооперативності процесів, що лежать в основі її самоорганізації й розвитку; вивчає провідну роль сукупності внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків системи, а джерелом її руху та еволюції визнає обмін I , енергією та матерією із зовнішнім середовищем.

Знання основних закономірностей розвитку та самоорганізації відкритих нелінійних систем дозволяє конструювати штучні активні середовища з наперед заданими структурами, як наприклад, прилади для обробки інформації (5). Те саме можна говорити й про застосування зазначених закономірностей в теорії й практиці соціономічних систем та інш. (6; 7; 8).

Відгалуження *си.* згодом розподілилися між різними напрямками та науками. Серед них, наприклад, теорія динамічного хаосу, що досліджує надскладну, приховану впорядкованість поведінки системи, що спостерігається; напр. явище турбулентності (9); теорія фракталів, що вивчає складні самоподібні структури, які часто виникають в результаті самоорганізації (10); теорія катастроф, що досліджує поведінку систем, що самоорганізуються, в термінах: біфуркація, атрактор, нестійкість (11); психосинергетика й освітня *си.* (*си.* процеси в психології та освіті) (12; 13); *си.* в культурології (14); лінгвістична *си.* (15) тощо.

Си. з початку свого розвитку була тісно пов'язана з *теорією I.* і наразі є наріжним метануковим базисом останньої.

Найрізноманітніші задачі, пов'язані з поняттям інформації, мають ефективне розв'язання із застосуванням *си.* підходу, зокрема *си.* математичного моделювання: виникнення генетичного коду, оброблення та генерування нової I в нейромережах (штучних та природних), розпізнавання образів, питання мислення та наукової творчості тощо (16).

Г. Гакен, наприклад, досліджував взаємозв'язок I та самоорганізації на основі принципу максимуму I ентропії у застосуванні до широкого кола нерівноважних процесів, взаємозв'язок між «шенноновською» I та семантичної I , фундаментальні питання, пов'язані з квантової I і квантовими обчисленнями тощо (17).

Си. підхід також застосовується для вивчення такої відкритої дисипативної складноструктурованої системи, як мережний

I. простір, в якому під мережею розуміється система вузлів, пов'язаних *I.*, знанієвими, транспортними, фінансовими, товарними та іншими потоками. Мережева організація – антипод ієрархічної структури. Мережеві структури об'єднують рівних суб'єктів з метою кооперації і співробітництва для досягнення загальних цілей. *I. суспільство, IT* спричинили появу в *Інтернет* якісно нових і надзвичайно різноманітних соціально-*I.* утворень – Інтернет-спільнот, «соціальних мереж».

Оскільки універсальної моделі роботи мережевих організацій на цей час не існує, її створення є вельми актуальною прикладною задачею для *си.* У площині останньої сучасне мережеве суспільство проявляє принципово нову системну якість. У мережах з'являється *си.* ефект: суспільний резонанс отримує тільки та *I.*, яка в даний момент затребувана системою. Мережна система працює в режимі «з загостренням» і характеризується граничним стисненням просторово-часових масштабів (18).

Література:

1. Хакен Г. Синергетика. Москва : Мир, 1980. 405 с.
2. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Москва : Прогресс, 1986. 432 с.
3. Степин В. С. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации / В. С. Степин, Л.Ф. Кузнецова. Москва, 1994. 274 с.
4. Добронравова И. С. Синергетика : становление нелинейного мышления. Київ : Либідь, 1990. 149 с.
5. Лоскутов А. Ю., Михайлов А. С. Введение в синергетику : учеб. руководство. Москва : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1990. 272 с.
6. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. Киев : Ин-т социологии НАНУ, 2002. 437с.
7. Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. СПб. : Изд. «Лань», 1999. 480 с.
8. Шевцов А. Г. Синергетичні принципи проектування педагогічного процесу як системи. *Вища освіта України*. 2003. № 2. С. 115–119.
9. Николас Г., Пригожин И. Самоорганизация в неравновесных системах. Москва : Мир, 1979. 512 с.
10. Бенуа Б. Мандельброт. Фрактальная геометрия природы. Москва : Институт компьютерных исследований, 2002. 656 с.

11. Томпсон Дж. М. Т. Неустойчивости и катастрофы в науке и технике. Москва : Мир. 1985. 256 с.
12. Ершова-Бабенко И. В. Методология исследования психики как синергетического объекта : монография. Одесса : ОДЭКОМ, 1992. 124 с.; Буданов В. Г. Синергетические стратегии в образовании. Синергетика и образование. РАГС. 1996.
13. Шевцов А. Г. Некоторые аспекты психосинергетического моделирования личности. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: Міжвузівський збірник наукових праць*. Вип. № 19. Одеса, 2002.
14. Свідзинський А. Самоорганізація і культура. Київ : Видавництво ім. Олени Теліги. 1999. 288 с.
15. Пиотровский Р. Г. Лингвистическая синергетика: исходные положения, первые результаты, перспективы. СПб. : СПбГУ, 2006. 159 с.
16. Чернавский Д. С. Синергетика и информация. Динамическая теория информации. Москва : Издат-во «Ленанд». 2016. 304 с.
17. Хакен Г. Информация и самоорганизация: макроскопический подход к сложным системам : пер. с англ. 3-е изд., испр. и знач. доп. Москва : Изд-во «Ленанд». 2014. 317 с.
18. Куркина Е. С., Князева Е. Н. Сетевая революция. *Экономические стратегии*. 2017. № 5 (147). С. 128–137.

А. Г. Шевцов

СИСТЕМА ПЛАТІЖНА ЕЛЕКТРОННА

ЕЛЕКТРОННА ПЛАТІЖНА СИСТЕМА (*е. пл. сис.*) – доктринальне поняття фінансово-економічної сфери, яке є відсутнім у чинному законодавстві України.

Але законодавець визначає поняття «платіжна система» (далі – *пл. сис.*), під яким розуміється платіжна організація, учасники *пл. сис.* та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати *пл. сис.* (1, п. 1.29 ст. 1). Водночас варто зазначити, що через введення у дію нового закону про платіжні послуги з 01.08.2021 термін «пл. сис.» зазнає певної трансформації з врахуванням стандартів ЄС у цій сфері. Отже, *пл. сис.* є системою для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями

і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками пл. сис. (2).

З розвитком *е. комерції* та *І. суспільства* поряд з використанням *пл. сис.* при розрахунках набуває дедалі поширення вживання терміну «*е. пл. сис.*», разом з яким може застосовуватись і синонімічний йому термін «системи *е. платежів*» (3, с. 116).

Поняття *е. пл. сис.* ми визначаємо як *пл. сис.*, в якій відповідно до національного законодавства платежі за товари, роботи, послуги та/або отримання готівки здійснюються дистанційно за допомогою *е. платіжних інструментів* (*документів* на переказ коштів в *е. формі, е. платіжних засобів, е. грошей*), технічних пристроїв, програмного забезпечення, засобів кодування І. та її автоматичної обробки, *е. каналів зв'язку* (мережі *Інтернет*, мобільного зв'язку) (5, с. 71).

У той же час, поняття «*е. пл. сис.*» на законодавчому рівні не визначено та не закріплено. З огляду на це на практиці та у літературі це поняття часто пов'язують з виключним використанням *е. грошей*, ототожнюючи платіжні картки з *е. грошима* (5, с. 510; 6, с. 173–200). Така позиція не є коректною через відсутність рівнозначності між поняттями «*е. платежі*» та «*е. гроші*». Тому що в *е. пл. сис.* платежі здійснюються дистанційно (віддаленим чином) за допомогою телекомунікаційних каналів та різних *е. платіжних інструментів*, а не лише *е. грошей*.

Для виокремлення *пл. сис.*, у яких *е. гроші* використовуються як засіб платежу, від інших *е. пл. сис.* безготівкових розрахунків потребує підтримки позиція авторів щодо введення спеціального терміна «*пл. сис. на основі е. грошей*» (3, с. 116). На сьогодні відповідно до чинного законодавства замість поняття «система *е. грошей*» застосовується дефініція у значенні «використання *е. грошей*» як сукупність відносин між емітентом, оператором, агентами, торговцями та користувачами щодо здійснення випуску, розповсюдження, розрахунків за товари, переказів між користувачами – фізичними особами, обмінних операцій, приймання агентом з розрахунків *е. грошей* в обмін на готівкові/

безготівкові кошти, погашення емітентом *е. грошей* та поповнення *е. гаманців* (7, п. 1.3). У даному випадку краще застосовувати поняття «система *е. грошей*», а не «використання *е. грошей*», оскільки в межах певної системи відбуваються відповідні платежі *е. грошима*.

Розвиток ІТ прискорює перехід до *е. платежів*. Останніх слід розуміти у широкому значенні як платежі, що ініціюються, обробляються та отримуються в *е. вигляді* (8, с. 3). Згідно з міжнародними стандартами, розробленими Комітетом з платежів та інфраструктур ринку Банку міжнародних розрахунків, платіж (переказ коштів) визначається як передача грошової вимоги платником стороні, що є прийнятною для отримувача. Як правило, грошові вимоги приймають форму банкнот або залишків на рахунках, відкритих у фінансовій установі або в центральному банку. А розрахунком є виконання зобов'язання відповідно до умов основного договору (9, с. 13, с. 16). Таким чином, поняття «розрахунок» є широким та загальним щодо поняття «платіж». Водночас, відповідно до Бюджетного кодексу України під платежем розглядається виконання бюджетних, боргових, гарантійних чи податкових зобов'язань, які виникли в поточному або попередніх бюджетних періодах (10, до п. 41 ч. 1 ст. 2). У даному випадку терміни «розрахунок» і «платіж» можна вважати тотожними, що спрямовані на припинення грошових зобов'язань фінансово-правової природи та публічного характеру шляхом їх виконання у процесі акумуляції, розподілу, перерозподілу та використання публічних фондів коштів.

Дискусійним можна вважати і положення щодо визнання рівнозначності між *е.* та онлайн (*Інтернет*) розрахунками, а також мобільними платежами. Оскільки *е. платежі* можуть бути як безготівковими та пов'язаними з різними видами платіжних карток (контактними, безконтактними з чипом, токенизованими, віртуальними), так і мобільними платежами (з використанням мобільних платіжних інструментів, наприклад, мобільного телефону), і онлайнними платежами (з використанням платіжних карток, *е. грошей* / *е. гаманців* для здійснення розрахунків в *Інтернеті*). Тому не можна визнавати хибну позицію правильною, згідно

з якою при здійсненні платіжних операцій застосування *e. пл. сис.* обмежується розрахунками за товари, послуги лише у всесвітній мережі *Інтернет* (5, с. 510; 11, с. 111).

E. пл. сис., як складне системне утворення, забезпечує *e.* переказ коштів. На відміну від ЗУ, визначення *e.* переказу коштів міститься серед ключових дефініцій у Федеральному Законі США про *e.* переказ коштів (11).

Стабільність функціонування *e. пл. сис.* обумовлена безперервною роботою їх технологічно критичної платіжної інфраструктури, що забезпечує швидкість, зручність, надійність, безпечність здійснення *e.* платежів. У цілому це впливає на загальний рівень розвитку фінансової системи держави. Не менш важливу роль в ефективності функціонування *e. пл. сис.* відіграють *e.* платіжні інструменти. В Україні на законодавчому рівні закріплено лише поняття «платіжний інструмент» (1, п. 1.31, ст. 1), а в Польщі під *e.* платіжним інструментом законодавець справедливо розглядає кожен платіжний інструмент, який передбачає відділений доступ до коштів, що дозволяє їх власнику здійснювати операції за допомогою *e.* пристрою та/або *e. ідентифікації* цього власника, необхідної для виконання операції, зокрема платіжної картки або *e. грошей* (13, п. 4 ст. 2).

Отже, в основу визначення *e. пл. сис.* покладено поняття «*пл. сис.*». Та справедливим є зауваження фахівців про те, що зазначеними у спеціальному законі елементами склад *пл. сис.* не вичерпується, а погодитись з точкою зору законодавця означало б сприйняти *пл. сис.* лише як сукупність певних юридичних осіб (платіжної організації та учасників платіжної системи) та відносин між ними, які, не будучи наповнені реальним змістом, не можуть забезпечити функціонування будь-якої *пл. сис.* (14, с. 119).

Враховуючи поступову інтеграцію нашої держави до внутрішнього ринку Європейського Союзу (далі – ЄС) відповідно до зобов'язань, узятих Україною в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, та найближчу перспективу імплементації норм Директиви 2015/2366/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку (далі – PSD 2) у національне законодавство України (14),

можна визначити *пл. сис.* як сукупність обов'язкових елементів, що складають організаційно-правову структуру *пл. сис.*, до якої належать: платіжна організація (платіжний оператор), розрахунковий банк, учасники, оператор(и) послуг платіжної інфраструктури (технологічні оператори), що взаємодіють на засадах належним чином оформлених та стандартизованих домовленостей для надання платіжних та/або операційних, *I*, інших технологічних послуг, пов'язаних із використанням набору платіжних інструментів, процедур та дотриманням загальних правил щодо процесингу, клірингу та/або розрахунку для виконання платіжних операцій.

На підставі аналізу національного законодавства України й зарубіжних країн, а також кращих іноземних практик, міжнародних та європейських стандартів у сфері здійснення платежів можна виокремити такі види *е. пл. сис.*:

- міжбанківські *пл. сис.* (системи міжбанківських розрахунків), в яких забезпечується переказ коштів між банками в безготівковій формі, що обумовлено потребою виконання платежів клієнтів або власних зобов'язань банків (15; 16). Наприклад, національна система електронних платежів Національного банку України (далі – СЕП НБУ), SWIFT, TARGET тощо;

- карткові *пл. сис.*, в яких ініціювання переказу коштів та інші операції, передбачені відповідним договором, здійснюються із застосуванням платіжних карток (17). В Україні функціонують чотири міжнародні карткові *пл. сис.*: MasterCard, Visa, American Express, UnionPay International; одна внутрішньодержавна карткова *пл. сис.* «УКРКАРТ»;

- системи грошових переказів (системи переказу коштів), що призначені за українським законодавством для здійснення переказів коштів, які ініціюються платниками для зарахування коштів на рахунки отримувачів або видачі отримувачам – фізичним особам у готівковій формі (15). Наприклад, NovaPay, Поштовий переказ, PayRun, MoneyGram, Western Union тощо;

- системи *е. грошей.* станом на 01.08.2021 в Україні тільки банки (їх кількість дорівнює 10) мають право здійснювати випуск

e. грошей відповідно до законодавства України. В грошовому обігу України в правових межах перебувають такі *e. гроші*, як «FORPOST», «ALFA-MONEY», MasterCard, Visa, ПРОСТІР, «Максі», «WALLET ONE», «ГЛОБАЛМАНІ», «ЕЛЕКТРУМ», ХРАУ (18);

– міжнародні системи онлайн платежів (*Інтернет* розрахунків) забезпечують проведення платежів та розрахунків у мережі *Інтернет* з використанням *e. платіжних інструментів міжнародних пл. сис.* (17) та інші онлайн платіжні системи, створені резидентами для прийому онлайн платежів від споживачів за товари і послуги через звичайний доступ в *Інтернеті*. Наприклад, до міжнародних систем *Інтернет*-розрахунків належать PayPal, TransferWise, Payoneer, Skrill, Stripe тощо. Серед популярних в Україні онлайн *пл. сис.*, створених резидентами, можна назвати такі, як Портмоне (Portmone), EasyPay, ГЛОБАЛМАНІ (Global 24, Global Pay), Ірау.уа та ін.;

– *пл. сис.* на основі *ІТ (блокчейну, віртуальних валют, цифрових валют центральних банків)*. Зокрема, у літературі (3, с. 190–192; 19, с. 80, с. 107; 20, с. 68–71) визначаються можливості використання технології розподіленого реєстру (*блокчейну*) у платіжних системах в якості функціонування *віртуальних валют* як засобів обміну, одиниць обліку і зберігання вартості в електронній формі (21, п. 8 ст. 3), а також створення центральними банками держав власних *цифрових валют* у вигляді зобов'язань таких банків, що номіновані в національній валюті, мають цифровий вираз та можуть бути засобами платежу, міри та сталості вартості (19, с. 80; 22).

Література:

1. Про платіжну систему та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 10.02.2021).

2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX (набрання чинності з 01.08.2022). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1591-20#top> (дата звернення: 05.08.2021).

3. Трубін І. О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції: монографія. Київ : Алерта, 2013. 136 с.
4. Пожидаєва М.А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
5. Ющишина Л. О., Сало С. М. Електронні платіжні системи у міжнародній практиці та їх застосування в Україні. *Економічні науки*. Сер.: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9(3). С. 508–513.
6. Пиріг С. О. Платіжні системи : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
7. Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні : постанова Правління НБУ від 04.11.2010 № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10#n19> (дата звернення: 08.02.2021).
8. Issues paper for the ECB Conference on 10 November 2001 «E-payments without frontiers». 54 p. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/epaymentsconference-issues2004en.pdf> (дата звернення: 08.02.2021).
9. A glossary of terms used in payments and settlement systems / Committee on Payments and Market Infrastructures. Bank for International Settlements. Updated 17 October 2016. 18 p. URL: <https://www.bis.org/dcms/glossary/glossary.pdf?scope=CPMI&base=term> (дата звернення: 08.02.2021).
10. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI із змінами. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
11. Караєва Н. В. WEB- та мобільні технології в економіці : конспект лекцій. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 158 с.
12. The Electronic Fund Transfer Act (EFTA) (15 USC 1693 et seq.) of 1978. URL: https://www.federalreserve.gov/boarddocs/caletters/2008/0807/08-07_attachment.pdf (дата звернення: 10.02.2021).
13. Act of Poland of 12 September 2002 on electronic payment instruments. *Journal of Law* of 11 October 2002. URL: https://www.nbp.pl/en/system_platniczy/mf.pdf (дата звернення: 10.02.2021).
14. Алісов Є.О. Деякі проблеми правового регулювання глобальної платіжної системи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 116–126.
15. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market,

amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) № 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015L2366> (дата звернення: 10.02.2021).

16. Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні : постанова Правління НБУ від 28.11.2014 № 755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

17. Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті : постанова Правління НБУ від 16.08.2006 № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06#n15> (дата звернення: 12.02.2021).

18. Про затвердження Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури : постанова Правління НБУ від 04.02.2014 № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-14#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

19. Банки, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України. URL: <https://bank.gov.ua/payments/pocash/bank-elektron-grosh> (дата звернення: 12.02.2021).

20. Кудь А., Кучерявенко М., Смичок Є. Цифрові активи та їх правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн : монографія. Харків : Право, 2019. 216 с.

21. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 3. С. 63–73. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.03.063> (дата звернення: 12.02.2021).

22. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/834 від 30.05.2018 про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 01.03.2021).

23. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня». Національний банк України. Київ, 2019. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4 (дата звернення: 01.03.2021).

М. А. Пожидаєва

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ (*І. с. д.*) – доктринальне поняття політології в сфері *ІБ* під яким розуміється 1) здатність держави контролювати і регулювати потоки *І* з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави» (1).

Загалом, тлумачення поняття «суверенітет держави» (*с. д.*) в енциклопедичних джерелах, як правило, пов'язані з визначенням меж суверенітету державними кордонами. Однак, сучасні процеси *інформатизації*, потужні *І* обміни в рамках глобального *І. простору* значною мірою розмивають територіально-географічні особливості суверенітету як такого і під впливом тенденцій розвитку *І. суспільства* акценти державного суверенітету дещо змінюються, актуалізуючи його *І* складову або *І. с. д.*

Відтак, *І. с. д.*, хоча і може розглядатися як видовий відносно *с. д.*, відрізняється від останнього юрисдикційними межами, колом уповноважених суб'єктів, власними моделями і комбінаціями методів правового регулювання, рівнем міжнародної співпраці тощо. На відміну від традиційного розуміння суверенітету як верховенства державної влади на своїй території, в *І. просторі* таке верховенство може суперечити конституційним правам і свободам на свободу слова, друку, пошуку та розповсюдження *І*. То ж *І. с. д.* має ґрунтуватися на принципах верховенства права та цінностях і пріоритетах *І. суспільства*.

Однак, попри актуальність і надважливість забезпечення *І. с. д.*, вітчизняне законодавство не приділяє належної уваги його нормативному трактуванню.

До теперішнього часу в юриспруденції сформувалося кілька категорій: *І*. суверенітет; суверенітет в *І. сфері*; цифровий суверенітет, технологічний суверенітет; *е.* суверенітет; кіберсуверенітет; суверенітет *Інтернету*; суверенітет *даних* тощо, які часто розглядаються як тотожні, хоча більшість із запропонованих термінів є різними за своїм змістом.

У контексті вирішення завдань забезпечення *І. с. д.* у сучасному світі його основоположною властивістю є двокомпонентність –

єдність контентної та технологічної складових. Контентна складова *I. с. д.* – це здатність держави формувати, контролювати і спрямовувати *I.* потоки, технічна – забезпечувати програмними, апаратними засобами оброблення, передавання, зберігання *I.* (2).

I. с. д. знаходить вираз у здатності держави відповідно до її законодавства та норм міжнародного права самостійно і незалежно визначати національні інтереси в *I. сфері*, здійснювати державну внутрішню і зовнішню *I. політику*, розпоряджатися власними *IP*, формувати інфраструктуру національного *I. простору*, створювати умови для його інтегрування у світовий *I. простір* та гарантувати *ІБ* людини, суспільства, держави. Основою *I. с. д.* вважаються національні *IP*.

Про *I. с. д.* слід говорити лише за умови наявних можливостей його підтримання на належному рівні. Забезпечення *I. с. д.* повинно включати: створення комплексної нормативно-правової регламентації визначення поняття «*I. с. д.*», напрямів його забезпечення (законодавче визначення та забезпечення стратегічних напрямів розвитку і захисту національного *I. простору*, визначення норм, засад і меж діяльності зарубіжних та міжнародних суб'єктів у національному *I. просторі* України); повноважень відповідних органів та їх координації і взаємодії; участь у створенні та розвитку норм міжнародного права з огляду на інтеграцію у глобальний *I. простір* (3).

Література:

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Радутний О. Е. Люзія та реальність інформаційного суверенітету. *Інформація і право*. Випуск 4(35)/2020. С. 22–38.
3. Солодка О. М. Інформаційний простір держави як сфера реалізації інформаційного суверенітету. *Інформація і право*. Випуск 4(35)/2020. С. 39–46.
4. Супрун В. М. Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010.

О. М. Солодка

Т

ТЕРОРИЗМ ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ (*I. тер.*) – доктринальне поняття теорії *ІБ*, під яким розуміють: 1) різновид форми суспільно небезпечного діяння, яким є «тероризм»; 2) форма деструктивного *I-психологічного впливу* на особистість, суспільство і державу; 3) небезпечні діяння з інформаційного впливу на соціальні групи осіб, державні органи влади і управління, пов'язані із розповсюдженням інформації, яка містить погрози переслідуванням, розправою, вбивствами, а також викривлення об'єктивної *I*, що спричиняє виникненню кризових ситуацій в державі, нагнітання страху і напруги у суспільстві (1); 3) певний насильницький пропагандистський вплив на психіку людини, який не дає йому можливості критично оцінювати отриману *I* (2); 4) новий вид терористичної діяльності, орієнтований на використання різних форм і методів тимчасового або незворотного виведення з ладу *I* інфраструктури держави або її елементів, а також за допомогою протиправного використання *I* структури для створення умов, що тягнуть за собою тяжкі наслідки для різних сторін життєдіяльності особистості, суспільства і держави (3); 5) множина *I. війн* та *I. спецоперацій*, пов'язаних із національними або транснаціональними кримінальними структурами та спецслужбами іноземних держав (4); 6) злиття фізичного насильства зі злочинним використанням *ІС*, а також умисне зловживання цифровими *ІС*, мережами або їх компонентами з метою сприяння здійсненню терористичних операцій або акцій (5); 6) ідеологічно обґрунтована практика впливу, направленою на залякування населення, на прийняття рішення або вчинення дії (бездіяльності) органом влади, органом місцевого самоврядування, міжнародною організацією, соціальною групою, юридичною особою або фізичною особою в межах *I. простору*, пов'язаного з використанням *I*, *ІТ* і (або) *ІР* (6).

Залежно від спрямованості умовно можна виділити два види *I. тер.*: 1) «психологічний» (пропаганда тероризму, створення атмосфери страху і паніки в суспільстві і т.д.); 2) «технічний» (контролювання або блокування каналів передачі *масової I.*, порушення функціонування об'єктів *I. інфраструктури* та ін.) (7).

Залежно від злочинної мети та використання інструментів (засобів) її досягнення *I. тер.* теж поділяється на два види: медіа тероризм (далі *м. тер.*) та кібертероризм (*кіб. тер.*).

М. тер. – зловживання *IC*, мережами, та їхніми компонентами для здійснення терористичної діяльності (пропаганда та поширення ідеології тероризму, сприяння вчиненню теракту). Засобами здійснення *м. тер.* є друковані *ЗМІ*, мережі ефірних й кабельних мас-медіа, *Інтернет*, *е. пошта*, спам тощо (8).

Кіб. тер. – навмисна, політично вмотивована атака на об'єкти *I. простору*, що створює небезпеку для життя та/або здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були здійсненні з метою порушення державної чи громадської безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту чи загроза вчинення таких дій (9). Закон визначає кібертероризм як терористичну діяльність, що здійснюється в кіберпросторі або з його використанням (10, ст. 1).

Таким чином, як узагальнююче можна надати наступне визначення. *I. тер.* – антисоціальне явище, для якого характерним є умисне застосування *I-психологічного* та *I-технічного впливів*, спрямованих на маніпуляцію чи залякування населення або заподіяння шкоди *I. суспільству* чи окремим особам з метою примусити публічну владу, міжнародну організацію, юридичну чи фізичну особу (групу осіб) вчинити якусь дію (або утриматися від її вчинення) в межах *I. простору*, пов'язаного з використанням *I.*, *IT* і (або) *IP* (11; 12).

Основою *I. тер.* є *I. насильство*, з-поміж властивостей якого виділяється: несилловий, ідеальний характер, вихід за межі фізичних закономірностей; нелінійність; порушення закону збереження речовини й енергії, кумулятивний характер, можливість бурхливого зростання *I.*; широке розповсюдження; можливість

ідеального клонування; нелокалізованість у часі; опосередкований характер і прихованість впливу; віртуальний характер впливу; можливість фіксування; селективність; легкість доступу, злому ІС (13).

I. тер. являє собою серйозну загрозу безпеці та життєво важливим інтересам особи, суспільства і держави. Рівень загрози *I. тер.* стрімко зростає в сучасних умовах глобалізації, в яких він набуває надзвичайно важливого значення (13).

Література:

1. Лабенко Л. В. Інформаційний тероризм: поняття та ознаки. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3439/D0%9B%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 04.02.2021).

2. Буряева Л.А. Информационный терроризм как угроза национальной безопасности Российской Федерации. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnyu-terrorizm-kak-ugroza-natsionalnoy-bezopasnosti-rossiyskoj-federatsii/viewer> (дата звернення: 04.02.2021).

3. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.

4. Яцик Т. П. Особливості інформаційного тероризму як одного із способів інформаційної війни. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. № 2(65). С. 55–60.

5. Jerrold M. From Car Bombs to Logic Bombs: The Growing Threat from Information Terrorism / NATO Library at: Terrorism and political violence, vol. 12, no. 2, Summer 2000. P. 97–122.

6. Ковлагина Д. А. Информационный терроризм: понятие, уголовно-правовые и иные меры противодействия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. ФГБОУ ВПО Саратовская государственная юридическая академия, 2016. 270 с.

7. Молчанов Н. А., Матевосова Е. К. Информационный терроризм в международно-правовом контексте. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnyu-terrorizm-v-mezhdunarodno-pravovom-kontekste/viewer> (дата звернення: 04.02.2021).

8. Банк Р. О. Інформаційний тероризм як загроза національній безпеці України: теоретико-правовий аспект. *Інформація і право*. № 1(16)/2016. С. 110–116.

9. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П. Теоретичні та державно-правові аспекти протидії інформаційному тероризму в умовах глобалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 4. С. 12–17.

10. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 04.02.2021).

11. Беляков К. І., Цимбалюк В. С. Інформаційні технології як чинник терористичного акту. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2003. № 8. С. 90–97.

12. Беляков К. І. Антитерористичне законодавство України: інновації 2013. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № (2) 30 /2013. С. 117–125.

13. Дзьобань О. П. Насильство інформаційне. *Енциклопедія соціогуманітарної інформології / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков*. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 151–155.

13. Leonov B., Bieliakov K. Terrorism: historical, social, cultural and psychological prerequisites of global forecasting : monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 104 p. DOI <https://dx.doi.org/10.30525/978-9934-588-34-1>.

Б. Д. Леонов

Ф

ФРІЛАНСЕР

ФРІЛАНСЕР (*ф.*) – неологізм у сучасній соціально-філософській думці запозичений з англomовного *freelancer* – вільний списоносець, найманець; в переносному значенні – вільний художник.

Поняття *ф.* вперше використовується Вальтером Скоттом у романі «Айвенго» для опису «середньовічного найманого воїна».

У сучасному розумінні *ф.* – це фахівець (програміст, художник, вчений, дизайнер та ін.), що виконує роботу, не укладаючи трудових договорів чи довгострокових контрактів, найманий тільки для виконання певного переліку робіт або конкретного проекту. *Ф.* працюють у більшості випадків через Інтернет у таких видах діяльності як журналістика, програмування, адміністрування обладнання, веб- та графічний дизайн, переклад, консультування та ін.

Ф. – це незалежний професіонал високої кваліфікації, котрий не включений до штату організації та не є учасником традиційних трудових відносин, він самостійно надає свої послуги на ринку праці різним клієнтам, не є субпідрядником єдиного замовника (3).

Поява *ф.* обумовлена тим, що в постіндустріальному та *I. суспільствах* значно збільшується потреба у тих професіях і видах діяльності, які пов'язані з виробництвом і переробкою *I.*, наданням *I.*-аналітичних послуг, виконанням короткострокових проєктів. Поступово *ф.* набувають ознак окремої соціальної групи, яка має унікальні характеристики. Їх поява вказує на трансформацію уявлень про робочий час, робоче місце, характер взаємодії між працівником та працедавцем. *Ф.* готовий працювати творчо, проєктно, тимчасово і віддалено, реалізуючи при цьому «особистий життєвий проєкт»: власні уявлення про розподіл часу, про оптимальне місце проживання, про характер й спрямованість освіти, про дозвілля й облаштування особистого життя.

Проблему *ф.* розробляла низка вітчизняних (М. Гурова, О. Мнишенко, Н. Солярчук, Д. Стебков, О. Тертичний, А. Шевчук та ін.) та закордонних (М. Рой, Дж. Кітчінг, Д. Смалбоун, Т. Малоун, П. Пейк, Р. Лаубахер, Б. Букмен, Дж. Мерці, К. Платман, Т. Хаген та ін.) вчених. Узагальнюючи різноманітні погляди, *ф.* можна класифікувати за способом *комунікації* на три групи: класичні *ф.*; *e-лансери*; «комбіновані *ф.*» (7).

Класичний *ф.* для роботи з клієнтами використовує різноманітні способи комунікації, окрім *Інтернету*, а саме: рекомендації знайомих та попередніх клієнтів, рекламу. До класичних *ф.*, які з'явилися до появи *Інтернету*, можна віднести репетиторів, таксистів, нянь, перукарів, масажистів, стилістів, фотографів, дизайнерів тощо. У зв'язку з розвитком *Інтернет-комунікацій* кількість класичних фрілансерів постійно зменшується: вони стають або неконкурентними на ринку праці, або переходять до нової групи *ф.* – *e-лансерів* або «комбінованих *ф.*».

E-лансер – це *ф.*, який отримує замовлення, виконує його за допомогою комп'ютера й відправляє клієнту через *Інтернет*. *E-лансери* шукають клієнтів та відповідно замовлення на виконання проектів, як у своїй країні, так і за кордоном, що надає їм можливість отримувати більший прибуток та суттєво розширювати клієнтську базу. Основні види діяльності *e-лансерів* є такими: робота з текстами, копірайтинг, журналістика; *Інтернет-реклама* і просування сайтів; робота з графікою, дизайном, ілюстраціями; програмування, обслуговування комп'ютерів і мереж; робота з перекладами, іноземними текстами; діяльність менеджера тощо. У *e-лансерів* можуть виникати труднощі з підписанням трудового договору, оскільки вони здебільшого не знайомі з роботодавцем і не завжди мають можливість для особистої зустрічі.

Організація трудової діяльності *e-лансерів* здійснюється через спеціалізовані веб-сайти – біржі фрілансу, на яких дистанційний співробітник може знайти замовників, а замовники – *ф.*, який візьметься за виконання конкретного проекту. В умовах глобалізації такий вид діяльності дозволяє *ф.* оминати всі кордони і співпрацювати з компаніями як у своїй країні, так і виконувати

замовлення зарубіжних роботодавців. Кожна біржа має свої умови участі та гарантії оплати праці (2).

До найпопулярніших *Інтернет-бірж фрілансу* світового рівня можна віднести – Freelance Switch Jobs, Elance, oDeskта, Upwork, ProjectHunter, TranslatorsAuction та ін.

На *Інтернет-біржах* фрілансу замовники обирають виконавців *ф.*-проектів за багатьма ознаками: рейтингом, відгуками від попередніх клієнтів, попереднім досвідом співпраці, за країною проживання *ф.*, рекомендацією тощо. Рейтинг розраховується за низкою важливих показників професіоналізму *ф.* *Інтернет-біржі ф.* використовують різні групи показників для розрахунку рейтингу *ф.*, До основних з них можна віднести: кількість виконаних *ф.*-проектів; позитивних та негативних відгуків замовників про роботу *ф.*; суму отриманих доходів від надання *ф.*-послуг; акредитацію *ф.* (підтвердження *Інтернет-біржою документів* про отриману освіту або сертифікатів про складене тестування для підтвердження рівня професіоналізму *ф.* у сфері його діяльності) тощо.

«Комбінований *ф.*» використовує у своїй роботі комунікаційні можливості *Інтернету*, але також спілкується з клієнтом особисто. Він може передавати виконаний проект як через Інтернет, так і особисто клієнту. На сьогоднішній день, залишаються деякі напрямки роботи у фрілансерстві, які неможливо або неефективно виконувати та передавати за допомогою Інтернету. «Комбінованими *ф.*» в наш час є репетитори, перукарі, масажисти, дизайнери тощо, які за допомогою Інтернету шукають клієнтів, але надають послуги, безпосередньо працюючи з ними.

Основними перевагами *ф.* є: свобода вибору видів виконуваних робіт; особиста незалежність; можливість відмовлятися від певних замовлень; вільний робочий графік; відсутність транспортної проблеми – *ф.* як правило, працює вдома; сприятливі умови праці – можна облаштувати робоче місце на свій смак; можливість самостійно обирати партнерів для співпраці, а не підлаштовуватись під трудовий колектив; наявність можливостей для міжнародної співпраці; широкі можливості для самоосвіти та саморозвитку; можливість звести до мінімуму *документообіг* та звітність.

Недоліками *ф. є*: не завжди надійні гарантії отримання оплати за виконану роботу; нестабільність прибутків; відсутність спілкування з колегами; відсутність соціального пакету; необхідність самому здійснювати фінансову діяльність; необхідність самому себе організувати та контролювати; ненормований робочий день; відсутність розмежування між життєвим та робочим простором; можливі нестабільні замовлення щодо виконання нових проектів; можлива відсутність перспектив для якісного кар'єрного зростання.

Оцінювання ефективності діяльності *ф.* можливо здійснювати такими методами: соціологічні опитування *ф.*; відгуки замовників послуг *ф.*; експертна оцінка ефективності *ф.* діяльності; аналіз результатів статистичних досліджень у сфері *ф.*

Література:

1. Білан Н. І. Особливості інтернет-комунікації. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2015. Т. 59. С. 51–54.

2. Грیشнова О. А., Савченко О. О. Фріланс: нові можливості і проблеми реалізації трудового потенціалу. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 1. С. 8–12.

3. Дощенко А. В. Розвиток дистанційної зайнятості як складова трансформації соціально-трудової сфери. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. С. 21–25.

4. Калиновський Ю. Ю. Фрілансер. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. С. 768–769.

5. Мнишенко О. О. Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду стимулювання праці. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 4. С. 229–233.

6. Скибінський О. С., Солярчук Н. Ю. Передумови та перспективи розвитку фрілансу в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 2. С. 223–227.

7. Солярчук Н. Ю. Класифікація фрілансерів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 748. С. 108–114.

8. Солярчук Н. Ю. Особливості моделі процесу виконання фріланс-проекту. *Прометей*. 2013. № 1. С. 181–185.

9. Тертичний О. О. Фріланс як сучасний вид трудових відносин. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 55. С. 172–177.

10. Ткач О. А. Фріланс як сучасна технологія мотивації. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 53. С. 161–165.

Ю. Ю. Калиновський

Х

ХЕШТЕГ

ХЕШТЕГ (*х.*) термін, який є неологізмом в побутовому та науковому обігу, обумовлений поширенням використання *Інтернету*. Дослівний переклад англ. *hashtag*; від *hash* – символ «решітка» + *tag* – тег – слово, словосполучення чи фраза, перед якими поставлено символ # («дієз», «хеш», «решітка»), за допомогою яких користувачі *Інтернет*-мережі можуть групувати повідомлення за типом або темою. Недовгі повідомлення у блогах соц. мереж (Twitter, Facebook, Instagram та ін.), можуть бути помічені *х.*, містячи одне або більше об'єднаних слів, написаних без використання пробілів, великих літер та пунктуаційних знаків. *Х.* також визначають як різновид мікротексту, який не має чіткої структури та відрізняється неформальністю (1). *Х.* дає змогу об'єднувати схожі повідомлення у групи, завдяки чому, ввівши відповідний *х.* можна знайти сукупність повідомлень, які його містять.

Уперше *х.* були використані в мережах IRC (Internet Relay Chat) для маркування тем і груп. Широкої популярності *х.* набули після їхнього розповсюдження у мережах Twitter та Instagram, де вони почали широко використовуватися для маркування повідомлень або в якості позначення приналежності до певної теми або контенту (2). Стартувавши як форма індексування, *х.* став формою оголошення, поширення *І.*, вираження сарказму, внутр. монологу. Через вільний хар-р *х.* часто стають більш розпізнаними в зв'язку з певними темами обговорення, заснованими на визначеному написанні *х.*, який відрізнятиметься від більш загального написання. Явище *х.* також актуальне для реклами, стимулювання продажів та інформування про надзвичайні ситуації.

Х. класифікують за семантикою (трендові, контентні й брендові); за граматичною структурою (відповідно до кількості слів або словосполучень, з яких складається *х.*); за частотністю (низько-, середньо- та високочастотні) (2). Різновиди *х.* за

комунікативним функціями: 1) *I*. джерело для доповнень і пояснень; 2) метакоментар; 3) засіб гри; 4) емотивне використання; 5) гумористичне повідомлення; 6) графічне виділення; 7) посилення на популярну культуру (3).

Функції *x*: пошук та систематизація потрібної *I*; рубрикація й навігація по акаунту; мотивація та спонукання до дій; залучення й активізація цільової аудиторії; просування й пряма реклама товарів та послуг; позиціонування продукту; позначення геолокації, тегу-прив'язки до конкретного місця (4).

На міжнародному рівні *x* почав активно використовуватися в 2009–2010 під час проведення виборчої кампанії у Ірані. Політ. протести та кампанії на початку 2010-х, таких як #OccupyWallStreet і #LibyaFeb17, були організовані навколо *x* і викликали його широке використання для просування обговорення. Американське діалектологічне товариство за підсумками 2012 назвало «*x*» словом року, бо *x* створили миттєві соц. тенденції, розподіляючи повідомлення за темами, починаючи від політики до поп-культури (5, с. 220). Популярними *x* в укр. житті стали #україна, #інстаграм, #любов, #насбагато, #славаукраїні #євромайдан, #кримнаш і т. д. (2). У президентських та парламентських виборчих кампаніях в Україні *x* активно використовуються в соц. мережах низкою кандидатів і партій, а також є своєрідними «маяками» для учасників різних заходів (акцій, мітингів, флешмобів і подних) із метою знайти один одного.

Література:

1. Ellen J. All about microtext: A Working Definition and a Survey of Current Microtext Research within Artificial Intelligence and Natural Language Processing. Proceedings of the third International conference on Agents and Artificial Intelligence. 2011. P. 329–336.

2. Кольцова Ю. Є. Англомовні та україномовні хештеги: компаративний аналіз. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Т. 2. Вип. 10. С. 78–82.

3. Wikström P. #srynotfunny: Communicative Functions of Hashtags on Twitter. *SKY Journal of Linguistics*. 2014. № 27. P. 127–152.

4. Алексеєнко Ю. (2020). Хештеги як спосіб просування бренду у соціальних мережах instagram та facebook. Збірник наукових праць

ΛΟΓΟΣ, 144–146. URL: <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v2.44> (дата звернення: 5.06.2021).

5. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) : навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук. Н. М. Хоми (В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, В. Г. Шипунов та ін.). Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 492 с.

А. С. Соловйова

Соціальна сфера, що відіграє все більшу роль у житті людства, не може розвиватися поза державою, але в той же час структури держави зовсім непридатні для неї
Борис Кагарлицкий

РОЗДІЛ II

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ

СТАТТЯ	АВТОР	СТОР.
АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ (УКРАЇНСЬКЕ, НАЦІОНАЛЬНЕ) «УКРІНФОРМ»	Г. М. Красноступ	Т. I, 279
АКАДЕМІЯ ІНФОРМАЦІЇ (МІЖНАРОДНА)	А. І. Марущак	Т. II, 267
БЮРО КООРДИНАЦІЙНЕ З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	В. Г. Пилипчук	Т. I, 282
ЖУРНАЛ «ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО»	В. М. Брижко	Т. I, 291
ЖУРНАЛ «МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД ПРАВА, КОМП'ЮТЕРІВ І ТЕХНОЛОГІЙ»	Ю. Б. Курилюк	Т. I, 294
ЖУРНАЛ НАУКОВИЙ «БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ»	В. В. Добровольська	Т. II, 281
ЖУРНАЛ «ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»	Ю. Б. Курилюк	Т. I, 296
ЖУРНАЛ «ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»	Ю. Б. Курилюк	Т. I, 297
ЖУРНАЛ «ПРАВОВА ІНФОРМАТИКА»	В. М. Брижко	Т. I, 293
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ	О. П. Пінчук	Т. II, 269
ІНСТИТУТ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ	В. Г. Пилипчук	Т. I, 302
КОМІСІЯ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ (НАЦІОНАЛЬНА)	Г. М. Красноступ	Т. I, 284
КОМІТЕТ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (ДЕРЖАВНИЙ)	Г. М. Красноступ	Т. I, 288
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	Г. М. Красноступ	Т. I, 310

МІНІСТЕРСТВО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ	Г. М. Красноступ	Т. I, 313
РЕЄСТР ДЕМОГРАФІЧНИЙ (ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ)	І. П. Кушнір	Т. II, 278
СИСТЕМА БІОМЕТРИЧНОЇ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ (НАЦІОНАЛЬНА)	Ю. Б. Курилюк	Т. II, 288
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА «АРКАН»	І. П. Кушнір	Т. II, 289
СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ (НАЦІОНАЛЬНА ІНТЕГРОВАНА)	І. Ф. Корж	Т. II, 293
УСТАНОВА (НАУКОВА, ДЕРЖАВНА) «ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ»	В. Г. Пилипчук	Т. II, 300
УПОВНОВАЖЕНИЙ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ (ДЕРЖАВНИЙ) (ОМБУДСМЕН ІНФОРМАЦІЙНИЙ)	О. А. Заярний	Т. II, 296
ЦЕНТР ОБРОБКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ГОЛОВНИЙ)	Ю. Б. Курилюк	Т. II, 305

АКАДЕМІЯ ІНФОРМАЦІЇ (МІЖНАРОДНА)

МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ІНФОРМАЦІЇ* (*м. а. І.*) – громадська організація, заснована у 2018 в Україні задля задоволення потреб громадян України, іноземців та осіб без громадянства на *І.* З цією метою *м. а. І.* надає *І.*, освітні послуги, правову та технологічну допомогу, здійснює аналітичну та наукову діяльність, проводить освітні та просвітницькі заходи з питань

ІП, ІБ та кібербезпеки, протидії дезінформації, стратегічних комунікацій тощо.

М. а. І. підтримує міжнародні зв'язки України, її громадян та юридичних осіб, укладає відповідні правочини щодо співробітництва чи співпраці, бере участь у здійсненні міжнародних заходів. Зокрема, *м. а. І.* організовано і проведено фахові круглі столи з питань протидії *І. впливам* та кібератакам проти України за участю представників посольств України, науковців та практиків країн ЄС (13.12.2018 у м. Прага та 10.04.2019 у м. Брюссель).

Експерти, дослідники та інтерни *м. а. І.* беруть активну участь у розробці нормативно-правових актів щодо регулювання суспільних *І. відносин*. Так, за їх участю розроблялися Стратегія кібербезпеки України (2021), критерії визначення об'єктів критичної *І. інфраструктури* в банківській системі, концептуальні документи щодо кібергігієни тощо.

М. а. І. бере участь в організації та забезпеченні зустрічей з провідними вченими, політичними діячами, експертами, спеціалістами, підприємцями з питань *ІП й І. відносин*. Експерти Академії беруть участь у наукових і практичних форумах, зокрема у роботі Міжпарламентської асамблеї ГУАМ, українсько-естонських

* Офіційний web-сайт URL: <https://interacademy.info>

кіберконсультаціях, щорічному PKI FORUM UA, сесіях Всесвітньої організації інтелектуальної власності з обговорення проблем інтелектуальної власності та *штучного інтелекту*, заходах Програмного офісу РЄ з протидії *кіберзлочинності*, проекту ЄС-РЄ CyberEast у регіоні Східного партнерства, Консультативної місії ЄС (EUAM), щорічних міжнародних форумах «Кібербезпека – захистимо бізнес, захистимо державу», Українському форумі з управління *Інтернетом* IGF-UA, Міжнародному юридичному форумі тощо. Представники *м. а. І.* брали участь у парламентських слуханнях ВР України з питань *кібербезпеки* і кіберзахисту, конференції кіберкомандування США, заходів НАТО StratCom тощо. *М. а. І.* стала першим українським офіційним чемпіоном до Дня захисту конфіденційності *даних* 2021 року.

М. а. І. здійснює наукове та організаційно-практичне супроводження протидії дезінформуванню демократичного суспільства та держав, зокрема за результатами наукового аналізу законодавства США, здійсненого експертами *м. а. І.*, припинено дезінформаційні кампанії у мережі YouTube.

М. а. І. сприяє проведенню і здійснює тренінги з питань *ІІІ, ІВ* та *кібербезпеки* для державних службовців, студентів, представників приватного сектора.

Експертами *м. а. І.* є провідні дослідники і практики у галузі *ІІІ, ІВ* та *кібербезпеки*, протидії дезінформації, стратегічних *комунікацій* тощо. Представники *м. а. І.* обрані до складу Ради з інформаційної та кібербезпеки, Антикризового центру кіберзахисту бізнесу Торгово-промислової палати України, інших дорадчих і консультативних органів, брали участь у програмі НАТО «100 чемпіонів».

Дослідниками та інтернами *м. а. І.* обираються найбільш перспективні студенти вищих навчальних закладів України, які демонструють високі показники у навчальній діяльності та зацікавлені у здійсненні досліджень та просвітницької діяльності задля задоволення потреб громадян України, іноземців та осіб без громадянства на *І.* та безпеку в *І. суспільстві*.

М. а. І. налагоджено партнерські стосунки із закордонними установами, зокрема Мідлсекс університетом (м. Лондон, Велика

Британія), Вашингтонським коледжем права Американського університету (м. Вашингтон, США), а також українськими навчальними та науковими закладами: Академією фінансового моніторингу, Українською школою урядування, Державною установою «Інститут економіко-правових досліджень ім. В. К. Мамутова Національної академії наук України» тощо.

Література:

1. URL: <https://interacademy.info> – офіційний сайт Міжнародної академії інформації.
2. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29656549.html>
3. URL: <https://staysafeonline.org/data-privacy-day/all-champions/>
4. URL: <https://www.promoteukraine.org/interview-with-prof-dr-anatoliy-marushchak-on-cybersecurity>

А. І. Марущак

ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ НАПН УКРАЇНИ* (англ. – INSTITUTE OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND LEARNING TOOLS OF NAES OF UKRAINE (ІІТЗН)).

ІІТЗН є державною науковою установою, що підпорядковується НАПН України. Місце знаходження: 04060 Київ, вул. М. Берлінського, 9. E-mail: iitlt@iitlt.gov.ua

ІІТЗН створено у 1999 році рішенням Президії АПН України відповідно до постанови Кабінету міністрів України (1).

* Офіційний web-сайт URL: <https://iitlt.gov.ua/>

Діяльність *ІТЗН* спрямована на дослідження теоретико-методологічних та науково-методичних проблем *інформатизації* освіти і науки; обґрунтування принципів і засад відкритої освіти; дослідження освітніх *ІКТ* інновацій та розроблення методик їх впровадження в освітньо-наукову практику; розроблення технологій створення відкритих навчальних середовищ у закладах освіти; розроблення та науково-методичний супровід впровадження відкритих освітньо-наукових *ІС*, *Інтернет* орієнтованих *БД*; дослідження проблем ефективності та безпеки використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчальної, наукової й управлінської діяльності. Фундаментальні й прикладні наукові дослідження актуальних теоретико-методологічних і науково-методичних проблем створення, впровадження та застосування програмних і технічних засобів навчання та *ІКТ* в освіті здійснюються науковцями відділів: хмаро орієнтованих систем *інформатизації* освіти; технологій відкритого навчального середовища; відкритих освітньо-наукових *ІС*; мережних технологій і баз даних; ц. трансформації НАПН України; компаративістики *ІКТ*-освітніх інновацій.

З моменту заснування директором *ІТЗН* є доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки *Валерій Юхимович Биков*.

Відповідно до статуту *ІТЗН*, його основними завданнями і напрямками діяльності є:

- здійснення теоретичних та експериментальних досліджень щодо створення і використання засобів навчання та *ІКТ* у навчально-виховному процесі закладів освіти усіх типів;
- розробка технічних умов, педагогічних стандартів, методик сертифікації засобів навчання, приладів, обладнання та устаткування, *ІКТ* в освіті;
- інженерно-педагогічне проектування системи І. підтримки освітнього простору України, зокрема віртуальних систем і систем дистанційного навчання і освіти;

– здійснення координації науково-дослідної, проектної і виробничої діяльності щодо створення і використання засобів навчання та *ІКТ* в освіті;

– підготовка кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру, стажування та підвищення кваліфікації науковців і працівників закладів освіти з тематики інституту;

– організація і проведення наукових і науково-практичних конференцій, семінарів, симпозіумів, підготовка наукових і науково-методичних друкованих та *e.* видань та ін.

Основні напрями:

– науково-дослідний: розробка наукових проблем та проведення експериментальних досліджень щодо створення, розвитку і застосування в навчально-виховному процесі закладів освіти України всіх ступенів і рівнів акредитації новітніх засобів навчання з різних дисциплін; *ІТ* навчання, комп'ютерних програм навчального призначення, *Інтернет*-сайтів, *Інтернет*-порталів, комп'ютерно орієнтованих навчально-методичних комплексів, інших *ІКТ*-засобів і ресурсів з різних дисциплін; *Інтернет* орієнтованих баз і банків даних науково-педагогічної *I.*; *AIC* формування і підтримування в актуальному і безпечному стані цифрових навчальних і наукових ресурсів єдиного *I. простору*; систем *e.* дистанційного навчання, засобів дистанційних аудіо- і відео- телекомунікацій, мультимедійних та комп'ютерних інтерактивних засобів навчання, засобів відображення і презентації комп'ютерного мультимедійного контенту; автоматизованих моделюючих, експертних і віртуальних навчальних систем; нових і типових архітектур навчальних комп'ютерних комплексів і комплектів, складу і структури їх загальносистемного та прикладного програмно-апаратного забезпечення, окремих комп'ютерно орієнтованих засобів навчання з природничо-математичних і гуманітарних дисциплін; комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, у тому числі, для систем відкритої освіти та систем *e.* дистанційного навчання; автоматизованих систем тестового оцінювання впливу новітніх засобів навчання та *ІКТ* на результати навчальної діяльності; автоматизованих систем наукових досліджень;

– науково-експериментальний: створення мережі наукових центрів, експериментальних майданчиків, пілотних закладів освіти з проблематики інституту; організація і здійснення широкомасштабних педагогічних експериментів в комп'ютерних мережах пілотних закладів освіти щодо відпрацювання новітніх засобів навчання, *ІКТ* та методик їх застосування в освітній практиці, *е. технологій* дистанційного навчання і освіти;

– науково-координаційний: здійснення координації науково-дослідної, проектної і виробничої діяльності закладів освіти, наукових установ і виробничих підприємств щодо створення і застосування в освітній практиці новітніх засобів навчання та *ІКТ*;

– науково-методичний та освітній: вивчення, узагальнення і поширення передового вітчизняного і зарубіжного досвіду з тематики інституту; надання допомоги закладам освіти, науковим установам і виробничим підприємствам з питань впровадження в навчально-виховний процес засобів навчання нового покоління, *ІКТ*, *е. технологій* дистанційного навчання і освіти; підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук через докторантуру та аспірантуру; підвищення кваліфікації та стажування наукових і науково-педагогічних кадрів з напрямів, що досліджуються в інституті;

– міжнародний: співпраця із закладами освіти, науковими установами і виробничими підприємствами інших країн, що досліджують і розв'язують споріднені проблеми; проведення спільних досліджень, виконання спільних програм і проектів.

Колектив *ІТЗН* бере участь у розробленні й виконанні державних документів з розвитку освіти, державних програм, зокрема, Національної доктрини розвитку освіти України в XXI ст., Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, Білої книги національної освіти України, Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015, Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України, Комплексної програми забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних

і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних дисциплін, Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», Національного проекту «Відкритий світ», Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти, Концепції реалізації державної політики розвитку українських е-інфраструктур до 2023 року, Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) та ін. Упроваджено в освітню практику численні матеріали з науково-методичного забезпечення процесів інформатизації та комп'ютеризації освіти, створення новітніх засобів навчання з різних навчальних предметів для закладів освіти всіх типів. Розроблені та підтримуються цифрові освітні ресурси (сайти, портали, дистанційні курси та ін.).

ІТЗН розроблено цифрові інструмент для оприлюднення, розповсюдження та використання суб'єктами освітнього процесу науково-методичного доробку НАПН України – Електронну бібліотеку НАПН України (3), що створена на відкритій платформі – EPrints. Розроблено для підтримки наукових психолого-педагогічних досліджень, зокрема: модель типового сайту наукової установи; *ІС* «Наукові дослідження»; запропоновано підходи щодо використання відкритих web-орієнтованих систем моніторингу впровадження результатів науково-педагогічних досліджень; підготовлено низку посібників, методичних рекомендацій та інструктивних матеріалів.

Важливим складником роботи *ІТЗН* є організація експериментальної діяльності, що здійснюється на базі закладів освіти різних рівнів у межах укладених угод про наукове та науково-технічне співробітництво.

Створено спільні науково-дослідні лабораторії з Херсонським державним університетом, ДВНЗ «Криворізький національний університет», Тернопільським національним університетом імені В. Гнатюка, Житомирським державним університетом імені Івана Франка, Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського, Державним університетом «Житомирська політехніка», Університетом Григорія Сковороди

в Переяславі, Центральнотраїнським державним педагогічним університетом імені Володимира Винниченка. Виконувались спільні дослідження з Науково-дослідним центром навчально-наукових приладів Інституту прикладної фізики НАН України. Інститут є співзасновником та здійснює координацію роботи Наукового Центру засобів навчання на базі Центральнотраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Здійснюється міжнародна співпраця з питань наукового співробітництва, обміну досвідом, спільних публікацій, наукових заходів (Університет ім. Я. Коменського, м. Братислава (Словаччина); Копенгагенський університет, м. Копенгаген (Данія); Університет м. Кельце (Польща). *ІІТЗН* співпрацює з провідними світовими компаніями в галузі *IT*: Microsoft, Intel, IBM, Oracle, Cisco, VMware та ін.

Видавнича діяльність в *ІІТЗН* здійснюється у формі е. та паперових наукових фахових видань.

Для висвітлення результатів теоретичних наукових досліджень та їх упровадження в освітню практику функціонують видання, ініціатором створення і активним співзасновником яких є *ІІТЗН*. Серед них:

– е. наукове фахове видання *ІІТЗН* «Інформаційні технології і засоби навчання» функціонує на міжнародній сучасній видавничій платформі Open Journal Systems (спільно з ДВНЗ УМО НАПН України, Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти», 6 випусків на рік), (4);

– науково-методичний журнал «Комп'ютер у школі та сім'ї» (спільно з Інститутом педагогіки НАПН України, 4 випуски на рік), (5);

– збірник наукових праць «Journal of Information Technologies in Education (ITE)» (спільно з Херсонським державним університетом, 4 випуски на рік) (6);

– науково-практичний журнал «Лідер. Еліта. Суспільство» (спільно з Національним технічним університетом «Харківський політехнічний інститут»; Харківським національним університетом міського господарства ім. О.М. Бекетова, 4 випуски на рік) (7).

Міжнародні та Всеукраїнські конференції, семінари та літні школи, організатором та співорганізатором яких є *ІТЗН* набули широкої популярності, зокрема: «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті, дослідженнях, індустрії. Гармонізація відносин, трансфер знань» (співорганізатор – Херсонський державний університет); «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (співорганізатор Вінницький педагогічний університет); «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (співорганізатор – Центральнотраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка); «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці» (ІТОНТ) (співорганізатор — Черкаський державний технологічний університет); «Moodle Moot Ukraine. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle» (співорганізатор – Київський національний університет будівництва і архітектури), «Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності» (співорганізатор – Національний авіаційний університет); міжнародний науково-методичний семінар «Хмарні технології в освіті» та інші.

Наукові школи *ІТЗН*:

«Системи навчання і освіти в комп'ютерно орієнтованому середовищі». Керівник – Биков Валерій Юхимович (д. т. н., проф., дійсний член НАПН України).

Напрямами роботи наукової школи є:

- моделювання організаційних систем відкритої освіти;
- засоби і технології комп'ютерно орієнтованого навчального середовища.

«Електронні відкриті системи та інформатична підготовка вчителя». Керівник – Спірін Олег Михайлович (д. пед. н., проф., член-кореспондент НАПН України).

Напрями роботи наукової школи:

- теорії і методики навчання основ інформатики, основ *штучного інтелекту*, професійної освіти вчителя *інформатики*;

- *ІКТ* навчання, управління та підтримки наукових досліджень;

- створення та використання *e.* науково-освітніх бібліотечних і відкритих журнальних систем.

«Мобільно орієнтовані технології навчання». Керівник – Семеріков Сергій Олексійович (д. пед. н., проф.).

Напрями роботи:

- проектування комп'ютерно орієнтованих методичних систем навчання фундаментальних дисциплін у середній та вищій школі;

- розробка теоретичних та методичних засад використання *ІКТ* в освіті.

«Майстерність вчителя і науковця у відкритих науково-освітніх системах». Керівник – Лещенко Марія Петрівна (д. пед. н., проф.).

Напрями роботи:

- стандартизація сформованості ІК-компетентності вчителів;

- медіа компетентність вчителів;

- *ІКТ* у неперервній педагогічній освіті;

- формування ІК-компетентності у контексті Євро-інтеграційних процесів.

«Людський чинник та ергономіка інтелектуальної діяльності». Керівник – Буров Олександр Юрійович (д. т. н., старший дослідник).

Напрями роботи:

- оцінювання та моделювання впливу людського чинника та ергономіки *ІС*.

ІІТЗН став ініціатором створення (2008–2009) нової наукової спеціальності 13.00.10 – *ІКТ* в освіті (галузь – педагогічні науки) для захисту кандидатських та докторських дисертацій та

присвоєння вчених звань. У 2010 вперше в Україні в ІТЗН розпочалася підготовка аспірантів за цією спеціальністю, з 2011 – надано дозвіл на прийом до докторантури. За період з 2010–2020 у спеціалізованій вченій раді ІТЗН захищено 56 дисертаційних робіт (48 кандидатських, 10 докторських та 1 доктора філософії). У 2016 було розроблено освітньо-наукову програму «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» для підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 – науки про освіту.

В умовах *ц. трансформації* суспільства, зокрема освіти і науки, перспективи розвитку ІТЗН пов'язує з розробленням на основі принципів будови Європейського дослідницького простору хмаро орієнтованих відкритих *ц. платформ* підтримки функціонування та розвитку українського дослідницького простору з проблем наук про освіту; дослідженням, розробленням та впровадженням в науково-освітню практику *ц. відкритих освітніх систем* з підготовки аспірантів і докторантів та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників; розробленням і впровадженням відкритих навчальних середовищ STEM-освіти; розробленням методичних систем формування змістово-предметних сегментів *ц. БД* Українського індексу наукового цитування та Національного репозитарію академічних текстів у галузі наук про освіту.

Література:

1. Про створення Інституту вищої освіти та Інституту засобів навчання в м. Києві : Постанова Кабінету міністрів України від 7 червня 1999 N 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Валерій Юхимович Биков: до 75-річчя від дня народження : бібліогр. покажч. Серія «Академіки НАПН України», вип. 31 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. 116 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724031/>. (дата звернення: 10.02.2021).
3. Електронна бібліотека НАПН України. URL: <http://lib.iitta.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2021).

4. Information Technologies and Learning Tools. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2021);

5. Комп'ютер у школі та сім'ї. URL: <https://csf221.wordpress.com/> (дата звернення: 10.02.2021).

6. Збірник наукових праць «Information Technologies in Education» (ІТЕ). URL: <http://ite.kspu.edu/index.php/ite/> (дата звернення: 10.02.2021).

7. «Лідер. Еліта. Суспільство». URL: <http://les.khpi.edu.ua/> (дата звернення: 10.02.2021).

О. П. Пінчук

РЕЄСТР ДЕМОГРАФІЧНИЙ (ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ)

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ДЕМОГРАФІЧНИЙ РЕЄСТР (ЄДДР) – нормативно-правове поняття під яким розуміють, електронну ІТС, призначену для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення визначеної Законом І. про особу та про *документи*, що оформлюються із застосуванням засобів ЄДДР, із забезпеченням дотримання гарантованих Конституцією України свободи пересування і вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина (1, ст. 4).

Функціонування ЄДДР спрямовано на забезпечення врегулювання І. та адміністративних суспільних відносини, які пов'язані з обробкою та захистом І. про особу у ЄДДР, а також встановлення правил, підстав й порядок оформлення документів із застосуванням засобів ЄДДР.

Метою ведення ЄДДР є *ідентифікація* особи у зв'язку із 1) оформленням, 2) видачею, 3) обміном, 4) пересиланням, 5) вилученням, 6) поверненням державі, 7) визнанням недійсними та знищенням передбачених законодавством *документів*, а також для ведення обліку І. про реєстрацію місця проживання чи місця перебування (1, ч. 1 ст. 4).

Розпорядником ЄДДР є ДМСУ, а також разом з іншими уповноваженими суб'єктами (Міністерством закордонних справ України,

закордонними дипломатичними установами України, органами виконавчої влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, органами влади АРК, центрами надання адміністративних послуг, Державним підприємством «Документ», Державною службою морського та річкового транспорту України, Державною авіаційною службою України, установами, що належать до сфери управління розпорядника ЄДДР) є розпорядником відомчих ІС (1, ст. 2).

Адміністратором ЄДДР є державне підприємство «Документ», що належить до сфери управління ДМС України (2).

І. про особу яка вноситься та зберігається в ЄДДР є наступною: 1) ім'я особи; 2) дата народження/смерті; 3) місце народження; 4) стать; 5) дата внесення І. про особу до ЄДДР; 6) відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників; 7) відомості про громадянство або його відсутність та підстави набуття громадянства України; 8) реквізити документів, виданих особі засобами ЄДДР, а також документів, на підставі яких видані такі документи (тип, назва документа, серія, номер, дата видачі та уповноважений суб'єкт, що видав документ, строк дії документа); 9) реквізити документів, що підтверджують смерть особи або визнання особи померлою чи безвісно відсутньою; 10) відцифрований зразок підпису особи; 11) відцифрований образ обличчя особи; 12) відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта України, службового паспорта України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідки на постійне проживання, посвідки на тимчасове проживання, посвідчення біженця, проїзного документа біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, проїзного документа особи, якій надано додатковий захист, картки мігранта); 13) за згодою особи – відцифровані відбитки пальців рук особи (у разі оформлення паспорта громадянина України); 14) додаткова змінна І. про місце проживання, про народження

дітей, про шлюб і розірвання шлюбу, про зміну імені, у разі наявності – *I*. про податковий номер (реєстраційний номер облікової картки платників податків з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків) або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган), а також про місце роботи та посаду (у разі оформлення посвідчення члена екіпажу). Крім цього, у *ЄДДР* міститься *I*. про відомчі *I*. системи уповноважених суб'єктів, зокрема про час та дату внесення відповідної *I*. (1, ст. 7).

Фундаментальними складовими елементами, функціонування яких забезпечує дієвість єдиної системи *ЄДДР* є головний (забезпечує накопичення змін *I*. у хронологічному порядку) та резервний (забезпечує надійність збереження *I*. центральної *БД ЄДДР* шляхом дублювання *I*.) обчислювальні центри (1, ст. 5,6).

Література:

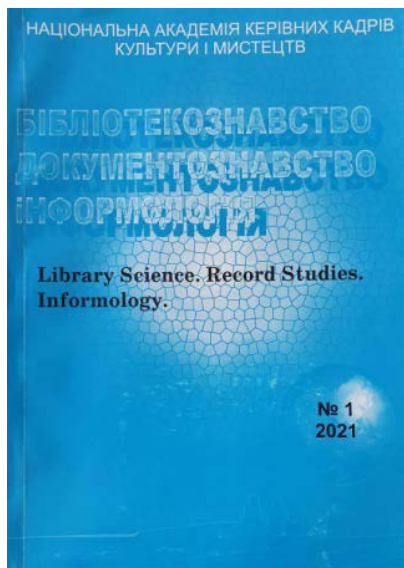
1. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листопада 1912 р. № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>. (дата звернення: 23.02.2021).

2. Про визначення адміністратора Єдиного державного демографічного реєстру : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. 931-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2016-%D1%80#Text>. (дата звернення: 24.02.2021).

I. П. Кушнір

ЖУРНАЛ НАУКОВИЙ «БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО.
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ»

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ. Library Science. Record Studies. Informology»* (журнал) – фаховий науковий журнал заснований Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв (далі – НАКККіМ) у лютому 2004 (1) у Києві. Адреса редакції: Київ, 01015, вул. Лаврська, 9, кім. 204, кор. 11. Виходить щоквартально. Мови видання – українська, російська, англійська. Обсяг – понад 100 сторінок формату А-4 з повнокольоро-

вою обкладинкою. Ілюструється чорно-білими фотографіями. Адресований працівникам бібліотек, архівів та І. служб, а також викладачам, студентам та аспірантам закладів вищої освіти, які готують фахівців у галузі бібліотечно-І. діяльності. Має загальнодержавну сферу розповсюдження за передплатою. Наклад 200 пр. (2020). Видання індексується в міжнародних наукометричних БД: Science Index (РІНЦ), Google Scholar, Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE.

Мета часопису – комплексне відображення споріднених проблем розвитку бібліотекознавства, документознавства, *інформології* та висвітлення теоретичних засад цих наук і їх впливу на практику. Серед головних завдань журналу – сприяння розв'язанню дискусійних проблем сучасної документології та основних

* Офіційний web-сайт журналу <http://journals.urau.ua>

теоретичних напрямів документознавства (документальних комунікацій, документних потоків, документного фондознавства, електронного документознавства, управлінського документознавства), теорії та історії діловодства; розгляд широкого кола питань теоретико-методологічних та історичних проблем документознавства; висвітлення теоретичних проблем суміжних наук – архівознавства, бібліотекознавства, джерелознавства, документографознавства, книгознавства, бібліографознавства, бібліометрії та інших; відображення актуальних подій та фактів наукового життя шляхом інформування про професійні форуми, ювілеї організацій, відомих учених і фахівців, захисти дисертацій тощо. Цим завданням підпорядковуються редакційні статті на гостроактуальні теми, проблематика кожного номера, розмаїття тематики студій, що надходять від зовнішніх авторів і дописувачів, рецензії на найбільш значущі нові галузеві видання, хронікальні нотатки про захист дисертацій і т. ін.

У журналі публікуються статті, що репрезентують наукові дослідження з проблеми інтеграції наук *I.* документного циклу; аналіз спільного й особливого в теоретико-методологічних засадах бібліотекознавства, документознавства, *інформології*; фундаментальні поняття, властивості й ознаки *I.*, *комунікації* і *документа* в контексті їх впливу на бібліотечну та документознавчу науку і практику; комплексні міждисциплінарні проблеми методології та методики наукових досліджень; аналіз структури і змісту *I. потреб* основних категорій користувачів бібліотек та *I. центрів*; формування документних фондів і забезпечення їх збереження та ін.

Найбільша увага приділяється опублікуванню наукових статей з питань проблем інтеграції наук *I.*-документного циклу, розвитку *інформатизації* бібліотек, розкриттю змісту унікальних фондів *бібліотек* і *архівів*, історичних та теоретико-методологічних засад документознавства. Активно висвітлюється проблематика теорії *соціальних комунікацій* та *I. діяльності*, практичні аспекти підготовки фахівців зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», організації безперервної освіти, основних

напрямів бібліографічної діяльності, розвитку бібліотекознавства в Україні і т. ін.

Відповідним чином формуються і рубрики *журналу*, які є змінюваними, залежно від змістового наповнення того чи іншого випуску: «Історичні дослідження»; «Бібліотекознавство та інформаційна діяльність»; «Інформаційні технології»; «Професійна освіта»; «Школа молодого дослідника»; «Наукове забезпечення діяльності бібліотек»; «Книгознавство та видавнича діяльність»; «Документознавство, архівознавство»; «*Інформологія*»; «*Соціальні комунікації*»; «Культурний простір України і документальна спадщина»; «Унікальні фонди бібліотек» тощо. Автори часопису акцентують увагу на актуальних проблемах теорії та практики бібліотекознавства, документознавства та архівознавства, сучасних тенденціях розвитку *I. інфраструктури* суспільства, проблемах підготовки фахівців документно-*I. сфери* та ін. Постійним є наповнення *I.*-аналітичними матеріалами рубрик «Події і факти наукового життя», «Пам'яті вченого», «Вітаємо ювіляра», «Рецензії», подається *I.* рекламного та довідково-*I.* характеру (про набір студентів до НАКККіМ, відомості про авторів та вимоги до публікацій).

У кінці кожного 4-го випуску журналу для зручності пошуку *I.* вміщується систематизований перелік публікацій часопису за поточний рік.

Від часу заснування журналу до 2012 його головним редактором був ініціатор і провідник ідеї видання – бібліотекознавець, документознавець, доктор історичних наук, професор М. Слободяник (2). З 2012 по 2020 головним редактором журналу був – проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НАКККіМ, доктор історичних наук, професор С. Литвин. З 2020 редакційну колегію очолила авторка статті, що пропонується.

Серед членів редколегії, які стояли біля витоків часопису та сприяли реалізації його стратегічних цілей – відомі вітчизняні і зарубіжні вчені, автори фундаментальних праць, лідери наукових шкіл: О. Алещенко, Г. Боряк, Л. Вовк, М. Євтух, В. Ільганаєва, С. Кулешов, Н. Кушнарченко, М. Ларін, І. Матяш, М. Проценко

(відповідальний секретар), О. Путро, О. Семашко, А. Соколов, Ю. Столяров, Л. Філіпова, А. Чачко.

Становленню *журналу* як фахового наукового видання, формуванню його структури, тематичних складових сприяли відомі вчені: Г. Боряк, В. Горовий, Л. Дубровіна, В. Ільганаєва, Г. Ковальчук, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, І. Матяш, Т. Новальська, Г. Папакін, Л. Прокопенко, М. Слободяник, Л. Філіпова, Я. Чепурєнко, Г. Швецова-Водка, Н. Христова та ін.

До редколегії *журналу* різного часу увійшли провідні вчені НАКККіМ, інших закладів вищої освіти, наукових установ України та країн світу, авторитетні фахівці – В. Бездрабко, Т. Боряк (відповідальний секретар у 2010–2012), Д. Веденєєв, І. Давидова, В. Добровольська (відповідальний секретар 2013–2020), Л. Дубровіна, О. Збанацька (заступник головного редактора), О. Кобєлєв, С. Кулешов, Н. Кунанєць, Н. Кушнарєнко, К. Лобузїна, В. Ляхоцький, В. Маркова, Р. Мотульський, Г. Папакін, А. Пелєщишин, Л. Петрова, Ю. Столяров, О. Тур, О. Федотова, Г. Швецова-Водка, Г. Шемаєва.

Авторське коло у журналі є представницьким – авторитетні фахівці-практики Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – НБУВ) та інших наукових, національних, державних, обласних бібліотек та І. центрів України, викладачі закладів вищої освіти України, аспіранти, докторанти, здобувачі наукового ступеня. У журналі регулярно друкуються статті відомих фахівців з Білорусі, Литви, США, ФРН, Фінляндії, Китаю, Азербайджану, інших країн.

З 2004 *журналу* було включено до Переліку наукових фахових видань України, в яких публікуються результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук та доктора і кандидата наук із соціальних комунікацій. Статус *журналу* підтверджено на державному рівні: наказом МОН України у 2015 *журналу* затверджено як фахове видання із соціальних комунікацій (3); та зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (4). У 2020 Наказом МОН України від журнал включено до Переліку

наукових фахових видань України (категорія «Б») із зазначених спеціальностей (5).

Журнал розміщений на платформі «Наукова періодика України» в НБУВ (6). Подання статей до редакції журналу здійснюється авторами через офіційний Web-сайт журналу (з українським та англійським інтерфейсами), розміщений на платформі Open Journal Systems з відкритим доступом Української науково-освітньої мережі УРАН (7). Журнал розповсюджується по передплаті (передплатний індекс 86544) для бібліотек наукових і освітніх установ України.

Web-сайт журналу містить *І.* про політику (мета та завдання) наукового видання, склад редакційної колегії (із зазначенням наукового ступеня, звання та основного місця роботи), процедуру рецензування та дотримання редакційної етики, положення про авторські права, порядок оформлення та подання статті для оприлюднення.

До 15-літнього ювілею журналу підготовлено науково-допоміжний бібліографічний покажчик журналу, який містить *І.* про публікації та авторів журналу за період з 2004 по 2018 (8).

За рейтингом періодичних видань, що мають профіль в Google Scholar, представленим на Web-порталі НБУВ (9), журнал входить до першої сотні найкращих в Україні. За період свого існування журнал здобув авторитет у професійній спільноті, про що свідчить високий показник цитування його публікацій.

Від 2011 архів випусків журналу розміщено на сайті НАКККіМ (10).

Видання адресоване фахівцям у галузі бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, а також науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного та прикладного характеру.

Література:

1. Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ № 21133-10933ПР від 08.12.2014 р.

2. Слободяник М. С. Концепція та пріоритетна проблематика журналу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2004. № 1. С. 7–8; Слободяник М. С. Журнал: рік минулий, рік новий. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. № 1. С. 4–6; Слободяник М. С. Деякі підсумки і плани на 2007 рік. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2007. № 1. С. 4–5; Слободяник М. С. П'ять років у системі професійних комунікацій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 1. С. 4–7; Слободяник М. С. До підсумків діяльності журналу 2010 року. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 1. С. 6–8.

3. Про затвердження рішень атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності спеціалізованих вчених рад від 30 червня 2015 року: наказ МОН України у 2015 від 13.07.2015 р. № 747. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS25160.html (дата звернення – 16.07.2021).

4. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ МОН України від 06.11.2015 № 1151. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#Text> (дата звернення – 16.07.2021).

5. Про затвердження рішень атестаційної колегії міністерства: наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-rishen-atestacijnoyi-kolegiji-ministerstva-vid-26112020-1471> (дата звернення – 16.07.2021).

6. Наукова періодика України. URL: <http://journals.uran.ua/> (дата звернення – 16.07.2021).

7. Української науково-освітньої мережі УРАН. URL: <http://www.uran.net.ua/~ukr/net-org.htm> (дата звернення – 16.07.2021).

8. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія = Library Science. Record Studies. Informology : наук.-допом. бібліогр. покажч. журналу / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого; [уклад.: С. Х. Литвин, В. В. Добровольська, О. М. Збанацька, О. Г. Кириленко]. Київ : НАКККіМ, 2019. 83 с. (15-річчя журналу (2004-2018)).

9. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення – 16.07.2021).

10. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Видання Академії. URL: <https://nakkkim.edu.ua/science/vidannya-akademiji> (дата звернення – 16.07.2021).

11. 8. Бездрабко В. В. Модерний факт документознавчої «часописної науки»: історія і зміст часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». *Бібліотечна планета*. 2009. № 1. С. 17–20.

12. Бездрабко В. В. Флагман фахової вітчизняної періодики з документознавства: про журн. «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». *Вісн. Держ. акад. кер. кадрів культури і мистец.* Київ, 2008. № 3. С. 83–88.

13. Давидова І. О. Моніторинг бібліотекознавчих публікацій у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 1. С. 8–14.

14. Добровольська В. В. Актуальні питання бібліотекознавства, документознавства на сторінках фахового часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (2015–2016 роки). *Інформація, комунікація, суспільство, 2017* : матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції ICS-2017. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. С. 315–316.

15. Добровольська В. В. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. *Library Science. Record Studies. Informology / Українська бібліотечна енциклопедія / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого*. Київ, 2018. URL: <http://ube.nplu.org/article/LibraryScience/RecordStudies/0Informology>

16. Добровольська В. В. Науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» в системі професійних комунікацій. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 22 листопада, 2018 р.). Полтава : Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка, 2018. С. 70–74.

17. Добровольська В. В., Збанацька О. М. Бібліографічна реконструкція журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». *Інформація, комунікація, суспільство – 2019* : матеріали 8-ї Міжнар. наук. конф. ІКС-2019, 16–18 трав., 2019, Україна, Чинадієво. Електрон. дані. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). С. 208–209.

18. Литвин С. Х., Добровольська В. В. Науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» у професійному комунікаційному просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 16–26.

19. Швецова-Водка Г. М. Проблеми документознавства на сторінках журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 1. С. 14–18.

В. В. Добровольська

СИСТЕМА БІОМЕТРИЧНОЇ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ (НАЦІОНАЛЬНА)

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА БІОМЕТРИЧНОЇ ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ (НСБВІ) – 1) АІС, створену в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, за допомогою якої забезпечується встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території України (1).

Суб'єктами НСБВІ є ДМСУ, Адміністрація Держприкордонслужби, Національна поліція, МВС України, МЗС України, закордонні дипломатичні установи, Мінінфраструктури, СБ України, Служба зовнішньої розвідки та Міноборони. Розпорядником та відповідальним за функціонування НСБВІ є ДМСУ, а адміністратором – державне підприємство «Документ», як і ЄДДР (1; 2)

Процес фіксації біометричних *даних* (параметрів) особи, передбачає прядок збору біометричних *даних* (параметрів) громадянина України, іноземця та особи без громадянства, внесення їх та зберігання у відомчих ІС суб'єктів НСБВІ (1).

Ключовими системами НСБВІ є біометрична *ідентифікація даних* та верифікація, які здійснюються на підставі біометричних *даних* та параметрів.

Біометричні *дані* (параметри) особи фіксуються суб'єктом національної системи відповідно до наданих повноважень з використанням робочих станцій та вносяться до відомчої ІС суб'єкта національної системи (1, п. 11).

За достовірність та своєчасність внесення *I*. до відповідних відомчих ІС відповідають суб'єкти національної системи. Цілісність *I*., яка обробляється в національній системі, забезпечується шляхом застосування *e*. цифрового підпису в порядку, визначеному ЗУ «Про електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг» (1, п. 11).

Для біометричної *ідентифікації* особи використовується набори *даних*, які можуть містити *I*. про: 1) прізвище, ім'я, по

батькові (за наявності); 2) дату народження; 3) стать; 4) місце народження; 5) паспортний документ та його е. вигляд; 6) біометричні дані (параметри); 7) перетин державного кордону; 8) інші відомості(1, п. 15).

Література:

1. Про затвердження Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства : постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.02.2021).

2. Про визначення адміністратора Єдиного державного демографічного реєстру : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 931-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2016-%D1%80#Text>. (дата звернення: 25.02.2021).

Ю. Б. Курилюк

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА «АРКАН»

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА «АРКАН» (ІС Арк.) – сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних та телекомунікаційних засобів, що забезпечують обробку І. (уведення, приймання, отримання, передавання, реєстрація, зберігання) щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон України, та автоматизований доступ до ІР (баз даних) суб'єктів системи «Аркан» (1).

Створення ІС Арк. розпочато у 2006 році, відповідно до Плану заходів із створення інтегрованої міжвідомчої ІТС щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, до 2008 року (2).

Серед першочергових заходів зі створення ІС Арк. було здійснено: розроблення спеціального програмного забезпечення та технічної документації; розроблення та затвердження спільним нормативно-правовим актом положення про ІС Арк.; установлення та налагодження програмно-технічних засобів центральної

та відомчих підсистем *ІС Арк.*; передача Адміністрацією Державної прикордонної служби України (далі – АДПСУ) обладнання для відомчих підсистем *ІС Арк.* іншим органам державної влади; створення спеціальної телекомунікаційної мережі *ІС Арк.* як складової *Національної системи конфіденційного зв'язку*; удосконалення програмного забезпечення та доукомплектування технічними засобами складових *ІС Арк.*; навчання користувачів *ІС Арк.*; проведення державної експертизи комплексної системи *ЗІ ІС Арк.* на відповідність вимогам законодавства; введення *ІС Арк.* в експлуатацію тощо.

Суб'єктами *ІС Арк.* є АДПСУ, СБУ, Служба зовнішньої розвідки України, МВС України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство праці та соціальної політики України. Розпорядником *ІС Арк.* є АДПСУ, а органом управління – управління зв'язку та *інформатизації* (зараз управління зв'язку та *ІС*) Департаменту охорони державного кордону АДПСУ (1).

ІС Арк. має міжвідомчий державний статус, є складовою *Національної системи конфіденційного зв'язку* та середовищем для *I.* обміну між територіально розташованими складовими *сист. Арк.* Відповідно до законодавства про *I.* створення *сист. Арк.* зумовлено необхідністю своєчасного, достовірного та функціонально повного *I.*-аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи.

Функціонування *ІС Арк.* дозволяє її суб'єктам забезпечувати безпеку держави у пунктах пропуску через державний кордону (далі – д. к.) завдяки здійсненню:

- заходів із запобігання і недопущення в'їзду в Україну або виїзду з України осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено в праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів;
- розшуку в пунктах пропуску через державний кордон осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань;

- припиненню протиправної діяльності фізичних і юридичних осіб, які незаконно переправляють мігрантів в Україну або транзитом переміщують їх через територію України;
- посиленню контролю за додержанням правил в'їзду, виїзду, перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства;
- інших завдань у правоохоронній сфері згідно із законодавством (1).

ІС Арк. складається з центральної підсистеми, підсистеми *ІС Арк.* органів виконавчої влади, спеціальної телекомунікаційної мережі, комплексної системи *ЗІ*.

I, яка обробляється в *ІС Арк.* є власністю держави й створюється в процесі поточної діяльності органів виконавчої влади – суб'єктів *ІС Арк.* та підлягає захисту. У *ІС Арк.* обробляється як відкрита *I*, так і *I* з обмеженим доступом, а саме: конфіденційна, якій надається гриф «Для службового користування». Функціонування *ІС Арк.* здійснюється із застосуванням комплексної системи *ЗІ*, головним завданням якої є забезпечення унеможливлення витоку, знищення та блокування *I*, порушення цілісності та режиму доступу до інформації, що обробляється в *ІС Арк.* (1).

Суб'єкти *ІС Арк.* використовують *I* з цієї системи виключно в службових цілях та відповідно до законодавства із застосуванням *e. підпису*. Поширення та передача *I* іншим особам перебуває під заборону, крім випадків, що передбачені законодавством або за згодою суб'єктів *ІС Арк.*

ІС Арк. формується з сукупності *ІР*, які можна поділити на такі види:

Відомостей про осіб:

- які перетнули д. к.;
- яким органами охорони д. к. відмовлено у перетинанні д. к.;
- яких затримано за організацію незаконного переміщення через д. к.;
- яким заборонено в'їзд в Україну;
- стосовно яких є доручення уповноважених державних органів;
- які перебувають у розшуку;

– іноземців та осіб без громадянства, яким оформлено візи для в'їзду в Україну;

– іноземців та осіб без громадянства, які не виїхали з України по закінченню строку перебування в Україні тощо.

Відомостей про *документи* та візи:

– *документи* втрачені, викрадені та оголошені недійсними, що дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну;

– *документи*, видані установами МЗС і МВС, у яких виявлено несправності під час паспортного контролю;

– візи, видані установами МЗС у яких виявлено несправності під час паспортного контролю тощо.

Відомості про транспортні засоби:

– які перетнули д. к.;

– стосовно яких є доручення;

– які перебувають у розшуку;

– зареєстровані в Україні, у тому числі на підставі виданих митними органами посвідчень на право реєстрації та вантажних митних декларацій.

Відомості про вантажі та товари:

– І. про перетинання вантажами митного кордону;

– про викрадені предмети культурної спадщини (1).

Функціонування такої ІС дозволяє її суб'єктами ефективно забезпечувати виконання покладених на них державою завдань, перешкоджати протиправній та злочинній діяльності під час перетинання д. к. України особами, вантажами та транспортними засобами, у т. ч. нелегальній міграції, переміщенню контрабанди, транскордонній злочинності тощо.

Література:

1. Про затвердження Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон : наказ ДПСУ, ДМСУ, ДПА України, МВС України, МЗС України, Мінсоцполітики, СБ України, СЗР України від 03.04.2008 № 284/287/214/150/64/175/266/75. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0396-08> (дата звернення: 9.02.2021).

2. Про затвердження Плану заходів із створення інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, до 2008 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2009 № 215-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2006-%D1%80#Text> (дата звернення: 9.02.2021).

І. П. Кушнір

СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ (НАЦІОНАЛЬНА ІНТЕГРОВАНА)

НАЦІОНАЛЬНА ІНТЕГРОВАНА СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ (*н. і. с. н.-п. а.*) – доктринальне поняття державного управління під яким розуміється 1) система інтегрованих (об'єднаних) між собою веб-сайтів органів публічної влади України, доступ до яких забезпечується через будь-який веб-сайт згаданої системи, і які створюють єдиний ресурс нормативно-правових актів держави (1); 2) створений державою спеціалізований веб-сайт нормативно-правових актів органів публічної влади України, наповнення якого зазначеними актами здійснюється спеціально визначеним державним органом (2).

За першим варіантом, базовою передумовою для формування *н. і. с. н.-п. а.* має стати портал (веб-сайт) ВРУ або Урядовий портал.

Веб-сайт (офіційний портал) ВРУ – офіційна *Інтернет*-сторінка єдиного законодавчого органу України – Верховної Ради України. Його визнано найбільш відвідуваним серед веб-сайтів парламентів держав-членів ООН. Згідно з Положенням про веб-ресурси ВРУ (3), веб-ресурси ВРУ є офіційним джерелом *І.* ВРУ, що забезпечують висвітлення її діяльності, парламентських органів та Апарату ВРУ, сприяють обміну *І.* з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, *І.* взаємодії з урядовими і неурядовими організаціями інших країн, із громадськістю. *І.* наповнення та супроводження веб-ресурсів ВРУ здійснюють структурні підрозділи Апарату ВРУ відповідно до Порядку супроводження веб-ресурсів ВРУ (3).

Сайт є потужним джерелом офіційної І. в Україні: законодавства, законопроектів, адміністративно-територіального устрою та інше. Відповідно до Закону України (4, ст. 92) усі зареєстровані законопроекти, проекти інших актів та супровідні *документи* вводяться Апаратом ВРУ до бази *даних* законопроектів електронної комп'ютерної мережі вебсайту ВРУ.

Урядовий портал є єдиним веб-порталом органів виконавчої влади України, офіційним Facebook-представництвом КМУ та органів виконавчої влади України. Функціонування Єдиного веб-порталу КМУ з можливістю інтеграції І. ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, що розміщені в Інтернеті, забезпечується Секретаріатом КМУ, Міністерством цифрової трансформації і Адміністрацією *Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації* (5).

Функціонування та модернізація Єдиного веб-порталу КМУ, призначеного для інтеграції офіційних веб-сайтів (веб-порталів) органів виконавчої влади та розміщення ІР відповідно до потреб громадян, розміщення і постійного оновлення міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади І., здійснюється відповідно до вимог Закону (6) та Порядку на офіційних веб-сайтах (веб-порталах) (5).

Координація робіт із забезпечення функціонування Єдиного веб-порталу, його І. наповнення, технічна підтримка, супроводження та встановлення регламенту і стандартів обміну І. між його складовими частинами здійснюється Секретаріатом КМУ.

І. наповнення, ЗІ від несанкціонованої модифікації та технічне забезпечення функціонування офіційних веб-сайтів (веб-порталів) міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади як складових частин Єдиного веб-порталу зазначені органи здійснюють самостійно. Однак, порядок І. наповнення та технічне забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади затверджується Державним комітетом телебачення і радіомовлення разом з Міністерством цифрової трансформації (7).

Водночас, не усі органи місцевого самоврядування сприйняли рекомендації Постанови Уряду (7) щодо напрацювання контенту

свого веб-сайту, який би передбачав наявність механізму зворотного зв'язку з громадянами, повно, своєчасно і об'єктивно надавав би *I.* про життя громади, забезпечував доступність *I.* на офіційних веб-сайтах для користувачів з вадами зору та слуху відповідно до встановлених вимог, а також використовували як зразок положення Постанови КМУ (5) щодо порядку оприлюднення в мережі *Інтернет I.* про свою діяльність (1).

За другим варіантом, базовою передумовою для формування *н. і. с. н.-п. а.* мав би стати спеціально створений веб-сайт, консолідований (об'єднаний) з веб-сайтами органів публічної влади. Забезпечення його функціонування та наповнення нормативно-правовою *I.* має здійснюватися спеціально уповноваженим на це державним органом. Крім того, для реалізації зазначеного виникне об'єктивна необхідність у додаткових бюджетних витратах.

Таким чином, забезпечення державою доступу громадян до нормативно-правової *I.* шляхом створення та функціонування *н. і. с. н.-п. а.* – в умовах демократизації суспільного життя має сприяти громадянам в реалізації їхніх прав та інтересів, а також в активному залученні їх до управління державними справами. Тим самим, внаслідок реалізації зазначених пропозицій, в подальшому існуватимуть передумови для інтеграції створеної *н. і. с. н.-п. а.* з веб-сайтом РЄ, на якому можна знайти прийняті нормативні акти РЄ, що сприятиме інтеграції України до *I.* і правового простору ЄС.

Література:

1. Корж І. Ф. Національна інтегрована система нормативно-правових актів: реальність і можливості. *Інформація і право.* 2019. № 2 (29). С. 9–16.
2. Корж І. Ф., Морозов А. О., Лихоступ С. В., Загаєцька О. А. Формування консолідованої системи нормативно-правової інформації в умовах децентралізації влади в Україні : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2018. 238 с.
3. Про веб-ресурси Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 19 травня 2015 № 699. *Верховна Рада України.*

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/15-%D1%80%D0%B3#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

4. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 № 1861-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page#n766> (дата звернення: 12.02.2021).

5. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова КМ України від 04 січня 2002 № 3. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 № 2939-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

7. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.02 № 1302. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.02.2021).

І. Ф. Корж

УПОВНОВАЖЕНИЙ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ (ДЕРЖАВНИЙ) (ОМБУДСМЕН ІНФОРМАЦІЙНИЙ)

**ДЕРЖАВНИЙ УПОВНОВАЖЕНИЙ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ (ОМБУДСМЕН
ІНФОРМАЦІЙНИЙ)** (*І. омб.*) – неологізм в українській мові, поняття відсутнє в чинному ЗУ.

Омбудсмен (далі – *омб.*) – (від швед. ombudsman – «представник», букв. – уповноважена особа, від давньоісл. umbothsmadhr, де umboth – довіреність, повноваження і madhr – людина) – парлам. комісар з прав людини (1).

Омб. – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб. Офіційні назви посади в різних країнах розрізняються. На сучасному етапі посада омбудсмена існує в понад 100 країнах світу.

В Україні посада омбудсмена існує з 1998 року і позначається як «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини».

Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміння їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод (2).

В понятійному апараті законодавства України присутні такі терміни як «бізнес-омбудсмен» (3) та «освітній омбудсмен» (4).

І. омб. (Державний уповноважений з питань захисту *І. прав людини*) – держ. орган зі спеціальним статусом, що діє як *І. комісар*, *І. омб.* або інспекція з питань захисту *І. прав людини* (далі – *І. прав*), діяльність якого має своїм завданням забезпечення додержання і захисту *І. прав* приватних осіб, підвищення *І. культури* населення, запобігання вчиненню *І. правопорушень* та реалізується шляхом видання регуляторних актів, проведення перевірок суб'єктів *І. діяльності* у встановленому національним законодавством порядку.

Наразі в Україні інститут *І. омб.* (держуповноважений з питань захисту *І. прав*) не створений, хоча дискусії щодо необхідності започаткування відповідної інституції офіційно тривають з моменту ратифікацією ВРУ конвенції «Про захист осіб у зв'язку із автоматизованою обробкою персональних даних» (5).

У різних владно-політичних формах інститут *І. омб.* офіційно існує у більше, ніж 90 державах, зокрема: Австрії, Бельгії, Болгарії Велика-Британії, Естонії, Італії, Канаді, Сербії, Словенія, Хорватії, Швеція та інших.

Правовою підставою створення та функціонування *І. омб.* виступають конституції держав, де утворені відповідні держ. інституції, окремі закони про ці органи, а також базові національні закони у сфері забезпечення доступу до *І.*, захисту *персональних даних*, свободи слова, тощо.

Залежно від змісту компетенції, процедур утворення та способів діяльності, в юрид. літ. прийнято виділяти три основних моделі *І. омб.*: 1. Окремий орган, наділений розпорядчими функціями; 2. Окремий орган, не наділений розпорядчими функціями; 3. Орган, наділений широкими повноваженнями – наприклад, інститут загального омбудсмена або комісія з прав людини (6).

Загальними критеріями розмежування вказаних моделей *I. омб.* є форми їхньої діяльності, зміст компетенції, види засобів правового впливу, що можуть застосовуватися цим органом, відношення до державного та/або парламентського контролю за додержанням *I. прав*, тощо.

Основними формами діяльності *I. омб.* є: видання регуляторних актів; надання роз'яснень та консультативних висновків з питань застосування норм *ІЗ*; загальний і спеціальний моніторинг стану додержання *I. прав* приватних осіб та суспільного *I. правопорядку*; проведення перевірок суб'єктів *I. діяльності*; видання обов'язкових приписів щодо усунення порушень *ІЗ*; притягнення до адміністративної відповідальності, осіб, винних у порушенні вимог *ІЗ*; оформлення і направлення матеріалів про вчинені *I. правопорушень* до судових органів з метою притягнення до юридичної відповідальності.

Як показує практика забезпечення *I. прав* приват. осіб у зарубіжних державах: «Окрім розгляду скарг, омбудсмен або держуповноважений з питань захисту *I. прав* здійснює моніторинг щодо стану доступу до *I.* в країні, видає рекомендації, займається навчанням та інформуванням держслужбовців про їх обов'язок надавати суспільно важливу *I.*, інформує громадськість про порядок доступу до *I.*, зміст права на доступ до *I.*, вносять рекомендації відносно вдосконалення закон-ва в сфері доступу до *I.*» (7); сприяє виконанню суб'єктами владних повноважень покладених на них обов'язків щодо обліку, офіційного оприлюднення, захисту *публічної I.*, а також погоджує схеми оприлюднення відповідної *I.*, розроблені розпорядниками, та розробляє модельну схему такого оприлюднення; приймає рішення щодо належного розгляду розпорядником запиту на *I.*; направляє до *розпорядників I. I.* повідомлення про факти порушення ним норм *ІЗ*; направляє повідомлення про примусове виконання суб'єктом владних повноважень обов'язків, обумовлених поданим на їх розгляд *I.* запитом (8, с. 391).

Поряд з виконанням регуляторних повноважень, на держуповноваженого з питань захисту *I. прав* також покладаються широкі

контрольно-наглядові функції. Йдеться, зокрема, про повноваження щодо проведення планових і позапланових перевірок суб'єктів *І. діяльності*; винесення обов'язкових приписів цим суб'єктам про усунення виявлених порушень норм *ІЗ*; складання протоколів про притягнення до адміністративної відповідальності; оформлення та передача матеріалів до суду у справах про застосування до суб'єктів господарювання, винних у порушенні *ІЗ* адміністративних санкцій, зокрема штрафів, заборону діяльності тощо.

Література:

1. Омбудсмен. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.
2. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80/ed20191128>
3. Про прийняття за основу проекту Закону України про Установу бізнес-омбудсмена : Постанова Верховної Ради України від 31.05.2016 № 1391-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-19>
4. Деякі питання освітнього омбудсмена : Постанова КМУ від 06.06.2018 № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF>
5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326/ed20100706
6. Мендель Т. Аналітичний огляд моделей наглядових органів у сфері доступу до інформації. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=115100&cat_id=108852
7. Нестеренко О. Інформаційний омбудсман в механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод. URL: http://uapp.org/pub_analytics/5111.html;
8. Заярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 700 с.

О. А. Заярний

УСТАНОВА (НАУКОВА, ДЕРЖАВНА)
«ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ»

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА
УСТАНОВА «ІНСТИТУТ
ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ
І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ
НАУК УКРАЇНИ»*** (ДНУ
«ІБП НАПрН України»)
(англ. – STATE SCIENTIFIC
INSTITUTION «INSTITUTE
OF INFORMATION, SECURITY
AND LAW OF THE NATIONAL

ACADEMY OF LEGAL SCIENCES OF UKRAINE», SSI «IISL of the NALS of Ukraine»).

ДНУ ІБП НАПрН України (далі – *Інститут*) – провідна державна установа, яка здійснює наукову, науково-організаційну, освітню та іншу діяльність, визначену Статутом *Інституту*, перебуває у віданні НАПрН України та функціонує на засадах самоврядування відповідно до законодавства України. Адреса розташування *Інституту*: 04053, м. Київ, Несторівський провулок, 4. Ідентифікаційний код юридичної особи: 25959933.

Головною місією *Інституту* в сучасних умовах трансформації Українського суспільства і держави є наукове і правове забезпечення модернізації суспільних відносин та визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень і розвитку законодавства в *I. сфері*, у сфері цифрової трансформації та сфері національної безпеки і оборони, а також сприяння формуванню і реалізації державної політики, діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, правоохоронних і судових органів

* Офіційний web-сайт URL: <http://ippi.org.ua/istoriya-ndiip-napr-n-ukraini-ta-rozvitku-pravovoi-nauki-v-informatsiini-sferi>

та військових формувань у вказаних сферах, розбудові громадянського суспільства, суверенної, демократичної, соціальної і правої держави.

Інститут утворений згідно з розпорядженням КМ України у 2021 році (1) внаслідок реорганізації *Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України* і є правонаступником усіх матеріальних і нематеріальних прав та обов'язків.

Інститут є юридичною особою, неприбутковою організацією, веде самостійний баланс, має поточні та інші рахунки в національній та іноземній валюті в установах банків, емблему (логотип), печатку зі своїм найменуванням і зображенням Державного герба України та інші необхідні печатки і штампи. *Інститут* може мати знаки для товарів і послуг, які реєструються відповідно до законодавства України.

Інститут відповідно до законодавства та профілю діяльності взаємодіє з Апаратом Верховної Ради України, Урядовим офісом європейської та євроатлантичної інтеграції та іншими державними органами, провідними науковими установами і вищими навчальними закладами, інституціями громадянського суспільства та звітує про свою діяльність перед НАПрН України.

Основними завданнями Інституту є:

1) формування пропозицій та участь у реалізації державної політики з питань наукових досліджень і розробок у галузі держави і права; наукового забезпечення у сфері становлення і розвитку *I. суспільства* та суспільства знань, *цифрової трансформації* та інноваційного розвитку України; захисту прав, свобод та безпеки людини в *I. сфері*; правового забезпечення з питань національної, *I.*, *КБ* та міжнародної безпеки;

2) організація та проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок з актуальних теоретико-методологічних проблем держави і права, *III*, права національної безпеки та військового права згідно з напрямками діяльності *Інституту*;

3) вивчення особливостей, тенденцій і закономірностей розвитку суспільних відносин в *I.* (цифровій), безпековій та

I-комунікаційній сферах життєдіяльності людини, суспільства, держави та міжнародної спільноти; підготовка пропозицій щодо їх правового врегулювання та розробки відповідних проектів законів, стратегій, концепцій і програм; сприяння впровадженню сучасних методів і засобів обробки даних, *I*. (цифрових) технологій, ресурсів, продукції та послуг;

4) взаємодія з профільними комітетами та підрозділами Апарату ВР України з питань законотворчої діяльності, розвитку складових *e.* парламенту і парламентського контролю; підтримання *IP* в галузі держави і права та формування єдиної системи нормативно-правової *I.* державних органів та органів місцевого самоврядування;

5) участь в організації наукового та *I*-аналітичного забезпечення за напрямками нормотворчої діяльності згідно з рекомендаціями Місії Європейського Парламенту щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності ВР України; розробка практичних рекомендацій щодо правового забезпечення і вдосконалення діяльності ВР України та інших державних органів, суб'єктів сектору безпеки і оборони України;

6) взаємодія з Урядовим офісом європейської та євроатлантичної інтеграції, суб'єктами сектору безпеки і оборони з питань правового забезпечення національної та міжнародної безпеки, євроатлантичної інтеграції, реалізації програм Україна – НАТО, розвитку системи стратегічних *комунікацій* і демократичного контролю над сектором безпеки і оборони України;

7) проведення наукових, правових та судових експертиз; надання наукових, науково-технологічних та інших послуг відповідно до законодавства; виконання замовлень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів, установ, підприємств та організацій згідно з профілем діяльності *Інституту*; участь у науковому забезпеченні їх нормотворчої і правозастосовної діяльності;

8) формування і розвиток наукових шкіл згідно з профілем діяльності *Інституту*; розроблення нових напрямів та пріоритетів досліджень; здійснення науково-педагогічної діяльності

згідно з профілем діяльності *Інституту*; участь у перепідготовці та підвищенні кваліфікації працівників Апарату і комітетів ВР України та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, закладів, установ, підприємств та організацій; підготовка магістрів, докторів філософії та докторів наук за спеціальністю 081 «Право»;

9) консолідація інтелектуального потенціалу фахівців, експертів і вчених та науково-педагогічних працівників з правових проблем *I*, *I*-комунікаційної та безпекової сфер; підтримка талановитих учених і наукової діяльності молоді в галузі держави і права;

10) сприяння розвитку юридичної науки та освіти, поширенню наукових *знань* в галузі держави і права та інтеграції вітчизняної правової науки у світовий науковий і європейський дослідницький простір.

Для реалізації завдань, зазначених у п. 3 цього Статуту, *Інститут* проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження в *I сфері*, у сферах правового забезпечення цифрової трансформації, національної безпеки і оборони, тощо.

Відповідно завданням, з метою формування і розвитку наукових шкіл та проведення актуальних досліджень в галузі *III*, *правової інформатики*, *ІБ* і національної безпеки, при *Інституті* створено та функціонують (на громадських засадах) центри (за напрямками наукової діяльності), а саме:

- *філософії III та I суспільства*;
- *теорії I суспільства*, прав і безпеки людини в *I сфері*;
- *I та соціально-правового моделювання*;
- *соціогуманітарної інформології та I культури*;
- *правового забезпечення цифрової трансформації*;
- *права національної безпеки та I-правових проблем міжнародної безпеки*;
- *військового права та I-правових проблем воєнної безпеки*;
- *правового забезпечення ІБ та КБ*;
- *захисту приватності та безпеки персональних даних в умовах цифрової трансформації*;
- *науково-правових експертиз та прогнозування*.

Відповідно до Положення (3), з метою розвитку наукової бази для підготовки кадрів вищої кваліфікації і проведення актуальних досліджень в галузях теорії та історії держави і права; III; права національної безпеки та військового права, а також враховуючи наявні наукові здобутки і сформований науковий потенціал, в *Інституті* оформлено такі наукові школи:

- «Інформаційного права»;
- «Правової інформатики та соціально-правового моделювання»;

- «Права національної безпеки та військового права»;

- «Правового забезпечення ІБ та КБ безпеки».

Водночас, здійснюються дослідження і заходи, спрямовані на формування наукових шкіл щодо:

- правових проблем розвитку суспільства і держави в контексті цифрової трансформації;

- правових проблем *соціогуманітарної інформології* та *I. культури*;

- захисту прав, свобод та безпеки людини в *I. сфері*.

В *Інституті* також здійснюється комплекс заходів щодо впровадження результатів фундаментальних досліджень і розробок у навчальний процес, зокрема, на базі створених спільно: Навчально-наукового центру III і правових питань IT у складі Національного технічного університету України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»; Наукової лабораторії I.-правових проблем інноваційного розвитку та освіти у складі Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського; в Національному університеті «Острозька академія», Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, Національній академії СБ України та в інших закладах вищої освіти.

Інститут здійснює науково-організаційне забезпечення діяльності Координаційного бюро з III та ІБ НАПрН України, Секції права національної безпеки та військового права НАПрН України, Представника НАПрН України при Апараті ВР України та інших структур за рішенням президії НАПрН України.

Література:

1. Про утворення Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» : постанова КМ України від 21.06.2001 р. № 902. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.05.2021).

2. Про затвердження Статуту Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» : постанова Бюро президії Національної академії правових наук України від 25 лютого 2021 № 181/1-Б.

3. Положення про Наукові школи Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». URL: <http://ippi.org.ua/naukovi-shkoli> (дата звернення: 16.05.2021).

В. Г. Пилипчук

**ЦЕНТР ОБРОБКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
(ГОЛОВНИЙ)**

**ГОЛОВНИЙ ЦЕНТР ОБРОБКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ГЦОСІ)** – призначений для обробки І. з використанням ІТС прикордонного контролю, І-аналітичного забезпечення, підсистем «Довіра», «Ризик», «Контроль за станом виконання доручень правоохоронних органів у пунктах пропуску» інтегрованої ІТС «Гарт», інтегрованої міжвідомчої ІТС щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон «Аркан», інших ІТС (підсистем) та баз (банків) даних ДПСУ (1, п. 2).

ГЦОСІ здійснює свою діяльність відповідно до наказу Голови Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) «Про затвердження Положення про Головний центр обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України» (1). ГЦОСІ заснований у 2010 році. До складу ГЦОСІ входять шість відділів, які забезпечують діяльність за окремими напрямками функціонування ГЦОСІ та три групи забезпечення.

У ІТС ГЦОСІ здійснюється обробка та захист І. щодо *відомостей* про:

- осіб, які перетнули державний кордон України;
- іноземців та осіб без громадянства, яким заборонено в'їзд в Україну:

- осіб, щодо яких встановлені тимчасові обмеження у праві виїзду з України або виконуються доручення уповноважених державних органів;

- *документи* громадян України, що надають право на виїзд з України і в'їзд в Україну та які оголошені недійсними;

- іноземців та осіб без громадянства, які перевищили термін реєстрації паспортних *документів* в Україні;

- викрадені автотранспортні засоби (1, п. 2).

Крім того, діяльність ГЦОСІ спрямована на забезпечення роботи відділу служба «Довіра» з приймання, реєстрації, обробки та доведення до уповноважених осіб І. повідомлень, що надходять телефоном та на е. пошту служби «Довіра» ДПСУ, а також надання відповідей на запитання консультаційного характеру, крім питань, що пов'язані з розглядом *звернень* громадян, доступом до *публічної І.* та відносинами, що виникають між суб'єктами владних повноважень (1, п. 3).

Основними напрямками діяльності ГЦОСІ є:

- обробка І. про заборону в'їзду в Україну (виїзду з України);
- контроль доручень правоохоронних органів та моніторинг стану І. обміну;

- супроводження БД ІТС;

- обробка І. про доручення правоохоронних органів;

- обробка І. про перетинання державного кордону особами і транспортними *даними*, реєстрація та облік І. повідомлень, що надходять телефонами та на е. адресу служби «Довіра» та контроль реагування на них (1, п. 15).

Право підпису листів, запитів, заяв, факсів, телеграм, звернень, повідомлень та інших *документів*, які готуються у межах повноважень ГЦОСІ, належить начальнику, першому заступнику та заступникам ГЦОСІ (1, п. 8).

Діяльність ГЦОСІ щодо своєчасного, достовірного, функціонального та повного І-аналітичного забезпечення органів та підрозділів ДПСУ щодо обробки спеціальної І. відбувається цілодобово.

Література:

1. Про затвердження Положення про Головний центр обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України : наказ Голови Державної прикордонної служби України від 30 грудня 2014 р. № 215.

Ю. Б. Курилюк

*Справжня історія письменника міститься в його книгах,
а не в фактах біографії*

Джон Рональд Руел Толкін
(1892–1973) – англійський письменник

РОЗДІЛ III

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ (ПЕРСОНАЛІЇ)

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК

П. І. Б. вченого	Автор статті	Том, сторінка
АРИСТОВА Ірина Василівна	О. М. Бандурка	Т. І, 320
БАРАНОВ Олександр Андрійович	В. Г. Пилипчук	Т. І, 322
БЄЛЯКОВ Костянтин Іванович	М. Я. Швець	Т. І, 325
ГУРКОВСЬКИЙ Володимир Ігорович	Р. А. Калюжний	Т. І, 328
ДАВИДОВА Ірина Віталіївна	Є. О. Харитонов	Т. І, 330
ДАНИЛЬЯН Олег Геннадійович	О. П. Дзьобань	Т. ІІ, 311
ДОБРОВОЛЬСЬКА Вікторія Василівна	С. Х. Литвин	Т. ІІ, 314
ДОРОНІН Іван Михайлович	В. Г. Пилипчук	Т. ІІ, 317
ДЗЬОБАНЬ Олександр Петрович	К. І. Беляков	Т. І, 332
ЗАЯРНИЙ Олег Анатолійович	П. В. Діхтієвський	Т. І, 334
ЗОЛОТАР Ольга Олексіївна	К. І. Беляков	Т. І, 336
КАЛИНОВСЬКИЙ Юрій Юрійович	О. Г. Данильян	Т. ІІ, 319
КАЛЮЖНИЙ Ростислав Андрійович	В. Ф. Сіренко	Т. І, 337
КОМПАНЦЕВА Лариса Феліксівна	О. С. Снитко	Т. І, 339
КОРМИЧ Борис Анатолійович	О. М. Бандурка	Т. І, 341
КОРЖ Ігор Федорович	В. Я. Настюк	Т. І, 343
КОСТЕНКО Олексій Володимирович	О. А. Баранов	Т. ІІ, 322
КОХАНОВСЬКА Олена Велеоніівна	Н. С. Кузнецова	Т. І, 345
КРАСНОСТУП Ганна Миколаївна	В. С. Цимбалюк	Т. І, 348
КУШНІР Ірина Павлівна	Р. А. Калюжний	Т. ІІ, 324
ЛАНДЕ Дмитро Володимирович	К. І. Беляков	Т. І, 350
ЛЕОНОВ Борис Дмитрович	О. М. Костенко	Т. ІІ, 326
МАРУЩАК Анатолій Іванович	Р. А. Калюжний	Т. І, 353
МАТОХНЮК Людмила Олександрівна	Ю. В. Максименко	Т. ІІ, 328
НОВИЦЬКА Наталія Борисівна	Р. А. Калюжний	Т. І, 355
НОВИЦЬКИЙ Андрій Миколайович	М. Я. Швець	Т. І, 357

ПОЖИДАЄВА Марія Анатоліївна	О. П. Орлюк	Т. II, 331
ПРУДНИКОВА Олена Вікторівна	О. П. Дзьобань	Т. II, 333
РИЖКО Олена Миколаївна	В. В. Різун	Т. II, 335
РОМАНЕНКО Євген Олександрович	В. А. Ребкало	Т. II, 337
СОЛОВ'ЙОВА Анна Сергіївна	А. І. Колісніченко	Т. II, 340
СОПЛКО Ірина Миколаївна	О. Л. Копиленко	Т. II, 342
ТИХОМИРОВ Олександр Олександрович	Р. А. Калюжний	Т. I, 359
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна	С. В. Ківалов	Т. I, 361
ХАРИТОНОВ Євген Олегович	В. В. Луць	Т. I, 364
ХАХАНОВСЬКИЙ Валерій Георгійович	М. Я. Швець	Т. II, 345
ШВЕЦЬ Микола Якович	В. Я. Тацій	Т. I, 367
ШЕВЦОВ Андрій Гаррієвич	В. М. Синев	Т. II, 350
ШЕВЧУК Олександр Володимирович	О. П. Тригуб	Т. II, 348

ДАНИЛЬЯН ОЛЕГ ГЕННАДІЙОВИЧ

Олег Геннадійович ДАНИЛЬЯН*

(22 жовтня 1955, м. Ташкент, Республіка Узбекистан), укр. вчений-філософ. У 1976 закінчив з відзнакою Новочеркаське вище військово командне училище зв'язку; у 1986 – з відзнакою військово-педагогічний факультет Військово-політичної академії; у 1990 – достроково закінчив заочну ад'юнктуру кафедри філософії Гуманітарної академії Збройних сил; у 1998 – докторантуру Харківського військового університету. У 1990 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук «Протиріччя в первинних військових колективах та механізм їх розв'язання в умовах демократизації радянського суспільства і армії» (спец. 09.00.01 – діалектичний та історичний матеріалізм). Вчене звання доцент отримав у 1993. У 1998 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук «Соціальні протиріччя у посттоталітарних системах: методологія дослідження та розв'язання» за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Звання професора по кафедрі філософії отримано у 2001. У 2004 отримав почесне звання «Заслужений працівник освіти України».

Проходив дійсну військову службу на офіцерських посадах у Збройних силах СРСР та України. Військове звання – полковник. З 2000 завідувач кафедри філософії Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, завідувач сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України (за сумісництвом).

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: <https://scholar.google.ru/citations?hl=uk&pli=1&user=WkAsY-wAAAAJ>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5308-4664>

Лауреат конкурсу Спілки юристів України на краще юридичне видання (2003, 2006), премії ім. Ярослава Мудрого в номінації «За видатні заслуги в галузі підготовки юридичних кадрів» (2014), в номінації «За підготовку та видання підручників для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти» (2015), в номінації «За видатні досягнення в науково-дослідницькій діяльності з проблем правознавства» (2018).

Є заступником голови спеціалізованої ради із захисту дисертацій у Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого, головою редакційної колегії Вісника Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, а також членом редакційних колегій декількох вітчизняних та закордонних наукових журналів та збірників.

У коло наукових інтересів входять філософія, філософія права, національна безпека, проблеми розвитку транзитивних країн та інформаційного суспільства.

Автор (співавтор) більш 400 наукових та навчально-методичних праць, серед яких 21 монографія, 26 підручників, низки наукових статей у провідних наукових виданнях України та світу (у тому числі й на платформах Scopus та Web of Science). Серед основних праць монографії: «Соціальні протиріччя у посттоталітарних системах: методологія дослідження та розв'язання» (1998), «Конституційно-правові засади становлення української державності» (2003), «Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз» (2004), «Проблеми модернізації політичних систем сучасності» (2008), «Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні» (2009), «Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції» (2010), «Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового дослідження» (2018), «Національна безпека у філософсько-правовому дискурсі» (2019), «Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій» (2020); статті: «Інформаційно-комунікативна природа суспільства:

еволюція точок зору на проблему» (2018), «The problem of correlation between information rights and information freedom of man in the contemporary world» (2018), «Man in information society: from moral identification to moral identity» (2019), «Information security of a modern democratic state: axiological context» (2019), «Information society: the interaction of tradition and innovation in communicative processes» (2020).

Під його науковим керівництвом захищено 2 докторських та 4 кандидатських дисертації.

О. П. Дзьобань

ДОБРОВОЛЬСЬКА ВІКТОРІЯ ВАСИЛІВНА

Вікторія **Василівна**
ДОБРОВОЛЬСЬКА* (2 червня
1975, с. Радгоспне II-е відділення,
Драбівського р-ну, Черкаської обл.)
укр. вчений-документознавець.

У 2008 з відзнакою закінчила Державну академію керівних кадрів культури і мистецтв (ДАКККіМ, тепер Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв – НАКККіМ). У 2012 захистила канд. дис. «Керування документацією в органах управління культурою України: соціально-комунікаційний аспект» (спец. 27.00.02 – документознавство, архівознавство). У 2014 – присвоєно вчене звання доцента кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності НАКККіМ. У 2021 – докт. дис. «Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури України в епоху цифрового суспільства» (спец. 27.00.02 – документознавство, архівознавство).

Нагороджена Золотою медаллю ДАКККіМ «За відмінне навчання та наукові, творчі досягнення в Академії» (2008); Почесною Грамотою Міністерства культури України за вагомий особистий внесок у створенні духовних цінностей та високу професійну майстерність (2012); Подякою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну діяльність (2020).

2006–2007 методист вищої категорії навчального відділу ДАКККіМ; 2007–2009 методист вищої категорії Інституту

---

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=FSeft30AAAAJ&hl=ru>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>

державного управління та інформаційної діяльності ДАКККіМ; 2007–2012 старший викладач кафедри документальних комунікацій НАКККіМ; 2009–2011 заступник директора Інституту державного управління та інформаційної діяльності НАКККіМ; 2012–2013 старший викладач кафедри документознавства та управління соціальними комунікаціями НАКККіМ; 2013–2014 доцент кафедри документознавства та управління соціальними комунікаціями НАКККіМ; 2014–2015 заступник завідувача кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності НАКККіМ; 2015–2017 учений секретар Вченої ради НАКККіМ; 2017–2019 – докторантка кафедри культурології та інформаційних комунікацій НАКККіМ. З 2015 по теперішній час – доцент кафедри культурології та інформаційних комунікацій НАКККіМ.

Член Президії громадської організації «Національна спілка документознавців України»; Член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України (2014–2020 – учений секретар відділення Історії).

Головний редактор наукового фахового журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»; член редакційної колегії фахових видань НБУВ: «Бібліотечний вісник», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського».

Коло наукових інтересів охоплює питання державної політики в галузі культури України, розвиток управління культурою в мережевому суспільстві та створення документальних цифрових систем в галузі культурної спадщини; теоретичні засади розвитку комунікаційного середовища документознавства, управління документацією тощо.

Автор (співавтор) понад 120 наукових, навчальних і навчально-методичних праць, у тому числі довідкових видань, низки наукових статей у провідних наукових виданнях України та світу (у тому числі й на платформах Scopus та Web of Science). Серед основних праць дві одноосібні монографії: «Державна політика в галузі культури України: стан та розвиток системи управління

документацією» (2017), «Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні» (2020); Хрестоматія «Документознавство та інформаційна діяльність» у 2-х ч., 2-х вип. (співуклад.: М. С. Слободяник, О. М. Збанацька) (2015); біобібліографічні та бібліографічні показчики: «Професор Михайло Семенович Слободяник (1949–2015): біобібліогр. показч. наук. пр. за 1974–2015 роки», (співуклад.: В. А. Вергунов, О. П. Анікіна, Л. М. Татарчук, Л. А. Кириленко) (2015), «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія – Library Science. Record Studies. Informology: наук.-допом. бібліогр. показч. (до 15-річчя журналу (2004–2018))» (співуклад.: С. Х. Литвин, О. М. Збанацька, О. Г. Кириленко) (2019), «Литвин Сергій Харитонович: учений-історик, педагог, військовик, громадський діяч (до 70-річчя від дня народження та 35-ліття науково-педагогічної діяльності): біобібліогр. показч. (співуклад. О. М. Збанацька) (2020), «Збанацька Оксана Миколаївна (до 50-річчя від дня народження): бібліогр. показч. (співуклад.: О. Кириленко) (2020); інші наукові видання: «Литвин Сергій. Миттєвості життя у вирі подій: вибрані праці (до 70-річчя від дня народження та 35-ліття науково-педагогічної діяльності)» (2020).

С. Х. Литвин

ДОРОНІН ІВАН МИХАЙЛОВИЧ

Іван Михайлович ДОРОНІН* (29 бер. 1973, м. Магадан, Росія) – укр. вчений-правознавець. У 1995 році закінчив Київський національний університет ім. Т. Шевченка. У 2004 захистив кандидатську дисертацію на тему «Документи як вид доказів у кримінальному процесі» (спец. 12.00.09). У 2008 отримав вчене звання доцента за кафедрою теорії державної безпеки і контррозвідвальної діяльності. У 2020 – докторську

дисертацію «Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження» (спец. 12.00.01).

У 1995–2016 служба в органах СБУ на посадах офіцерського та керівного складу. В 2000–2003 – аспірант, у 2003–2005 – викладач, 2005–2009 – заступник завідувача кафедри Національної академії СБУ, 2009–2012 – головний науковий співробітник, начальник наукової лабораторії, заступник директора Інституту дослідження проблем державної безпеки. З 2016 – по т.ч. завід. науково-дослідної лабораторії НДІП НАПрН України.

Нагороджений відомчими відзнаками СБУ та УДО. Член редакційної колегії журналу «Інформація і право».

Гол. напрями наук. інтересів: правові дослідження забезпечення національної безпеки в інформаційну епоху, функції держави в умовах трансформацій інформаційної епохи, право національної безпеки.

Автор (співавтор) понад 70 наук. та наук-метод. праць, серед яких монографії «Документи як вид доказів у кримінальному процесі України» (2006), «Ескалація кіберзагроз національним

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=f9XOIWcAAAAJ&hl=uk>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5991-6713>

інтересам України та правові аспекти кіберзахисту» (2018), «Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України» (2018), «Національна безпека України в інформаційну епоху: правові аспекти» (2019), навчальні та практичні посібники.

В. Г. Пилипчук

КАЛИНОВСЬКИЙ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

Юрій Юрійович КАЛИНОВСЬКИЙ*
(8 серпня 1970, м. Шостка Сумської обл.)
укр. вчений – політолог, філософ.

У 1993 закінчив Харківський державний університет, у 1998 – аспірантуру по кафедрі політології Харківського державного університету. У 1999 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за темою «Вибір та реалізація етнонаціональної моделі в процесі державотворення» (спец. 23.00.02 – політичні інститути та процеси). Вчене звання доцент по кафедрі політології отримав у 2003.

У 2010 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за темою «Правосвідомість українського суспільства як соціокультурний феномен: філософсько-правова рефлексія» (спец. 12.00.12 – філософія права). Звання професора по кафедрі філософії отримано у 2011.

З 1994 по 2000 працював викладачем та старшим викладачем кафедри філософії Харківського військового університету. З 2000 по 2003 продовжив педагогічну діяльність на посаді доцента кафедри політології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. З 2010 – професор кафедри філософії Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Лауреат Премії ім. Ярослава Мудрого у номінації «За видатні досягнення в науково-дослідницькій діяльності з проблем правознавства» (2016).

Член спеціалізованих вчених рад К 26.053.20 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (2011–2012), та Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.ru/citations?user=WS-Rb6wAAAAJ>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0081-8107>

ім. Ярослава Мудрого (2016–2019). Заступник голови редакційної колегії «Вісника Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія» та член редакційних колегій наукового журналу «Українознавство» й збірника наукових праць «Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент».

У коло наукових інтересів входять філософія права, філософія правового виховання, філософія прав людини, інформаційна та духовна безпека, проблеми методології наукових досліджень та розвитку інформаційного суспільства.

Автор (співавтор) понад 200 наукових, навчальних і навчально-методичних праць, у тому числі 16 монографій (14 у співавторстві), 7 підручників та навчальних посібників (у співавторстві), 8 енциклопедій, словників та інших довідкових видань (у співавторстві), низку наукових статей у провідних наукових виданнях України та світу (у тому числі на платформах Scopus та Web of Science).

Серед них монографії: «Національна безпека України в етноментальному та міжнародному вимірах» (2004), «Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні» (2009), «Територіальна громада: управління розвитком» (2013), «Суспільство, людина, право: сучасні дослідження актуальних проблем» (2014), «Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового омилення» (2018), «Соціально-гуманітарна сфера України в сучасних дискурсах» (2019), «Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій» (2020), «Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади» (2021).

Низка статей з проблем розвитку інформаційного суспільства у виданнях проіндексованих на платформах Scopus та Web of Science: «Personal information rights and freedoms within the modern society» (2018), «Information security in modern society: sociocultural aspects» (2020), «Value determinants of the information security of a democratic state» (2020), «Information society: the interaction of tradition and innovation in communicative processes»

(2020). А також статті у наукових фахових виданнях України присвячені інформаційній та духовній безпеці: «Роль і місце інформаційної безпеки у розбудові сучасної української держави» (2016), «Аксіологічний вимір інформаційної безпеки української держави» (2017), «Духовна безпека українського суспільства у державотворчих процесах сучасності» (2019), «Духовні імперативи вітчизняного державотворення: аксіологічний та безпековий контексти» (2020).

О. Г. Данильян

КОСТЕНКО ОЛЕКСІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Олексій Володимирович КОСТЕНКО* (9 лист. 1965, м. Київ) – укр. вчений-правознавець. У 1990 році закінчив Київське вище військово-інженерне двічі червонопрапорне училище зв'язку ім. М. І. Калініна, 2013 році Інститут прикладного системного аналізу» НТУУ «Київський політехнічний інститут», у 2016 році факультет соціології і права НТУУ «Київський політехнічний інститут».

У 2020 році захистив дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії «Правове забезпечення транскордонного надання електронних довірчих послуг» (спеціальність 081 – право).

У 1985–2009 проходив службу в органах державної безпеки на посадах офіцерського та керівного складу; 2009–2010 – обіймав посаду Директора Департаменту інформаційних технологій Державного казначейства України; 2010–2013 працював в приватних компаніях за напрямком електронного підпису та інформаційних технологій; 2013–2015 – начальник Управління функціонування центрального засвідчувального органу Міністерства юстиції України; з 2015 по 2016 проходив службу на посаді начальника Оперативно технічного управління Національного антикорупційного бюро України; 2017–2020 – головний науковий співробітник (наукової установи) Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України. З 2020 – завідувач наукової лабораторії теорії цифрової трансформації і права наукового центру цифрової трансформації і права Державної наукової установи Інституту інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України.

---

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=5804JV0AAAAJ&hl=uk>
ORCID: orcid.org/0000-0002-2131-0281

Головні напрямки наукових інтересів: інформаційне право, інформаційна безпека, захист персональних даних, інформаційно-правове забезпечення національної безпеки тощо.

Автор понад 40 наук. праць, серед яких монографія «Електронні довірчі послуги: правовий аспект транскордонного використання» (2020).

О. А. Баранов

КУШНІР ІРИНА ПАВЛІВНА

Ірина Павлівна КУШНІР* (10 серп. 1981, м. Хабаровськ, Росія) – укр. вчена-правознавець. Закінчила у 2003 з відзнакою Національну академію Прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького (нині Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького). У 2015 захистила кандидатську дисертацію «Нормативно-правове забезпечення взаємодії у сфері охорони державного кордону України» (спец. 12.00.07). У 2021 захистила докторську дисертацію «Теоретичні та організаційні засади нормативно-правового регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України» (спец. 12.00.07).

У 2003–2004 – обіймала посади старшого інспектора групи інспекторів відділення прикордонного контролю «Болган-авто», старшого офіцера з дізнання та адміністративного провадження прикордонної комендатури «Могилів-Подільська» Могилів-Подільського прикордонного загону Південного регіонального управління ДПС України. У 2004–2019 – на посадах викладача, старшого викладача кафедри теорії та історії держави і права та приватноправових дисциплін Національної академії ДПС України ім. Б. Хмельницького. З 2019–2021– докторанта відділення докторантури і ад'юнктури науково-організаційного відділу Національної академії ДПС України ім. Б. Хмельницького. З липня 2021 по теперішній час – заступник начальника кафедри адміністративної діяльності Національної академії ДПС України ім. Б. Хмельницького.

---

* Профіль:

Google scholar : <https://scholar.google.com.ua/citations?user=aT4hymoAAAAJ&hl=uk>

ORCID ID : <http://orcid.org/0000-0003-0286-7591>

Нагороджена медалями ДПС України та відомчими відзнакою МВСУ серед яких: «За сумлінну службу», «15 років Державній прикордонній службі України», «20 років Державній прикордонній службі України», «За відзнаку в службі».

Гол. напрямки наук. інтересів: інформаційне право, інформаційна безпека, захист персональних даних, інформаційно-правове забезпечення національної безпеки у прикордонній сфері тощо.

Автор (співавтор) понад 90 наук. праць, серед яких «Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері» (2015), навчальний посібник «Теоретичні основи правозастосовної діяльності органів охорони державного кордону» (2015), одноосібна монографія «Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти» (2020).

Підготувала одного кандидата юридичних наук.

Р. А. Калюжний

ЛЕОНОВ БОРИС ДМИТРОВИЧ

Борис Дмитрович ЛЕОНОВ* (11 липня 1979, м. Суми) – укр. вчений-правознавець. У 2001 закінчив (з відзнакою) Київський національний університет ім. Тараса Шевченка за спеціальністю «Правознавство». У 2004 захистив кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Кримінальна відповідальність за бездіяльність військової влади (ст. 426 КК України)» (за спец. 12.00.08). У 2014 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Кримінологічні засади запобігання тероризму: теоретичні та прикладні проблеми» (за спец. 12.00.08). Вчене звання: старший науковий співробітник 2014 (спеціальність 12.00.08). З 2001 по т. ч. служба в органах СБУ на юридичних, експертних та наукових посадах. З 2014 провідний науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБУ, з 2020 – головний науковий співробітник інституту.

З 2016 по 2018 – головний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України (за сумісництвом).

Співавтор Концепції боротьби з тероризмом (2013) та Плану заходів з її реалізації (2013). Брав безпосередню участь у розробці багатьох законопроектів, що стосуються кримінального, кримінального процесуального та адміністративного права.

Є членом спец. вченої ради по захисту дисертацій Національної академії СБУ та Харківського національного університету внутрішніх справ. Головний редактор періодичного наукового видання

---

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=en&user=105TUcQAAAAJ>
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2488-7377>

«Збірник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України».

Сфера наукових інтересів: кримінальне право та кримінологія, психологія та соціологія злочинності; оперативно-розшукова діяльність; дослідження спеціальної техніки і спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, дослідження у сфері національної та міжнародної безпеки.

Є автором (співавтором) понад 90 наукових праць, серед яких одна одноосібна монографія «Запобігання тероризму: кримінологічний аспект» (2015), чотири колективні монографії: «Тероризм: визначення і сутність» (2014), «Протидія терористичній діяльності: кримінально-правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (2015), «Human security in the context of globalization: modern legal paradigm» (англ.) (2017), «Terrorism: historical, social, cultural and psychological prerequisites of global forecasting» (англ.) (2020).

Підготував одного доктора юридичних наук.

О. М. Костенко

МАТОХНЮК ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

Людмила Олександрівна МАТОХНЮК* (4 квітня 1974, м. Вінниця) – укр. вчений-психолог. У 1996 закінчила Вінницький державний педагогічний інститут, спеціальність – математика, а у 2020 – Комунальний вищий навчальний заклад «Вінницька академія неперервної освіти», спеціальність публічне управління та адміністрування. У 2007 захистила канд. дис. «Формування психологічної готовності майбутніх інженерів-прикордонників до професійної діяльності» (спец. 19.00.07). У 2011 отримала

вчене звання доцента кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін Національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. У 2019 – докторська дис. «Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку)» (спец. 19.00.01). У 2021 отримала вчене звання професора кафедри психології (спец. 19.00.01).

З 1991–1996 – студентка Вінницького державного педагогічного інституту, 1998–2002 вчитель математики Хмельницької ЗОШ № 8, 2002 психолог Ужгородського об'єднаного військового комісаріату, 2003–2008 викладач, 2008–2009 – старший викладач, 2009–2011 – доцент кафедри загальнонаукових та інженерних дисциплін Національна академія державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького (НАДПСУ), 2011–2013 – доцент у Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників, 2013–2017 – доцент кафедри психології Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія

* Профіль:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=NWg_C4kAAAAJ&hl=uk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6316-2352>

неперервної освіти», 2017–2018 – в. о. професора кафедри психології, а з 2018 по теперішній час – завідувач кафедри психології Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти».

Член організаційного комітету конкурсу програм психологія та комісії обласного конкурсу «Фахівець психологічної служби в інформаційному просторі» (2018–2020); організатор I–IV Подільської науково-практичної конференції «Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти»; засновник Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти»; керівник Вінницького міського відділення Української асоціації сімейних психологів УАСП (з 2019 по теперішній час); член редакційної колегії «Наукового вісника» КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»; член редакційної колегії видання *The Academy of Management and Administration in Opole* (2019).

Нагороджена Почесними грамотами Вінницької та Хмельницької ОДА.

Галузь наукових інтересів: кіберпсихологія, загальна психологія, педагогічна та вікова психологія, інформаційна компетентність особистості, математичні методи у психолого-педагогічних дослідженнях.

Автор (співавтор) понад 130 наукових публікацій, основними з яких є: монографії – «Формування психологічної готовності особистості до інженерної діяльності на заняттях з математики» (2012), «Психолого-педагогічні засади дослідження інформаційної компетентності особистості» (2018), «Психологічний аналіз інформаційної компетентності особистості: методологічний аспект» (2018), «Розвиток інформаційної компетентності особистості в сучасному освітньому просторі» (2018) (у співавторстві), «Вплив новітніх інформаційних технологій на формування професійних якостей курсантів – прикордонників» (2019) (у співавторстві), «Conceptual bases and trend sfor development

of social-economic processes» (2019, 2020, 2021) (у співавторстві); навчально-методичні посібники – «Математичні методи в психології» (2013), «Вища освіта України і Болонський процес» (2014), «Вища математика: Елементи лінійної і векторної алгебри. Аналітична геометрія. Частина 1» (2015), «Діагностичні методики виявлення рівня обдарованості учнів» (2015), «Діалог у практичній психології» (2015), «Охорона праці в галузі» (2016), «Інноваційні технології викладання психологічних дисциплін у ВНЗ» (2016), «Вища математика: диференціальне числення функції однієї і багатьох змінних. Частина II» (2016), «Практикум з безпеки життя та діяльності» (2019), «Креслення з поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу: навчальний посібник» (2020).

Ю. Б. Максименко

ПОЖИДАЄВА МАРІЯ АНАТОЛІЇВНА

Марія Анатоліївна ПОЖИДАЄВА*
(13 січ. 1976, м. Київ) Укр. вчений-правознавець. У 1999 закінчила юридичний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. У 2005 захистила кандидатську дисертацію «Правове регулювання єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва» (спец. 12.00.07). У 2012 – присвоєння вченого звання доцента кафедри економічних та фінансово-правових дисциплін.

У 2021 – докторську дис. «Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні» (спец. 12.00.07).

1999–2007 – викладач, старший викладач на факультеті права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». 2007–2010 – доцент кафедри права Київського національного лінгвістичного університету. 2010–2015 – доцент кафедри господарсько-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ. З 2016 по теперішній час – доцент кафедри адміністративного та фінансового права Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана.

Членкиня громадської організації «Асоціація фінансового права України». Є членкинею спец. вченої ради із захисту дисертацій Юридичного інституту КНЕУ ім. Вадима Гетьмана.

Гол. напрямками наук. інтересів є фінансове право, податкове право, банківське право, державне регулювання у сфері фінансів, правові основи інформаційного суспільства, інформаційна безпека.

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=vjcQhakAAAAJ&hl=uk>

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2355-1131>

Авторка (співавторка) понад 90 наук. праць, серед яких монографії: «Банківське право: конспект лекцій» (одноосіб., 2011), «Електронні платіжні системи: навч. посібник» (колектив., 2013), «Бюджетне, податкове і митне право України: посібник для складання адвокатського іспиту» (одноосіб., 2015), «Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні» (одноосіб., 2020).

О. П. Орлюк

ПРУДНИКОВА ОЛЕНА ВІКТОРІВНА

Олена Вікторівна ПРУДНИКОВА*
(04 чер. 1972, м. Лозова Харківської області) – український вчений-філософ, правознавець.

У 1996 закінчила факультет української мови і літератури Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. У 2001 – Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди інститут економіки і права того ж університету (спеціальність «правознавство», кваліфікація «юрист, викладач правових дисциплін»). У 2007 захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук «Людський вимір у сучасному концепті соціального прогресу (філософсько-історичний аналіз)» (спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії). У 2015 захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук «Природа інформаційної культури у сучасному соціальному просторі: соціально-філософська концептуалізація» (спеціальність 09.00.03). У 2016 присвоєно вчене звання доцента по кафедрі філософії.

З 2002 – юрист ТОВ «Легас». 2002–2003 – викладач кафедри соціології та соціальної роботи Харківського інституту екології та соціального захисту, викладач правознавчих дисциплін Харківського кооперативного технікуму. У 2004 – учитель англійської мови НВК № 160 м. Харкова. 2005–2010 – доцент кафедри економічної теорії та права Харківського національного автомобільного університету. 2010-2012 – старший науковий співробітник лабораторії проблем становлення інноваційного суспільства НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України. З 2012 – асистент, з 2014 – доцент, а з 2019 – професор

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=ycc0whsAAAAJ&hl=ru>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4610-908X>

кафедри культурології Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. З 2016 працювала за сумісництвом на посаді доцента кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» Харківського національного технічного університету сільського господарства. З 2017 – професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ (за сумісництвом).

Автор (співавтор) понад 90 публікацій, серед яких: монографії (три одноособові і одна співавторстві), підручники та посібники, енциклопедії, словники та низка наукових статей у провідних наукових виданнях України та світу (у тому числі у науково метричній базі Web of Science). Серед основних праць монографії: «Людський вимір у сучасному концепті соціального прогресу (філософсько-історичний аналіз)» (2008), «Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс» (2015), «Медиа и философия: грани взаимодействия» (2017), «Феномен інформаційної культури: онтологічний статус та соціоантропологічні детермінанти» (2017), «Філософсько-соціологічні аспекти сучасного інформаційного суспільства» (2017), «Соціально-гуманітарна сфера України в сучасних дискурсах» (2019), «Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції» (2019).

О. П. Дзьобань

РИЖКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

Олена Миколаївна РИЖКО* (22 квіт. 1975, с. Вільшанка Чуднівського р-ну Житомирської обл.) – укр. вчена в галузях літературознавства і соціальних комунікацій, письменниця.

У 1992–94 навчалась у Житомирському державному педагогічному інституті ім. І. Я. Франка. 1998 закінчила Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (диплом з відзнакою). У 2006 в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України захистила канд. дис. «Рубаї в жанрово-стильовій системі української поезії другої половини ХХ ст.» (спец. 10.01.05 – порівняльне літературознавство). У 2007 присвоєно вчене звання доцента по кафедрі теорії та історії журналістики. У 2018 після закінчення докторантури в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка захистила докт. дис. «Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку ХХІ століття: природа явища та історія боротьби» (спец. 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій).

1998–1999 – літературний редактор видавництва «Горудень» (м. Київ); 1999–2002 – науковий співробітник КБ Енциклопедії Сучасної України Національної академії наук України; 2002–2008 – доцент кафедри теорії та історії журналістики Київського міжнародного університету; з грудня 2008 – доцент кафедри журналістики Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету; з вересня 2018 – доцент кафедри соціальних комунікацій, з липня 2019 – професор кафедри видавничої справи і редагування Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Член Національної спілки письменників України (2004). Відзнака київського міського голови (2005).

* **ПРОФІЛЬ:**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4478-214X>

Членство у редкол. наукових періодичних фахових видань: «Українська біографістика» (Ін-т біографічних досліджень НБУ ім. В.І. Вернадського), Науковий вісник «Література. Діти. Час» (Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва). Зовнішній рецензент рецензованого наукового видання *Zarządzenie Mediami* Ягеллонського університету (Польща).

Основні напрями наук. інтересів: видавнича справа, медіа-продюсування, персональний брендинг, аксіологія медіасфери, масова комунікація і Церква, медіаекологія, медіакритика, стилістика, підліткова література.

Авторка понад 100 наукових публікацій і навчально-методичних видань у галузі східної строфіки, видань Греко-католицької церкви, стилістики, проблем плагіату й академічної недоброчесності, з-поміж яких монографії «Рубаї в українській поезії: від канонізованої строфи до поліжанру» (2005), «Плагіат як соціальнокомунікаційне явище» (2017), посібники «Стилістика української мови. Практикум» (2008), «Практична стилістика» (2013). А також 5 поетичних збірок, 3 романів для дорослих і 5 повістей для підлітків.

В. В. Різун

РОМАНЕНКО ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Євген Олександрович РОМАНЕНКО*
(4 квіт. 1978, м. Київ) – укр. вчений. Закін. у 2000 Київський державний торговельно-економічний університет за спеціальністю «Правознавство», у 2002 – магістратуру Української академії державного управління при Президентові України (Національна академія державного управління при Президентові України) та Університет північного Лондона (Великобританія) за спеціальністю «Державне управління». У 2005 – магістратуру Національної академії управління за спеціальністю «Правознавство», У 2012 – магістратуру Міжрегіональної академії управління персоналом та SIC-Academy (Великобританія) за спеціальністю «Бізнес адміністрування» (МВА). У 2009 захистив канд. дис. «Оцінювання ефективності і результативності євроатлантичної політики України» (спец. 25.00.02 – механізми державного управління). У 2015 захистив доктор. дис. «Становлення та розвиток комунікативної політики держави» (спец. 25.00.01 – теорія та історія державного управління). У 2016 присвоєно вчене звання професор (кафедра публічного адміністрування).

Заслужений юрист України, лауреат Премії Президента України для молодих вчених, лауреат Премії ім. Івана Франка в галузі інформаційної діяльності. Нагороджений: Почесна Грамота КМУ, Почесна Грамота ВРУ, Почесна Грамота РНБО України, Почесна Грамота НАН України, Почесна Грамота НАПН України, Почесна Грамота Міністерства освіти і науки України, нагрудний знак Київського міського Голови «Знак Пошани» звання Подільської районної у м. Києві Ради «Почесний громадянин Подолу», Почесні знаки Вищого адміністративного суду України, Міністерства

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=qOFoW60AAAAJ&hl=uk&oi=sra>

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

юстиції України, Міністерства освіти та науки України «Відмінник освіти», «За заслуги» Національної служби посередництва і примирення, знак «Ушинський К.Д.» НАПН України. Почесний доктор наук Національного інституту економічних досліджень (Грузія).

Працював на керівних посадах в юридичних підрозділах Київської міської спілки захисту прав споживачів, Управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища Київської міської державної адміністрації, Державної судової адміністрації України. З 2003–2005 – нач. управ. справами Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. З 2005–2006 – нач. управ. правового забезпечення Державної іпотечної установи КМ України, начальник відділу забезпечення роботи судової палати з розгляду справ за зверненнями фізичних осіб Вищого адміністративного суду України. 2006–2010 – голова Подільської районної у м. Києві ради та державної адміністрації. 2010–2011 – професор кафедри адміністративного та медичного менеджменту МАУП. 2013–2014 – радник Голови ВРУ. З 2015 – завідувач кафедри публічного адміністрування МАУП, а з 2018 – проректор МАУП.

Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», генеральний директор Всеукраїнського об'єднання організацій роботодавців у галузі вищої освіти. Головний редактор фахового збірника наукових робіт «Публічне урядування», електронних наукових журналів «Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління» та «Публічне адміністрування та національна безпека», член редакційних колегій журналів «Соціологія права», «Стратегія і тактика державного управління», «Науковий вісник: державне управління», «Науковий збірник Інституту державного управління в сфері цивільного захисту», «Бюлетень Національної служби посередництва і примирення», «Innovative economics and management» (Грузія), «International journal of legal studies» (Польща), «Legal and Social Studies» (Польща) та «International Journal of New Economics, Public Administration and Law» (Польща).

Член Національної спілки журналістів України з 2005. Голова Спеціалізованої вченої ради МАУП з державного управління.

Сфера наукових інтересів: публічні комунікації, зв'язки з громадськістю, комунікаційний менеджмент, PR технології, дослідження в сфері протидії пропаганді та негативним інформаційним впливам.

Автор 220 наукових друкованих робіт з державного управління, політології, адміністративного права, комунікативних технологій, національної безпеки та протидії корупції.

Під його науковим керівництвом захистилися 2 докторів та 8 кандидатів наук з державного управління.

В. А. Ребкало

СОЛОВЙОВА АННА СЕРГІЇВНА

Анна Сергіївна СОЛОВЙОВА*
(20 березня 1985, м. Миколаїв).
У 2006 отримала диплом бакалавра (з відзнакою) Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили (з 2011 Чорноморського національного університету ім. П. Могили, далі – університет) за спеціальністю «Політологія». У 2007 – отримала диплом магістра політології (з відзнакою). У 2008 – диплом магістра за спеціальністю «Державна служба» (з відзнакою).

У 2008–2011 навчалася в аспірантурі університету. З 2011 працювала на посаді старшого викладача кафедри політичних наук університету, а з 2016 – доцента кафедри політичних наук університету. У 2013–2016 поєднувала викладацьку роботу із обов'язками заступника декана факультету політичних наук. У 2012 захистила кандидатську дисертацію на тему «Авторитарне підкорення особи владному впливу у західній політичній думці 30–70-х років ХХ століття» (спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки).

У 2006 отримала диплом переможця II туру Всеукраїнської виставки науково-дослідних робіт студентів у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук. У 2016 нагороджена дипломом, як переможець обласного конкурсу робіт молодих учених Миколаївської області в номінації «Соціально-політичні науки, соціальне забезпечення».

У 2014 проходила міжнародне стажування в Заарландському університеті (Німеччина) в рамках Осінньої Академії «Schwierige Nachbarschaft: Europäische Erfahrungen».

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=pG0a6RcAAAAJ&hl=ru>
ORCID: 0000-0003-0524-287X

Основні сфери наукових інтересів – феномен підкорення владному впливу, конформність та авторитарність особи; медіаграмотність; політична лінгвістика, лінгвістичне маніпулювання, неологізми; антиутопія; консьюмеризм.

Авторка (співавторка) близько 70 наукових та навчально-методичних публікацій з проблемних питань політичної науки.

А. І. Колісніченко

СОПІЛКО ІРИНА МИКОЛАЇВНА

Ірина Миколаївна СОПІЛКО* (27 черв. 1978, м. Київ). Український вчений-правознавець. У 2000 закінчила Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. У 2010 захистила канд. дис. «Правове регулювання відносин щодо отримання органами державної влади України інформації» (спец. 12.00.07). У 2011 отримала вчене звання доцента кафедри адміністративного права і процесу. У 2014 – докт. дис. «Правові засади державної інформаційної політики України» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор кафедри конституційного і адміністративного права присвоєно у 2018. У 2019 присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України».

З 2001 розпочала свою трудову діяльність на посаді старшого викладача кафедри повітряного і космічного права юридичного факультету Національного авіаційного університету (далі – НАУ), з 2004 – на посаді заступника декана юридичного факультету. З утворенням в Університеті інститутів – заступником директора з навчальної роботи Інституту. З 2010 – директор Юридичного інституту НАУ (з 2015 – Навчально-науковий Юридичний інститут НАУ). З 2019 року і по теперішній час – декан Юридичного факультету НАУ. У 2006 отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Лауреат Премій Президента України для молодих вчених (2012), Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок (2014). Нагороджена нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (2010), Почесною грамотою

---

* Профіль:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=Zur-7UIAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-9280>

Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (2012), відзнакою «За службу закону» (2016), почесною грамотою Союзу юристів України (2016), подякою Міністерства культури України (2017), почесною грамотою голови Київської обласної державної адміністрації (2017), подякою Голови Вищого адміністративного суду України (2017), подякою голови Солом'янської районної в місті Києві державної адміністрації (2018), подякою Міністерства молоді та спорту України (2018), грамотою голови Державного космічного агентства України (2019), почесною грамотою голови Київської обласної ради (2020).

З 2016 – заступник директора з міжнародних зв'язків і освіти Європейського інституту безперервної освіти (EIDV), член наукової ради Агентства Східноєвропейського розвитку (EEDA) та Міжнародного комітету по боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією ICOCRIM. Є членом Науково-консультативної ради при Верховному суді з питань компетенції Касаційного адміністративного суду, дійсний член (академік) Академії наук вищої школи України, Голова осередку Союзу юристів України. Член спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій: спеціалізованої Вченої ради Д 26.062.16 в Національному авіаційному університеті та спеціалізованої Вченої ради Д 26.867.01 в Інституті законодавства Верховної Ради України.

Член редколегії 5 фахових міжнародних видань: *Abstracted and Reviewed International Scientific-Practical Legal Journal «Life and law»* (Georgia), *«Jurnal on Law, Econom and Managment»* – STS Science Centre (England), *«Международное право и проблемы интеграции»* (Азербайджан), *«Europska veda»* (Словаччина), *«Gazzetta Forenze»* (Італія) та 3 фахових наукових видань України.

Головні напрямками наукових інтересів є питання державної інформаційної політики, правового регулювання доступу громадян до публічної інформації, прав людини та особливостями їх реалізації і захисту в Україні.

Автор (співавтор) понад 270 наукових та науково-методичних праць, серед яких монографії: «Правове регулювання відносин

щодо отримання органами державної влади інформації» (2011), «Захист авторських прав в мережі Інтернет» (2013), «Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України» (2013), «Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію» (2013), «Державна інформаційна політика України: стан та шляхи реалізації» (2014), «Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2015), «Copyright protection on the Internet: theory and practice» (2015), «Jurisprudence in the modern information space» (2019), «Problems of implementation of state policy in the field of information security of Ukraine» (2020) та ін., навчальних посібників у співавторстві: «Основи інформаційного права України» (2009), «Intellectual property» (2011), «Повітряне право України» (2011), «Право інтелектуальної власності» (2014) «Теорія та практика здійснення адміністративного судочинства в Україні» (2016), «Протидія вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування: адміністративно-правовий аспект» (2018), «Кримінальне право України» (2020). Є співавтором науково-практичних Коментарів до Конституції України, Бюджетного кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України та науково-практичного коментаря до законодавства України про зайнятість населення.

Підготувала двох докторів та сімнадцять кандидатів юридичних наук.

О. Л. Копиленко

ХАХАНОВСЬКИЙ ВАЛЕРІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

Валерій Георгійович ХАХАНОВСЬКИЙ* (15 черв. 1952, м. Олександрія, Кіровоград. обл.) – укр. вчений – правознавець в галузі криміналістики. Закін. у 1979 Київський політехнічний інститут (тепер – НТУУ «КПІ»). У 1992 захистив канд. дис. «Криміналістичне дослідження засобів та матеріалів відеозапису» (спец. 12.00.09). У 1995 отримав вчене звання доцента по кафедрі розслідування злочинів. У 2011 – докт. дис. «Теорія і практика криміналістичної інформатики» (спец. 12.00.09). Вчене звання професора отримано у 2013.

1970–1972 – кресляр-конструктор, вимірювач Київського науково-дослідного інституту гідроприладів (КНДІГП). 1972–1974 – служба в армії. З 1974 по 1978 – регулювальник радіоапаратури КНДІГП. 1978–1980 – регулювальник радіоапаратури, інженер конструкторського бюро Київського експериментального заводу радіоапаратури. 1980–1982 – ст. інженер НВО «Міськсистемотехніка». 1982–2010 – служба в ОВС України. До 1985 займав посаду інженера з радіоелектроніки Респуб. науково-дослідного інформаційного центру МВС України. З 1985 – начальник кабінету кафедри спеціальних дисциплін Київських вищих курсів МВС СРСР. 1989–1993 – викладач, старший викладач, доцент кафедри спеціальної та криміналістичної техніки Української академії внутрішніх справ; 1994–1998 – заступник начальника кафедри розслідування злочинів Національної

* ПРОФІЛЬ:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=uk&user=pWSoNdkAAAAJ;

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5676-5641>

академії внутрішніх справ (НАВС). 1998–2009 – начальник кафедри оперативної техніки (у 2000 змінено назву на інформаційних технологій, нині – кафедра інформаційних технологій та кібербезпеки) НАВС. З 2010 – пенсіонер МВС, Ветеран ОВС України, полковник міліції у відставці. З 2010 по п/ч – професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки Науково-навчального інституту № 1 НАВС.

Нагороджений більш ніж 20-ю медалями та відзнаками МВС України серед яких нагрудні знаки «За сумлінну службу» (I, II та III ступенів), відзнаки «За розвиток науки і техніки» (I, та II ступенів), «За сприяння органам внутрішніх справ». Лауреат премії ім. Ярослава Мудрого (2008). У 2012 отримав почесне звання «Заслужений науковий працівник Національної академії внутрішніх справ».

Є членом Науково-методичної ради, наукової ради Науково-навчального інституту № 1 та двох спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій НАВС. Член ред. колегії наукових періодичних фахових видань «Криміналістичний вісник» (Держ. науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України), «Бюлетень обміну досвідом» (МВС України).

Гол. напрямками наук. інтересів є інформаційно-правові дослідження – проблеми інформаційного права та правової інформатики, інформаційної діяльності та кібербезпеки, інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності. Є фундатором наукової доктрини «Криміналістична інформатика».

Автор (співавтор) понад 200 наукових та навчально-методичних праць, основні з яких монографії «Правова інформатика: системна інформатизація законотворчої, правозастосовної, правоохоронної, судочинної та правоосвітньої діяльності в Україні» (у співавторстві) (2003), «Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності» (у співавторстві) (2005), «Проблеми теорії і практики криміналістичної інформатики» (одноосібна) (2010), «Система інформаційно-аналітичного

забезпечення правоохоронних органів в умовах електронного урядування» (у співавторстві) (2018), Науковий твір «Мультимедійний навчальний посібник «Теорія і практика криміналістичної інформатики»» (2019). Співавтор енциклопедії «Міжнародна поліцейська енциклопедія», 4-х підручників, 6-ти курсів лекцій, 21-го навчальних посібників, 28-ми навчальних програм, 37-ми навчально-методичних комплексів, більш ніж 80-ти наукових статей, біля 60-ти з яких – у фахових виданнях. Має авторське свідоцтво про винахід та 4-ри свідоцтва на твір.

Підготував шість кандидатів юридичних наук.

М. Я. Швець

ШЕВЧУК ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Олександр Володимирович ШЕВЧУК* (6 серпня 1973, м. Нова Одеса, Миколаївської області). У 1995 закінчив з відзнакою Миколаївський державний педагогічний інститут за фахом «вчитель історії та права».

У 2002 в Інституті світової економіки та міжнародних відносин НАН України захистив дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук на тему: «Тайванська проблема в системі міжнародних відносин Азійсько-Тихоокеанського регіону» (спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку). Вчене звання доцента кафедри політології присуджено у 2005.

У 2009 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук «Зовнішньополітична стратегія США та РФ щодо КНР» (спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку). У 2012 присуджено вчене звання професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики.

З 1995 – викладач, старший викладач, доцент кафедр всесвітньої історії; політології та економічної теорії МДУ ім. В. О. Сухомлинського (далі – університет). З 1999 по 2002 навчався в аспірантурі університету. У 2003 призначений на посаду завідувача кафедри політології того-ж університету. З вересня 2010 працює на посаді професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету ім. П. Могили. З 2011 – декан факультету політичних наук.

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=crem7sIAAAAJ>
ORCID: 0000-0003-0335-6873

Один із засновників Миколаївського Центру політологічних досліджень. Також є членом Української асоціації американістики та Української асоціації китаєзнавців.

Нагороджений почесною грамотою Управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської обласної державної адміністрації (2004, 2006), подякою міністра освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, вагомих особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну діяльність (2014).

Основні сфери наукових інтересів – система міжнародних відносин Азійсько-Тихоокеанського регіону після завершення холодної війни, глобальна та субрегіональна безпека, інститути та механізми безпеки в АТР, зовнішня політика та безпека України.

Автор (співавтор) близько 200 наукових та навчально-методичних публікацій з питань міжнародних відносин та міжнародної безпеки у постбіполярний період. Під його науковим керівництвом захищено 5 кандидатських дисертацій.

О. П. Тригуб

ШЕВЦОВ АНДРІЙ ГАРРІЄВИЧ

Андрій Гаррієвич ШЕВЦОВ*
(4 жовтня 1963, м. Берислав) – укр. науковець, педагог, державний та громадський діяч. У 1986 закінчив з відзнакою фізичний факультет Сімферопольського державного університету ім. М. Фрунзе за кваліфікацією «Фізик. Викладач».

У 1991 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук з теоретичної та математичної фізики на тему «Дослідження колективних збуджень і флуктуаційних ефектів у надпровідниках методом функціонального інтегрування» (спец. 01.04.02 – Теоретична фізика). У 1997 отримав вчене звання доцент по кафедрі теоретичної фізики. У 2010 – захистив докторську дисертацію на тему «Освітні основи системи реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності» (спец. 13.00.03 – Корекційна педагогіка). Звання професора по кафедрі ортопедагогіки та реабілітології отримано у 2012. У 2015 отримав почесне звання «Заслужений працівник освіти України». У 2016 обраний членом-кореспондентом Національної академії педагогічних наук України по Відділенню психології, вікової фізіології та дефектології.

У 1986–2000 працював доцентом на кафедрі теоретичної фізики Сімферопольського державного університету ім. М. Фрунзе, був директором Відкритого таврійського коледжу. У 1995 працював в Інституті теоретичної фізики Технічного університету в м. Грац (Австрія).

---

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: https://scholar.google.ru/citations?hl=ru&user=stq5PS4AAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate

ORCID: 0000-0002-7307-7768

У 2000–2021 працював проректором та завідувачем кафедри інформатики та природничих наук Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», завідувачем кафедри ортопедагогіки та реабілітології, професором, директором Науково-методичного центру Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова; головним науковим співробітником Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами тощо.

Працював на таких керівних посадах державної служби, як: директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування, начальником Управління ліцензування, акредитації та нострифікації МОН України (2014–2020); заступник директора Урядового органу Фонд соціального захисту інвалідів (2005–2006).

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (1998), Орденом св. Князя Київського Ярослава Мудрого (2017), Почесним званням «Заслужений працівник освіти України» (2015), Подяками Кабінету Міністрів України (2004, 2013, 2019); відомчими нагородами: «Відмінник освіти України» (2005), Мінпраці України «За сумлінну працю» (2006), Міністерства освіти і науки України «Петро Могила» (2010), Національної академії педагогічних наук України «Ушинський К. Д.» (2018), Національного агентства України з питань державної служби «За бездоганну працю» (2018) та інш.

У сферу наукових інтересів входять питання спеціальної освіти, психології, педагогіки та андрагогіки, реабілітології, синергетики, наукової методології, цифрових технологій в освіті, дистанційного навчання, природничих наук, теоретичної фізики. Теоретик і організатор системи комплексної реабілітації та вищої освіти осіб з інвалідністю в Україні. З 1995 досліджує проблеми спеціальної освіти та психології, інклюзивного навчання та психолого-педагогічної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності, дистанційної освіти. Є основоположником української наукової школи системної реабілітології, ортопедагогіки та ортопсихології.

Розробник теоретико-методологічних основ системного реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності. У рамках постнекласичної системно-синергетичної парадигми заложив основи вирішення багатоаспектних проблем моделювання реабілітаційних об'єктів та процесів. Розробляє теоретичні основи реабілітології як міждисциплінарної науки, що функціонує на стикові спеціальної педагогіки, психології, медицини, соціальної роботи, техніки, філософії, права тощо.

Багато теоретико-педагогічних розробок та ідей практично впроваджені при створенні та організації роботи навчально-реабілітаційних центрів України, спеціальних та інклюзивних шкіл для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Останні 25 років здійснює активну громадську та експертно-консультативну діяльність як лідер професійних організацій та всеукраїнських громадських організації осіб з інвалідністю (зокрема є Віце-президентом Української асоціації корекційних педагогів та Почесним президентом Всеукраїнського наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики»), так і радник міністра освіти і науки (2008–2010) та міністра праці та соціальної політики України (2003–2004), помічник-консультант народних депутатів України (2005–2007, 2013–2016), консультант Комітету Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів (2000–2005) тощо.

Співавтор та ініціатор законопроектів, державних програм, нормативно-правових актів з питань середньої та вищої освіти, ліцензування та акредитації освіти, атестації кадрів вищої кваліфікації, соціально-правового захисту, реабілітації та освіти осіб з інвалідністю, організатор міжнародних та укр. науково-практичних конференцій та круглих столів з цих питань, експерт і консультант державних органів влади.

Автор (співавтор) понад 160 наукових робіт, монографій та навчальних посібників, серед них: «Зайнятність молоді з функціональними обмеженнями» (2003), «Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я» (2004); «Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я»

(2004); «Вступ в абілітацію та реабілітацію дітей з обмеженнями життєдіяльності» (2007), «Освітні основи реабілітології (2009), «Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату в загально-освітньому просторі» (2013), «Методичні поради батькам щодо сімейного супроводу навчання дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату» (2013), «Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату в інтегрованому навчальному закладі» (2014), «Групове експертне оцінювання та компетентність експертів» (2015), «Акредитація ВНЗ та діяльність акредитаційних організацій у Сполучених Штатах Америки» (2015).

Під його науковим консультуванням та керівництвом захищено більше десяти кандидатських та докторських дисертацій за спеціальностями «Корекційна педагогіка» та «Спеціальна психологія».

В. М. Синьов

*Недостатньо тільки одержати знання:
треба знайти їм застосування*
Іоганн Вольфганг Гёте

РОЗДІЛ IV

НАУКОВІ ПОШУКИ

В розділі надаються відомості про захищені дисертації, що містять матеріали прикладних та фундаментальних досліджень в соціогуманітарних галузях наукових знань до предмету яких відносяться інформаційні процеси, явища та відносини за різними напрямками суспільного буття та відповідної діяльності. В цьому томі енциклопедії новацією є суттєве поповнення дослідженнями в напрямку соціальних комунікацій, освіти та політології.

Систематизація здійснювалася за «класичним» переліком наукових спеціальностей, за якими відбувається захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора наук. Окремо наводяться відомості про дисертацій на здобуття освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» з урахуванням змін, обумовлених реформою освіти в Україні у 2015 році*.

У зносках в режимі гіперпосилання (у разі електронної версії енциклопедії) є можливість ознайомлення з паспортами спеціальностей, що розглядаються та діють до тепер.

На початку надається узагальнений абетковий покажчик авторів досліджень з зазначенням наукового ступеню, спеціальності, тому та сторінки енциклопедії.

---

* Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінет міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> (Дата звернення 4.02.2021)

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

П.І.Б.	ступень	спец-ть	том	стор.
А				
Абакумов Віктор Михайлович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Аблякимов Ернес Енверович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Адарюкова Людмила Борисівна	к. н.	13.00.04	Т. II	391
Азаров Денис Сергійович	к. н.	12.00.08	Т. I	392
Алексєєв Олександр Миколайович	к. н.	13.00.10	Т. II	394
Алексєєва Ганна Миколаївна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Аліна Сніжанна Степанівна	Ph. D.	081	Т. II	411
Андрейчук Віталій Степанович	к. н.	25.00.02	Т. II	405
Андрусів Людмила Михайлівна	к. н.	12.00.02	Т. II	376
Антонюк Дмитро Сергійович	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Антошина Ірина Володимирівна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Арістова Ірина Василівна	д. н.	12.00.07	Т. I	380
Арнаутова Леся Михайлівна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Арсенович Леонід Антонович	Ph. D.	281	Т. II	412
Артеменко Ярослав Вікторович	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Архіпова Євгенія Олександрівна	к. н.	09.00.03	Т. II	373
Б				
Бабалик Євген Пилипович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Бабенко Тамара Василівна	к. н.	13.00.04	Т. II	391
Балалаєва Олена Юрїївна	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Баранов Олександр Андрійович	д. н.	12.00.07	Т. II	380
Бардус Ірина Олександрівна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Баскаков Володимир Юрїйович	к. н.	12.00.07	Т. I	386

Бевза Андрій Сергійович	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Берназюк Олександр Олександрович	д. н.	12.00.07	Т. II	381
Бессараб Анастасія Олександрівна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Белявська Світлана Юріївна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Беляков Костянтин Іванович	к. н.	12.00.09	Т. I	394
	д. н.	12.00.07	Т. I	381
Беляков Руслан Геннадійович	к. н.	12.00.07	Т. II	383
Білан Надія Іванівна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Бірюков Валерій Васильович	д. н.	12.00.09	Т. I	393
	к. н.			394
Богдан Юлія Валеріївна	к. н.	12.00.02	Т. II	378
Богданова Наталія Григорівна	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Бойко Марія Анатоліївна	к. н.	13.00.10	Т. I	396
Бондаренко Віктор Ярославович	к. н.	12.00.08	Т. II	386
Борисенко Денис Володимирович	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Борщ Григорій Андрійович	к. н.	25.00.04	Т. I	399
Бочарова Наталії Василівни	к. н.	12.00.02	Т. I	377
Брайко Богдан Валерійович	к. н.	13.00.04	Т. II	391
Брель Олександр Сергійович	к. н.	12.00.11	Т. I	385
Брижко Валерій Михайлович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Бродовський Василь Володимирович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Буга Леся Василівна	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Бугера Олена Іванівна	к. н.	12.00.08	Т. I	392
	д. н.		Т. II	385
Бурило Юрій Павлович	к. н.	12.00.07	Т. I	384,
	д. н.			381
Бухарев Владислав Вікторович	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Бухонський Сергій Олександрович	к. н.	12.00.09	Т. II	389
B				
Вакалюк Тетяна Анатоліївна	к. н.	13.00.10	Т. II	395
Ванівська Олена Богданівна	к. н.	12.00.02	Т. II	377
Варченко-Троценко Лілія Олександрівна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Василяка Олеся Костянтинівна	к. н.	12.00.08	Т. II	386
Ващинець Іван Іванович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Ващук Олеся Петрівна	д. н.	12.00.09	Т. II	387

Вдовичин Тетяна Ярославівна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Верголяс Олександр Олександрович	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Веселова Лілія Юріївна	к. н.	12.00.07	Т. II	380
Ведров Олексій Ігорович	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Вишинська Галина Василівна	к. н.	20.02.02	Т. II	391
Вінтонів Христина Михайлівна	к. н.	27.00.02	Т. II	410
Вознесенська Олена Андріївна	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Волкова Анастасія Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Волкова Аліна Едуардівна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Волобуєва Олена Олексіївна	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Волошина Тетяна Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Волошко Юлія Анатоліївна	к. н.	12.00.11	Т. I	395
Власенко Оксана Вікторівна	к. н.	25.00.01	Т. II	403
Власенко Федір Павлович	к. н.	09.00.03	Т. I	374

Г

Гавловский Владислав Данилович	к. н.	12.00.02	Т. I	377
Гагай Полікарп Сергійович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Галаган Віталій Іванович	к. н.	12.00.08	Т. II	386
Галаджун Зоряна Володимирівна	к. н.	27.00.01	Т. I	399
Галинська Каріна Юріївна	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Гапанович Ярослав Валерійович	к. н.	25.00.02	Т. I	398
Гірліна Наталія Юріївна	к. н.	09.00.03	Т. II	373
Гевко Віктор Васильович	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Гелич Юлія Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Герасименко Інна Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	387
Герашенко Тетяна Григорівна	к. н.	09.00.09	Т. II	374
Гета Дар'я Сергіївна	к. н.	12.00.05	Т. I	380
Гінчук Лілія Іванівна	к. н.	08.00.10	Т. I	371
Глазунова Олена Григорівна	к. н.	13.00.10	Т. II	384
Гоголь Богдан Миколайович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Головка Анатолій Анатолійович	к. н.	21.01.01	Т. II	402
Головка Ольга Михайлівна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Голуб Євгенія Сергіївна	к. н.	09.00.09	Т. I	376
Головкова Ольга Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Головня Олена Сергіївна	к. н.	13.00.10	Т. II	401

Гончаревська Алла Геннадіївна	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Гордійчук Марія Вікторівна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Горева Вікторія Володимирівна	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Горова Світлана Валеріївна	д. н.	27.00.01	Т. II	406
Горпинюк Оксана Петрівна	к. н.	12.00.08	Т. II	385
Грабар Наталя Григорівна	д. н.	27.00.03	Т. II	410
Гридчина Вікторія Віталіївна	к. н.	27.00.01	Т. II	406
Гриценко Валерій Григорович	д. н.	13.00.10	Т. I	396
Гриценчук Олена Олександрівна	к. н.	13.00.10	Т. II	401
Грицун Ольга Олександрівна	к. н.	12.00.11	Т. II	390
Грищак Сергій Вікторович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Грищенко Світлана Миколаївна	к. н.	13.00.10	Т. II	397
Гриценчук Олена Олександрівна	к. н.	13.00.10	Т. II	401
Грушкевич Тетяна Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Гузенко Тетяна Андріївна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Гуйван Оксана Петрівна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Гусєв Олексій Юрійович	Ph. D.	12.00.03	Т. II	411
Гурковський Володимир Ігорович	к. н.	25.00.01	Т. I	397
	д. н.	25.00.02	Т. I	398
Гуцалюк Михайло Васильович	к. н.	12.00.07	Т. I	382

Д

Дабіжа Дмитро Вікторович	к. н.	12.00.09	Т. II	389
Давидова Ірина Віталіївна	д. н.	12.00.03	Т. I	379
Даніель Анна Володимирівна	к. н.	12.00.09	Т. II	389
Даніл'ян Вадим Олегович	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Дворніченко Алла Сергіївна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Дем'янчук Віталій Анатолійович	к. н.	12.00.09	Т. I	395
Дегтярьова Галина Анатоліївна	к. н.	13.00.09	Т. II	393
Денисенко Світлана Миколаївна	к. н.	13.00.10	Т. II	397
Денісова Олена Сергіївна	к. н.	12.00.01	Т. II	374
Дика Юлія Віталіївна	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Дідук Алла Григорівна	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Дімчогло Марина Іванівна	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Діордіца Ігор Володимирович	д. н.	12.00.07	Т. I	382
Діхтієвський Володимир Петрович	Ph. D.	12.00.07	Т. II	412

Добровольська Вікторія Василівна	к. н. д. н.	27.00.02	Т. II	408
Довгань Олександр Дмитрович	д. н.	12.00.07	Т. I	382
Дорогих Сергій Олександрович	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Доронін Іван Михайлович	д. н.	12.00.01	Т. II	374
Драган Євгеній Вікторович	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Дрогайцев Олександр Іванович	к. н.	13.00.09	Т. II	394
Дубняк Катерина Андріївна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Дубняк Марія Вікторівна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Дубов Дмитро Володимирович	к. н. д. н.	21.01.01	Т. II	401
Дудко Анна Федорівна	к. н.	13.00.10	Т. II	401
Дюжев Дмитро Володимирович	к. н.	09.00.03	Т. I	372
Д'ячкова Марія Олегівна	к. н.	12.00.08	Т. II	386

Є

Європіна Ірина Володимирівна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Єльцов Віктор Олександрович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Ємельянова Тетяна Олександрівна	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Єфіменко Ігор Миколайович	к. н.	12.00.09	Т. II	388

Ж

Жмур Наталія Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Журавльов Андрій Володимирович	к. н.	25.00.03	Т. II	405

З

Залізник Віталій Анатолійович	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Зайцева-Калаур Інна В'ячеславівна	к. н.	12.00.03	Т. II	378
Заярний Олег Анатольович	д. н.	12.00.07	Т. I	382
Заяць Олена Євгеніївна	к. н.	12.00.07	Т. II	383
Збанацька Оксана Миколаївна	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Зозуля Олексій Сергійович	к. н.	25.00.01	Т. I	398
Золотар Ольга Олексіївна	к. н.	12.00.07	Т. II	381
Зуєва Валентина Іванівна	к. н.	09.00.03	Т. I	373

I

Іванов Денис Анатолійович	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Іванов Денис Валерійович	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Іванов Євген Геннадійович	к. н.	25.00.02	Т. I	398
Іванова Світлана Миколаївна	к. н.	13.00.10	Т. II	397
Іванюк Ірина Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Іващенко Оксана Віталіївна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Ієрусалимов Ігор Олександрович	к. н.	12.00.09	Т. I	394

K

Кадникова Ганна Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Казанська Олена Олександрівна	к. н.	25.00.02	Т. I	398
Калюга Каріна Вікторівна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Калюжний Ростислав Андрійович	д. н. к. н.	12.00.02	Т. II Т. II	
Камаралі Ганна Володимирівна	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Каменська Ніна Петрівна	д. н.	12.00.07	Т. I	382
Каплій Олена Володимирівна	к. н.	12.00.02	Т. II	377
Капустян Інга Іванівна	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Кардаш Анна В'ячеславівна	к. н.	12.00.02	Т. II	378
Каріна Олена Миколаївна	к. н.	09.00.01	Т. I	371
Карчевський Микола Віталійович	к. н. д. н.	12.00.08	Т. I Т. II	392 385
Касянюк Тетяна Сергіївна	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Катеринчук Іван Петрович	д. н.	12.00.07	Т. I	381
Качура Олександр Анатолійович	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Кива Владислав Юрійович	Ph. D.	011	Т. II	411
Кирилюк Ольга Василівна	к. н.	12.00.11	Т. II	390
Кирницький Олег Володимирович	к. н.	09.00.03	Т. II	373
Кисарець Ірина Анатоліївна	к. н.	23.00.03	Т. II	403
Кіндрат Павло Вадимович	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Кір'ян Вікторія Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Клименко Анатолій Олегович	к. н.	13.00.04	Т. II	391
Климентьєв Олександр Павлович	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Клубань Марія Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Коваленко Лариса Павлівна	д. н.	12.00.07	Т. I	381

Коваленко Валентина Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Коваленко Юрій Олександрович	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Коваленко Едуард Дмитрович	к. н.	12.00.09	Т. II	387
Коваль Віктор Васильович	д. н.	08.00.03	Т. I	371
Ковальська Леся Андріївна	д. н.	27.00.02	Т. II	408
Ковальчук Вікторія Наумівна	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Ковпак Вікторія Анатоліївна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Ковтун Ірина Василівна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Когут Уляна Петрівна	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Кодинець Анатолій Олександрович	д. н.	12.00.03	Т. II	378
Козіброда Сергій Володимирович	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Кокарча Юлія Анатоліївна	к. н.	23.00.03	Т. II	403
Колгатін Олександр Геннадійович	д. н.	13.00.10	Т. I	396
Колодій Інна Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Колос Катерина Ростиславівна	д. н.	13.00.10	Т. II	395
Коляда Ірина Григорівна	к. н.	09.00.03	Т. II	374
Коляденко Поліна Леонідівна	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Комар Михайло Миколайович	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Комарчук Олександр Олександрович	к. н.	23.00.02	Т. II	403
Комісаров Олександр Геннадійович	д. н.	12.00.07	Т. I	381
Комова Марія Василівна	д. н.	27.00.01	Т. II	406
Компанцева Лариса Феліксівна	д. н.	10.02.02	Т. I	377
Кондратська Вікторія Леонідівна	к. н.	27.00.01	Т. II	406
Кондрико Анастасія Андріївна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Концедайло Валерій Валерійович	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Коньшина Ганна Євгенівна	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Корейба Юлія Вікторівна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Корецький Олег Павлович	к. н.	12.00.10	Т. II	389
Кормич Борис Анатолійович	д. н.	12.00.07	Т. I	381
Коротун Ольга Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Корчемна Ірина Степанівна	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Коршунов Віталій Олегович	к. н.	12.00.07	Т. II	402
Косиця Ольга Олексіївна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Костенко Олексій Володимирович	Ph. D.	081	Т. II	411
Костецька Татяна Анатольовна	к. н.	12.00.02	Т. II	
Костирко Тамара Миколаївна	к. н.	27.00.03	Т. II	410

Кострубіцька Аліна Володимирівна	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Котляревська Ганна Мартіноівна	д. н.	12.00.07	Т. II	381
Кохановська Олена Валеоніівна	д. н.	12.00.03	Т. I	378
Кочарян Артур Борисович	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Кравченко Олександр Іванович	к. н.	13.00.04	Т. II	391
Кравчук Ірина Михайлівна	к. н.	12.00.07	Т. II	385
Краснова Марія Василівна	к. н.	12.00.06	Т. I	383
Красноступ Ганна Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Крекул Іван Юрійович	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Кривоконь Олександр Григорович	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Кронівець Тетяна Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Крук Наталя Володимирівна	к. н.	23.00.02	Т. II	402
Круль Святослав Михайлович	к. н.	12.00.09	Т. II	362
Крупський Ярослав Володимирович	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Кузенко Лариса Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Кузнєцова Зоя Вікторівна	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Кузнєцова Марина Юрїївна	к. н.	12.00.07	Т. II	383
Кузнєцова Тетяна Василівна	д. н.	27.00.01	Т. I	399
Кукіна Зінаїда Олександрівна	к. н.	12.00.11	Т. II	390
Кукшинова Ольга Олегівна	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Кулініч Ольга Олексіївна	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Кушакова Наталія Вадимівна	к. н.	12.00.02	Т. I	378
Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна	д. н.	12.00.12	Т. I	396
Кушерець Василь Іванович	д. н.	09.00.03	Т. I	372
Кушнір Ірина Володимирівна	к. н.	12.00.02	Т. II	377
Кіяновська Наталія Михайлівна	к. н.	13.00.10	Т. II	397

Л

Лаптева Марія Вікторівна	к. н.	13.00.09	Т. II	393
Ларін Євген Олександрович	к. н.	12.00.02	Т. I	378
Лебедева Аліна Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Легеза Юлія Олександрівна	к. н.	12.00.01	Т. II	374
Леонідова Олена Олексіївна	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Лізунова Ольга Дмитрівна	к. н.	12.00.02	Т. II	378
Литвин Наталія Анатоліївна	д. н.	12.00.07	Т. I	382

Линник Григорій Миколайович	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Линник Олена Валеріївна	к. н.	12.00.09	Т. II	389
Лисенко Ольга Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Литвинова Світлана Григорівна	к. н.	13.00.10	Т. II	394
Лісовська Юлія Петрівна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Логінов Олександр Володимирович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Лозовий Валерій Миколайович	к. н.	12.00.07	Т. II	383
Лопатін Сергій Ігорович	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Лук'яненко Євгенія Юріївна	к. н.	08.00.05	Т. I	371
Лук'янчиков Євген Дмитрович	д. н.	12.00.09	Т. I	393
Лук'янчук Руслан Валерійович	к. н.	25.00.01	Т. I	398
Лумпова Тетяна Іванівна	к. н.	08.00.10	Т. II	373
Лупаренко Лілія Анатоліївна	к. н.	13.00.10	Т. II	401

М

Мазурков Денис Дмитрович	к. н.	12.00.09	Т. II	389
Максименко Юлія Євгеніївна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Малашко Олександр Євгенович	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Маловічко Олена Владиславівна	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Мандзюк Олег Андрійович	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Маріц Дарія Олександрівна	д. н.	12.00.07	Т. II	380
Мартиненко Інна Василівна	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Мартинюк Світлана Євгенівна	к. н.	09.00.03	Т. I	372
Марценюк Олександр Геннадійович	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Маруженко Олексій Петрович	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Матвейчук Людмила Олександрівна	д. н.	25.00.02	Т. II	404
Матвієнко Анатолій Тихонович	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Матійко Микола Володимирович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Матохнюк Людмила Олександрівна	д. н.	19.00.01	Т. II	401
Мацик Катерина Вікторівна	к. н.	09.00.10	Т. I	376
Мацюк Володимир Ярославович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Мельник Оксана Миколаївна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Мельник Костянтин Сергійович	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Мерзликін Олександр Володимирович	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Миролюбенко Ганна Анатоліївна	к. н.	09.00.07	Т. I	375
Михальчук Тетяна Володимирівна	к. н.	12.00.09	Т. II	387

Михайліченко Ганна Іванівна	к. н.	08.06.02	Т. II	372
Мисечко Аліна Олександрівна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Міхайліна Тетяна Вікторівна	к. н.	12.00.08	Т. I	393
Мозолєвська Олена Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Мороз Дмитро Олегович	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Мороз Надія Сергіївна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Мосенко Юлія Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Мотлях Олександр Іванович	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Мудрак Вадим Іванович	к. н.	09.00.03	Т. I	372
Мукомела Ірина Володимирівна	к. н.	12.00.01	Т. II	376
Муравицька Ганна Василівна	к. н.	25.00.02	Т. II	404

Н

Навроцький Володимир В'ячеславович	д. н.	09.00.06	Т. I	375
Назаровець Марина Анатоліївна	к. н.	27.00.03	Т. II	410
Наумік-Гладка Катерина Георгіївна	д. н.	21.04.01	Т. I	397
Нашинець-Наумова Анфіса Юріївна	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Невядовський Владислав Олегович	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Недов Сергій Леонідович	к. н.	12.00.07	Т. II	381
Неліпович Галина Ігорівна	к. н.	12.00.01	Т. II	376
Нестеренко Оксана В'ячеславівна	к. н.	12.00.02	Т. I	378
Нечипорук Юлія Михайлівна	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Нестеряк Юрій Васильович	д. н.	25.00.01	Т. II	403
Нікітенко Віталіна Олександрівна	д. н.	09.00.03	Т. II	373
Ніколаєв Владислав Олександрович	к. н.	25.00.02	Т. I	399
Новицька Наталя Борисівна	д. н.	12.00.07	Т. I	382
	к. н.			384
Новицький Андрій Миколайович	д. н.	12.00.07	Т. I	381
Носік Юрій Володимирович	к. н.	12.00.02	Т. I	379

О

Обуховська Тамара Іванівна	к. н.	25.00.02	Т. I	399
Оверченко Ігор Сергійович	к. н.	12.00.07	Т. II	382
Одинцова Олена Володимирівна	к. н.	12.00.08	Т. II	386
Олексюк Олеся Романівна	к. н.	13.00.10	Т. II	397
Олійник Анатолій Іванович	к. н.	09.00.10	Т. I	376

Олійник Олег Вікторович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
	д. н.		Т. II	380
Онопрієнко Михайло Валентинович	к. н.	09.00.09	Т. I	376
Онопрієнко Станіслав Григорович	к. н.	12.00.07	Т. II	384
Орлов Сергій Олександрович	к. н.	12.00.08	Т. I	392
Остапенко Юлія Ігорівна	к. н.	12.00.04	Т. I	380
Осюхіна Марина Олександрівна	к. н.	27.00.01	Т. II	408

П

Павленко Геннадій Анатолійович	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Пазюк Андрій Валерійович	к. н.	12.00.11	Т. II	390
	д. н.		Т. I	395
Паламарчук Людмила Петрівна	к. н.	12.00.09	Т. II	387
Паримський Ігор Святославович	д. н.	27.00.01	Т. II	406
Пархоменко Віталій Петрович	к. н.	25.00.04	Т. II	405
Пастухов Олександр Миколайович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Пожидаєва Марія Анатоліївна	д. н.	12.00.07	Т. II	
Перов Дмитро Олександрович	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Перун Тарас Степанович	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Петелюк Ольга Миколаївна	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Петренко Сергій Вікторович	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Петрицький Андрій Леонідович	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Петров Євген Вікторович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Петровський Сергій Степанович	к. н.	13.00.09	Т. II	394
Пиголенко Ігор Вікторович	к. н.	09.00.10	Т. I	376
Підопригора Оксана Опанасівна	д. н.	12.00.03	Т. I	378
Пілюков Юрій Олександрович	к. н.	12.00.09	Т. II	388
Піцик Юрій Миколайович	к. н.	12.00.08	Т. I	393
Пліш Ірина Валеріївна	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Плугатир Максим Віталійович	к. н.	12.00.08	Т. I	393
Погоріла Лілія Петрівна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Полетило Катерина Сергіївна	к. н.	12.00.10	Т. II	389
Поливанюк Василь Дмитрович	к. н.	12.00.09	Т. I	395
Політанський В'ячеслав Станіславович	к. н.	12.00.01	Т. II	376
Політова Олена Аркадіївна	к. н.	27.00.02	Т. II	408
Попель Майя Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Поплавська Мирослава Володимирівна	к. н.	12.00.03	Т. II	376

Попов Юрий Владимирович	к. н.	12.00.09	Т. II	387
Правдюк Сергій Миколайович	к. н.	12.00.07	Т. I	388
Приймак Юрій Юрійович	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Пронченко Олександр Сергійович	к. н.	23.00.02	Т. I	397
Прохницький Олег Віталійович	к. н.	12.00.08	Т. II	386
Процикевич Арсен Ігорович	к. н.	08.00.03	Т. II	372
Проценко Андрій Тарасович	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Процька Світлана Миколаївна	к. н.	13.00.10	Т. II	400
Прудникова Олена Вікторівна	д. н.	09.00.03	Т. I	372

Р

Радзівєвська Оксана Григорівна	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Радкевич Олександр Петрович	к. н.	12.00.03	Т. I	379
Радутний Олександр Едуардович	к. н.	12.00.08	Т. II	385
Розумна Тетяна Сергіївна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Рашевська Наталя Василівна	к. н.	13.00.10	Т. II	395
Рекуненко Тетяна Олександрівна	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Рибалко Ольга Олексіївна	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Ринковий Тарас Петрович	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Риженко Людмила Михайлівна	к. н.	27.00.01	Т. II	408
Рижко Олена Миколаївна	д. н.	27.00.01	Т. II	406
Рогова Тетяна Арнольдівна	к. н.	27.00.01	Т. II	407
Рождественська Олена Сергіївна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Розенфельд Наталія Андріївна	к. н.	12.00.08	Т. I	392
Романенко Євген Олександрович	д. н.	25.00.01	Т. I	397
Романюк Ірина Іванівна	к. н.	12.00.03	Т. I	380
Ромащенко Вікторія Андріївна	к. н.	12.00.01	Т. II	376
Руденко Світлана Олександрівна	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Рудик Михайло Вікторович	к. н.	12.00.08	Т. I	392
Рудник Людмила Іванівна	к. н.	12.00.07	Т. II	383
Руїс Мендісабаль Ліліана Миколаївна	к. н.	25.00.01	Т. II	403

С

Савінова Наталя Андріївна	д. н.	12.00.08	Т. II	385
Самойленко Олексій Олександрович	д. н.	13.00.04	Т. II	390
Саєнко Володимир Володимирович	к. н.	12.00.04	Т. I	380
Салаєв Тургут Гаджи Огли	к. н.	12.00.07	Т. II	384

Самойлова Олена Сергіївна	к. н.	12.00.08	Т. I	392
Свистович Роман Степанович	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Свящук Андрій Леонідович	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Семен Наталія Федорівна	к. н.	27.00.01	Т. II	408
Семенюк Наталя Вікторівна	к. н.	09.00.10	Т. I	377
Селезньова Ольга Миколаївна	д. н.	12.00.07	Т. II	380
Семиколенов Віктор Миколайович	к. н.	09.00.04	Т. I	375
Семир'янов Дмитро Якович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Сергеєва Діана Борисівна	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Сердюк Іван Вікторович	к. н.	12.00.12	Т. I	396
Серебряник Олеся Олександрівна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Середюк Вікторія Василівна	к. н.	12.00.02	Т. II	377
Серебряник Олеся Олександрівна	к. н.	12.00.03	Т. I	380
Сімсон Ольга Едуардівна	к. н.	12.00.03,	Т. I	378
	д. н.	12.00.04	Т. II	
Сібільова Олена Вікторівна.	Ph. D.	081	Т. II	411
Сибіга Олександр Миколайович	д. н.	12.00.07	Т. II	380
Сивак Оксана Анатоліївна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Сировой Олексій Валерійович	к. н.	12.00.07	Т. I	383
Ситник Йосиф Степанович	д. н.	08.00.04	Т. II	372
Сказко Олена Миколаївна	Ph. D.	081	Т. II	412
Скалацький Вячеслав Миколайович	к. н.	09.00.03	Т. I	373
Скубашевська Ольга Станіславівна	к. н.	09.00.10	Т. I	377
Слободяник Михайло Семенович	д. н.	05.25.03	Т. II	372
Словак Катерина Іванівна	к. н.	13.00.10	Т. II	395
Смерічевський Едуард Францович	к. н.	09.00.03	Т. I	372
Смерницький Дем'ян Вікторович	д. н.	12.00.07	Т. II	381
Снігур Олена Миколаївна	к. н.	13.00.09	Т. II	393
Соколова Катерина Володимирівна	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Сопілко Ірина Миколаївна	к. н.	12.00.07	Т. I	385
	д. н.			381
Сорокіна Олександра Сергіївна	к. н.	09.00.03	Т. II	373
Соснін Олександр Васильович	д. н.	23.00.02	Т. II	402
Сороко Наталія Володимирівна	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Співак Світлана Михайлівна	к. н.	13.00.10	Т. I	397
Стадник Роксолана Ігорівна	к. н.	12.00.07	Т. I	391

Стайкуца Сергій Володимирович	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Станіславський Тарас Володимирович	к. н.	25.00.02	Т. II	405
Стасюк Світлана Валентинівна	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Стахира Ганна Михайлівна	Ph. D.	081	Т. II	411
Стаценко-Сургучова Ірина Станіславівна	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Стеценко Юрій Володимирович	к. н.	12.00.09	Т. I	395
Стоєцький Олексій Васильович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Струневич Олександра Петрівна	к. н.	12.00.07	Т. I	389
Стрюк Андрій Миколайович	к. н.	13.00.10	Т. II	396
Субботенко Олександр Сергійович	к. н.	12.00.08	Т. I	393
Субіна Тетяна Володимирівна	к. н.	12.00.07	Т. II	381
Сулацький Денис Володимирович	к. н.	12.00.07	Т. I	385
Супрун Володимир Миколайович	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Сухіх Аліса Сергіївна	к. н.	13.00.10	Т. II	400

T

Тарасюк Володимир Миколайович	к. н.	23.00.02	Т. II	402
Тарнавська Ірина Олегівна	к. н.	27.00.01	Т. II	408
Тацишин Ігор Богданович	к. н.	12.00.07	Т. I	384
Твердохліб Олександр Степанович	к. н.	25.00.01	Т. I	398
Тепенчак Тетяна Миколаївна	к. н.	09.00.08	Т. I	375
Тептюк Євген Петрович	к. н.	12.00.02	Т. II	377
Терешко Христина Ярославівна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Терехова Тетяна Андріївна	к. н.	12.00.11	Т. II	390
Тимчук Лариса Іванівна	к. н.	13.00.10	Т. II	395
Тітуніна Катерина Вікторівна	к. н.	12.00.09	Т. II	387
Тихомиров Олександр Олександрович	к. н.	12.00.01	Т. II	375
Тична Богдана Миколаївна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Ткаченко Віта Віталіївна	к. н.	12.00.07	Т. II	389
Ткаченко Микола Анатолійович	к. н.	08.00.10	Т. II	373
Ткачов Артем Сергійович	к. н.	13.00.09	Т. II	394
Ткачук Віталій Володимирович	к. н.	09.00.10	Т. I	377
Ткачук Вікторія Василівна	к. н.	13.00.10	Т. I	396
Ткачук Тарас Юрійович	д. н.	12.00.07	Т. I	382
Томин Сергій Володимирович	к. н.	12.00.09	Т. I	394
Топчій Оксана Василівна	д. н.	12.00.07	Т. I	382

Торічний Вадим Олександрович	д. н.	25.00.05	Т. II	405
Тронь Віталій Панасович	д. н.	25.00.03	Т. II	405
Триняк Віталій Юрійович	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Тріщук Ольга Володимирівна	д. н.	27.00.01	Т. II	406
Трубін Ігор Олексійович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Тютюнник Оксана Іванівна	к. н.	13.00.10	Т. II	397
Тютюнник Тетяна Вікторівна	к. н.	12.00.09	Т. I	395

У

Удалова Лариса Давидівна	д. н.	12.00.09	Т. I	393
Ульченко Юлія Вікторівна	к. н.	13.00.10	Т. I	396
Ульянова Галина Олексіївна	д. н.	12.00.03	Т. II	378
Умерова Леніє Джалілівна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Унгурян Павло Якимович	к. н.	25.00.01	Т. II	403
Утюж Ірина Геннадіївна	к. н.	09.00.03	Т. I	373

Ф

Федоришин Євген Петрович	к. н.	27.00.01	Т. II	405
Філіппова Наталя Павлівна	к. н.	27.00.02	Т. II	410
Фролова Олена Григорівна	д. н.	12.00.07	Т. I	380
Фурман Ігор Григорович	к. н.	12.00.07	Т. II	383

Х

Харенко Ольга Валеріївна	к. н.	12.00.07	Т. I	390
Хатько Алла Вікторівна	к. н.	13.00.04	Т. II	392
Хачумян Тетяна Іванівна	к. н.	13.00.09	Т. II	393
Хахановський Валерій Георгійович	к. н. д. н.	12.00.09	Т. II	387
Хацина Христина Олександрівна	к. н.	27.00.02	Т. II	410
Ходєєва Наталія Вадимівна	к. н.	12.00.03	Т. II	379
Хоружий Костянтин Сергійович	к. н.	13.00.10	Т. II	398
Храбан Тетяна Євгенівна	к. н.	10.02.15	Т. II	374
Храпська Яна Сергіївна	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Хрипун Вікторія Олександрівна	к. н.	13.00.10	Т. II	401

Ц

Цимбалюк Віталій Степанович	к. н. д. н.	12.00.02 12.00.07	Т. I	378 381
Цьвок Мар'яна Степанівна	к. н.	12.00.07	Т. I	389

Ч

Чалабієва Маріям Рзаївна	к. н.	12.00.02	Т. II	378
Чанишев Рашид Ібрагімович	к. н.	12.00.05	Т. II	380
Череповський Кирил Павлович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Черенков Артур Михайлович	к. н.	12.00.09	Т. II	389
Чорноус Андрій Геннадійович	д. ф.	12.00.03	Т. II	411
Чмихун Світлана Євгенівна	к. н.	09.00.03	Т. I	374
Чубарук Тетяна Володимирівна	к. н.	12.00.03	Т. II	377
Чуканова Світлана Олександрівна	к. н.	13.00.04	Т. II	391

Ш

Шайхет Сергій Олегович	к. н.	25.00.02	Т. I	399
Шакотько Віктор Васильович	к. н.	13.00.02	Т. II	390
Шахбазян Карина Суренівна	к. н.	12.00.11	Т. I	395
Шевцов Олександр Михайлович	к. н.	25.00.02	Т. II	404
Шевчук Роман Михайлович	к. н.	12.00.07	Т. II	381
Шелестова Анна Миколаївна	к. н.	27.00.02	Т. II	409
Шемчук Віктор Вікторович	д. н.	12.00.02	Т. II	376
Шепета Олена Василівна	к. н.	12.00.07	Т. I	386
Шишка Юлія Михайлівна	к. н.	12.00.07	Т. I	391
Шишкіна Марія Павлівна	д. н.	13.00.10	Т. II	394
Шульга Ольга Антонівна	к. н.	09.00.10	Т. I	376
Шпенюв Дмитро Юрійович	к. н.	12.00.07	Т. I	387
Штефан Анна Сергіївна	к. н.	12.00.03	Т. II	379

Щ

Щербакова Ірина Миколаївна	к. н.	09.00.10	Т. I	377
Щербина Олександр Андрійович	д. н.	13.00.10	Т. II	395
Щупаківський Роман Володимирович	д. н.	12.00.07	Т. II	380

Ю

Юшина Юлія Володимирівна	к. н.	12.00.08	Т. II	386
--------------------------	-------	----------	-------	-----

Я

Ягодзінський Сергій Миколайович	к. н.	09.00.02	Т. I	372
Ярмоленко Оксана Володимирівна	Ph. D.	12.00.02	Т. II	411
Ярошенко Алла Олександрівна	д. н.	09.00.10	Т. I	376

Ясечко Світлана Вадимівна	к. н.	12.00.03	Т. II	378
Ястребов Микола Миколайович	к. н.	13.00.10	Т. II	399
Яциніна Наталія Олександрівна	к. н.	13.00.09	Т. II	393
Яшанов Сергій Микитович	к. н.	13.00.09	Т. II	395

05.25.00 – ДОКУМЕНТАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ (до 1995 р.)

**05.25.03 – бібліотекознавство, бібліографознавство
та книгознавство*;**

07 – історичні науки (з 1996 р.);

27 – соціальні комунікації (з 2008 р.);

02 – культура і мистецтво:

029 – інформаційна, бібліотечна та архівна справа (з 2015 р.)**

Слободяник Михайло Семенович. Наукова бібліотека : еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : дис. ... д-ра іст. наук : 05.25.03 / НАН України, Центр. наук. б-ка ім. В.І. Вернадського. Київ, 1995.

08 – ЕКОНОМІКА

08.00.03 – економіка

та управління національним господарством***

Процикевич Арсен Ігорович. Державне регулювання інвестиційного процесу на ринку ІТ-послуг : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Львівський торговельно-економічний університет, Львів, 2020.

**08.06.02 – підприємництво, менеджмент та маркетинг
(з 1997 по 2001****)**

Михайліченко Ганна Іванівна. Інформаційна та збутова логістика в туризмі : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2001.

**08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

Ситник Йосиф Степанович. Інтелектуалізація систем менеджменту промислових підприємств : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04 / Нац. універс. «Львівська політехніка», Львів, 2018.

---

* URL: <https://teacode.com/online/vak/p05-25-03.html>

** Л. А. Литвинова. Розвиток книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства: бібліометричний аналіз авторефератів (1994–2012). URL: http://history.org.ua/LiberUA/LytvynovaRozvKn_2013/LytvynovaRozvKn_2013.pdf

*** URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/08.00.00/08.00.03.pdf>

**** URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-01#Text>

08.00.10 – статистика*

Лумпова Тетяна Іванівна. Інтеграція інформаційно-статистичних ресурсів для вивчення ринків : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2010.

Ткаченко Микола Анатолійович. Методи та моделі управління ризиками проектів у сфері інформаційних технологій : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». Київ, 2018.

Гінчук Лілія Іванівна. Організаційно-правові засади забезпечення якості статистичної інформації про адміністративні правопорушення в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / Національна академія статистики, обліку та аудиту. Київ, 2020.

09 – ФІЛОСОФІЯ

09.00.03 – соціальна філософія і філософія історії**

Нікітенко Віталіна Олександрівна. Взаємодія освіти, культури, туризму та їх вплив на розвиток креативного потенціалу особистості в умовах інноваційно-інформаційного суспільства : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Запорізь. держ. ун-т. Запоріжжя, 2020.

Архіпова Євгенія Олександрівна. Інформаційна безпека : соціально-філософський вимір : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Київ, 2012.

Сорокіна Олександра Сергіївна. Розвиток інформаційного простору суспільства : дис. ... канд. наук : 09.00.03 / Запорізь. держ. ун-т. Запоріжжя, 2015.

Кирницький Олег Володимирович. Віртуальний вимір соціального конструювання : дис. ... канд. наук : 09.00.03 / Запорізь. держ. ун-т. Запоріжжя, 2017.

Гірліна Наталія Юріївна. Соціально-філософський аналіз медіакультурного простору соціалізації : дис. ... канд. наук : 09.00.03 / Запорізь. держ. ун-т. Запоріжжя, 2020.

* URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS5208>

** URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.03.pdf>

Коляда Ірина Григорівна. *Інформаційно-освітній простір сучасного суспільства : соціально-філософський аналіз* : дис. ... канд. наук : 09.00.03 / Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Одеса, 2021.

09.00.09 – філософія науки*

Герашенко Тетяна Григорівна. *Філософсько-методологічний аналіз сучасної парадигми інформації* : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.09 / Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. Суми, 2003.

10.00.00 – ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

10.02.15 – загальне мовознавство**

Храбан Тетяна Євгенівна. *Концепт ЖІНКА в інтернет-комунікації (на матеріалі англійської, португальської, російської, української мов)* : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. Київ, 2018.

12 – ЮРИДИЧНІ НАУКИ

12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень***

Доронін Іван Михайлович. *Національна безпека України в інформаційну епоху : теоретико-правове дослідження* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / НАПрН України, НДІ інформатики і права. Київ, 2020.

Денісова Олена Сергіївна. *Роль преси у правовому інформуванні громадян України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003.

Лебеза Юлія Олександрівна. *Відомчі засоби масової інформації в механізмі формування правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005.

---

* URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.09.pdf>

** URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/10.00.00/10.02.15.pdf>

*** URL: <https://lpnu.ua/pasport-specialnosti-120001>

Максименко Юлія Євгеніївна. *Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2007.

Рождественська Олена Сергіївна. *Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект)* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2009.

Супрун Володимир Миколайович. *Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010.

Корж Євген Михайлович. *Реалізація інформаційної функції права в діяльності органів внутрішніх справ* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2010.

Тихомиров Олександр Олександрович. *Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011.

Стасюк Світлана Валентинівна. *Об'єкт інформаційних правових відносин : загальнотеоретичний аспект* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2012.

Арнаутова Леся Михайлівна. *Правове забезпечення інформаційної політики сучасної України в контексті європейської інтеграції (теоретико-методологічний аспект)* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Інститут законодавства Верховної ради України. Київ, 2014.

Погоріла Лілія Петрівна. *Недержавні засоби масової інформації як інститут громадянського суспільства (теоретико-правовий аспект)* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2015.

Антошина Ірина Володимирівна. *Інформаційна функція українського права* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016.

Політанський В'ячеслав Станіславович. *Право на інформацію як фундаментальне право людини* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016.

Мукомела Ірина Володимирівна. *Правові засади інформаційного суспільства : загальнотеоретичний аналіз* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України. Київ, 2016.

Неліпович Галина Ігорівна. *Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2017.

Ромащенко Вікторія Андріївна. *Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні : загальнотеоретичне дослідження* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Калюжний Ростислав Андреевич. *Теоретические и практические проблемы использования вычислительной техники в системе органов внутренних дел (организационно-правовой аспект)* : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 – конституционное право; государственное управление; муниципальное право / Українська академія внутрішніх справ. Киев, 1992 (рос.).

Шемчук Віктор Вікторович. *Конституційно-правове забезпечення інформаційної безпеки сучасних держав : порівняльно-правовий аналіз* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет. Ужгород, 2019.

Андрусів Людмила Михайлівна. *Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Національний авіаційний університет. Київ, 2020.

Калюжний Ростислав Андреевич. *Организационно-правовые вопросы технического обеспечения АСУ* : дис. ... канд. юрид. наук :

12.00.02 – конституционное право; государственное управление; муниципальное право / НАН Украины, Инст. гос. и права им. Корецкого. Киев, 1980 (рос.).

Костецкая Татьяна Анатольевна. *Организационно-правовые вопросы информирования граждан о работе местных Советов народных депутатов и принятых ими решениях* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституционное право; государственное управление; муниципальное право / НАН Украины, Инст. гос. и права им. Корецкого. Киев, 1990 (рос.).

Нестеренко Оксана В'ячеславівна. *Право на доступ до інформації в Україні : конституційно-правовий аспект* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008.

Середюк Вікторія Василівна. *Свобода масової інформації : конституційно-правовий аспект* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010.

Чубарук Тетяна Володимирівна. *Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2010.

Каплій Олена Володимирівна. *Конституційно-правові засади організації та діяльності засобів масової інформації в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2014.

Ванівська Олена Богданівна. *Конституційні права і свободи та їх реалізація в процесі застосування новітніх інформаційних технологій* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2017.

Тептюк Євген Петрович. *Конституційне право на доступ до публічної інформації : проблеми законодавчого регулювання та судового захисту* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018.

Кушнір Ірина Володимирівна. *Конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини* : дис. ... канд.

юрид. наук : 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018.

Кардаш Анна В'ячеславівна. *Конституційно-правовий захист інформації про особу (порівняльно-правовий аспект)* : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019.

Лізунова Ольга Дмитрівна. *Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні* : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2019.

Чалабієва Марія Рзаївна. *Конституційно-правовий статус електронних засобів масової інформації* : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019.

Богдан Юлія Валеріївна. *Конституційно-правові основи забезпечення доступу до інформації в Україні та країнах Європейського Союзу* : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2020.

12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Льянова Галина Олексіївна. *Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату* : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015.

Кодинець Анатолій Олександрович. *Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин : методологія, теорія, практика* : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017.

Ясечко Світлана Вадимівна. *Цивільно-правова відповідальність за порушення права на інформацію* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011.

Зайцева-Калаур Інна В'ячеславівна. *Організації засобів масової інформації як суб'єкти авторського права* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Хмельницький університет управління та права. Хмельницькій, 2013.

Штефан Анна Сергіївна. *Цивільне судочинство у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності і ділової репутації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності. Київ, 2013.

Поплавська Мирослава Володимирівна. *Право споживача на інформацію про продукцію за законодавством України та ЄС (цивільно-правовий аспект)* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Інститут законодавства Верховної ради України. Київ, 2015.

Серебряник Олеся Олександрівна. *Інформація про особу як об'єкт цивільних прав* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2016.

Дворніченко Алла Сергіївна. *Цивільно-правове регулювання інформованої згоди на медичне втручання* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2017.

Ходєєва Наталія Вадимівна. *Право на інформацію про стан свого здоров'я : цивільно-правовий аспект* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2017.

Терешко Христина Ярославівна. *Інформація як об'єкт цивільних правовідносин у сфері медичного обслуговування* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України. Київ, 2019.

Гуйван Оксана Петрівна. *Цивільна відповідальність учасників інформаційних відносин* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020.

Тична Богдана Миколаївна. *Адміністративно-правовий статус Збройних Сил України як суб'єкта інформаційної діяльності* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2021.

12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення

Чанишев Рашид Ібрагімович. *Право на інформацію за трудовим законодавством України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2012.

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право*

Баранов Олександр Андрійович. *Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015.

Веселова Лілія Юріївна. *Адміністративно-правові основи кібербезпеки в умовах гібридної війни* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Одеський державний університет внутрішніх справ МВС України. Одеса, 2021.

Олійник Олег Вікторович. *Інформаційна безпека України : доктрина адміністративно-правового регулювання* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2013.

Селезньова Ольга Миколаївна. *Теоретико-методологічні засади інформаційного права України як інтегрованої категорії* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2015.

Маріц Дарія Олександрівна. *Теоретичні проблеми правового регулювання інформаційних відносин в Україні* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019.

Сибіга Олександр Миколайович. *Адміністративно-правове забезпечення та судовий захист права особи на доступ до публічної інформації* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Запоріж. держ. ун-т. Запоріжжя, 2019.

Щупаківський Роман Володимирович. *Адміністративно-правове регулювання у сфері телекомунікацій* : дис. ... д-ра

---

* URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/12.00.00/12.00.07.pdf>

юрид. наук : 12.00.07 / Дніпропетр. держ ун-т внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2020.

Смерницький Дем'ян Вікторович. *Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Університет держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2020.

Котляревська Ганна Мартинівна. *Адміністративно-правове забезпечення механізму звернення громадян в Україні* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Запоріж. держ. ун-т. Запоріжжя, 2020.

Веселова Лілія Юріївна. *Адміністративно-правові основи кібербезпеки в умовах гібридної війни* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2021.

Берназюк Олександр Олександрович. *Цифрові технології у праві : тенденції та перспективи розвитку* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет. Ужгород, 2021.

Чомахашвілі Олена Шотаєвна. *Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2008.

Шевчук Роман Михайлович. *Правові та організаційні засади інформатизації навчального процесу у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2008.

Недов Сергій Леонідович. *Організаційно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2009.

Золотар Ольга Олексіївна. *Правова охорона як складова інформаційної безпеки цивільної авіації* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2010.

Субіна Тетяна Володимирівна. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах державної податкової служби України* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2010.

Аблякимов Ернес Енверович. *Правові основи формування державних електронних інформаційних ресурсів* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2010.

Леонідова Олена Олексіївна. *Адміністративна відповідальність за проступки в сфері телекомунікацій* : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010.

Гагай Полікарп Сергійович. *Адміністративно-правова кваліфікація деліктів, пов'язаних із порушенням права на інформацію про стан довкілля* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2010.

Бабалик Євген Пилипович. *Адміністративно-правові основи інформаційного забезпечення митних органів в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010.

Абакумов Віктор Михайлович. *Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011.

Бродовський Василь Володимирович. *Інформаційне забезпечення діяльності дільничного інспектора міліції* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2011.

Лисенко Ольга Олександрівна. *Правовий захист суспільства від шкідливої інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011.

Мосенко Юлія Олександрівна. *Державна інформаційна політика України : організаційно-правові аспекти здійснення* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011.

Оверченко Ігор Сергійович. *Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації в системі МВС України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011.

Кукушинова Ольга Олегівна. *Правове регулювання доступу до відкритої інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2012.

Смерницький Дем'ян Вікторович. *Адміністративно-правове забезпечення прав інтелектуальної власності в системі МВС України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2012.

Лозовий Валерій Миколайович. *Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності Державної Автомобільної Інспекції МВС України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2012.

Заяць Олена Євгенівна. *Адміністративно-правові засади доступу громадян до публічної інформації в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПВНЗ «Львівський університет бізнесу і права». Львів, 2013.

Ткаченко Віта Віталіївна. *Адаптація інформаційного законодавства України до міжнародних правових стандартів в умовах розвитку інформаційного суспільства* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014.

Фурман Ігор Григорович. *Правові засади реалізації права громадськості на доступ до публічної інформації про діяльність Служби безпеки України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2014.

Беляков Руслан Геннадійович. *Адміністративно-правові засади діяльності Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2015.

Кузнецова Марина Юріївна. *Органи виконавчої влади України як суб'єкт інформаційних правовідносин* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015.

Рудник Людмила Іванівна. *Право на доступ до інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015.

Онопрієнко Станіслав Григорович. *Правове забезпечення інформаційної культури в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Терноп. Нац. економічний університет. Тернопіль, 2017.

Буга Леся Василівна. *Інформаційна безпека в Збройних силах України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ЗВО «Львівський університет бізнесу і права». Львів, 2018.

Бухарев Владислав Вікторович. *Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань». Київ, 2018.

Коваленко Юрій Олександрович. *Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019.

Клубань Марія Володимирівна. *Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / НДІ інформатики і права НАПрН України. Київ, 2019.

Малашко Олександр Євгенович. *Адміністративно-правові засади інформаційної безпеки в Україні у контексті європейської інтеграції* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ЗВО «Львівський університет бізнесу і права». Львів, 2020.

Волкова Анастасія Олександрівна. *Адміністративно-правова відповідальність за порушення в інформаційній сфері* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / МВС України, Донецький юридичний інститут. Кривий Ріг, 2020.

Салаєв Тургут Гаджи Огли. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки у митній сфері* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2020.

Артеменко Ярослав Вікторович. *Адміністративно-правове забезпечення функціонування національної системи кібербезпеки України* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2020.

Кравчук Ірина Михайлівна. *Правове регулювання надання адміністративних послуг за допомогою Інтернет-технологій* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / НДІ інформатики і права НАПрН України. Київ, 2021.

Тична Богдана Миколаївна. *Адміністративно-правовий статус збройних сил України як суб'єкта інформаційної діяльності* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2021.

Сокурєнко Лариса Віталіївна. *Правове регулювання інформаційної безпеки у сфері господарського судочинства* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»». Київ, 2021.

**12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

Карчевський Микола Віталійович. *Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2013.

Савінова Наталія Андріївна. *Кримінально-правова політика забезпечення інформаційного суспільства в Україні* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2013.

Бугєра Олена Іванівна. *Криминологічні засади використання мережі Інтернет для запобігання злочинності* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2020.

Радутний Олександр Едуардович. *Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів)* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2002.

Горпинюк Оксана Петрівна. *Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні* : дис. ... канд. юрид.

наук : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2011.

Прохніцький Олег Віталійович. Інформація з обмеженим доступом як предмет злочину в кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011.

Юшина Юлія Володимирівна. Посягання проти правосуддя, що здійснюються в процесі перевірки інформації про вчинені або підготовлювані злочини (кримінально-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012.

Одинцова Олена Володимирівна. Джерела кримінологічної інформації про організовану злочинність та їх використання у кримінологічній науці та практиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2012.

Василяк Олеся Костянтинівна. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з комерційно цінною інформацією з обмеженим доступом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2013.

Галаган Віталій Іванович. Запобігання негативному впливу засобів масової інформації на формування злочинної поведінки неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015.

Бондаренко Віктор Ярославович. Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2016.

Д'ячкова Марія Олегівна. Засоби масової інформації як кримінологічний феномен : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2020.

**12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Хахановський Валерій Георгійович. *Теорія і практика криміналістичної інформатики* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011.

Тітуніна Катерина Вікторівна. *Розслідування комп'ютерних злочинів, скоєних з використанням мережі «Інтернет»* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2011.

Ващук Олеся Петрівна. *Антроподжерельна невербальна інформація в кримінальному провадженні* : криміналістичні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018.

Попов Юрий Владимирович. *Совершенствование информационного обеспечения следственной деятельности органов внутренних дел на основе использования методов информатики* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Киевская высшая школа МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского. Киев, 1989. (ДСК, рос.)

Хахановский Валерий Георгиевич. *Криминалистическое исследование средств и материалов видеозаписи* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Украинская академия внутренних дел. Киев, 1993 (рос.).

Паламарчук Людмила Петрівна. *Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004.

Коваленко Едуард Дмитрович. *Використання оперативної інформації як підстави для застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2007.

Михальчук Тетяна Володимирівна. *Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2009.

Пілюков Юрій Олександрович. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2010.

Європіна Ірина Володимирівна. Криміналістичне забезпечення протидії комп'ютерній злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Акад. адвокатури України. Київ, 2011.

Петелюк Ольга Миколаївна. Використання дактилоскопічної інформації у розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2011.

Калюга Каріна Вікторівна. Матеріально-фіксовані носії інформації про особу злочинця та їхнє використання на початковому етапі розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011.

Волкова Аліна Едуардівна. Формування і використання інформаційно-довідкових колекцій експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2012.

Ковтун Ірина Василівна. Інформаційно-аналітичне забезпечення штабами органів внутрішніх справ запобігання та розслідування кримінальних правопорушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2012.

Круль Святослав Михайлович. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2013.

Іващенко Оксана Віталіївна. Інформування учасників кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013.

Єфіменко Ігор Миколайович. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів при реалізації таємної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2014.

Линник Олена Валеріївна. Засоби виявлення неправдивої інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2015.

Мазурков Денис Дмитрович. Розслідування незаконних придбання, збуту або використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія Служби безпеки України. Київ, 2015.

Даніель Анна Володимирівна. Використання можливостей електронних засобів масової інформації у розслідуванні кримінальних правопорушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017.

Бухонський Сергій Олександрович. Інформаційно-аналітичне забезпечення початкового етапу досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017.

Дабіжса Дмитро Вікторович. Використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017.

Черенков Артур Михайлович. Розслідування декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2020.

12.00.10 – **судоустрій; прокуратура та адвокатура**

Полетило Катерина Сергіївна. Судовий захист інформаційних прав і свобод людини і громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Львівський університет бізнесу та права. Львів, 2013.

Корецький Олег Павлович. Організаційна діяльність суду під час встановлення предмету інформаційно-змістовного доказування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / ПВНЗ «Львівський університет бізнесу і права». Львів, 2020.

12.00.11 – міжнародне право

Пазюк Андрій Валерійович. *Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2004.

Кукіна Зінаїда Олександрівна. *Правові стандарти і практика регулювання діяльності засобів масової інформації в міжнародному праві* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2013.

Кирилюк Ольга Василівна. *Міжнародно-правове забезпечення розвитку глобального інформаційного суспільства* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2017.

Грицун Ольга Олександрівна. *Міжнародно-правове забезпечення міжнародної інформаційної безпеки* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2017.

Терехова Тетяна Андріївна. *Міжнародно-правове регулювання діяльності засобів масової інформації в європейському інформаційному просторі* : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2018.

13 – ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

13.00.02 - теорія і методика навчання (з галузей знань)

Шакотько Віктор Васильович. *Методична система формування інформологічних компетентностей майбутніх учителів інформатики* : канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2018.

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Самойленко Олексій Олександрович. *Теорія і методика підготовки бакалаврів з кібербезпеки в умовах освітньо-цифрового середовища* : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 / Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2021.

Вишинська Галина Василівна. *Формування інформаційної культури особистості майбутнього офіцера* : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02* / Нац. акад. прикордон. військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельниц, 2002.

Бабенко Тамара Василівна. *Формування інформаційної культури майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2008.

Клименко Анатолій Олегович. *Формування інформаційної культури майбутніх педагогів у навчальній діяльності* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010.

Чуканова Світлана Олександрівна. *Професійна підготовка фахівців із бібліотекознавства та інформології у системі вищої освіти США* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2016.

Бистрова Богдана Василівна. *Професійна підготовка бакалаврів з кібербезпеки у вищих навчальних закладах США* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2018.

Адарюкова Людмила Борисівна. *Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет». Покровськ, 2018.

Брайко Богдан Валерійович. *Професійна підготовка магістрів з кібербезпеки в університетах Великої Британії* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2020.

Кравченко Олександр Іванович. *Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. прикордон. військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельниц, 2021.

* Спеціальність 20.02.02 – захита в чрезвычайных ситуациях (РФ).

Бардус Ірина Олександрівна. Професійно орієнтоване навчання фізики студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2012.

Хатько Алла Вікторівна. Формування інформатичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2012.

Розумна Тетяна Сергіївна. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до організації інтерактивної взаємодії з учнями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2012.

Алексеева Ганна Миколаївна. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2013.

Сивак Оксана Анатоліївна. Формування професійних компетентностей майбутніх документознавців у процесі навчання інформатичних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / МОН України, Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2014.

Умерова Леніє Джалілівна. Підготовка інженерів з охорони праці до використання інформаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бердянський держ. пед. університет. Бердянськ, 2014.

13.00.07 – теорія і методика виховання

Кузнецова Ольга Володимирівна. Розвиток інформологічної культури в учнів середнього шкільного віку у процесі естетичної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України.

13.00.09 – теорія навчання

Яшанов Сергій Микитович. *Формування у майбутніх учителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2003.

Лаптева Марія Вікторівна. *Дидактичні засади створення та застосування тлумачних словників в умовах інформатизації навчання* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2004.

Хачумян Тетяна Іванівна. *Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005.

Снігур Олена Миколаївна. *Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007.

Дегтярьова Галина Анатоліївна. *Гуманізація навчального процесу в основній школі засобами інформаційних технологій (на прикладі предметів гуманітарного циклу)* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2007.

Луньова Ганна Сергіївна. *Дидактичні засади формування інформаційно-технологічних умінь старшокласників у процесі навчання* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2008.

Яциніна Наталія Олександрівна. *Формування інформаційно-технологічної компетенції майбутнього вчителя педагогічного університету* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008.

Петровський Сергій Степанович. *Метод проектів у профільному навчанні інформатики учнів старшої школи* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2009.

Дрогайцев Олександр Іванович. *Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Криворізький державний педагогічний університет. Кривийріг, 2009.

Ткачов Артем Сергійович. *Формування інформаційної компетентності старшокласників у процесі навчання* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2011.

13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Алексєєв Олександр Миколайович. *Теоретичні і методичні основи застосування технологій дистанційного навчання дисциплін професійної і практичної підготовки студентів машинобудівних спеціальностей* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Глазунова Олена Григорівна. *Теоретико-методичні засади проектування та використання системи електронного навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій в університетах аграрного профілю* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015.

Литвинова Світлана Григорівна. *Теоретико-методичні основи проектування хмаро-орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Шишкіна Марія Павлівна. *Теоретико-методичні засади формування і розвитку хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища вищого навчального закладу* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Колос Катерина Ростиславівна. *Теоретико-методичні засади проектування і використання комп'ютерна орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2017.

Тимчук Лариса Іванівна. *Теоретико-методичні засади проектування цифрових нарративів у навчанні майбутніх магістрів освіти* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2017.

Вакалюк Тетяна Анатоліївна. *Теоретико-методичні засади проектування і використання хмаро орієнтованого навчального середовища у підготовці бакалаврів інформатики* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2019.

Щербина Олександр Андрійович. *Комп'ютерно орієнтоване середовище проектування електронних освітніх ресурсів для відкритих університетських систем підвищення кваліфікації викладачів* : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2019.

Колос Катерина Ростиславівна. *Система Moodle як засіб розвитку предметних компетентностей учителів інформатики в умовах дистанційної післядипломної освіти* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2011.

Рашевська Наталя Василівна. *Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2011.

Словак Катерина Іванівна. *Методика використання мобільних математичних середовищ у процесі навчання вищої математики студентів економічних спеціальностей* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2011.

Литвинова Світлана Григорівна. *Методика використання технологій віртуального класу вчителем в організації індивідуального навчання учнів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2011.

Ковальчук Вікторія Наумівна. *Забезпечення інформаційної безпеки старшокласників у комп'ютерна орієнтованому навчальному середовищі* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Стрюк Андрій Миколайович. *Система «Агана» як засіб навчання системного програмування бакалаврів програмної інженерії* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Сороко Наталія Володимирівна. *Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічної спеціальності в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Пліш Ірина Валеріївна. *Використання інформаційно-комунікаційних технологій управління якістю освіти в загальноосвітніх навчальних закладах* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Крупський Ярослав Володимирович. *Розвиток системи Maple у навчанні вищої математики майбутніх інженерів-механіків* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Капустян Інга Іванівна. *Розвиток навчального комп'ютерно орієнтованого середовища у неперервній педагогічній освіті Швеції* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Драган Євгеній Вікторович. *Комп'ютерно орієнтована технологія оцінювання навчальних досягнень студентів фізичних спеціальностей на основі ймовірнісних теорій тестування* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Проценко Галина Олександрівна. *Проектування інформаційного простору загальноосвітнього навчального закладу* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2012.

Денисенко Світлана Миколаївна. *Психолого-педагогічні засади проектування мультимедійного контенту електронних освітніх ресурсів для вищого навчального закладу* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2013.

Кіяноська Наталія Михайлівна. *Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій навчання вищої математики студентів інженерних спеціальностей у Сполучених Штатах Америки* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014.

Герасименко Інна Володимирівна. *Методика використання технологій дистанційного навчання в підготовці бакалаврів комп'ютерних наук* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014.

Тютюнник Оксана Іванівна. *Використання систем комп'ютерної математики у процесі навчання лінійного програмування майбутніх менеджерів-адміністраторів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2014.

Іванова Світлана Миколаївна. *Використання системи EPrints як засобу інформаційно-комунікаційної підтримки наукової діяльності в галузі педагогічних наук* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015

Грищенко Світлана Миколаївна. *Геоінформаційні технології як засіб формування екологічної компетентності майбутніх інженерів гірничого профілю* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015.

Олексюк Олеся Романівна. *Система DSpace як засіб активізації науково-дослідної роботи майбутніх учителів інформатики* :

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015.

Козут Уляна Петрівна. Системи комп'ютерної математики як засіб навчання дослідження операцій майбутніх фахівців з інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015.

Хоружий Костянтин Сергійович. Методика застосування інформаційної системи управління якістю освіти майбутніх економістів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2015.

Петренко Сергій Вікторович. Система Delphi як засіб формування ІКТ-компетентностей майбутнього вчителя інформатики початкової школи у навчанні візуального програмування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Балалаєва Олена Юріївна. Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Іванюк Ірина Володимирівна. Розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів в країнах Європейського Союзу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Кочарян Артур Борисович. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2016.

Мерзликін Олександр Володимирович. Хмарні технології як засіб формування дослідницьких компетентностей старшокласників у процесі профільного навчання фізики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Вдовичин Тетяна Ярославівна. Використання мережних технологій відкритих систем у навчанні майбутніх бакалаврів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Варченко-Троценко Лілія Олександрівна. Wiki-технологія як засіб підтримки проектної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Мельник Оксана Миколаївна. Проектування електронних освітніх ресурсів з математики для учнів початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Ястребов Микола Миколайович. Використання веб-орієнтованих технологій у здоров'язберезувальному навчанні учнів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Попель Майя Володимирівна. Хмарний сервіс SageMathCloud як засіб формування професійних компетентностей вчителя математики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Рибалко Ольга Олексіївна. Проектування електронних освітніх ресурсів навчання математики в початковій школі з використанням системи Adobe Flash : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2017.

Волошина Тетяна Володимирівна. Використання гібридного хмаро орієнтованого навчального середовища для формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Коваленко Валентина Володимирівна. Використання веб-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Сухіх Аліса Сергіївна. *Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів учнями основної школи* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Антонюк Дмитро Сергійович. *Використання програмно-імітаційних комплексів як засобів формування економічних компетентностей студентів технічних спеціальностей* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Матвійчук-Юдіна Олена Василівна. *Комплекс електронних освітніх ресурсів навчання комп'ютерної графіки майбутніх бакалаврів кібербезпеки* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Коротун Ольга Володимирівна. *Використання хмаро орієнтованого середовища у навчанні баз даних майбутніх учителів інформатики* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Козіброта Сергій Володимирович. *Використання системи комп'ютерних онтологій як засобу формування проєктувальних компетентностей майбутніх інженерів-педагогів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2018.

Концедайло Валерій Валерійович. *Застосування ігрових симуляторів у формуванні професійних компетентностей майбутніх інженерів-програмістів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Борисенко Денис Володимирович. *Методика використання комп'ютерного 3D проєктування у навчанні майбутніх фахівців з дизайну* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Процька Світлана Миколаївна. *Комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Дудко Анна Федорівна. Комп'ютерно орієнтована методика оцінювання якості тестів з вищої математики викладачами закладів вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Головня Олена Сергіївна. Методика застосування технологій віртуалізації Unixподібних операційних систем у підготовці бакалаврів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Хрипун Вікторія Олександрівна. Хмарні сервіси Google як засіб управління освітньою діяльністю закладу дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Лупаренко Лілія Анатоліївна. Використання електронних відкритих журнальних систем у науково-педагогічних дослідженнях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2019.

Гриценчук Олена Олександрівна. Інформаційно-освітнє середовище як засіб розвитку громадянської компетентності вчителів у Нідерландах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ, 2020.

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Матохнюк Людмила Олександрівна. Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку) : дис. ... д-ра наук з психол. : 19.00.01 / Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2019.

21 – НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки)

Дубов Дмитро Володимирович. Геополітичне суперництво у кіберпросторі як чинник впливу на національну безпеку України : дис. ... д-ра політ. наук : 21.01.01 / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2016.

Дубов Дмитро Володимирович. Політико-комунікативна безпека України у євро інтеграційному контексті : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Національний ін-т проблем міжнародної безпеки Ради національної безпеки та оборони України. Київ, 2007.

Головка Анатолій Анатолійович. Громадянське суспільство як суб'єкт протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2019.

21.07.01 – забезпечення державної безпеки України

Бутузов Віталій Миколайович. Теоретико-методологічні основи протидії комп'ютерній злочинності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 21.07.01 / Нац. Академія служби безпеки України. Київ, 2011 (ДСК).

Солодка Олена Маркіянівна. Забезпечення органами СБ України інформаційної безпеки у процесі євроатлантичної інтеграції України : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.01 / Нац. Академія служби безпеки України. Київ, 2009 (ДСК).

23 – ПОЛІТОЛОГІЯ

23.00.02 – політичні інститути та процеси*

Соснін Олександр Васильович. Державна політика в галузі управління інформаційним ресурсом України : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2005.

Коршунов Віталій Олегович. Політичний тероризм : інформаційні методи боротьби : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2008.

Крук Наталя Володимирівна. Інформаційна відкритість влади як принцип діяльності органів державної влади : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Нац. ун-т «Одес. юрид. Акад.». Одеса, 2014.

Тарасюк Володимир Миколайович. Політико-правові засади застосування інформаційних технологій в умовах гібридної війни :

---

* URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/23.00.00/23.00.02.pdf>

дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2018.

Комарчук Олександр Олександрович. *Маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни* : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського МОН України. Миколаїв, 2019.

23.00.03 – політична культура та ідеологія*

Кисарець Ірина Анатоліївна. *Політико-культурна парадигма державної інформаційної політики* : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008.

Кокарча Юлія Анатоліївна. *Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури* : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2020.

25.00.01 – теорія та історія державного управління

Нестеряк Юрій Васильович. *Державна політика у сфері засобів масової комунікації в умовах суспільних трансформацій в Україні* : д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2016.

Руїс Мендісабаль Ліліана Миколаївна. *Зв'язки з громадськістю як комунікативний аспект державного управління* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2001.

Власенко Оксана Вікторівна. *Механізми державного регулювання захисту громадян від негативних інформаційних впливів* : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2012.

Унгурян Павло Якимович. *Інформаційна складова стратегії сталого розвитку України* : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2012.

* URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/23.00.00/23.00.03.pdf>

25.00.02 – механізми державного управління

Храпська Яна Сергіївна. *Державні механізми забезпечення взаємодії гілок влади на засадах інформаційної логістики* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Донецький державний університет управління. Донецьк, 2007.

Матвейчук Людмила Олександрівна. *Механізми державного управління оподаткуванням в умовах розвитку інформаційного суспільства* : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2017.

Приймак Юрій Юрійович. *Механізми управління національними інформаційними ресурсами України в електронному урядуванні* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2012.

Шевцов Олександр Михайлович. *Механізми формування інтегрованої архітектури електронних комунікацій органів державної влади* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2014.

Гончаревська Алла Геннадіївна. *Державне регулювання у сфері телебачення і радіомовлення України* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2014.

Ринковий Тарас Петрович. *Технологізація інформаційно-аналітичної діяльності в державному управлінні* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2015.

Кострубіцька Аліна Володимирівна. *Особливості державного регулювання діяльності засобів масової комунікації у Європейському союзі* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2017.

Муравицька Ганна Василівна. *Інформаційно-ресурсне забезпечення галузі науки «державне управління»* : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2018.

Андрейчук Віталій Степанович. Інформаційні технології прогнозування в системі забезпечення національної безпеки : дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2020.

Станіславський Тарас Володимирович. Механізми публічного управління забезпечення кібербезпеки в сучасних умовах : дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 / Інститут підгот. кадрів держ. служби зайнятості України. Київ, 2020.

Олександр Григорович Гуйда. Механізми державного регулювання телекомунікаційної сфери : дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 / Нац. універ. цивільного захисту України Харків 2021.

25.00.03 – державна служба

Тронь Віталій Панасович. Теоретичне обґрунтування і програмна реалізація стратегії комп'ютерної підтримки прийняття індивідуумом оптимальних рішень при моделюванні довільних ситуацій : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Українська академія держ. управління при Президентові України. Київ, 1997.

Журавльов Андрій Володимирович. Розвиток інфраструктури системи дистанційного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.03 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2016.

25.00.04 – місцевого самоврядування

Пархоменко Віталій Петрович. Інформаційне забезпечення місцевого самоврядування при наданні послуг населенню : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Донецький державний університет управління. Донецьк, 2009.

25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку

Торічний Вадим Олександрович. Інформаційне забезпечення державної безпеки України в умовах трансформаційних викликів і загроз : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.05 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020.

27 – СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій

Трищук Ольга Володимирівна. *Феномен науково-інформаційного дискурсу у сфері соціальних комунікацій* : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Київ, 2009.

Паримський Ігор Святославович. *Національна преса – суспільна домінанта інформаційного простору демократичної держави* : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2014.

Рижко Олена Миколаївна. *Плагіат у соціальнокомунікаційному вимірі початку XXI століття : природа явища та історія боротьби* : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2018.

Горова Світлана Валеріївна. *Розвиток особи в процесі суспільної інформатизації і трансформації соціокомунікаційних функцій бібліотек* : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2021.

Комова Марія Василівна. *Документальна і фактична інформація : функціонування та інтерпретація в соціальних комунікаціях* : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2021.

Кондратська Вікторія Леонідівна. *Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007)* : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2008.

Федоришин Євген Петрович. *Журналістська об'єктивність при відтворенні реальності та фактори впливу на подання інформації у медійному просторі Північної Америки* : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2012.

Гриджина Вікторія Віталіївна. *Семіотичні методи дослідження візуальної інформації в науці про соціальні комунікації* :

дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2013.

Гузенко Тетяна Андріївна. Інформаційні ресурси місцевого самоврядування як інструмент формування екологічної свідомості : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2013.

Кондрико Анастасія Андріївна. Інформаційна система соціокодів у сучасному нарративному медіадискурсі : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2014.

Рогова Тетяна Арнольдівна. Іміджеві характеристики ведучих інформаційно-розважальних телепрограм України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2015.

Мисечко Аліна Олександрівна. Інформаційна телепрограма в Україні. Традиції і трансформації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2016.

Дубняк Катерина Андріївна. Соціальнокомунікаційний вимір інформаційної безпеки держави : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2016.

Білан Надія Іванівна. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві : теорія, еволюція, моделі та прикладні аспекти : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2016.

Бессараб Анастасія Олександрівна. Соціально-комунікаційні технології формування культури читання української книги в інформаційному суспільстві : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017.

Ковпак Вікторія Анатоліївна. Інформаційно-комунікаційна діяльність післявоєнної української еміграції : смислова матриця ідеї нації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017.

Осюхіна Марина Олександрівна. *Медіа- та інформаційна грамотність як складова сучасних інформаційно-комунікаційних обмінів (національна концепція у контексті світового досвіду) :* дис. канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара. Дніпро, 2018.

Семен Наталія Федорівна. *Російські Інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів «Правда.Ру» та «Российский диалог») :* дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука». Рівне, 2019.

Тарнавська Ірина Олегівна. *Інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні :* дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара. Дніпро, 2019.

Риженко Людмила Михайлівна. *Соціально-комунікаційні та жанрові особливості консервативного контенту суспільно-політичних мас-медіа :* дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.01 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2020.

27.00.02 – документознавство, архівознавство

Ковальська Леся Андріївна. *Документально-інформаційні ресурси радянського руху Опору в Україні (1941–1944 рр.) :* дис. ... д-ра істор. наук : 27.00.02 / Донецький національний університет ім. Василя Стуса. Вінниця, 2019.

Добровольська Вікторія Василівна. *Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури України в епоху цифрового суспільства :* дис. ... д-ра істор. наук : 27.00.02 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021.

Кравцова Олена Анатоліївна. *Архівний портал ЮНЕСКО : засади створення, структура, інформаційний ресурс :* дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2009.

Політова Олена Аркадіївна. *Вторинна документальна інформація з історії України в бібліографічних посібниках і архівних довідниках 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. :* дис. ... канд. істор. наук :

27.00.02 / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2009.

Збанацька Оксана Миколаївна. *Архівні інформаційно-пошукові системи : розширення пошукових можливостей (1991–2008 рр.)* : дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2010.

Ємельянова Тетяна Олександрівна. *Аудіовізуальні документи в державних архівах України : організація доступу та використання інформації, що міститься в них (1930–2007 рр.)* : дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Київ, 2010.

Корчевна Ірина Степанівна. *Розвиток системи комплектування і обліку рукописних фондів бібліотек України та створення сучасних інформаційних ресурсів (1918–2009)* : дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010.

Шелестова Анна Миколаївна. *Навчальна документація в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі вищого навчального закладу* : дис. ... канд. із соц. комунік. : 27.00.02 / Харківська державна академія культури. Харків, 2011.

Матвієнко Анатолій Тихонович. *Документально-інформаційне забезпечення туристичної галузі в Україні : соціально-комунікаційний аспект* : дис. ... канд. із соц. комунік. : 27.00.02 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2012.

Горєва Вікторія Володимирівна. *Дослідницька діяльність Української філії науково-дослідного інституту планування і нормативів при Держплані СРСР в м. Києві : економічні та інформологічні напрями документознавчих досліджень* : дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Київ, 2012.

Добровольська Вікторія Василівна. *Керування документацією в органах управління культурою України : соціально-комунікаційний аспект* : дис. ... канд. наук із соц. комун. : 27.00.02 / Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец. Київ, 2012.

Вінтонів Христина Михайлівна. Українські документально-інформаційні ресурси у віртуальному просторі Канади : структура, інформаційне наповнення та методика пошуку : дис. ... канд. істор. наук : 27.00.02 / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Київ, 2014.

Хащина Христина Олександрівна. Інформаційні ресурси місцевих державних архівних установ України : типологія, організація, перспективи розвитку : дис. ... канд. із соц. комунік. : 27.00.02 / Харківська державна академія культури. Харків, 2015.

Філіппова Наталя Павлівна. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України : теоретичний та прикладний аспекти : дис. ... канд. із соц. комунік. : 27.00.02 / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019.

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство*

Грабар Наталя Григорівна. Система професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2020.

Костирко Тамара Миколаївна. Система бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів : концептуалізація регіональних механізмів функціонування : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008.

Назаровець Марина Анатоліївна. Цифрові інструменти підтримки наукової комунікації в бібліотеках закладів вищої освіти : дис. ... канд. наук з соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2020.

27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології**

Курбан Олександр Васильович. Діагностика та моделювання PR-процесів : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.06 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2011.

* URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/NMK/%d0%bf%d0%b0%d1%81%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%82%d0%b8-%d1%81%d0%bf%d0%b5%d1%86%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%be%d1%81%d1%82%d0%b5%d0%b9/>

** URL: <http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/27.00.00/27.00.06.pdf>

**Дисертації на здобуття освітньо-наукового ступеня
«Доктор філософії»**

Костенко Олексій Володимирович. Правове забезпечення транскордонного режиму електронних підписів та електронних довірчих послуг : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.07) / НДІ інформатики і права НАПрН України. Київ, 2020.

Булаєв Віктор Петрович. Адміністративно-правове регулювання діяльності інформаційних служб системи МВС України : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.07) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2020.

Стахира Ганна Михайлівна. Цивільно-правове регулювання обігу цифрового контенту : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.03) / Західноукраїнський національний університет МОН України, Тернопіль, 2020.

Аліна Сніжанна Степанівна. Спадкування ІТ-об'єктів за сучасним цивільним законодавством : дис. ... докт. філософії з права : 081 (12.00.03) / Нац. університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2020.

Сібільова Олена Вікторівна. Договори в сфері надання інформаційних послуг : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.03) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2020.

Кива Владислав Юрійович. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання : дис. ... докт. філ. з пед. наук : 011 (13.00.10) / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2020.

Ярмоленко Оксана Володимирівна. Інформаційне забезпечення виборів : українська практика та європейський досвід : дис. ... док. філос. з права : 081 – право (12.00.02) / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021.

Гусєв Олексій Юрійович. Електронні докази у цивільному процесі України : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.03) / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2021.

Чорноус Андрій Геннадійович. Адміністративно-правове регулювання Національної інформаційної інфраструктури України :

дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.03) / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2021.

Сказко Олена Миколаївна. *Правові засади вирішення доменних спорів в Україні* : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.07) / НДІ інформатики і права НАПрН України. Київ, 2021.

Діхтієвський Володимир Петрович. *Адміністративно-правове регулювання доступу до публічної інформації про стан використання природних ресурсів* : дис. ... докт. філософії з права : 081 – право (12.00.07) / Запоріж. держ. ун-т. Запоріжжя, 2021.

Арсенович Леонід Антонович. *Механізми формування та забезпечення функціонування системи підготовки фахівців у сфері кібербезпеки органів державної влади України* : дис. ... докт. філософії з держ. упр. : 074 – публічне управління та адміністрування / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2021.

Штець Ттяна Федорівна. *Державне регулювання розвитку сектора цифрової економіки України* : дис. ... докт. філософії з економ. : 051 – економіка / Львівський торговельно-економічний університет. Львів, 2021.

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК
галузей знань і спеціальностей,
за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА
від 7 липня 2021 р. № 762 Київ

Про внесення змін до переліку галузей знань
і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка
здобувачів вищої освіти

Кабінет Міністрів України **постановляє** :

Внести зміни до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 38, ст. 1147; 2016 р., № 79, ст. 2647; 2017 р., № 14, ст. 398), виклавши його в редакції, що додається.

Прем'єр-міністр України

Д. ШМИГАЛЬ

Інд. 73

ЗАТВЕРДЖЕНО
 постановою Кабінету Міністрів України
 від 29 квітня 2015 р. № 266
 (в редакції постанови
 Кабінету Міністрів України
 від 7 липня 2021 р. № 762)

ПЕРЕЛІК
галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється
підготовка здобувачів вищої освіти

<i>Шифр і найменування галузі знань*</i>	<i>Код і найменування спеціальності</i>	<i>Код і найменування відповідної деталізованої галузі за Міжнародною стандартною класифікацією освіти</i>
01 Освіта/Педагогіка	011 Освітні, педагогічні науки	0111 Education science
	012 Дошкільна освіта	0112 Training for pre-school teachers
	013 Початкова освіта	0113 Teacher training without subject specialisation
	014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	0114 Teacher training with subject specialisation
	015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)	
	016 Спеціальна освіта	0113 Teacher training without subject specialisation
	017 Фізична культура і спорт	1014 Sports
02 Культура і мистецтво	021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво	0211 Audio-visual techniques and media production
	022 Дизайн	0212 Fashion, interior and industrial design
	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	0213 Fine arts

	024 Хореографія	0214 Handicrafts 0215 Music and performing arts
	025 Музичне мистецтво	
	026 Сценічне мистецтво	
	027 Музеєзнавство, пам'яткознавство	0322 Library, information and archival studies
	028 Менеджмент соціокультурної діяльності	0413 Management and administration
	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	0322 Library, information and archival studies 0415 Secretarial and office work
03 Гуманітарні науки	031 Релігієзнавство	0221 Religion and theology
	032 Історія та археологія	0222 History and archaeology
	033 Філософія	0223 Philosophy and ethics
	034 Культурологія	0314 Sociology and cultural studies
	035 Філологія	0231 Language acquisition 0232 Literature and linguistics
04 Богослов'я	041 Богослов'я	0221 Religion and theology
05 Соціальні та поведінкові науки	051 Економіка	0311 Economics
	052 Політологія	0312 Political sciences and civics
	053 Психологія	0313 Psychology
	054 Соціологія	0314 Sociology and cultural studies
06 Журналістика	061 Журналістика	0321 Journalism and reporting
07 Управління та адміністрування	071 Облік і оподаткування	0411 Accounting and taxation
	072 Фінанси, банківська справа та страхування	0412 Finance, banking and insurance
	073 Менеджмент	0413 Management and administration

		0415 Secretarial and office work
	075 Маркетинг	0414 Marketing and advertising
	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	0413 Management and administration
		0416 Wholesale and retail sales
08 Право	081 Право	0421 Law
09 Біологія	091 Біологія	0511 Biology
		0512 Biochemistry
10 Природничі науки	101 Екологія	0521 Environmental sciences
		0522 Natural environments and wildlife
	102 Хімія	0531 Chemistry
	103 Науки про Землю**	0532 Earth sciences
	104 Фізика та астрономія	0533 Physics
	105 Прикладна фізика та наноматеріали	0588 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving natural sciences, mathematics and statistics
	106 Географія	0314 Sociology and cultural studies
11 Математика та статистика	111 Математика	0532 Earth sciences
		0541 Mathematics
	112 Статистика	0542 Statistics
	113 Прикладна математика	0588 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving natural sciences, mathematics and statistics
		0613 Software and applications development and analysis

12 Інформаційні технології	121 Інженерія програмного забезпечення	0613 Software and applications development and analysis
	122 Комп'ютерні науки	0612 Database and network design and administration
	123 Комп'ютерна інженерія	
	124 Системний аналіз	0688 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving Information and Communication Technologies (ICTs)
	125 Кібербезпека	0612 Database and network design and administration
	126 Інформаційні системи та технології	0611 Computer use
13 Механічна інженерія	131 Прикладна механіка	0612 Database and network design and administration
	132 Матеріалознавство	0715 Mechanics and metal trades
		0588 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving natural sciences, mathematics and statistics
		0715 Mechanics and metal trades
		0788 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving engineering, manufacturing and construction

	133 Галузеве машинобудування	0715 Mechanics and metal trades
	134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
	135 Суднобудування	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
	136 Металургія	0715 Mechanics and metal trades
14 Електрична інженерія	141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	0713 Electricity and energy
	142 Енергетичне машинобудування	0713 Electricity and energy
	143 Атомна енергетика	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
	144 Теплоенергетика	0713 Electricity and energy
	145 Гідроенергетика	0713 Electricity and energy
15 Автоматизація та приладобудування	151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	0714 Electronics and automation
	152 Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка	0714 Electronics and automation
	153 Мікро- та наносистемна техніка	0788 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving engineering, manufacturing and construction
		0714 Electronics and automation
		0788 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving engineering, manufacturing and construction

16 Хімічна та біоінженерія	161 Хімічні технології та інженерія	0711 Chemical engineering and processes
	162 Біотехнології та біоінженерія	0512 Biochemistry
	163 Біомедична інженерія	
		0588 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving natural sciences, mathematics and statistics
17 Електроніка та телекомунікації	171 Електроніка	0788 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving engineering, manufacturing and construction
	172 Телекомунікації та радіотехніка	0714 Electronics and automation
	173 Авіоніка	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
18 Виробництво та технології	181 Харчові технології	0721 Food processing
	182 Технології легкої промисловості	0723 Textiles (clothes, footwear and leather)
	183 Технології захисту навколишнього середовища	0712 Environmental protection technology
	184 Гірництво	0724 Mining and extraction
	185 Нафтогазова інженерія та технології	0211 Audio-visual techniques and media production
	186 Видавництво та поліграфія	

		187 Деревообробні та меблеві технології	0611 Computer use 0722 Materials (glass, paper, plastic and wood)
19 Архітектура та будівництво		191 Архітектура та містобудування	0731 Architecture and town planning
		192 Будівництво та цивільна інженерія	0732 Building and civil engineering
		193 Геодезія та землеустрій	0532 Earth sciences 0731 Architecture and town planning
		194 Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології	0732 Building and civil engineering
20 Аграрні науки та продовольство		201 Агрономія	0811 Crop and livestock production
		202 Захист і карантин рослин	
		203 Садівництво та виноградарство	
		204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	
		205 Лісове господарство	0821 Forestry
		206 Садово-паркове господарство	0812 Horticulture
		207 Водні біоресурси та аквакультура	0831 Fisheries
		208 Агроінженерія	0716 Motor vehicles, ships and aircraft 0888 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving agriculture, forestry, fisheries and veterinary
21 Ветеринарна медицина		211 Ветеринарна медицина	0841 Veterinary
		212 Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза	0413 Management and administration

		1021 Community sanitation
		1022 Occupational health and safety
22 Охорона здоров'я	221 Стоматологія	0911 Dental studies
	222 Медицина	0912 Medicine
	223 Медсестринство	0913 Nursing and midwifery
	224 Технології медичної діагностики та лікування	0914 Medical diagnostic and treatment technology
	225 Медична психологія	0313 Psychology
	226 Фармація, промислова фармація	0588 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving natural sciences, mathematics and statistics
		0711 Chemical engineering and processes
		0916 Pharmacy
	227 Фізична терапія, ерготерапія	0915 Therapy and rehabilitation
	228 Педіатрія	0912 Medicine
	229 Громадське здоров'я	0413 Management and administration
		0988 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving health and welfare
		1021 Community sanitation
		1022 Occupational health and safety
23 Соціальна робота	231 Соціальна робота	0921 Care of the elderly and of disabled adults
		0922 Child care and youth services

		0923 Social work and counselling
	232 Соціальне забезпечення	0413 Management and administration
		0923 Social work and counselling
24 Сфера обслуговування	241 Готельно-ресторанна справа	1013 Hotel, restaurants and catering
	242 Туризм	1015 Travel, tourism and leisure
25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека	1031 Military and defence
	252 Безпека державного кордону	
	253 Військове управління (за видами збройних сил)	
	254 Забезпечення військ (сил)	
	255 Озброєння та військова техніка	
	256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)***	
26 Цивільна безпека	261 Пожежна безпека	1032 Protection of persons and property
	262 Правоохоронна діяльність	
	263 Цивільна безпека	1022 Occupational health and safety
		1032 Protection of persons and property
27 Транспорт	271 Морський та внутрішній водний транспорт****	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
	272 Авіаційний транспорт	1041 Transport services
		0716 Motor vehicles, ships and aircraft
		1041 Transport services

	273 Залізничний транспорт	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
		0732 Building and civil engineering
		1041 Transport services
	274 Автомобільний транспорт	0716 Motor vehicles, ships and aircraft
		1041 Transport services
	275 Транспортні технології (за видами)	1041 Transport services
28 Публічне управління та адміністрування	281 Публічне управління та адміністрування	0413 Management and administration
29 Міжнародні відносини	291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	0312 Political sciences and civics
		0314 Sociology and cultural studies
		0388 Inter-disciplinary programmes and qualifications involving social sciences, journalism and information
	292 Міжнародні економічні відносини	0311 Economics
		0312 Political sciences and civics
	293 Міжнародне право	0421 Law

* Встановлення відповідності галузі знань Міжнародній стандартній класифікації освіти здійснюється лише шляхом встановлення відповідності спеціальності галузі Міжнародній стандартній класифікації освіти.

** Спеціальність, що передбачає вивчення складу і будови Землі, у тому числі геологія, геофізика, мінералогія, геохімія, вулканологія, сейсмологія та інші фізичні науки про Землю, метеорологія та інші атмосферні науки (включаючи кліматичні дослідження), гідрологія, океанологія.

*** Вид (види) діяльності затверджується відповідним державним органом, який забезпечує виконання завдань у сфері національної безпеки, за погодженням з МОН.

**** До 31 грудня 2021 р. застосовується найменування спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт».

Додаток 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

01.02.2021 р.

№ 128

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
06 квітня 2021 року за № 454/36076

Про затвердження Вимог
до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм

Відповідно до пункту 242 частини першої статті 13 Закону України «Про вищу освіту» і пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (зі змінами), **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм, що додаються.
2. Директорату фахової передвищої, вищої освіти (Олег Шаров) забезпечити державну реєстрацію цього наказу в Міністерстві юстиції України.
3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра освіти і науки України з питань європейської інтеграції Андрія Вітренка.

Міністр

Сергій ШКАРЛЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
01 лютого 2021 року № 128

ВИМОГИ **до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм**

1. Загальні положення

1.1. Міждисциплінарні освітні (наукові) програми вищої освіти розробляються відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 (далі – спеціальності, галузі), цих Вимог, вимог до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей, які передбачено затвердженими у встановленому порядку стандартами вищої освіти для рівня молодшого бакалавра, та вимог до створення міждисциплінарних освітньо-наукових програм, які передбачено затвердженими у встановленому порядку стандартами вищої освіти для рівнів магістра та доктора філософії.

1.2. Міждисциплінарна освітня (наукова) програма передбачає опанування знання, що знаходиться на межі галузей знань, спеціальностей та/або належить до кількох спеціальностей, які і визначають її предметну область. Інформація про відповідні галузі, спеціальності зазначається в документі про здобуту вищу освіту, що видається після успішного завершення програми, як елемент опису освітньої кваліфікації. Зміст міждисциплінарної освітньої програми має відповідати предметній області, визначеній цими галузями, спеціальностями.

1.3. Програма вважається міждисциплінарною, якщо обсяг освітніх компонентів в кредитах європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС), що може бути співвіднесений з відповідними спеціальностями (галузями),

які визначають її предметну область, є приблизно однаковий. У випадку домінування одного з таких компонентів програму слід віднести саме до відповідної спеціальності (галузі), а не вважати міждисциплінарною.

1.4. Міждисциплінарні освітні (наукові) програми можуть створюватись із залученням до предметної області всіх галузей та спеціальностей, крім тих, що входять до Переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2020 року № 673, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 09 червня 2020 року за № 502/34785.

1.5. Міждисциплінарна освітня (наукова) програма проектується так, щоби забезпечити досягнення обраних основних результатів навчання з числа тих, які передбачено стандартами спеціальностей, що складають її предметну область, формування компетентностей згідно з відповідним кваліфікаційним рівнем Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», та присвоєння відповідного ступеня вищої освіти в міждисциплінарній області (без присвоєння ступенів вищої освіти за кожною зі спеціальностей, що визначають її предметну область).

1.6. Міждисциплінарна освітня (наукова) програма проектується так, що особи, які здобули освіту за цією програмою, користуються усіма професійними правами, визначеними законодавством з урахуванням міждисциплінарного характеру здобутої освіти, та академічними правами, передбаченими для осіб, які здобули освіту такого ж рівня за галузями і спеціальностями, що формують її предметну область.

1.7. Вибір форми реалізації міждисциплінарної освітньої (наукової) програми (форми здобуття освіти) здійснюється з урахуванням обмежень, передбачених стандартами вищої освіти для відповідних спеціальностей (галузей) і рівнів освіти.

1.8. Акредитація міждисциплінарних освітніх (наукових) програм здійснюється в передбаченому законодавством порядку.

2. Міждисциплінарні (розширені) освітні програми початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти

2.1. На початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти можуть розроблятися міждисциплінарні – розширені – освітні програми: за групою спеціальностей, що належать до однієї галузі знань; за однією галуззю знань; за групою спеціальностей, що належать до двох галузей знань; за двома галузями знань.

2.2. Метою запровадження розширених освітніх програм на цьому рівні освіти є, як правило, забезпечення формування результатів навчання, спільних для групи спеціальностей, що належать до однієї або двох галузей знань, та сприяння здійсненню здобувачем освіти усвідомленого подальшого вибору спеціальності для продовження навчання.

2.3. Зміст розширеної освітньої програми охоплює предметні області всіх спеціальностей, що визначають її профіль, відповідно до стандартів вищої освіти за цими спеціальностями та рівнем освіти.

2.4. Розширена освітня програма не передбачає досягнення всіх результатів навчання, визначених стандартами вищої освіти відповідних рівнів за всіма спеціальностями, що визначають її предметну область, у повному обсязі. Розширена освітня програма має забезпечувати формування мінімального переліку спеціальних (фахових) та загальних компетентностей, необхідних для продовження навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за будь-якою зі спеціальностей, що визначають предметну область цієї розширеної освітньої програми.

2.5. Для сприяння індивідуальній освітній траєкторії та реалізації права здобувача освіти на вибір навчальних дисциплін в рамках розширеної освітньої програми розробляються вибіркові освітні компоненти, виконання яких забезпечує формування загальних компетентностей або спеціальних (фахових) компетентностей за будь-якою спеціальністю (спеціальностями) з числа тих, що визначають предметну область програми. Реалізація

цього права повинна сприяти здійсненню здобувачем освіти усвідомленого подальшого вибору спеціальності.

3. Міждисциплінарні освітньо-наукові програми другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів

3.1. На другому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому) рівнях вищої освіти можуть розроблятися міждисциплінарні освітньо-наукові програми за двома або трьома спеціальностями, що належать до однієї або різних галузей знань.

3.2. Метою запровадження міждисциплінарних освітньо-наукових програм на вищих рівнях освіти є підготовка фахівців, які спроможні вирішувати комплексні проблеми в умовах невизначеності, а також забезпечувати подальший розвиток наукового знання.

3.3. Міждисциплінарна освітньо-наукова програма на другому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти повинна відповідати стандартам цього рівня вищої освіти за відповідними спеціальностями в частині визначення предметної області.

3.4. Міждисциплінарна освітньо-наукова програма не передбачає досягнення всіх результатів навчання, визначених стандартами вищої освіти відповідних рівнів за всіма спеціальностями, що визначають її предметну область, у повному обсязі. Міждисциплінарна освітньо-наукова програма має забезпечувати формування в здобувачів освіти: спеціальних (фахових) компетентностей, передбачених кожним з таких стандартів, на рівнях, достатніх для реалізації інтегральної компетентності у визначеній предметній області; загальних компетентностей, спільних для стандартів, що визначають її предметну область.

3.5. Для сприяння індивідуальній освітній траєкторії та реалізації права здобувача освіти на вибір навчальних дисциплін в рамках міждисциплінарної освітньо-наукової програми розробляються вибіркові освітні компоненти, виконання яких забезпечує покращення підготовки (підвищення рівня сформованості спеціальних (фахових) компетентностей) за однією зі спеціальностей, що визначають її предметну область, поглиблене

ознайомлення з окремими вимірами міждисциплінарної області або її інтегрування з цілісною картиною світу, розвиток загальних компетентностей науковця. Реалізація права здобувача освіти на вибір навчальних дисциплін має сприяти досягненню ним передбаченої освітньо-науковою програмою інтегральної компетентності як узагальненого опису його кваліфікаційного рівня.

Генеральний директор
директорату вищої освіти і освіти дорослих
Міністерства освіти і науки України

Олег ШАРОВ

ПІСЛЯМОВА

Другий том видання «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ» є наслідком річної праці колективу фахівців різних галузей знань.

Хочемо подякувати *учасникам проекту* за їх працездатність та терпіння до наполегливих, але, сподіваємось, слушних пропозицій та вимог редакційної колегії.

На жаль, дехто з шановних колег-фахівців з різних мотивів (хвороби, депресія, тощо) не виконали взятих на себе обов'язань стосовно участі у роботі над цим томом. Але, ми впевнені, що в наступному томі вони заповнять виниклі прогалини.

Висловлюємо вдячність поважним професорам *Олександру Георгієвичу Додонову, Ірині Олексіївні Кресіній, Валентину Семеновичу Крисаченку*, які дали згоду бути рецензентами та висловили низку вагомих зауважень. Саме їх ґрунтовний і змістовний погляд сприяв конструктивності та виваженості напрацьованого матеріалу та структури видання.

Дякуємо членам *Вченої ради Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права національної академії правових наук України»* за принциповість під час обговорення та рекомендацію видання до друку.

Окрема подяка за організаційну та поліграфічну підтримку проекту керівнику громадської організації «Центр українсько-європейського наукового співробітництва», доктору юридичних наук *Михайлу Віхляєву* та директору Видавничого дому «Гельветика», кандидату економічних наук *Олегу Головку*.

Ми впевнені, що запропоноване видання продовжить нову генерацію наукових досліджень інформаційних процесів та явищ, зробить суттєвий внесок не лише у розвиток інтеграції галузей наукових знань, а й у формування та розбудову інформаційного суспільства в Україні в цілому.

Запрошуємо наукову спільноту до подальшої співпраці.

Сподіваємось, що далі буде!!!

Редакційна колегія

ЗАПРОШЕННЯ ДО СПІВПРАЦІ

Шановні колеги, дорогі друзі!

Запрошуємо Вас до співпраці з підготовки третього тому проекту «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ».

Формування та написання енциклопедії, надто складна творча робота. Але разом з тим, це у сучасних умовах – наш практично єдиний шанс узгодити позиції вчених-«інформологів» щодо термінологічно-понятійного апарату (терміносистеми) досліджень різних галузей наукових знань на міждисциплінарному рівні.

З урахуванням енциклопедичного формату та міждисциплінарного характеру видання до участі у написанні статей запрошуються доктори та кандидати наук (за винятком статей у розділ «Суб'єкти інформатизації») з різних спеціальностей соціальних та гуманітарних галузей знань, наукові інтереси яких пов'язані з інформаційними процесами, явищами та відповідними відносинами.

Статті, що надаються, мають стосуватися понять, термінів та словосполук, пов'язаних з обігом інформації, інформаційними процесами, явищами та відносинами.

Формальні (технічні) вимоги до оформлення статей є стандартними, тобто такими ж, як і до статей у колективні монографії.

Перед написанням статті рекомендуємо ознайомитися зі статтями у попередніх томах енциклопедії. Нагадуємо, що терміни (поняття) умовно поділяються на нормативно-правові, доктринальні (за галузями знань), неологізми та новотвори, про що обов'язково має зазначатися авторами на початку статті. Нормативно-правові визначення (перш за все, законодавчі) рекомендуємо узгодити на сторінці ВРУ «Термінологія

законодавства» – «Пошук термінів» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/termin>). Якщо законодавче визначення відсутнє, то цей факт обов'язково має зазначатися. Зміст статті може відображати наукові проблеми чи критику, пов'язану з обігом та використанням поняття (терміну), що розглядається. Відображається також зв'язок із іншими дефініціями, що містяться в енциклопедії (виділяються похилим шрифтом). У тексті статті має враховуватися запропонований редакційною колегією список скорочень. Обсяг статті має складати від двох до чотирьох сторінок формату А4, але можуть бути і винятки за рішенням редколегії.

Рекомендуємо також уникати популістичних визначень, виразів та висновків, а використовувати інформаційно-правові поняття та їх дефініції, прийняті в науковій літературі (що мають визначення). У разі необхідності їх використання робити посилання на джерело. У випадку використання (введення) неологізмів – відсутніх у попередніх томах енциклопедії термінів та словосполук, або особисто запропонованих (новотворів) – на автора статті лягає обов'язок підготувати статтю з його поглядом на таке поняття (дефініцію). У тексті слід уникати використання атрибутів законодавства (у тому числі назви). Вони мають бути наведені посиланнями у Літературі (джерелах).

Літературу слід редагувати відповідно до вимог Національного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1806

На нормативні акти обов'язкове посилання на URL. У разі використання URL перевіряти дієздатність гіперпосилання в Інтернеті та вказувати дату звернення.

Найбільш активним авторам та видатним вченим-«інформологам» пропонується надати бібліографічний матеріал до розділу «Науковий потенціал» за авторством консультанта (керівника) з дисертації (якщо така інформація не надавалась у попередніх томах цього проєкту).

Можливість та необхідність включення матеріалу до енциклопедії визначається редколегією, яка залишає за собою право редагувати або повернути статтю авторіві.

КОНТАКТИ: координатор проекту Беляков Костянтин Іванович. Контактні телефони: Vodafone: +38 (050) 413 95 27, Київстар: +38 (068) 445 85 01. E-mail: kiberg@ukr.net

Сподіваємось на співпрацю.
З повагою, від редакційної колегії

професор К. І. Беляков

Науково-практичне видання

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ ТОМ II

Технічне редагування
Верстання
Дизайн обкладинки

Тетяна Шутова
Тихон Мартиненко
Анастасія Юдашкіна

Г Е Л Ь В Е Т И К А
В И Д А В Н И Ч И Й Д І М

WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 23.09.2021 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 25,34. Тираж 300.
Замовлення № 0921-240.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня –
Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.